

સમયને ઓળખો

ભાગ ૧ લો

ચોઠ પ જાલાઈ હીંગચ દ સ્મારક અથ ૧

લેખક -

મુનિરાજ શ્રીવિગ્રાનિજયજી

દ્વિતીયાવલિ ૧૦૦૦

વી સ ૨૪૬૦   ડી સ ૨૦   વિ મ ૧૯૨૦

કિ. ૦-૧૨-૦

પ્રકાશક

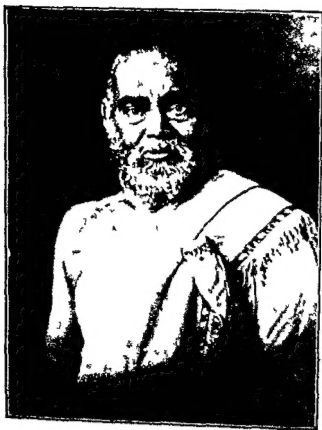
દીપચંદ બાપિયા,
અ. શ્રી શ્રીવિજયવર્માગરિ જૈન મંચમાળા,
ઉચ્ચ સરાફા ઉલ્લેખ

卐

મુદ્રક

અબાનાવ ચિત્રુભાઈ કમર,
શ્રી હુલાલુમિત્ર સ્ત્રીમ પ્રિ પ્રેસ
વડોદરા તા ૫-૪-૧૯૩૪

૨૧. શાસ્ત્રવિશારદ-જૈનાચાર્ય

શ્રીવિજયધર્મસુરિ મહારાજ

પ્રકાશકનું નિવેદન

જેન-મમાજ-સરીગમા એક એવો જ આધિ પ્રવેશ કરી ગયો છે કે-જેની અમર મમાજ-નગી ના પ્રત્યેક અગોપાગમા થવા પામી છે એ કાષ્ઠથી અગ્નિપ્રય નથી મમાજ-સરીગમા એક પણ અગ નિરાગી છે, પુષ્ટ છે, એન કાંઈ કહેવાની હિમ્મત કરી શકે તેમ થી આની અવસ્થામા સામન પ્રેમિયોનું-મનાજ દિને-ચ્છુઓનું એ કર્ન-ય છે કે, એ મગને દર ક વા માટે નમ્ય જણાતા એક પ્રપત્નો કરી જુદવા

મુનિગજ ત્રીવિધાવિ-ત્ય-એ ત્યા-થી અમર જણાયુ - ' ત્યાં સુધી મમાજ સરીગમા પ્રવેરોનો આ આધિ દર ન થાય, ત્યાં સુધી મમાજની ઠ ધર્મની ઘટાપિ ઉત્પત્તિ થશે નહિ, ૫ કે આ સુગનું પરિણામ એ આવશે કે મમાજ સરીગ વિનવિગમે છુટ્ટુ-નીચ થતા થતાં કે ત્ય મગણપચાગીએ પોતાનો એવો મુખ્ય આદર્શ ' આ વિચારને અવનળી નેમજે, મીછ પ્રગતિયોની માથે, મામાજિદ નેખે તખવાની પ્રગતિ સાથ ધરી અને રમ્મ-નજના પ્રત્યેક અ-મા આઠમાં જોડો એક વેખ આપીને, મમાજ સરીગના જુના જુદા અગોનું મારીમાઇથી નિગીરણ કરી નેમા દેનો મગ મનાની આપના માથ નેના નિસારણના ઉપાયો પાડ મવતા નવા નેમજે પોતાના પ્રત્યેક વેખમા ભય કે તિવિવ્ય ગમ્યા મિવાય જુદા જુદા વિષય ઉપર નજમત્ય ગણુ કર્યું છે

આ લેજોના મ નધમા અમાને ગાઇ વાગે નહિ એવુ નાયજ નહિ, કારણ કે કાયવડણને આગમીની જરૂરોની નથી નેખે બિન્ન બિન્ન વિષયના હોવા છતાં ને મવામા સમપને આગમવાની

જા દાખલ છે અને અદના ન માટે આ મંત્રદત્તુ નામ સમયને
ગોળગોળા ખવામાં આપુ છું

આ લખોના મંત્રદનો પ્રથમ ભાગ નાભા પચિક વા ઉપર
પ્રથમ વચો દનો આજે તેની બીજી આદૃષ્ટિ કાળા અમને ખ ખર
હા થા ર છે

આ માથે આપેની આ અથમાગાની ચાજ્યા મુજબ અમદા
વાદ સામગાની ગોળના રહવારી રોકે તેમચ કચરાભાષ, કે જેમણે
રૂનિ ના શ્રીવિદ્યાવિજયજીના ઉપદેશથી અને શ્રીયુત જેમણેભાષ
કા રી મ તથા રી બવાખીના લાલચદની રેગણથી રે હજાર પિયા
આ મથ્યાને અપણુ કી રોતાના મદુ મ મેક પૂજાભાઈ હીરાચદ
(કે જેમણે પગિચ નહાતમાગાધી) અને પગિ બેચરદમજીના રાખેમા
આ માથે જો આપો) ના રમારમા પ્રથો મદાર પાવવાની
જે ઉત ના પનાવી કે તેને માટે અમ તેમના અને ઉપદેશ આપ
નાર મુનિગાજ શ્રીવેદ્યાવિજયજીના અને રે કે ને મુદથોનો
આભાર મા રીએ છીએ

અમાની ચોળના પ્રમાણે તમને મપણ કહેલી રજમાથી-
મૌથી પદવો આ પ્રથ મદાર પાવવામાં આવે તે આ રીજ ગીતે તે
ર મ તેમજ પ્રથેની ઉપજની મમાથી બીજા ખાસ પ્રથો બહાર
પાડીશુ આ મદુમુદચનુ જનરણુ બીજા રીમનો કો અને
માનિત્યગમિનુ કાયમ ચાગ દ નુ અને જીડીએ છીએ

તા ૧-૪-૩૫

ગંગા અસરા

સાહેબ

દીપચદ બાઢિયા

મ ના-શ્રીવજયનમમી જન પ્રથમાગા

મુનિરાજ શ્રીવિદ્યાનિજયજી.

ચિરંજીવ શેઠ પુંજભાઈ

૬ દુગામ પાસે આરેબા ક અડના મુનાડમા તેમના પિતા વેપાર
અર્થે રહતા તેમનો નુપ્પ વધો ધીંગારનો હતો ડોહુગિઁ
અબલ અમલા આરેબા તેની તેનું એક ધર ત્યાં સામગાડી
પોગમા પણ હતું

નાની કુંભરમા પિતા ગુજરી ગયેના, તેથી તેનું પાલ
માતા લેરી માગ્યે અને તેમના કાકાએ કરતું ગામડી નિશાને
બેમીને આને પેખા, ૧૦ વર્ષે તેઓ સીખેના તેમને એક મોટા
ભાઈ પણ હતો ડેટના પ્રદુખીએ અમલવાન હેના હતા તરી
ચોગ્ય ઉમર થતા બની ૧૫એ અમલાદ આનીને જા મોગ
ભાઈ મીલના મનગનો વેપાર કરના અને પુલભાઈને ગણ્યાનીનો
કુનમમા કુમા પગારથી નાઁગી શરૂ કરી અને પોતાની માહોની
તથા પ્રામાણિકતાને લીધે ભાગીદાર થઈ પાળગથી તેઓ અનન
કુમનદાર પણ થઈ શરૂ હતા તેમના નણ લગ્ન થયેલા છે ૧
૩૬-૩૭ વર્ષની વયે મા કુમા થયેનું છે લા પત્ની મમરમાપથી
તેમને એક પુત્ર થયો, ૧૦ નમ કચરાભાઈ હતું પણ એ લાલ
થી છવ ન થઈ શક્યો નગલગ એ અગામા શ્રીમદ રાજચન્દ્ર
તેમને મદવામ થયો અને ૫ મદવામ બેએક વગમ કી- કીક ગલ
એને પરિણામે એમની દષ્ટિ મમાજમેવાના ગલ્લ ધર્મરૂપ કાગો
તરફ વળી તેથી તેમને જગતા ૫ નન થતી ચોળના, ૨ પીવિકાઉલોન
ગાળા, શીરાયસદસાદિ ધમનિ, મજુરશાળા અને વિવિધ પ્રવચન

૧ ગુજરાતના નરગલ દક્ષિદ સાક્ષર શીરના પુખાડી ના ના ૫ ન
ના ચોળના ખુદી મૂકી

ચિરંજીવી પુનભાઈ

જ્યા રે મે પુનભાઈને ચિંજીવી' વિશેષણથી લખવાનું કરે કયું સારે કોઈ માગે આશ્ચર્યપૂર્વક મને સવાલ કયો-“ પુનભાઈ તો તમારાથી ચે વરે મોગ છે એને તમે ચિ કેમ કહી શકો ? ” મે કંઈક આવો જવાબ લખ્યો હતો ‘ પુનભાઈ વચે તો મોટા છે પણ મારી ઉપર તે એક નિર્દોષ બાળક જેટલો નિશ્વાસ મૂકે છે ને મારી ભક્તિ પણ તેજા જ આવથી વરે એ આ માફે લખવું અક્ષરસા બરાબર હતું એ વિશ્વાસ અને એ ભક્તિને સાર મારી ચોખ્ખતા વિશે મને શક છે પણ પુનભાઈના વિશ્વાસ વિશે આ તેની ભક્તિ વિશે મને લેશ પણ શક નથી મને તે પ્રાર્થનું મકટ આવે ત્યાર પુનભાઈને સાર મારો અભિપ્રાય વેદવાક્યરૂપે મમ કંઠે પુનભાઈ શુદ્ધિહીન ન હતા પણ શુદ્ધિપૂર્વક તેજે મારી ઉપર વિશ્વાસ મૂકાવો નિશ્ચય કરેલો.

એ પુનભાઈ જે અથમા મે એને ચિં. વરી મળેખ્યા એ અથમા આગે લને ન હોય પણ તેથી બહુ વધારે વિસ્તૃત અર્થમા ચિરંજીવી કે

તને હું ચિરંજીવી વહી સંબોધતાં ખરો પણ મારે તેને કેહ શીખવવાનું ન હતું હું તો પુનભાઈના શુદ્ધનો પુનર્ગી હતો. પુનભાઈની નમ્રતા, પુનભાઈની ધમપરાયણતા, પુનભાઈની મયરાયણતા, પુનભાઈની ઉત્તરના મારી દૃષ્ટિએ કોઈથી આગી શ્રમન એવી ન હતા પુનભાઈમા અર્વાર્પણની સમિતિ હતી.

પુનભાઈ ગાયત્રી કવિને ‘ પોતાનું સર્વજ્ઞ માનતા હું પણ

પોતાનો પુન અકાળે કાળવશ થએલો હોવાથી તેઓએ પોતાના દૌહિત્રોને પુનરત્ન સાચાના, અને તેમના દ્વારા શુદ્ધ દેશી કાપડનો પવિત્ર વ્યવમાય કરાવીને તેમને મારી મિતિ ઉપર લાવી મુક્યા છે.

તેમની છેલ્લામા છેલ્લી ખામ નોનવા જેવી પ્રતિ દાડી જવાની હતી. હિમ્મતે વૃદ્ધ અને શરીરે અશક્ત હોવા છતાં તેમણે દાડીકચમા જવાની ઇચ્છા મહાત્માજીને દર્શાવી, પણ મહાત્માજીએ જ તેમને આશ્રમમા મેલવાનો આગ્રહ કરેલો, છતાં તેઓ મહાત્માજી દાડી પહેલા પછી એકવાર દાડી જઈ આવેના અંગે દેના મગીમો પ્રત્યેના પોતાની દાજ જતાનીને જ સંતોષ પામેલા.

મહાત્માજીને તેમના ઉપર એટલો ખોલો પ્રેમ હતો કે તેઓ તેમને 'ચિરંજીવી' સમ્બંધી સૂચોવતા વીમહરાયવ્રજાઈએ તેમના ઉપર કેટલાક ગમગો વખેલા તે ઉપરથી તેમના ભક્ત હૃદયની પ્રતીતિ થઈ ગઈ એમ કે અગસ કાચને લીધે એ પત્રો અર્ધી નથી આપી શકતા.

દુકામા શ્રીપુત્રભાઈ આપ મળે વખેલા અંગે સામાજિક કાર્યોમા ઠેક સુધી રમ લેતા રહેના એમના જીવનનું ચોક્કસ ધણું અનુરૂપ થઈ શકે તો પણ ધણું કે.

૭૨ વર્ષની પાખી વયે સવત્ર ૧૯૮૮ ના આમો વદ ૮ ને અનિવારતા ૨૨-૧૦-૧૯૭૨ ના રોજ તેમનું અવગ્ન થયું તે વખતે મહાત્માજીએ આશ્રમ મમાચારમા જે લખેલું છે તે આ સાથે આપ વાંચા આપુ કે તે દ્વારા શ્રીપુત્રભાઈની વિશેષ ઝોળખાણુ થઈ શકે એમ છે.

બેચરદાર

૪૨૦ શ્રીપુત્રભાઈના સ્વર્ગન અને જીવનપર તાના સહચર શ્રીનંદચંદ્ર ભાઈએ મોકલેલી સામગ્રી ઉપરથી આ ચોક્કસ લખી વાંચા કે તે અર્થ તેમને ધનવાન.

અભાર વગેરે મન્યાગોને ઉભી રવામા ખૂમ ફોગે આપ્યા

અમલવાલી ઘણાંબાઈ નવો ૧૭ ગાંધેરીમા એમણે મારી સખ્યામ પ્રમોદ ભેડ આપેના છે અને તે શ્રીમદ્વાયવ્યદ્રસાહિત્યમંત્રિ એ નામથી જુદા વિભાગ તરીકે લા રાખનામા આવેલા છે

વર્ગી શ્રીમદ્વાય મન્યાગોને નીચે તેઓ મદ્ર મા ગાંધીજીના સહ વામમા વધા મા વધાર આન્યા મેના પરિણામે એમણે પુરાતત્ત્વમંદિર ઉદ્ધારમા અમાધારજી ફોગે આપ્યો જેથી શ્રીરાજ્ય દ્રજાનભ ડાર રમપાયો આ પછી તેમણે ગોને એવાએ સ્થાપેલી અને નિબધવેની જિના ભમ્ર શમ્ભભાની મન્યાનુ કામ જુજરાત વિદ્યાપીઠને સોંપી તેને ફરીવાર લગભગ નીચ હજારનું ૧૧ આપ્યું અને એ દ્વારા નિદ્યાપીઠના કાવવાહે એ શ્રીપુત્રભાઈ જનમ થમાળા ગાંધી રાંડ કરી

તેઓ આનાં નવા ક ના કુટુંબના લોકોને જુની ગરા ન હતા સત્યાના નવમાયમા હરના પણ મગાઓને મેળોને તેમણે સારી પયગીએ આપેના ડ નામન રાંખે ગાંધીજી કાંઈ અન્યથા નો તો પણ તેના ત ફ તેમની અમીદષ્ટિ જ રહેતી એક કુટુંબીએ મોગી રકમની અવગથા કરેલી, અ ર મ એક માવજનિ મસ્થાની હતી તેથી પોતાના પદરથી એ રમ્મ ભરપાઈ કરીને એ વખતે પુજાભાઈએ પોતાની પ્રામાણિકતાનું તેજ બતાવેનું અને પેલા પોતાનો કંઈક સ્વગત તરફ રૂણુગતિ જ દાખવેની

૧૯૦ પુ હબાંને શ્રીમદ્વાયવદનાઈનો મે આદેશ હતો કે શ્રીજિના મમા હજારાનીસદામા અનુવાદિત મોને સર્વ જાં જુલમ કરવું તે પ્રમાણે તેમણે આ મસ્થાની રાજ્યાત કરેલી અને એ સસ્થાને જુરફિન રાખવા દવનપદીત નવત્ત પાંડુ કરતા રહ્યા

આ વાનમંદાર અમલવાના છે એમા જે બાનનો સાહિત્યસામગ્રી એની કસબની છે તેથી સામગ્રી આપ ન દરાના અન્ય પુસ્તકાવરોમા ઘણી વિરલ દેવામા આવે છે હસ્તલિખિત પુસ્તકો પણ એમા સમાવાએલા છે

પોતાનો પુત્ર અકાળે લાગવશ થએલો હોવાથી તેઓએ પોતાના દૌહિત્રોને પુનઃત માયગ્યા, અને તેમના દ્વારા શુદ્ધ દેશી કાપડનો પવિત્ર વ્યવમાય કરાવીને તેમને માગે ગિયતિ ઉપર લાવી મુક્યા છે.

તેમની ડેલ્લામા છેલ્લી ખામ નોનવા જેવી પ્રવૃત્તિ દાડી જવાની હતી. હિમ્મતે વૃદ્ધ અને શરીરે અશક્ત હોવા છતાં તેમણે દાડીકૂચમા જવાની ઇચ્છા મહાત્માજીને દર્શાવી, પણ મહાત્માજીએ જ તેમના આશ્રમમા રહેવાનો આગ્રહ કરેલો, છતાં તેઓ મહાત્માજી દાડી પહોંચ્યા પછી એકવાર દાડી જઈ આવેલા અને તેના ગંગીબો પ્રત્યેના પોતાની ઘજ બતાવીને જ મતોપ પામેલા.

મહાત્માજીને તેમના ઉપર એટલો બોલો પ્રેમ હતો કે તેઓ તેમને 'ચિરંજીવી' શબ્દથી સંબોધતા. શ્રીમદ્દશપદ્મભાષ્યે તેમના ઉપર કેટલાક ગુણો વર્ણવેલા તે ઉપરથી તમના ભક્ત હૃદયની પ્રતીતિ થઈ શકે એમ કે અગસ કાચને લીધે એ પત્રો અહીં નથી આપી શકાતા.

દુકામા શ્રીપુનભાષા આપ બંને વધેલા અને સામાજિક કાર્યોમા ઠેક સુધી રસ લેતા રહેલા એમના જીવનનું થોડું ઘણું અનુવરણ થઈ શકે તો પણ ઘણું છે.

૭૭ વર્ષની પાત્રી વયે સવન ૧૯૮૮ ના આસો વદ ૮ ને શનિવારના ૨૨-૧૦-૧૯૭૭ ના રોજ તેમનું અવમાન થયું તે વખતે મહાત્માજીએ આશ્રમ મમાચારમા જે લખેલું છે તે આ માથે આપ વામા આપુ છે તે દ્વારા શ્રીપુનભાષાની વિશેષ ઓળખાણ થઈ શકે એમ છે.

બેચરદાસ

---

૪ સં. શ્રીપુનભાષાના અવમાન અને જીવનપથ તના સહચર શ્રીનેમચદ ભાષામે મોકલેલી, સામગ્રી ઉપરથી આ થોડું ઘણું સકાય છે તે અર્થ તેમને મન્યવાદ.

ચિરંજીવી પુનભાઈ

જ્યા ર મે પુનભાઈને 'ચિરંજીવી' વિશેષજીવી લખવા
 સર ક્યું સારે કોઈ બાળકે આશ્ચર્યપૂર્વક મને મવા
 ક્યો- 'પુનભાઈ તો તમારાથી થે ને મોગા કે એને તમે ચિ
 કેમ કહી શકો ? ' મે કહ્યું આવો જવાન લખ્યો હતો ' પુ
 ભાઈ વધે તો મોગા છે પણ મારી ઉપર તે એ નિર્દોષ બા
 જોઈને વિશ્વાસ મૂકે કે ને મારી દાંતિ પણ તેજી જ ભાવથી
 છે આ મારું લખતું અમરન બરોમર હતું એ વિશ્વાસ અ
 એ ભગ્નિ । સાગ મારી યોગ્યતા વિશે મને શ । છે પણ પુ
 ભાઈના વિશ્વાસ વિશે બો તેની ભગ્નિ વિશે મને સેસ પણ શ
 નથી ગમ તે પ્રશ્નનું મકા આવે ત્યાર પુનભાઈને સાગ મ
 અભિપ્રાય વેળાકેમરૂપ કામ કરતા ન હતા પ
 જુનિફરેડ તમે મારી ઉપર કરેને

ચિરંજીવી પુનભાષ

જવાબ રે મે પુનભાષને 'ચિંજીવી' વિશેષણથી લખવાનું શરૂ કર્યું છે. આને આશ્ચર્યપૂર્વક મને સવાલ ક્યો—“ પુનભાષ તો તમારાથી ચે રૂપે મોટા છે અને તમે ચિંજીવી કહી શકો ? ” મે કહ્યું આવો જવાબ લખ્યો હતો. પુનભાષ વમે તો મોટા છે પણ મારી ઉપર તે એક નિર્દોષ બાળક જેટલો વિશ્વાસ મૂકે છે ને મારી ભક્તિ પણ તેટલા જ ભાવથી કરે છે. આ મારું લખવું અપરંપર અપરંપર હતું એ વિશ્વાસ અને એ ભક્તિને સાચું મારી યોગ્યતા વિશે મને શક છે પણ પુનભાષના વિશ્વાસ વિશે અને તેની ભક્તિ વિશે મને સેશ પણ શંકા નથી. ગમે તે પ્રશ્નનું મને આવે તમારે પુનભાષને સારું મારું અભિપ્રાય વેળાવ્યરૂપે કામ કરતો પુનભાષ સુદ્ધિહીન ન હતા પણ સુત્રિપૂર્વક તેણે મારી ઉપર વિશ્વાસ મૂકવાનો નિશ્ચય કરેલો.

એ પુનભાષ જે અર્થમાં મે અને ચિંજીવી કરી સંપ્રોધ્યા એ અર્થમાં બાળે બને ન હોય પણ તેથી બહુ વધારે વિસ્તૃત અર્થમાં ચિંજીવી છે.

તમે : ચિરંજીવી જીવી મનોધતા ખરો પણ મારે તેને કદાચ ગીત્તરૂપ ન હતું કુ તો પુનભાષના પુણ્યને પુનઃ પુનઃ પુનભાષની નમતા પુનભાષની ધર્મપગાયણતા, પુનભાષની અચર્યાયણતા પુનભાષની ઉત્તરતા મારી દૃષ્ટિએ કોઈથી આગે શમન એવી ન હતી પુનભાષમાં અર્વાચીનની સમિતિ હતી.

પુનભાષ ગાયકડ કવિને પોતાનું મર્મન માનતા હું પણ

ગવયજ્ઞાનના પુનરી દરે, તેથી પુનર્જાત માન તરફ આવીએ
હતા. પુનર્જાતની જેમ હું ગવયજ્ઞાનને સુષ્પ નોંધતો આવી
શક્યો, તેનું તેને કુખ ન હતું પુનર્જાત મનજાતા હતા કે કેવળ
ગુરુપદ તીરુ પુરુ નથી પેદાશુભ જેમ કોષખ એ પોતા પ્રાણ
એવી તે છે તેમ ગુરુ પ્રિયતે પોતા પ્રાણ એવી તે છે

પણ ગવયજ્ઞાન વિશે જે જે રીતે તે પુનર્જાતિ મહુ
ગમતુ અને વગર તે એ ગમતુ ને સ્તુતી દુ સ્તુતિ રહે
મારામા જ્ઞાનગતો પ્રયત્ન નો, નાવી અમારી વલોની નહિ નિ-
દિરમે નહિ થતી ગઈ

આત્મના આજ્ઞાથી જે પુનર્જાતના તેની આરે નિષ્ઠ સુખ ન
બધાયો તે જો કે તે આત્મવાસી ન થયા હતા આત્મનામી તરફ
વળતા આત્મના ધણા રૂઢિગત પુનર્જાતએ જાન લીધો હતો
જાનવાની બનતી ગુણો પુનર્જાત ગતાવે અને જે જોષએ
પુનર્જાત લાગી આવે પુનર્જાતના માપસા આત્મની મેવા ના-
એ ત્યારે વપગય પુનર્જાતની કુખ ન આત્મ આત્મવાસીઓનું
સંગેમા આત્મજ્ઞાન હતું આવગીયા માડીને અનાજ, ઘી, ધતૂર્ણ
જેમ અને કયા કીધ મગીય એ બતાવનાર પુનર્જાત પુનર્જાતની
દેખરેખયા અને તેમની મનાડથી આત્મને વણા પેસા બચારી નીરા
છે જે જ્ઞાનમા હું આત્મ છે તે સોધનાર પણ પુનર્જાત
નેતો મોટે દરજ્જે પણ પુનર્જાત આવી અને મેવાને આ
પુનર્જાતએ કાંઈ દરજ્જે ઉપરના છે શક્યોની આજ્ઞા સરખીને નથી
જો આત્મ પોતાનું કે, જેમ સમજીને પુનર્જાત છેવટની ધડી
મની વર્ણ હતા પુનર્જાતના નિષ્ઠ સુખમા આવતા હતા
પુનર્જાતમે અધીરું નથી જોષ નથી અતિસયોગિત જોષ
ગમ નિષ્ઠ પુનર્જાત જોષ નહિ પુનર્જાત વપસપમાં ભાગ લે

શાના ૧ ઝોની વાર્તા તે હમેશા વર્મની વાર્તા હાય મનજનોત્તર
સ્મરણ તેમો પ્રિય હૃદય

પુનભાષના મનમાં કોઈનો દ્વેષ મે કદી અનુભવ્યો નથી
કોઈ વિશે કટુવચન બોલતા મે પુનભાષો સાબળ્યા નથી

પુનભાષ વેપારમાં કુશળ હતા બે પૈસા કમાયા પણ હતા
ધારન તો ચરાઈ દર્માઈ ન પણ રામચંદ્રભાષના પ્રસંગમાં આવ્યા
પણ તેમણે પોતાનો પથારો મ કેવ્યો હતો, એની મારી ઉપર જાપ
૩ પુનભાષની સાથ પહેલી ત્રેણીની હતી તેને ત્યાં સુકેતુ દ્રવ્ય
દૂધે ધોઈને પાછું મળી રોકે

આત્મના પંખાની વ્યવસ્થા પુનભાષ જ કરતા અને નાના
કાળ લગી ગુજરાત પ્રાતિક મિતિના ખજાનચી પણ હતા

પુનભાષ પવ્યામાં હતા મુમુક્ષુ હતા. આ યુગમાં એના
જેવા નિરૂદ્ધી મનુષ્યો આગામીના વેદા ઉપર ગણ્યા તેટલાયે મળવા
મુશ્કેલ પડે.

પુનભાષનો સ્વયં આશ્રમને પાવન કરનારો હતો પુનભાષનો
ધર્મ માકડો ન હતો તેના વર્મમાં મધા ધર્મને મ્યાન હતું

આવા પુનભાષ ચિરંજીવી જ છે આપણે સદૃ તેના ગુણનું
ચિંતન કરીએ તેના મબ્બને ચોગ્ય બનવા પ્રયત્ન કરીએ

(આશ્રમસભાચારમાં-ગાધીજી)

विषयानुक्रम

१	भाग	१
२	सुद्धि	५
३	सीमा	१२
४	शिक्षा	२०
५	नैन	२५
६	"	३२
७	"	३८
८	मराठोदार	४०
९	साधु-म गहन	४६
१०	माधु विहार	५८
११	"	६७
१२	३४ शीपशो के ?	७५
१३	महावीर	८४
१४	नैनसाहित्य	९१
१५	"	९६
१६	"	१०६
१७	अपर घाँकि भविष्यति ?	११४
१८	पीछे से यही आती है	१२१
१९	धार्मिक अभ्यास	१३०

૨૦	મગ્ધાઓ અને મગ્ધાની	૧૪૦
૨૧	મહાવીરના પ્રત્યેક પૂજારીને	૧૫૨
૨૨	ગુ ઝમવા	૧૬૧
૨૩	સ્તા ઋષ્ટસ્તતો નદ	૧૭૦
૨૪	એમા ગુ	૧૮૦
૨૫	ગીમા	૧૮૦
૨૬	,	૬૮
૨૭	,	૨૦૮
૨૮	,	૨૧૧
૨૯	,	૨૧૮
૩૦	માગધુર્ગતિ	૨૨૯
૩૧	મર્ અને ની	૨૩૧
૩૨		૨૪૫
૩૩		૨૫
૩૪	નિન વિનાની ક્રિયાઓ	૨૬૧
૩૫	ચક્ષુતા જનશાસનમ્	૨૬૯
૩૬	જૂના ઓ નવા	૨૭૭

શ્રી વિજયધર્મસૂરિ જૈન ગ્રંથમાળા

આ સરથાનો ઉપર ગુજરાતી, દિગ્રી, મઝ્ઢત, પ્રાકૃત, ગમાળી, અગ્રેલ આદિ ભાષામા લોગપયોગી એવા અનિદ્વાસિક, સામાજિક, વાર્મિક અને શિક્ષણ મળધી અથો ગદાર પાડવા, એ છે મઝ્ઢાનો વહિવટ એકે કમિની દ્વાગ ચાલે છે માગ સારા વિદ્વાનો પામે રથો લખાવી-મપાદિત કરાવી બદા પાડવાની યોગના ડગી છે ઉચ્ચ ગમજો, મુદર ગેટઅપ અને મગમ ગમાધપૂવક રથો ગદાર પાડવામા આવે છે માહિત્યની શદ્ધિ અને પ્રચાર એજ માન લગા ખેતુ દોષ સસતી કિમને લોકાને માહિત્ય પદાઆડી શકાય એવી યોગના રાખવામા આરી છે શ્રીમતોની ગદાપતા, એજ અનુપ માહિત્યના મુર્તનતો અને પ્રકાશનતો આપાર છે

એક પથ છે કાજ-નામનુ નામ ને એવાની એવા

૧ મરક્ષક-મે દગર આપના મરક્ષક ગણાશે.

લાભ

- ૧ આ રકમમાથી નીકળનારા અથો ઉપર સરક્ષકના નામની સીરિજનો નળ ૧-૦-૩ એમ નહેજો
- ૨ વેવાણુતી રકમ ગચત રકમમા ઉમેગતા તેદલા અમે અચની મખ્યા વવરા
- ૩ લરવ અથમા લા ગટેશે
- ૪ આ રકમમાથી ને એક અથવા બ મેલા અથો બદા પાડવામા આવશે તો તેમાના એકમા મરક્ષકનુ શવ નચરિન પણ આપી લમજો

- ૫ સુરક્ષકનો ફોગો મુખ્યાના મકામા રહેશે.
૬ મસ્થામાથી નીચળતા તમામ ગ્રંથોની એક એક નકલ બેટ મળશે

૨૨ લા.૬ મેમ્બર—એક હજાર । આપનાર લા.૬ મેમ્બર ગણાશે
લાભ

- ૧ આ રકમમાંથી નિઃશુલ્કનારા ગ્રંથોમાં લા.૬ મેમ્બરનું નામ મહાયક તરીકે છપાશે
૨ વેચાણની રકમ બચત રકમમાં ઉમેરાતા તેટલા બેટો ગ્રંથોની મુખ્યા નરશે
૩ એક ગ્રંથમાં ફોગો રહેશે
૪ આ રકમમાંથી જો એક કે બે ગ્રંથ બહાર પાડવામાં આવશે તો તેમાંના એકમાં છાત્રનચરિત્ર મહોપમા અપાશે
૫ મસ્થામાથી નીચળતા તમામ ગ્રંથોની એક એક નકલ બેટ મળશે

૩ સહાયક-પાયમો પિયા આપનાર સહાયક ગણાશે
લાભ

- ૧ મહાય તરીકે ગ્રંથમાં નામ રહેશે
૨ પાયમોની રકમમાંથી જો એક જ ગ્રંથ છપાશે તો તેમનો ફોગો ગ્રંથને ફોગ નીચે થોડો પરિચય આપવામાં આવશે
૩ મસ્થાના બેરેક પુસ્તકોની એક એક નકલ બેટ મળશે

નોંધ—કપરના ત્રણે પ્રકારના સહાયકો તરફથી જે જે ગ્રંથો છપાશે તેની કિંમત લાગત ખર્ચથી પણ ઓછી રાખવામાં આવશે.

મકાશિત થયેલા ગ્રંથો.

નંબર	નામ	ભાષા	કનો	યા સંપાદક	કિમત.
૧	વિજયધર્મસૂરિસ્વર્ગવાસ પદ્યો	ગુજરાતી	વિદ્યાવિજય	૨-૮-૦	
૨	ધર્મ નિયોગમાલા	મરૂત કા	ય હિમાશુવિ.	૦-૨-૦	
૩	પ્રમાણુનયતત્ત્વ ગેઝેટ મીક	મરૂત ન્યાય	,,	૦-૧૪-૦	
૪	શ્રાવકાચાર	હિન્દી	શ્રીવિદ્યાવિ	૦-૪-૦	
૫	વિજયધર્મસૂરિ વચનકુસુમ	,	,	૦-૮-૦	
૬	વિજયધર્મસૂરિના વચનકુસુમો	ગુજરાતી	,,	૦-૪-૦	
૭	મેષ્ટ્ર ઓફ વિજયધર્મસૂરિ અંગ્રેજી	ડૉ. કૌચે		૦-૪-૦	
૮	જન્યન્ત પ્રમથ	સરૂત-ગુજરાતી	હિમાશુવિ	૦-૩-૦	
૯	વિજયધર્મસૂરિઅષ્ટપ્રકારી પૂજા હિંદી	શ્રી વિદ્યાવિ		૦-૪-૦	
૧૦	આખૂ-૭૦ ફોટા ગાથે	,	શ્રીજન્યન્તવિ	૨-૮-૦	
૧૧	વિજયધર્મસૂરિ	ગુજરાતી	ધી ટો શાહ	૦-૨-૦	
૧૨	શ્રાવકાચાર	"	"	૦-૩-૦	
૧૩	શાળી સુવસા	ગુજરાતી	શ્રી વિદ્યાવિ	૦-૩-૦	
૧૪	મમયો ઓગળો ભાગ ૨ જો.	,	શ્રી વિદ્યાવિ	૦-૧૦-૦	
૧૫	મમયને ઓગળો ભા ૧ યો	"	"	૦-૧૨-૦	
૧૬	એન આઈડીયલ મક	અંગ્રેજી એ	જે મુનાવાના	૫-૦-૦	
૧૭	પ્રમાણુનયનન્વારો પ્રસ્તાવના મરૂત	શ્રી હિમાશુવિ		૦-૩-૦	
૧૮	ઉત્તરાધ્યયન મૂલ કમવસ યમી-મરૂત	શ્રી જન્યન્તવિ		૩-૮-૦	

રીકાયુક્ત થયેલા ભાગ

(જેમને ત્રણ ભાગો ખરીદા છે, તેમને ચોથો ભાગ જલ્દી મળાવી દેવો)

પ્રકાશિત કરવાના ગ્રંથો

૧ અદત્ત પ્રવચન	૬ કલ્પમૂલ-મૂળ-સાનુવાદ
૨ મનિનાથ ચરિત્ર	૧૦ હેમચંદ્રાચાર્ય ને કુમારપાલ
અગ્રેણ અનુવાદ, નોટ મહિત	૧૧ વરગુપ્તાત તેજપાલ
૩ વિજયધર્મસુરિ ગૃહદ્ ચરિત્ર	૧૨ મહાવીર ચરિત્ર
૪ ભારતકે પ્રાચીન વિદ્યાપીઠ	૧૩ ગૌતમીય કાવ્ય-ગીતા
૫ તત્ત્વાચાર્ય અનુવાદસુકત	૧૪ આખૂતતત્ત્વાદિ સૂત્રદ્
૬ આખૂ ભાગ ૨ જો	૧૫ સુભાષિત પદ્યરત્નાકર
૭ આખૂના શિવરેખો	૧૬ દ્વાઅય-પ્રાકૃત
૮ જૈન મપ્તપાર્થી	

સૂચના.

- ૧ ગકડી કિમતે નેનારા છુપ્સે રંગને મકડે ૨૫ ટકા કમીશન આપવામા આવશે જો ૨૫ કે તેથી વધારે મિમતના પુસ્તકો ખરીદે નો (ઉત્તરાધ્યયનો ઓડી)
- ૨ બીજા મામાન્ય ગ્રાહકોને ૫ પીસ ૬ તેથી વધારે વિમનના પુસ્તકો ખરીદનારને મેકડે ૨૦ ટકા કમીશન આપવામા આવશે. (ઉત્તરાધ્યયનને ઓડી)
- ૩ ન ૪-૫-૬-૭-૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨-૧૩ એ નજરની છોકા વહેચવા માટે ૧૦૦ કે તેથી વધારે નકલો ખરીદનારો અર્ધી કિમતે આપવામા આવશે
- ૪ દરેક પુસ્તકનું ગોઠવ ૬ પામવ અર્ધ ખરી નારને સિંગ રહેશે

લખો—

દીપચંદ બાકિયા.

મત્રી, શ્રી વિજયધર્મસુરિ જૈન ગ્રંથમાળા
ડોંગ સરામ, ઉલ્લાસ (માત્રા)

(૧)

જાગો !

રૂઢિયા પછી જાગનું તો રથું જ કોઈ જુલુસા જાગે કે કોઈ મોડા કોઈ માનમિલકત સભાગતા જાગે, તો કોઈ બધું લૂટાઈ ગયા પછી કોઈ ચેત વધુકત જાગે, તો કોઈ મુડાફલતા રુકત ગમે ત્યારે અને ગમે તેવી અવસ્થામાં સૌને જાગરાનું તો રથું જ જનમમા-જના નેતાઓ અને જૈનસમાજનું કુસર ખભાપર ધારણ કરનાર ધમગુરુઓ જાગ્યા છે કે કેમ ? અને જાગ્યા છે તો કેવી સ્થિતિમાં, એતો નિર્ણય કરવો અશક્ય નથી. મારી દૃષ્ટિએ તો હજી પૂરી નિદ્રા જ ખુલી નથી. તે દરમિયાન જે લૂટાવા જોતું છે તે લૂગાઈ જ રથું છે જૈન સમાજની જાગરણના કયા લક્ષણો દેખાય છે ? માનની મારામારી મટે નહિ, સમાજનું મગકન થાય નહિ, ગંધારી

ચક્રવર્તીના જોડાને કોઈ અસર નહીં, વાસ્તવિક અહિંસાને અનુ-
મોદન આપણા આચરણમાં પરચુલની નારીર કરવામાં પણ
સમક્ષિતનો નારા મમજાય અકચરગથી એમદ પણ જૈન વિદ્યાપીઠ
અપાય નહિ, પવિત્રતાનો સૂર ચારે તરફ સભાગાવવા છતાં અપવિત્ર
વસ્તુઓ છોડાય નહિ, આચારહીનતા જોવાની હોય માત્ર સજ્જનોના
લાલિયથી મમાજનો આજ નાખવાના પ્રયત્નો ચતા હોય (નેકે
વસ્તુત નેય તેથી ઉત્કૃષ્ટ) અને અધમ-આચારને નથી
પરધમ-આચાર હીનતામાં જ કર્તવ્યની ' ઈતિશ્રી ' મનાતી
હાય ત્યા કેમ જરી સમાય કે જૈનો જાગ્યા છે ? આતો બધા ઉ મા-
દાવરચાના જ લક્ષણ અને ઉ માદાવરચા, એ જાગતિ નજ દહેવાય
મમાજમાં ચૈતન્ય બળ ઝુટે પ્રેમનો પડધો સર્વન સભાગાય, કુદકે ને
જમકે લોકો મામાજિક, ધાર્મિક અને રાષ્ટ્રીય ઉન્નતિમાં ભાગ લેતા
ચાય એક બીજાને આગળ પડતા જોઈ બીજાઓને હર્ષ ચાય,
બીજાઓ અનુમોદન આપે વરમા & બહાર, મરિમા કે દુકાનમાં,
કપડામાં કે ખોરાકમાં ચાય પણ રતી ભાર પણ અપવિત્રતા
જણાતી હોય, તેનો ત્યાગ ચાય, મન અને શરીર-મધુ જે પવિત્ર
કરાય, જોયે પક્ષપાત કે દુરાગ્રહ ડોડી દમ સત્યના સાથી બનાય,
ત્યારજ જૈનો જાગ્યા છે-વાસ્તવિક જાગતિમાં આવ્યા છે, એમ કહી
શકાય આ બધું ન ચાય ત્યા સુધી નિદ્રા-અજાન નિદ્રામાં થોમો
કરીએ છીએ એમજ દહેવાય અને તેની નિદ્રા લેવી જૈન સમાજને
તો નજ પાલવે નવચુગના-ચૈતન્યના ચમકતા પ્રભાવમાં જાગત ચમ
દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-મગ-ભાવ પ્રમાણે ડોડીએમાં ફેરફાર કરી ઉન્નતિના
કાર્યમાં સૌની માથે બજે કદમ આગળ વધવું જ જોઈએ હવે
તે સમય નથી રહ્યો કે કોઈના દુકાડા ઉપર આપણે જીવી શકીએ
હવે તે સમય નથી રહ્યો કે-લાકડીના ટેકાથી હજારો ટેકા ફર

આપણે જઈ શકીએ, હવે તે મમય નથી ગઈ કે બીજાની મદામે મહા વિમાસી બેગી રહેવાથી આપણી દિગ્દિતા ન કરી ગઈએ બીજાના ઉપર આધાર નખનાર, લાકડીના ટેકે ચાલનાર, બીજાની મદામે મહા વિમાસી બેગી રહેનાર જાતિ કે મમાજી જીવિત ન ગઈ શકે અને તેણે જીવવું પણ ન જોઈએ જૈનજાતિ અત્યાર સુધી જીવિત છે, એનું પ્રવાન કારણ તેનું આચરણ જ છે કહી પણ જૈનસમાજે પરાધીનતા ભોગવી નથી આપારમા કે રાજગારમા, દિવામા કે કાકમા, ધમ કે માહિત્યમા જૈનમમાજે પોતપોતાના પ્રમન સાધનો ઉમા ક્યા હતા, નહિકે ત્યા સુધી કહવું અત્યુક્તિ ભરેતું નહિ કહેવાય કે-જે કાચો બીજાએ નોના કરી શક્યા, તે કાચો જૈનોએ-જૈનમ-રીએએ જૈન ધર્માચોએ અને જૈનઆચારોએ ક્યા હતાં ઇતિહાસનાં પૃષ્ઠો આ વાતને દર્શાવી પુરવાર કરે છે તેના દર્શન-તો રાખી અહીં લાજુ દગવાની જગ નથી સમયે સમયે તે બધું પ્રકટ થતું જ રહેશે પ્રગ્તનમા માન એટલું જ કહેવાનું કે જૈનમમાજનો તે મમય અમણુમા નારી જૈન આચાર્યો-ઉપાધ્યાયો-પ્રવત કો-પન્થાએ અને વિદ્વાન મુનિરાજો તથા મમાજના અગ્રેમ શેએ જાગ્રત થવાની અને જનતાન જગાવવાની જરૂર છે

પ્રથમ યુવકવર્ગે જાગવાની જરૂર છે માર્મિક આગ્નિજ્વાલા અને કિયામિશ્વરના પૂર્વક સુવક વગ જાગીને જૈનસમાજને જગાડે તો તે ધણ કરી ગમે તેમ છે મુશ્કેલીઓ નો સામા નથી આવની ? પણ તે મુશ્કેલીઓની મદામે યજ્ઞ-વીરતા અને શાન્તિ પૂર્વક પોતાનું મીરાન આગળ વધારવાનું સદ્ય ન ચૂકવું જોઈએ જે કે કેટલાકે સુવકો જાગ્યા છે ખરા, પણ તેમાના કેટલાકે મોડા જાગવાના કારણથી કે ગમે તે કારણે એવા તો ગણરાયલા જાગ્યા છે, કે તેમનો વેગ આશાનીત વધી ગયો છે બીજા રાખ્દોમા કહીએ તો જૈનસ

માજને જગાડવાનું કર્તવ્ય તેઓ લગભગ જુદી ગયા છે બીજો વર્ગ એવો પણ છે કે જે મમાજને જગાડવાની દાઝ અને ભારતીય અન્ય પ્રજાની સાથે આગળ વધવાની ઇચ્છાઓ અવસ્ય રાખે છે પણ ‘સમ બદલાર’ ના કે સમાજ તિરસ્કારના ભયથી કિવા બીજી પ્રવૃત્તિઓના કારણે જોઈએ તેની ગતિ કરી શકે નથી. હું તો માનું છું કે-જ્યાં સત્યતા છે ત્યાં ભય હોય જ નહિ જ્યાં દાઝ છે-ધમસ છે ત્યાં નિગતિ શાન્તિ પૂર્વક એસવાનું હોય જ નહિ. ધમગવાળાઓએ તો ફકીરીજ-કફનીજ પહેરની ધટે માન-અપમાનની રકાર પણ ન હોય અને એ તો હવે બહાર જ ચઢી ચુક્યું છે કે જમાનો કાર્ય કરવાનો છે નહિ કે વાતો કવાનો. લાગણીના પટ પર માન વાતોનો દેખાવ કલકબૂત જ ગણાય. બ્યવહારમા ઉનારી વચન પર લાવવું એ આ જમાનાનો સંદેશ છે માટે-

આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો પ્રવન કો, પ-ન્યાસો

અને

સમાજના નેતાઓ,

જાગો.

અને

સમાજને જગાડો

નવયુવકો !

વાસ્તવિક દાઝનો-ધમકનો પડકો સમાજ પર પાડો,

અને

સૌને જાગતા કરો-

એજ કામના ! !

(૨)

શુદ્ધિ

આગરા અને દિલ્લીની આસપાસના ગામોમાં શુદ્ધિનું આન્દોલન ભાગ ચાલે છે જે રજપૂતો ચોક્કસ મુસલમાન બાલ્યાલોના મમયમાં આત્મરક્ષાની ખાતર કે ગમે તે કારણે મુસલમાન થયેલા, તેઓને મંગરિત કરી પુન હિંદુ બનાવવામાં આવે છે વસ્તુત તેઓના આચાર-વિચારો અને વેપ-વ્યવહારો જોતા તેઓમાં મુસલમાનપણ કદાચ જોવામાં આવતું નથી માત્ર બેજ રિવાજો મુસલમાનીપણના તેમનામાં છે - ૧ મુન્નત કરવાનો રિવાજ અને ૨ મદવાનો રિવાજ આ બે રિવાજો સિવાય બીજી બધી બાબ તોમાં તેઓમાં હિન્દુત્વ જ દેખાય છે આનું નામ પ્રમિદિમાં આવ્યું છે શુદ્ધિ હું આ પ્રગ્તાવના એટલા માટે કરું છું -

આની જ શુદ્ધિ જૈનમુખામના મહોળા વર્ગમાં પણ કરવાની છે અને તે તમને સતત પ્રયત્નની આવશ્યકતા છે મહાકાળા રમપૂતોમાં જોડના અશે મુમ-માનપણુ પેલી ગયુ દાખ છે, તેટલા અમે તેમને ગદ કરી શુદ્ધ હિંદુ બનાવવામાં આવે ઇ તેમ આર્થ-વતની આર્થ પ્રગતમાં જોડલા અમે અનાર્થત્વ પેસી ગયુ દાખ તટલા અશે તે અનાર્થત્વના ચિન્નો દૂર કરી શુદ્ધ આર્થ બનાવવાની આવશ્યકતા છે અને આટલી જ આવશ્યકતા જૈનોમાં જે અજૈનતા પેસી ગયુ દાખ, તો દૂર કરાવી શુદ્ધ જૈન બનાવવાની છે બમ, આનુ નામજ કે શુદ્ધિ આની શુદ્ધિને કોણ પમદ ન કે મફદ વચમાં કાળા કે કોષ પળુ જાનનો કાલ પડી ગયો દાખ, તે। દૂ કરવાનુ કોણ પમદ ન કરે ? આવી શુદ્ધિ તરફ અત્યારે જ નહિ ધણા જાળા કાળથી પૂર્વાચારો વન આપના જ રચા , જૈનામાં જ નહિ ગમે તેમાં પણ પેસેલી અશુદ્ધિ દૂર કરાવી તેન ગદ કરવાનુ કામ આપણા પૂર્વાચારોએ કયુ છે ગતપ્રભસરિ મહારાજે નાખો મનિવોને ઓમવાન બનાવ્યા એટલે શુ કર્યું । ૩ તમને ક્ષત્રિય મટાડી વાણીયા-વૈરથ બનાવ્યા ? નહિ એમનામાં જે અશુદ્ધિ-અપવિત્રતા પેસી ગઇ હતી તે દૂર કરાવી શુદ્ધ ક્ષત્રિય મનાયા, અશુદ્ધતા-અપવિત્રતા દૂર કરવાથી કઈ તે ક્ષત્રિયોનુ ક્ષત્રિય વ નાનુ મની ગયુ મ કે તેમનુ ક્ષત્રિયત્વ વધારે નિમળ થયુ હતુ આની જ રીતે હીરવિજયસરિ મહારાજે સુસલમાન મહાદ આમજને શુદ્ધ કયો એટલે શુ કર્યું ? તેનામાં જે અપવિત્રતા-અ શ્દિ પેસી ગઇ હતી, તે દૂર કરાવી આથી સમ્રાટ અકમનુ મમયમાનત્વ નહોતુ મની ગયુ બધે તેનુ શુદ્ધ સુસલમાનત્વ-ખુ ની આના પ્રમાણે મમમ્ત શ્રવે ઉપર રહેમ રાખની તે-પ્રમ્દ થયુ હતુ આવીજ રીતે જે જૈનોમાં-જૈન

મમાજના ચાર અગ-સાધુ, સાર્ધી, શ્રાવક, શ્રાવિકામા-અશુદ્ધિ-
અપવિત્રતા પેસી ગઇ હોય, તે દૂર ડ્યે' જ 'ટૂંકો. તે દૂર ન થાય
ત્યા સુધી શુદ્ધ જૈનત્વ ન જ કહેવાય જૈનધર્મનું પ્રધાન ચિહ્ન
પ્રવિત્રતા જ છે જૈનધર્મની તમામ ક્રિયાઓમા પવિત્રતાનું
પ્રાપ્ત્ય છે, પવિત્રતાનો હેતુ ન મચવાય તો તેની ક્રિયાની સાર્થકતા
પણ શી ? અતએવ આહાર-અવહારમા જનોએ તો પવિત્રતા
રાખવી જ જોઇએ અને આત્મકલ્યાણાખિતાપીઓનું તો એ પ્રધાન
કર્તવ્ય છે કે જ્યાં જ્યાં અપવિત્રતા-અશુદ્ધિ જણાતી હોય, ત્યાં
ત્યાંથી બનના પ્રયત્ને તેનો મૂળગો નાશ કરવો.

બીજી સમાજેની માફક જૈનમમાજમા પણ જે જે ખામ અપવિ
ત્રતાઓ પેસી ગઇ છે, તે વસ્તો ઓ કેસર સળધી છે

અનુદ વજો જે પ્રકારના—૧ રેશમી અને ૨ વિધાયતી
અહિંસા ધર્મના પૂણ ઉપામક અથવા અહિમાના વિજયી વાવટા
નીચે બેઠ્યા જૈનોથી આ મને પ્રગળા વજો નજ અહણુ કરી
ચકાય રેશમી વજો, કે જે લાખો કરોડો કે અબજો ચતુરેન્દ્રિય
જીવોના મહારથી મનાવવામા આવે છે, જે વજોના માટે-રેશમ
ઉત્પન્ન કરવા માટે અસખ્ય જીવોને મોટા મોટા તાવડાઓમા
નિર્દયતા પૂરક ઉકાળવામા આવે છે, તે વજો ગ્રાચ ગણાય જ
કેમ ? પોતાના શરીરના આગમની ખાતર અથવા પોતાના મોજની
ખાતર અમખ્ય જીવોની હિસાના ભાગી થનુ, એના જેવી
અસાનતા બીજી કંઈ કંઈ શકાય ? આવી જ રીતે અપવિત્રતા
ચતરના પરન્તુ વિધાયતી વજોમા પણ ગંદેની જે એ ખુલ્લે ખુલ્લું
બહાર ચઇ ચૂક્યુ છે કે વિધાયતી વજોમા કુમાસ-મુલાયમતા

લાવવા માટે પશુઓનું લોહી છાટવામાં આવે છે તેમ ખેળ માટે ચગળી વાપરવામાં આવે છે વિચારવાની વાત છે કે લોહીના ખૂંદને અપવિત્ર ગણી ન્યા સુધી તે દૂર ન થાય ત્યા સુધી પઠન-પાઠનાદિ કષ્ટપણુ ક્રિયા ન કરવાની જાવના અને વિચાર રાખનાર જૈનો તેવા વસ્ત્રો પહેરે ? પહેરે એનું જ નહિ તે પહેરીને સામાયિક પ્રતિક્રમણ અને જગવાનની પૂજા કરે, એના જેવી ઘેલછા બીજી કષ્ટ ગણાય ? મદિરમાં લોહીના છાટા પડ્યો હોય તો આપુ મદિર ધોવાની ક્રિયા કરાય. પણ કહેવાય કે તે પ્રમાણે નોહીથી ખરજાએલ વસ્ત્રો પહેરી મદિરમાં જતવાય અને ઝગ થાય. એ કેવું આશ્ચર્ય ! ન્યા સુધી અગુહિ-અપવિત્રતા દૂર ન થાય ત્યા સુધી કેમ કહી શકાય કે આપણે ગુદ્ધ છીએ-અપવિત્ર છીએ ? વધુ આશ્ચર્યનો વિષય તો એ છે કે ત્યાગની મૂર્તિઓ મણાતા, મોહ મમત્વના ત્યાગી ફેટલાક સુનિવરો પણ પોતાની આ અપવિત્રતાને દૂર કરવામાં ભારે આચંકા ખાય છે. મ કે શુદ્ધ વસ્ત્રો પહેરવાની વાત કોઈ કરે છે કે ઝટ કાન જિયા કરે છે સુનિરાજને આવો મોહ રાખવો કેમ પાલવે ? આમ કાન જિયા કરવા કેમ શોને ? તેઓ તો ત્યાગી બન્યા તેમને વળી મલમલની તુનાપમતા કે રેશમની કુમાશતા ઉપર મોહ શો ? સુનિરાજનેથી તો આવી હિસાને ઉત્તેજન અપાય જ કેમ ? હિસાજન્ય વસ્તુઓનો સ્વીકાર એવે હિમાને ઉત્તેજન એ એક ખાતક પણ સમજી શકે તેવી હમીકત છે જે વસ્તુની જેટલી વપગશ વધારે હોય તે વસ્તુની તેટલી પેદાશ-ઉપજ વધારે હોવી જ જોઈએ અને ઓળખે ઉત્પન્ન કરતા જે હિસાજન્ય દોષ લાગે, તેના ભાગી બધા પે થાય. મનુજીએ જીવરધના કાર્યમાં સાન જણુને પાતકી બતાવ્યા છે જેમાં 'લાદક' કરીને ખાનારને પણ ગણાવ્યા છે તેનીજ રીતે રેશમી અને વિલાપતી વસ્ત્રોમાં જે હિસા

થાય છે તેના બાગીયા તે વસ્ત્રોને પહેરનાર કેમ નહિ ? જૈન દષ્ટિએ કરનાર, કરાવનાર અને અનુમોદનારને—ત્રણેને ભાગી બતાવ્યા છે આ રીતે પણ તેવા વસ્ત્રોને પહેરનાર એક પ્રકારે અનુમોદનાર—ઉત્તેજન આપનાર તાંબ પાપના ભાગી જ. થાય, એ સ્પષ્ટ બાબત છે આ બેવડી અપવિત્રતા બહારીને પણ મુલાયમતાના મોહ ન ડોડાય, તો પછી શુદ્ધિ-પવિત્રતાની વાત જ ક્યા રહી ? અત એવ જૈન સમાજના આગે અગોએ—સાધુ-સાધ્વી શ્રાવક—શ્રાવિકાઓએ જ્યાં જ્યાં આ અપવિત્રતા પેસી ગઈ હાય ત્યાં ત્યાંથી તેને દૂર કરી શુદ્ધ યવાની ખાસ આવશ્યકતા છે

બીજી બાબત કેશર સબધી છે કેશરનો ઉપયોગ મોટ ભાગે જૈન મદિરામાં થાય છે એટલે કેશરને પ્રમુખજનુ એક ઉપકરણ માનવામાં આયુ છે ઉપકરણ એટલે સાધન કોઈપણ આધ્યત્મ માટે સાવનો એક નહિ અનેક હોય છે અને એવો તો નિયમ કદાપિ હોઈ જ ન શકે કે—અમુક ક્રિયામાં અમુક સાધન ન હોય તો તે ક્રિયા થઈ જ ન શકે મોક્ષ જેવી અત્યંત વસ્તુની પ્રાપ્તિ—સાધ્ય માટે પણ અનેક માધનો શાસ્ત્રકારોએ બતાવ્યા છે, ત્યારે પ્રમુખજન જેવી ક્રિયામાં અમુક વસ્તુ ન હોય તો તે ક્રિયા નજ થઈ શકે, એવી માન્યતા કેમ રાખી શકાય ? ગુનાનનુ ફૂલ ન મળે તો શુ કેવડા અથવા અબેલી આદિ ઉત્તમ સુગંધિત પુષ્પોથી કામ ન થઈ શકે ? અવગ્ય થઈ શકે જો નજ હોય, તો એના ક્ષેત્રના મનુષ્યો, કે જ્યાં તે પુષ્પો ન થતા હોય, પ્રમુખજનથી વચિતજ રહે બહાર માં તો ત્યાં સુધી માનવું છે કે, પ્રમુખની આસાં એવી, પણ ન હોવી જોઈએ અને છે પણ નહિ કે—અમુક ક્રિયામાં અમુક વસ્તુ ન હોય તો તે ક્રિયા થઈ જ ન શકે એક જાતના પુલના બાદમાં બીજી જાતનું ફૂલ હોય તો

તે ક્રિયા થાય, પરંતુ કદાચિત્ માની લ્યો કે કોઈ ક્ષેત્રમાં કોઈ પણ જાતનું સુગમિત પુણ્ય ન મળે, તો તું ત્યાંના મનુષ્યોએ પૂજા સર્વથા છોડી દેવી ? કદાપિ નહિ જે કદાચ માધનો રાત્રિ થાય, તેનાથી કામ તો માધવુ જ જોઈએ આવોજ પ્રશ્ન કેશરનો પણ છે કેશર માટે ચાનેલી ચર્ચા ઉપરથી એટલું તો અવશ્ય જોવાનું છે કે કેશરમાં અપવિત્ર વસ્તુઓના પટ અવશ્ય દેવાય છે, પરંતુ ક્યા કેશરમાં તેવો પટ દેવાયેો છે અને ક્યા કેશરમાં નથી દેવાયેનો, એ જાણવું અશક્ય છે જો કે કેટલાકે વેકિએ તેની પરીઠા કરાવી છે અને તેમાં કાશ્મીરથી આવતું કેશર કહેવાય છે કે શુદ્ધ છે, પરંતુ સાથે એમ પણ જાહેર થયું છે કે-તે કેશર એટલા નમાણ્યમાં નથી થતું કે જ્યાં બધે પગેલી શકે અને તેથી વ્યાપારિઓને જોડાએડ કરવું પડે, એ આભાવિક છે આવી અવગ્યામાં કેશરના વાપરનારોએ શું કરવું એ એ વિચારણીય પ્રશ્ન છે આ પ્રશ્ન ક્રિયાની શક્તિ સાથે વચગે સબધ ધરાવે છે કોઈ પણ ક્રિયામાં જોઈતા ઉપકરણો શુદ્ધ હોય તોજ વાપરવા, કે અશુદ્ધ-અપવિત્ર હોય અથવા તેની શકાવાળા હોય તોપણ ચાલવા દેવા ? એનો નિર્ણય થાય તો કેશરની ચર્ચાને નિવેડો શીઘ્ર આવે તેમ છે આમાં પણ માત્ર નમ મ તત્ત્વ તો એજ છે અને તે દરેકના મન-જમાં આવી શકે તેમ છે કે જો કેશર કહેવાય છે તેમ અપવિત્ર વસ્તુના પટવાળું અથવા ખાતરી વિનાનું કે શકાવાળું હોય તો તે ન વાપરતા કેવળ ચત્તનોજ ઉપયોગ કરવો વધારે શ્રેષ્ઠ છે કારણ કે જે કેશરથી પૂજા કરવામાં આવી હોય તે કેશર કદાચ અપવિત્ર નીકળે તો તેનો દોષ મહાત્મ્ય બાજે બંધારે કેશર નહિ વાપવાથી કદાચ નુકસાન તો થવાનું નથીજ લાલને બંધે નુકસાન થવાનો ભય હોય, એવું કાંઈ કરી શકામાં ઉતરવું, એના

કરતા તે વસ્તુનો ઉપયોગ નજ કરવો એ શુ ખોટું છે ? કિમ્મ
 ડમા પગ નાખીને ધોવો, એના કરતા કિમ્મડમા પગ નજ નાખવો
 શુ ખોટો, અને એ તો પહેલાજ બહવાયુ છે કે-કોઈ પણ ક્રિયાના
 સાધનોમા કોઈ સાધનની ખામી હોય, તો તેથી કરીને કંઈ ક્રિયા
 ઠાડી દેવાય નહિ ક્રિયાની ફલપ્રાપ્તિનો આધાર મુખ્યત્વે માનસિક
 પરિણામો ઉપર છે નુદ પરિણામથી-અન્ત કરણની શુદ્ધતાથી
 મનુષ્ય ગમે તેટલા સાધનોથી પણ ક્રિયા કરે, તો તેને ફલની પ્રાપ્તિ
 તેટલી જ થાય, જેટલી કે ચરી જોઈએ એવું એવી વસ્તુ, કે
 જેમા અપવિત્રતાની શકા પણ ન થાય, એવી શુદ્ધ વસ્તુ વાપરવાથી
 ખુશીથી કામ ચાલી ગોકે છે, તો પછી શકાવાળી વસ્તુ શા માટે
 વાપરની જોઈએ ? વીરપ્રભુના શાસનમા જેટલી ધાર્મિક ક્રિયાઓ
 છે, તેના ઉડાણથી વિચાર કરવામા આવે તો તે બધી ક્રિયાઓ
 એવી છે કે, જેની સાધના ગનાબમા ગરીબ પણ કરી શકે અને
 એક ઉચ્ચકાળીનો ધનાત્મ્ય પણ કરી શકે ધાર્મિક ક્રિયાઓ કે વાનો
 સોને સમાન હક્ક છે તેમા કોઈ પણ જાનની જમરદસ્તી કે દેવ
 -કર જેવું કંઈ છે જ નહિ વીતરાગના શાસનની આ એક ખુબી
 છે આ ખુબીને સમજનાર કેશરકે અપવિત્ર વસ્ત્રો જેવી વસ્તુઓ માટે
 કદાપિ આગ્રહ ન કરી શકે કે આના વિના તો ચાલે જ નહિ પર-
 માત્માના શામનની દરેક ક્રિયાઓમા રહેલી આ ખુબીનો વધારે પરિસ્ફોટ
 કે વાનુ હવે પછીના અ કો ઉપર સુલનવી રાખી હાથ પુર્તમા તો

આત્મકલ્યાણાભિલાષી મુનિરાજો અને જૈન ગૃહસ્થો,

પોતામા રહેલી વિભાવતી વસ્ત્રો અને રેશમની અપવિત્રતા

તથા કેશર મબધી અપવિત્રતા દૂર કરી બધું જાલદી

—પોતાની શુદ્ધિ કરે—

એટલું જ ધમ્મી વિરમુ છુ

(૩)

શીષ્યો.

શીષ્યાનાના સ્થાનો કેટલા ? આપુ વિષ ગમે ત્યાં જાઓ, ગમે તે મમાજની પ્રવૃત્તિનું અવનોખન કરો, ગમે તે વ્યક્તિનું જીવન તપાસો મૌ પામેથી કહને કહ જાણવાનું વિચારવાનું અને અનુસંગવાનું મગશેજ મમારનો નવહાર પણ તેમજ ચાલી રહ્યો છે એક જાતિ બીજી જાતિનું, એક સમાજ બીજા સમાજનું, અને એક વ્યક્તિ બીજી વ્યક્તિનું અનુરુદ્ધ હરેજ છે અને તેટલા માટેજ સમારને એક મહાન શિક્ષાલય કિંવા યુનિવર્સિટીની ઉપમા આપવામા આવે છે પોતાની ગિથિતિમા પરિવર્તન કરવા માટે બીજાની સ્થિતિનું અવનોકન કરવું આવશ્યક છે જૈનસમાજે આ નિયમ ઉપર પૂર્ણ ધ્યાન આપવાનું છે જો કે એ વાત ખરી છે કે

વ્યાપારની દૃષ્ટિએ કિંવા દ્રવ્ય યથા કન્વાની દૃષ્ટિએ જૈન મમાજ ખીન સમાજે કરતા પાછળ પડતો નથી, પરંતુ કાપની દૃષ્ટિએ તો જૈન સમાજ હજુ વધાર નહિ નો પચાસ વર્ષ તો જરૂર પાછળ છે આપમમાજ જેવો એક સમાજ, કે જે એક મોખામીના ઉપમા લગભગ અડધી સદી પહેલાં ગ્યાપન થયો હતો, તેણે જે પ્રગતિ કરી છે, તેના ઇતિહાસ ઉપરથી જૈન મમાજે ધણુ જ ચીખવાનું છે એમ કહેવું લગભગ ખોટું નથી

આપસમાજમા ગાંધી વધારે ગુરુજો, ૨ કોવેન્ને અને કેટલીએ હાઇસ્કૂલો છે આ મસ્થાઓ મસ્થાઓ માજ નહિ, કિન્તુ જેમા સેકડો હજારો ગાજકો શિક્ષા લઈ રહ્યા છે, એવી આદર્શ મસ્થાઓ છે, ન્હાની ન્હાની મુકતો અને પાશ્ચાત્યોની તો વાતજ રી કગવી ? આ તો આર્યમમાજની વાત થઈ દેવમમાજ કે જેના સ્થાપક અત્યારે વિદ્યમાન છે, અને જેની ગ્યાપાના થયે થોડાંક વર્ષો થયા છે, તેમા પણ ત્રણ હાઇસ્કૂલો, એક કોવેન્ન, કેટલીએ પ્રાથમિક સ્કૂલો અને ત્રણ અદ્વત જાતની મુલો વિદ્યમાન છે આવીજ રીતે રાધાસ્વામી આદિ મતોમા પણ પોતાના મમાજમાં શિક્ષણનો પ્રચાર કરનારી અનેક કોવેન્ને, અને હાઇસ્કૂલો હયાતી ભોગવે છે જ્યાર જેનો વિષય છે-કે જૈન મમાજમાં અનેક કોટયાધીશો અને હજારો લક્ષાધિપતિઓ દોવા છતાં એક પણ કોવેન્ન કે એક પણ આદર્શ-હાઇસ્કૂલ નથી (મુખ્યની પી. પી. હાઇસ્કૂલ નામ માનની અવગમ છે, ૧૦ કોવેન્ન અને હાઇસ્કૂલ થી મારી મતલબ અત્યાર સુદર શિક્ષાલયો વિદ્યાલયો-વિદ્યાપીઠોની છે આવું એક પણ ગ્યાન હયાતી નથી ભોગવતું બેશક આપણે ત્યાં બાળાશ્રમો, બોડિંગ્સ અને પાશ્ચાત્યો અનેક છે, પરંતુ એમા આદર્શ મસ્થાઓ કેટલી છે ? અથવા એમા એવી કેટલી

સરથાઓ ૬ કે જેનું ફાળ જન સમાજ ચાખી શકે ? એ ઉપર
જ્યારે વિચાર કરીએ ત્રીએ ત્યારે ખરેખર અત્ય ત એદ યથા
વિના નથી રહેતો. ખરા વાત તો એ જ છે કે જૈન મહાજમા
શિક્ષાનો જ મહત્ત્વ અભાવ કે વનાયો અને ગર્ભ શ્રીમતોને
તો પોતાના બાળકોના જીવનો સુધારવાની દરખાજ જ નથી પદરેક
વરની ઉમરના પુત્ર કુકાળ ઉપર બેસી ૨૫-૩૦ રૂપિયાના પગારદાર
ગ્રેટનુ ગાય કરી મ દગાર ચાર, એમાજ તેઓ પોતાના કાવ્યની
‘ધૃતિથી સમજે છે પછી તે ડોકરા સુશિક્ષા કે સુમરકારાના
અભાવે દુરાચારી જ કેમ ન થાય. જ્યારે બીજી તરફ ગરીબ કે
સાધારણ વર્ગને તો પેટની જ પડી હોય, તો પછી ખર્ચ કરીને
કે મદત પણ શિક્ષા લેવાનું મૂકે જ કેમ ? આવી સ્થિતિમાં
શિક્ષાનું મહત્ત્વ ન મમજવાથી આજો મહાજ અસિદ્ધિનાવચ્ચે
બોળવે અને એક પણ આદર્શ સરથા નજરે ન પડે, એમાં
આદર્શ જેવું શું કે ? આર્થ મહાજની આવી સ્થિતિ નથી આર્થ
મહાજમાં પ્રાપ્ત કરીને સારા સારા સુખી ગૃહઓ પણ પોતાના
ખરચે પોતાના બાળકોને ગુરુકુળાદિ મસ્થાઓમાં નહાની ઉમરથી
દાખલ કરે છે આર્થ સમાજના ગુરુકુળોમાં કોઈ અત્યન્ત ગરીબ
વિદ્યાર્થીને મદત દાખલ કરવામાં આવે એ જ બાદ કરીએ તો
મોટા ભાગે વિદ્યાર્થીઓ પાસે ૧૫-૨૦-૨૨ રૂપિયા માસિક લેવામાં
આવે છે આ પ્રમાણે દાખલ થનારાઓને માટે માસિક ૨૨ રૂપિયાની
હોના છતાં સેક્ટર વિદ્યાર્થીઓ એકએક શુક્રગમાં નજરે પડે
અને એવાં અનેક ગુરુકુળો, વિદ્યાર્થીઓથી ઉભરાતા દેખાય છે, એ
પોતાના બાળકોને ૨૫ વા સુધી અભ્યાસ પગારી શિક્ષા પ્રાપ્ત
કરાવવાની તીવ્ર જિજ્ઞાસા સિવાય બીજું શું બતાવે છે ? જ્યાં
બીજી તરફ જૈનોની સરથાઓમાં ખાન પાન, વસ્ત્ર, સ્થાન અને

તમામ પ્રકારની મગવડો પૂરી પાડવા ૭૫૧ વિદ્યાર્થીઓની તોષણ
તેવી સમ્યા ન દેખાય, એ શુ બતાવે કે ? ધનાઢ્યો આ મહા
શ્રીમતોની બેઠકારી આ ગરીબો પેટની ચિતા કે બીજી કંઈ ?
જૈન સમાજની આ ગિયતિ ન મુધરે, ત્યા મુધી જૈનો ની સરનાઓ
તોષણ તેવી પ્રગતિ ન કરી તક, એ દેખીતી વાત કે ૭૫૧૧
મુરકુળના ઉત્સવમા દમથી ૧૦ હજાર મનુષ્યો એકત્રિત થયા હતા
તેઓમા મોટો ભાગ-૫૬ એકેડે ૬૫ ટકા જેટલો ભાગ શિક્ષિતજ
નજરે પડતો હતો. એટલુ જ શા માટે ? માગ મારા વક્તાઓની
પણ એક મોટી ફેજ ત્યા મોજૂ હતી ગહવારના ૮ થી ગાંના
૬ વાગ્યા મુધી પડાવમા વ્યાખ્યાનોની ધૂમ ચાલી ગહતી હતી,
અને તેમા એકએકધી ચીયાતના વક્તાઓ નજરે પડતા હતા એટલુ
જ નહિ, પરંતુ સ્ત્રિઓનો જે મોટો સમુદાય એકત્ર થયો હતો, તેમા
પણ મોટો ભાગ શિક્ષિતાઓનોજ હતો કાંઈ પણ વિચારક આર્થ-
મમાજની આ ગિયતિ તરફ નજર દરશે તો તેને જણાશે કે જૈન
સમાજ શિક્ષાના વિષયમા ખરેખર ઘણો જ પાછળ છે

આ પ્રસંગે જૈનસમાજનુ એક બીજી વાત તરફ પણ ધ્યાન
જે ચલુ આવસ્યક સમજુ છુ આર્થમમાજના જે ઉત્સવનો ઉપર
ઉત્તેજ કરવામા આવેલો કે, તે એક સસ્થાનો વાર્ષિકોત્સવ
હતો. એક મસ્થાના વાર્ષિકોત્સવમા પોતાની મમાજના દસથી ૧૫૦
હજાર મનુષ્યો એકત્રિત થાય, પાચ પાચ દિવસ મુધી આજો દિવસ
આખ્યાનોની ધમાલ મચી રહે, અને એક વિશાળ જગતમા મહાન
મેગા ભરાય-એ જલુ શુ બતાવી આપે છે? સામાજિક અભિમાન,
મમત્વભાવ, આ લાગણી કે બીજી કંઈ ? આ ઉપગન્ત છેકના
દિવસે સમ્યા માટે દ્રવ્યની અપીલ પ્રસંગનુ દૃશ્યજેવે જોધુ હતુ,
તેમને ખબર છે એક સમાજ ગોતાની એક સમ્યાના નિભાવ માટે

નજરે પડશેજ ગુરુકુલમાંડીમા મહાત્મા મુનશીગમ (ગ્રામી
 ત્રદાનદજી) પોતાનું સર્વસ્વ તેમા મમર્પણે કરી લઈ તે મર્યા
 ન ચલાવતે, તો મે કડો વાધ અને વગ્ના નિવામવાળા તે લય કર
 જ મનમા એવું આશ્ચર્ય ગુરુકુલ કેમ થઈ શકતે ? જૈનોમા છે કોઈ
 આવા સ્વાર્થત્યાગી ગૃહસ્થો ? નિવૃત્તિ અને શનિ હોવા છતા
 નિદ્રાગીનો ચોક્કસ ભાગ પણ ન અપાય, ત્યા મુધી કેમ કહી શકાય
 કે આપણને સમાજ અને ધર્મ પ્રત્યે પ્રેમ છે ? વાતો મમાજમા
 મણુ નથી કરતું ? વાતો મનાન નો હવતા મળી રહે, ટીમઓ
 કરતા પણ મૌને આવડે, પરંતુ કાય કરી બતાવનારા કેટલા છે ?
 જનમમાજને જોઈએ છે શ્રમ કરાવનારો ! જૈનમમાજને જોઈએ
 છે સ્વાર્થત્યાગીઓ ! જ્યા મુધી જૈનોની તમામ સંસ્થાઓને
 આવા સ્વાર્થત્યાગી ચિહ્નિત પુગો ન મળે ત્યા મુધી મન્થાઓની
 સ્થિતિઓ અતિ શીઘ્ર સુધરવા તો હમિનજ છે એક વાત અવશ્ય
 વિચારવા જોવી છે જૈનમમાજમા એવા નિશ્ચિત સુવર્ધે મૌજુદ છે
 કે જેઓ શાસન મેવાની ભાવના અને મમાજની દાઝ ધગવે છે
 આવા સુવર્ધે સ્વાર્થત્યાગ કરી આપણી મન્થાઓનું મુદર મચાવન
 કરી નોકે પરંતુ ' માડ શુ થયે ? મારી પાછાનાઓનું શુ
 થશે ' આવી ચિંતાઓ જ્યા રાતદિવસ મનાવી રહી હોય ત્યા આથ
 ત્યાગ કે શામન મેવાની ભાવના કેમ કરીશૂત થઈ શકે ? ખરી વાત
 તો એ છે આવા સુધરાને માટ સમાજ તરફથી અથવા તે
 સન્થાઓ તરફથી જ એવી અમર્યાદાવી જોઈએ કે જેથી નિશ્ચિત
 પાતે તેઓ કાર્ય કરી શકે પણ આપણે ત્યા એ પણ વાત છે કે
 આપણી સંસ્થાઓની મમસ્ત પ્રકારની લગામ મિત, કેળવણી
 ધનાયોના હાથમા રાખવામા આવે છે, અને તેથી તેઓ કોઈપણ
 પ્રગતિના કાર્યમા માથુ મારી અડચણરૂપ થાય છે આ જો બામતા

ન સુતર ત્યાં મુધો મર્યાઓનું છેવટ નુદર ૧૧ આપના ૧
નગર થઈ રહે

ત્રીજી એક જાગત ખામ વિરાજવાની છે અને તે એ કે-
નતમમાન એક વેપારી સમગ્ર નાણાંથી દરેક કાર્યમાં જા !
જગી આગ મળ છે માજની આ ઉતાવળ એટલી મધી નુ-
રાન કરાવી નીવડે , કન્ને મગ્યાથી જે કંઈ થોડું થાય કેમ
મગ્યાની આગ ત્યાં , તનાથી પણ રચિત ગદે છે જરા મુકુળેનું
નિરીક્ષણ કરે મુકુળમાં ઓગળા ઓગળા ચૌદ વર્ષે તે વિચાર્યો
ગદેનું જ પો કે અને તે પછી પણ વર્ષે મદ્યવિષાળયમાં અભ્યાસ
કરે છે ત્યારે એ વિચાર્યો રનાતક ધમને નીકળી શકે ૪ આટલું
ધૈર્ય જે મમાજ ધામનું કરે તે ઉત્તમ રંગો આજે એમાં નરાષ મી
છે ? આપણે ત્યાં તે મગ્યા આપન થઈ કે તત્કાળ એ ચિ નાહ
શક થાય છે કે- ' હજુ સગી કંઈ કમ તો મગ્યું નહિ ? ' મોળ
જનને મગ્યામાં મુ આવે છે ! ' વિચાર્યો આ મુ ભળે છે ! '
દુકાન પર બેઠીને કાપડ વેતરનાગ કે આટો દાગ વેચાણ-
ઓમાં આવી વાતા સમ થાય છે એકે પૂનીમને કરી ખીમ્મએ
લીવને ! નાત્યા ગામ ગપાટા આનું પરિણામ એ આવે છે કે
મર્યા ઉપરથી સમાજની શ્રદ્ધા ઉડી જાય છે અને તેથી મર્યા
કા તો થોડાઓ પોતાના શ્વાસ ! ! કરે છે અને કાંઈ થોડા જખન
શ્વે છે તો પણ તે મુકાન અસ્થામાન ! આપસમાં પોતાની
મગ્યાઓને અનારવામાં વોરે મુવી નાખેનો વ્યય કરી નાખે છે
ત્યારે વામી મુ ને સુ ૨ રંગો આપી શકે છે અને તે રંગો એના
સુદર ઉતરે છે કે તે મમાજ માટે આશીર્વાદ થઈ પડે છે

દુકામાં કહેવાડું : એટલું કે કે ધૈર્ય, સાહમ કાર્યદક્ષતા

મામાજિક અભિમાન અને વ્વાધત્યાગ એ ગુણો જનમમાને આપ-
સમાજમાથી શીખવાની જરૂર છે આ ગુણો વિના કોઇ પણ ક્ષેત્રમા
લોભએ નેરા મદગના મેગરી શકાતી નથી અતએવ —

જનમમાજમા વ્વાધત્યાગી પુરૂષો ઉત્પન્ન થાય, અને મમાજના
ઉદાર માન આદ્ય ગચ્ચાઓ રચપાઇ તેમાથી મુદ્દ જો
જનમમાજ આખે, એટલુ જ જાણો અત્યાગ તો
વિરમુ છે

(૪)

શિક્ષા

‘ શિક્ષા નુ ક્ષેત્ર મસારના એમુ બધુ વિદ્યાન અને મહત્વનુ છે કે જેની બરાબરી બા પેગ બીજુ કાઇ ક્ષેત્ર કરી શકે તેમ છે શિક્ષા-ગાન-કેશવશી માત્ર તો નીતિશાસ્ત્રે ત્યા સુધી કહેતુ પ મુ કે-જ્ઞાનજ્ઞ હાતા પશુમિ સમાના । કિવા વિદ્યાવિદ્યોન પશુ શિક્ષાનુ-વિદ્યાનુ માહાત્મ્ય આપી વિશેષ મુ વળુવી સમય ’
 આ એ વાત સાચી જ છે કે-કોઇ પણ જાનામા મનુષ્ય હવનની યાત્રા પૂર્ણ કરવામા શિક્ષા-વિદ્યા જેટલી ઉપયોગી નીવડી શકે છે તેમ જ બીજુ સાધન એણુ જ નીવડે છે જે મમાન કે સાતિમા શિક્ષાનો આચાર નથી-શિક્ષિત પુરુષની મદુરતા નથી તે સમાજ કે નાતિ મમારની અન્યાય શિક્ષિત મમાજની સાથે ઉભા રહી

શક્તી જ નથી, અને ઉભી રહેવાને વાચક પણ નથી પડી તે સમાજ કે શાંતિ સૌથી મધારે પ્રાચીન અને પવિત્ર જ કેમ ન હોય ! દેશની, મમાજની, ધર્મની ઉન્નતિનો આધાર શિક્ષા જ છે લાખો અશિક્ષિતોના ટોળામાં ગણ્યા ગાઠ્યા શિક્ષિતો વધારે કામ કાઢી શકે છે જો કે ઇતિહાસના પૃષ્ઠોમાં-ચરિત્રસાગરમાં એવા મનો નજરે જકડ પડ છે કે જેમણે અકરનાન નહીં પ્રાપ્ત કરેન હાના છતાં તેઓ વિદ્વાન્ કહેવાયા છે સમાજ અને દેશના મારથી બનેના છે પરંતુ તે ઉપરથી આમ રીત્યા એનું બધારણ ન બાધી શકાય કે અકરનાનની-ગિયાની કંઈ આવશ્યકતા નથી કુદરત તરફની એવી બક્ષિમ તો લાખોમાં એકાદ જ એવી યક્તિને મળે છે એન પાચ વયના બાળકને મ ગીતમાં કમાન કામ કરતો જોઈએ, પગ તુ તેથી મ ગીત શિક્ષાની અનાવશ્યકતા ન બીધારાય તેની જ મીને એકાદ માણસ વગર ભણે વિદ્વાન્ થયો હોય તો તેથી બધાએ વગર ભણે વિદ્વાન્ થાય, એમ તો નહિ જ વિદ્વાન્ થવાના જે માવો છે-વાસ્તવિક શિક્ષાના જે માધનો છે, તે માધનો મેળવવા જ જોઈએ અર્થાત કોઈ પણ મમાજે પોતાના મમાજની ઉન્નતિ કરવા અથ્થ શિક્ષા મિલાગની યોજના કરવી જ જોઈએ

ગયા લેખમાં ‘ શીખો ’ ગીર્થક લેખમાં આ સબબ, કંઈક હસારો કરી ગયો છું તે ઉપરથી વાચકો જોઈ નહયા હશે & આયમમાં જોવા નાનકડા અને નવા ઉત્પન્ન થયેના ગમાજ કરના પણ જૈનસમાજ શિક્ષાના વિષયમાં રાગા જ દાનને પગલે છે જૈનમમાજની બાવી પ્રજાને માટે જૈનમમાજ પામે પ્રિયાનુ ડા-પણ મુન્ન માધા નથી જો કે એ વાત રાચી છે કે જન ધનાન્યા પ્રતિવાઈ મીજા મર્યોની માફક શિક્ષાના ક્ષેત્રમાં પણ હમ્વરા નહિ બ કે લાખો ઉપિયાનો યય અવશ્ય કરે છે, પગનુ કોઈ એમ નથી

વિદ્યા તુ ક-તેજસા જ્યના રમાણુમા સમાજના બાળકો અને સુવકો
 ઉપચારી સિદ્ધા કેટલી પ્રાપ્ત કરે છે જૈન સમાજના બાળકો માટે
 સિદ્ધાના માત્રો અરમરી મૂલો મિવાય બીજા કયા છે ? અને
 અરમરી રૂનોનું સિદ્ધા સમાજ ધર્મ નેત્ર ક જાતિને માટે કેવું
 ઉપચારી થયું છે, અથવા વાય છે, તે અત્યાર સુધીના અનુભવ
 ઉપરની માર્ગ રીતે જોવાઈ ગયું છે સિદ્ધાનો ઉદ્ધાર મુદ્દા હવે
 રકનો જે હાઈ સંકે જે સિદ્ધા પ્રાપ્ત કરતા અનુચિત મુદ્દા ચારિત્રી
 ૧. ૫૧૧ ત શિદ્ધા નિદ્ધા કંમ કદી સમય ? એક બગારી વિદ્વાન
 પોતા ૫ અવમા લખે છે કે ' વર્તમાન સિદ્ધાના પાંચાન લારત-
 વન ૧૧૧૧૧૧ મુર ૧ નાસ્તિક અને છે ' આ કથન કના મુધી
 નેત્ર ક ત નાનો ૧ અનુભવ ઉપરની સ્વય નમજ કિ તેમ છે
 ૫ તુ અનુ તો અવશ્ય છે કે દેશાભિમાની વર્માભિમાની મદ્યારી
 ત ૧૧૧૧૧૧ તમા કરવા માત્ર અત ૧ નિદ્ધાવધોની ખામ આચરના છે

૪૧. ૧મ એક વનાવ્ય અને ઉાગ નમ જ પડના મુલા
દમાળે જેનુ મનાવના વાખા કપીયા શિખા વિભાગના વ્યય પછુ
ચાય ૮ પગ તુ માર્યકતા થતી નથી તો પછા ૧ માન જૈનધમ મા
અવત ૩ તિલાનયા ન સ્થાપન કરવા જોઈએ ?

પાત્ર પધિથી જોતા આપણામા મન્યાઓની કમી નથી
 મુન / અમલવા પાપલ ભાનગ મુવા લીટી ગાલીતાપુ
 જનમા / રવાલ રાજકાટ મહેમાણા વૃનામ, સુન લગ્ન
 નવમાગી પ્રિયુરી વોર ગ્યાનોમા બોડિંગા મોલુદ છે અને આ
 મોડિંગામા નલ્લીકે તો અની છે કે જેમા મારી મખ્યામા જૈન
 વિદ્યામા ગ છે અને આ મોડિંગામા મવ પલ કેલ મ નથી
 થવુ નવુ અ મધા મોગામા ગવન રિહા આનાગી મસ્થ
 ભ યેજ એમ બે ઠ વર મધો વિદ્યાર્થિઆન મ મારી શાગાઓમા

જાણવામાં આવે છે હા, જૈન વિદ્યાર્થીઓ, જૈન સંસ્થા અને મદદ કરનારા પણ જૈન જ હોવાથી એમદે કરનાર ધાર્મિક શિક્ષણ આપવામાં જૈન શિક્ષણની ' ઇતિશ્રી ' મગજવામાં આવે છે મારા નમ મન્નન્ય પ્રમાણે હવે તે મમય આવી લાગ્યો છે કે જૈન મમાજે પોતાના બાળકો માટે અત્યંત શિક્ષાલયો, વિદ્યાલયો સ્થાપન કરવા માગ્ની દૃષ્ટિએ માયા દેનાલિમાની રાહુગીઓ ઉત્પન્ન કરવા જેમ ગાંધીય રાગાઓ અને વિદ્યાર્થી સ્થાપન કરવા તરફ દેશના નાયોનું નિ પ્રેરાયુ છે, તેનીજ રીતે સામાજિક, ધાર્મિક અને રાષ્ટ્રીય દૃષ્ટિએ જૈન મમાજે અત્યંત વિદ્યાર્થી સ્થાપનાજ જોઈએ એ અપ્પ જોવાયુ છે અને કેટલાક ખૂબો પણ પાડે છે (જે કે તેમની ખૂબો નવગ નિગ્ગકાજ બુદ્ધિથીજ નીકળે) કે જૈન બાળકો અને યુવકોમાં ધર્મની વામનાઓ ફેવ-ગુરુ-ધર્મ ઉપરની શ્રદ્ધાઓ ડમ થતી જાય જ માને માટે માત્ર એજ ઉપાય વધુ મારા છે જો તે એ કે અત્યંત વિદ્યાર્થી સ્થાપન કરવા અને તેમાં એવુજ શિક્ષણ-એવાજ પાશ્વપુનકોનારા આપવુ જોઈએ કે જેથી ધર્મની વામનાઓ સતેજ ગહેવા માથે જૈન બાળકો જૈન મસ્તુતિરાણુ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે પાશ્વત્ય મસ્તુતિના પ્રભાવે ઉત્તમ કુળવાન ગણાતા મનુષ્યોના ધર્મમાં દાડ અને માગનો પ્રવેશ થયેનો ગણ નથી જાણવુ ? આવા ધનાયો-ગર્ભ શ્રીમતોના બાળકો સ્વાભાવિક રીતે કુપગ્ગકા ના બોગ થઈ પડેલ હોય કે અને તેમાં વતમાન શિક્ષાર્થી પાશ્વત્ય મસ્તુતિનુ પોષણ મગે છે પરન્તુ આ સિધ્ધિ વધાર સાગળ વધની અટકાવવા અને મત્ર માધાગલ વર્ગમાં સુશિક્ષાનો વિચાર કરવા મૌથી પટેલી તકે મત્ર વિદ્યાલયો સ્થાપના અંગે સ્થપાવવા તરફ શ્રીમતો અને આનાથદિ ધર્મના ધોગિઓએ હલ્લ વાગવાની જરૂર છે દિનપ્રતિદિન વધની જની બોર્ડિંગો, આશ્રમો અને બૂરનોવી જે કોઈ વિદ્યાલેત્રની

સાર્યકતા સમજતા હોય તો તે ખરેખર ભૂય ખાય છે તિલાની જે સાર્યકતા હોવી જોઈએ, તે તેનાથી નથીજ પ્રાપ્ત થતી શિક્ષણ તેજ હોવું જોઈએ કે જેનો મુખ્ય હેતુ જ્ઞાતિ, સમાજ, ધર્મ અને પોતાના ચરિત્ર માથે હોય

પ્રાન્ત-શિક્ષાનો કંમ કેવો રાખવો જોઈએ ? શિક્ષાના પાઠ્ય મુક્તો માટે તુ કરવું જોઈએ ? તે સમ્બંધી હવે પછીના લેખો ઉપર મુક્તવી રાખી હાન તુર્ત નો આચાર્યોદ્ધે પંચીધરો અને કટે-વાતા કેળવાયનાઓ જૈન સમાજના આ અગત્યના વિષય તરફ પોતાનું ધ્યાન લઈ જાય અને તેને માટે તાકીદે યોગ્ય પ્રયત્ન કરવા પ્રેરણા એવી ભુદ્ધિ આપવાની શામનને પ્રાર્થના કરતો વિરમુ છુ

(૫)

જૈન.

એક બાતકે પણ જેના નામથી અનલિસ ન હોય, તેના ઉપર કદાચ બખ્ખુ-બ્યાખ્યા કરવી, એ વાચનારને આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરશે પરંતુ કહેતું અનુચિત નહિ લેખાય કે જેનાથી એક બાળક પણ અલિસ છે એવો શબ્દ- ' જૈન ' શબ્દ-એટલે બધો સામાન્ય થઈ પડ્યો છે કે તેમાં રહેતું રહસ્ય મારા મારા તેને જ્ઞાનવાળા પણ જાણી કે મમજી શક્યા નથી અને તેનું જ એ કારણ છે કે ' જૈન ' નામ ધરાવતા છતાં જૈનત્વથી જનનાનો મહોળા ભાગ હજી દૂર જ છે અને તેટલા માટે ' જૈન ' શબ્દમાં રહેતું રહસ્ય યતિક્રિયિત અશમા બતાવતું, એજ આ બખ્ખનો ઉદ્દેશ છે

' જૈન ' શબ્દનો પ્રયોગ ધર્મ, જાતિ, સ્થાન, શામન, અને

નાત્મ એનાની સાથે ઘણે ભાગે કરવામાં આવે છે એને કે જૈન ધર્મ, જનશાંતિ, જૈનમધ્ય જૈનશાસન અને જૈનશાસ્ત્ર (કિંવા જન પ્રવચન) એ 'જૈન' બગીચાના જુદા જુદા ક્યારાઓ છે આપણે જાણીવાના જુદા જુદા ક્યારાઓનું નિરીક્ષણ કરીએ, તે પછેના જન મગીયાનું સમગ્રી દૃષ્ટિથી અવનિર્માન કરી લઈએ.

'જૈન' શબ્દનો વ્યુત્પત્ત્યર્થ આમ બને—જયતિ રાગાદિ શત્રુન ક્ષતિ જિન, જિનસ્ય દમ જના । રાગા શત્રુઓને ને ત જિન અને જિનના આ ' (પછાં તે ગમે તે હોય) ને જૈન જન શત્રુની આ ન્યાખ્યાજ તેમા રહેના ગાલીયને-રક્ત્યને પ્રજા કરે છે રાગોને હતનાર-પછી ત ગમે તે હોય-જિન જી રાજા બહો પક્ષપાતને મવથા તિલાંજની અપાછ છે તે બુદ્ધી ન નેત્ર અને તેજ જિનનો ધર્મ-જિનને લક્ષ-જિનનો માગ તે જનધર્મ-જૈનલક્ષ (તારક) કે જૈનમાગ કહવાય જ્યા ગગ-રૂપના દ્વંદ્વ નથી ત્યા જિનત્વ નથી અને જ્યા એવા જિનનો સ્વાકાર નથી ત્યા જૈનત્વ નથી જૈનત્વનું ખરૂં લક્ષણ એ છે કે રાગરૂપને ક્રમ કે વાતો પ્રયત્ન કર્વે રાગરૂપ ક્રમ થાય એવા સાધનો મેળવવા પણ જ્યા ગગરૂપને વધારનાજ રાતદિવસ પ્રયત્નો થતા હોય, જ્યા ને । જિનત્વ બી વચાતા હોય અને જ્યા નિરથક ગ્રંથક ખીજના ગેય ત્યા કેમ કહી રાગાય કે જૈનત્વ છે ? ખરા જૈન રાગરૂપ નરાગ્યાનો પ્રયત્ન કે કે ? ખરે જૈન પારાવિક્તાને સ્વીકારે કે ? ખૂબ જન અપવિત્રતાને-ધર્મશૂન્યતાને અનુભવે આપી રહ કે ? ખરા જૈન કીર્તી કૂમરી હોઈ શકે કે ? ખરા જૈન તાત્વિકતાને પ્રિય કે ? નહીં, કાપિ નહીં તે તો રાગ-રૂપના કારણોમા પડુ ભાગ્યાજ ચિતવે તે તો ખેલના પ્રમગોમા પણ ક્ષમાનુજ મખતર ધાંલ કહે, તે નો શુદ્ધતાનોજ આદર કરે તે તો કાંઈ પણ

ક્રિયાના હેતુઓને તપાસે અને મૂનતત્વની ગવેષણા જ કરે
જ્યાં આવું વર્તન છે ત્યાં જ જૈનત્વ છે જ્યાં આવું વર્તન છે ત્યાં જ
જીત છે પુરુષાર્થ છે અમૃત

હવે આપણે જૈન શબ્દનો જેની જેની માથે પ્રયોગ થાય છે
અર્થના મીઠા શબ્દોમાં જોઈએ તો 'જૈન' નો જેની માથે મ મધ છે,
તે પ્રત્યક્ષની મક્ષેપમાં વ્યાખ્યા તપાસીએ

જૈનધર્મ

જિનપ્રકાશિત ધર્મ તે જૈનધર્મ મામાન્ય બુદ્ધિથી વિચિત્રતા
એ ના કોઈ પણ માણસ મમલ શરૂ તેની હપ્તકન છે કે ધર્મજ એ
અથવા વસ્તુ છે કે જે અદ્વિ- અને પારતૈકિક સુખ આપે છે જ્યાં
જનનમને માનના પાળના સુખ અનુભવતા નથી એવું કહ્યું
એ છે કે-જે સ્વરૂપમાં જૈનધર્મ છે, તે સ્વરૂપમાં જૈનધર્મને આગ-
મ્ય નથી, અને કાલ આગમ્યો છે તો તે પ્રમાણેનું આચાર્ય નથી.
જૈનધર્મની વ્યાખ્યા કરતા એ- પ્રભાવિક આચાર્ય મહાગજ કહે છે —

ન્યાદ્વાદો વર્તંતે યમ્મિન પક્ષપાતો ન યિચતે ।

નામ્ત્યન્યપીડન જિજ્ઞિન્ જૈનધર્મ સ ઉચ્યતે ॥

જૈનધર્મની આ વ્યાખ્યામાં પણ બાળનો પ્રત્યક્ષ તરે છે — ૧
તાર્કિકતા, ૨ ઉદારતા અને ૩ નિત્યારતા-મહાવ્રતન જૈનધર્મની આ
ખાત ખૂમીઓ છે જનધર્મ તેજ જેમાં સમસ્ત પાંચો સ્યાદ્વાદ
નિષ્ઠિથી તપાસ્યા હોય, જનધર્મ તેજ, જેમાં પક્ષપાતની ગધ ન
લાય અને જૈનધર્મ તેજ જેમાં અન્યને પીડવાની-દુષ્ટી કડવાની
ભાવના પણ ન હોય ત્યારે જૈનધર્મનું આ સ્વરૂપ છે, ત્યાર એ
અન્યા યીકાગુજ જેઓ કે-જૈનધર્મ-જૈની તેજ હોય જનય
- જનમાગના તમામ પદાર્થોને આદ્ય દૃષ્ટિથી-નિત્યાનિત્યાદિ
વર્મોયુક્ત નિહાળતો હોય, પતપાત ગદિત હોય અને અદિસક હોય,

રેક પદાર્થમાં નિત્ય-અનિત્ય-અન્ને ધર્મો ન્તેનારને કાંઈની પણ સાથે કનેશ કમવાનો કેવા મ્લેહા ? કાંઈ પણ પદાર્થને નિત્ય માનનાર કાંઈ અપક્ષાએ મત્ય છે, ત્યારે અનિત્ય માનનાર પણ કાંઈ અપેક્ષાએ સત્ય છે બીજાને સવચ્ચ અમત્ય કહી ઉતારી પાડવાની કે તિ રેમરવાની વૃત્તિયો તો આપણી કમજ થરી જોઈએ સાથે માથે એ પણ વિચારવાનું છે કે નવહારમા જૈનધર્મી ન કહેવ તવા છતાં સ્પાહાં સિદ્ધાન્તને જો કાંઈ માનનાર છે તો તે પણ જૈનધર્મી-જૈનજ છે કારણ કે તાત્ત્વિક દૃષ્ટિએ જૈનધર્મના આ લતખને તેજે સ્વીકાર્યું છે

જૈનધર્મનું બીજું લક્ષણ છે-પગપાતરાદિત્ય ધર્મ જેવી વસ્તુમા પણ જો પક્ષપાત હોય તો પછી તે ધર્મજ કેમ કહેવાય ? ધર્મમ દિરમા અમૃત જીવોનો મમાવેશ રહ્ય ગઈ જૈનધર્મ ઓશવાજો કે પોગવાલો માગજ ન તાય અને જૈનધર્મ મીમાન કે પન્નીવાન માગે જ ન તાય અને જૈનધર્મ મનુષ્ય માગેજ ન હોય, જૈનધર્મ જન્મનો ધર્મ જૈનધર્મ પ્રાણિમાત્રનો ધર્મ અત્યારે તો જનધર્મ ખરીતી બીરા કે વાણિયાઓએ, એવે તે દેશમા કાંઈને પેસવાનો હકજ નહિ કેટલી મધી સક્રિયતા ? પણ આ સક્રિયતા ની છે ? વાણિયાઓની નહિ કે ધર્મની ધર્મનું ક્ષેત્ર તો ગભીર જ વિશાળ છે ઉદાર છે તેમા દરેક જીવ પ્રવેશ કરી શકે છે ભગવાન મહાવીરની દેશના વાણિયાઓ માટે ન્હોતી એમાં દેવ મનુષ્ય અને તિર્યચ બધાએ વાણ લઈ શમતા એજ મહાવીરના ધર્મની-જૈન ધર્મની ઉદારતા જાહેર કર છે ગમે તે જાતિ કે ગમે તે કુળમા ઉત્પન્ન થયેન મનુષ્ય કેમ ન હોય, જો તે જૈનધર્મી છે, જૈન કે-જૈન મિદાન્ત અને જૈન આચારને સ્વીકાર્યો છે, તો પછી તેને ધર્મીજી કહી તરીકે ન અપનાવેલા એ અત્યાનતા નહિ તો બીજું શું કહી શકાય ? જૈનધર્મ નથી વધી શકેનો કિવા જૈનધર્મીઓ

મખ્યા દિન પ્રતિદિન ઘટતી જોવાય છે, એનું કાગળુ આ અનુભૂતિ નહિ તો બીજું શું ? એ પારસી જૈન યાય, જા, તેનાથી પ્રભુ પૂજન નજ થઈ શકે ? એ- હાનિય જૈન ધર્મના તમામ આચારોને પાળતો હાથ-જૈન યુવો હોય જતા તેની માથે પાંચ જાતનો વ્યવહાર નજ રાખી શકીએ, આ અનુભૂતિ તે કેવી ? અનુભૂતિ-અચિનતા નખનાર જૈન, જૈનધર્મ કેમ કરી શકાય ? કારણ કે જૈનધર્મનું બીજું લક્ષણ પદપાતંગહિત્ય છે જેનામા આટલો બધો પદપાત બધો લેાય, તે જૈનધર્મ કેમ કાઢવાય ?

જૈન ધર્મનું ત્રાણુ લક્ષણ છે અન્ય પીડનનો અભાવ મન રચન કાયાથી કોઈના પણ અતઃકણ્થને દુભાવવાથી દૂર રહેવું, એજ સાચા જૈનનું કેવળ્ય રથુ જૈનધર્મના આ મિદાન્તનો મુજબનો કાણુ કરી શકેમ છે ? જૈનધર્મના આ મવ માન્ય મિદાન્તને જોઓ નથી મમજી શક્યા તેઓ જૈનધર્મના સિદાન્તની નિ । કરે છે નિરપગધી કોઈ પણ પ્રાણિને તકનીક આપવાનો-મના-વાનો ગાંધનો હક શો કે ? આપણને મતાવવાનો જેમ બીજાનો હક નથી તેમ માનવને મતાવવાનો આપણો શો હક ? જમ આ જૈન ધર્મનું કથન છે જૈન રાજ્યોએ રાજ્ય ક્યાં વ્યાપ્ત્યો કરી, ચાને તેમાં હાનિરો ડોવાનો મહાર કયો, જના તેઓ જૈનધર્મ માન્ય ગયા । કાગળ એજ છે કે જૈનધર્મ જે પ્રમાણ ધમાનું પ્રતિ-ગ ન કરે છે આધુર્મ અને શુદ્ધરથધર્મ, આધુર્મમા મવથા મન, વચન કાયાથી કોઈને તકનીક આપવી નહિ, અપાવાની નહિ, અને આપનારને અનુમાની નહિ, આવી કિદાઈ અદિસા જતાની, જ્યારે શક્યોને વ્યવહારનાં અને કયો કરવાના લેઈ સુવંથા આવો આદિમાધમ પાળવો અતઃકથ છે અને તેથીજ શુદ્ધિમન મવજ શ્રીધર્મ-

અદ્રાચાય પોતાના યોગશાસ્ત્રમાં ગૃહ્યોને હિમાનો ત્યાગ કરવાનો ઉદ્દેશ આપતા,

નિરાગ્રમજન્તુતા હિમા મંકલપતમ્ન્યજન્ ।

મધ્ય ક છે અર્થાત્ ગૃહ્ય કોઈ પણ નિષ્પરાધી વ્રત છૂટને માનવાની બુદ્ધિથી મારે નહિ—આ એક વચ્ચેમાં આપેલા ત્રણ વિશેષણો ગૃહ્ય મમજનાર કોઈ જૈનધર્મની અહિમાનો નિષ્ઠા બની જૈનધર્મ ઉપર આક્ષેપ કરે નહિ એ નો અપહ્વાન કે કે કોઈ પણ નિષ્પરાધી પ્રાણીને મનાવવાનું—તકરીક આપવાનું જે કોઈ સાત્ત્વ શુભાન કરતું હોય તો તે સાત્ત્વ નહિ કિન્તુ રાક્ષસ કેહી શકાય ધર્મ નહિ કિન્તુ અધર્મ જ કહેવાય । માનવધર્મના આ મરતી—આભાવિક ધર્મનું ઉત્તર ધર્મ કાઢ કરી શકે ?

યદ્યપિ જનધર્મ ગૃહસ્થ માટે ઉપયુક્ત ધર્મનું પ્રતિપાન કરે છે, છતાં પણ જો કોઈ ગૃહસ્થ ગૃહ્યધર્મના ઉપયુક્ત નિરમથી વધારે ઉચ્ચોગ્ની અહિસાનું પાનન શ્રેયો તેને આપણે ઉત્તમોત્તમ ગણવો જોઈએ પોતાના મામાન્ય ધર્મનું પાનન કે ત ઉત્તમ, પરંતુ વિશેષ ધર્મનું પાનન જનાર—વચાર સ્વચ્છ ધર્મનું આચરણ કરનાર ઉત્તમોત્તમ કેમ નહિ ?

જેઓ જન છે—જૈનધર્મી છે, તેમણે જૈનધર્મના આ નામ ધર્મનું—અન્યપાનનના અભાવનું—અન્ય પાનન કરતું જ જોઈએ વૃત્તમાનિ જૈનોમાં એવા કેટલા દરે કે જેઓ આ ધર્મનું મમ્યશ રીત્યા પાનન કરતા હોય । પોતાના સ્વાર્થની ખાતર જ્યાં અનીતિ કરાતી હોય નિર્ગર્ક અનુદ્ધ રચન વર્ગોજાઓ કાઠી બીજના પિન દૂભાવતા હોય કોઈ પ્રજા દ્વિષા કરના ઉપયોગ ન રખાતો હોય મતના મતમાં કે મિથ્યાભિમાનના ધેનમાં યાત્રા કરતા વર્તન કરના

તેણે શાસ્ત્રાય ગીતિએ માયુ હરનાગને પણ દેખાવી દેવને મા' નના પ્રજાના પ્રપચો ગ્યાના તેણે અને જૂરો અભિનિવેન ૩ મી 'માયુ તે મા' નદિ, કિતુ 'માઠ તે માયુ' આમ નાવવા સ્થળો થના હોય, આવા જૈનોને જનધર્મી કહવા કે કેમ ? આનો વિચાર વાચનારાઓએ પોતે જ કરી નેવો વળે છે આશ્ચર્યન વિનાના નામધારી જૈનો તરીકે કહેવડાવવા કમના તે મહાનુભાવોએ એવા જૈનધર્મી મનુષ્યોને કહેજો નામ અને આચરણ મનેથી જામને અનુકરણીય થઈ પણ આપણને જાણ છે માયા જનધર્મીઓની । શાસનજેવ આવા જૈનધર્મીઓની મુખ્યા વાજ, જે ૧ મઠી વિમ્બુ છું

(૬)

જૈન ' શબ્દનો વ્યવહાર જૈનધર્મ જૈનજાતિ, જૈનશાસન અને જૈનપ્રવચન આદિની સાથે કઠવામાં આવે છે, તેમાં ' જૈનધર્મ ' મ બધીજગ્યા લેખમાં કહવામાં આવ્યું હવે ' જૈનજાતિ ' સ બધી વિચાર કરીએ

જૈનજાતિ

' જૈનધર્મ ' ને પાળનાર જાતિ તે જનજાતિ ' કહેવાય તેમાં એ ત્રણ પેરવાળ શ્રીમાન ત્રીશ્રીમાન, પત્નીવાન અમરવાદ આદિ તમામનો સમાવેશ થાય છે સમય સમય ઉપર આ જાતિયોનાં બધારણો જુદી જુદી રીતે ધરાયતા રહે છે અને તેમાં એક સમયનું બધારણ બીજા સમયમાં નિમગ્ન હોવાવા છતાં તે મમયને માટે તે યોગ્ય સમજાય છે સમયનો પ્રભાવ જેમ સમારણી તમામ વસ્તુઓ ઉપર પડે છે તેમ જાતિઓ ઉપર પણ પડે છે અને તે સમયના પ્રભાવને આધીન થઈ જાતીના બધારણોમાં સમય મમય ઉપર રક્ષારો થયા કરે છે એક રિવાજથી એક સમયમાં ફાયદો તો તેજ રિવાજથી બીજા સમયમાં નુશ્માન, એમ મસારનું ચક્ર ચાલ્યા કરે જ ઇતિહાસ આ વાતની માહાત્મા પૂર્ણ છે

જૈનજાતિ ' નું અભ્યાસનું બધારણ જૈનધર્મ-જનસમાજને હાનિમારક છે કે ફાયદામારક, એનો વિચાર જૈનસમાજની પ્રત્યેક વ્યક્તિએ-ખામ કરીને જૈન આગેવાનોએ કરવો ધર્યો છે જૈનોની-જૈનમિત્રોની સખ્યા દિનપ્રતિદિન ધન્યતા જાય છે, એ વાત કોઈથી અજાણી નથી પ્રતિ દસ વર્ષે તાખ-એ લાખ કે તેથી વધુ સખ્યાનો ધડાડે થતો રહ્યો છે એ વાત વસ્તીપત્રકના આકેશ સારી

રીને પુરવાર કરે છે આ મજ્યા વટવાના કાગળો તપાસવા તરફ
 ઓછાઓનું લક્ષ્ય ગયું છે હા, જો આર્યમમાજ, બ્રહ્મસમાજ
 આદિ મમાજોમા લગી જાય છે, એમ કહીએ છીએ કે, પરંતુ
 તેમ ગાંધી કરે છે, એનું કાગળુ ધણા ઓછા જાણે છે ધણાઓ
 પેન્ટુ કારણ મતાવે છે, પરંતુ તે કરતાંયે એક પ્રજા કારણ
 છે, પળખના ધણા જૈનો-જૈન યુવકો કન્યાઓની અછતના
 કારણે આર્યમમાજ, બ્રહ્મ સમાજ, અને ધમાધ વિગેરે થઈ
 જાય છે કમાઓની અછત કેમ ? એનો ઉત્તર પણ અપષ્ટ
 છે અવન નો આ સખ્યા ત્યાં કમ છે વળી જે કન્યાઓ
 છે, તે માગ ધનાયોના વરમા પ્રથમ જાય, એટલે મામાન્ય
 મિતિના યુવકોને ગૃહસ્થાશ્રમી બનવાથી વનિતજ રહેતું
 પડે. (ગૃહે તિષ્ઠતીતિ ગૃહસ્થ । ગૃહિણી ગૃહમુચ્ચતે-
 ગૃહસ્થની આ વ્યાખ્યા છે) આની મિતિમા માગ જેવા
 જૈન માનુ નો એમ ચાહે કે જો તેઓ ગૃહસ્થાશ્રમી નથી મની
 શક્તા, તો પછી માધ્વાશ્રમી કાં ન મને ! પરંતુ તેમ બનતું ન
 બનતું એ તો એમના ભાગ્ય અંતે વિચારનો વિષય રહ્યો પરંતુ
 એટલે નો અવશ્ય છે કે આ નાણુ પ્રશ્ન સાતુ કે ગૃહસ્થ તમામે
 વિચાર કરવાનો છે યદ્યપિ જૈનમાધુઓ એમ નથી ચાહતા કે
 ગૃહસ્થો ગૃહસ્થાશ્રમી બને-વિનાહિત થાય, પરંતુ જૈનમિતિની દૃષ્ટિથી
 -જૈનધર્મિઓ એકમ કારણોને લીધે ધર્મને ઠોડી વિધર્મમા પ્રવેશ
 કરે છે-તે પ્રતિદિન જૈન સખ્યા ઘટતી જાય છે, એ દૃષ્ટિએ તો
 તેનો અવશ્ય વિચાર કરી શક વર્મની મિતિનો આગર ધર્મિઓ
 ઉપર રહેનો છે ધર્મને પાળનાગઓની મજ્યા જેટલી વધારે,
 તેટલી જ ધર્મની ઉન્નતિ વધારે એક મમય એ હતો કે જૈનમા-
 યોએ લાખો મિતિઓને જૈની બનાવ્યા હતા, ત્યાં મુધી ૬ હજાર

ત્રી જાતિના લોકોને પણ જૈન બનાવ્યા હતા, ત્યારે અત્યાર કુખનો વિચાર છે કે—ના જૈનો ઉત્પન્ન કરવાની વાત તો દૂર રહી, પરંતુ જૈન મમાજ પોતાની મકુચિતતાથી પૂર્વ સરનારિત જૈન ધર્મિઓને પણ સભાળી સુખી નથી એટલું જ નહિ પરંતુ જૈન સાધુઓ પણ એવી મકુચિતતાને દૂર કરવા જોઈતા પ્રયત્નો ન કરે, એ શું વિચારી ચલા જેવું નથી ?

જૈન સંખ્યાને ધન્યતા આ પ્રશ્ન કારણ છે કે જનાનો રોગી-મેગી વ્યવસ્થા બજા મકુચિત ગિયતિ બોગરી રહ્યો છે

કોઈ પણ માણસ જૈનધર્મની શીતળ છાયામાં આવ્યો, એટલે તે ગ્રામીણાઈ યદ્ય ચૂક્યો પોતાની હૃદય જેટલો-એક આમને ખેસવાનો અધિકારી યદ્ય ચક્યો જૈન ધર્મની આ ઉત્કૃષ્ટ ઉદારતા જે આ ઉદારતા ઉપર દીર્ઘદષ્ટિથી વિચાર કરનારને મહાન મમજશે કે આ ઉદારતા જૈન ધર્મનો વિકાસ કરવાને માટે કેટલું સુદ સાધન છે ! કોઈ પણ કામના ખસો પાચ્યો કે હજાર માણસોએ માનો કે જૈનધર્મ સ્વીકાર્યો-ઉત્કૃષ્ટતાથી જૈનધર્મનું આચરણ સ્વીકાર્યું, પરંતુ તેમની માથે એક જનમધુ તરીકે-સ્વામિભાઈ તરીકે કોઈ પણ વ્યવહાર ન રાખવામાં આવે તો તેઓની શી સ્થિતિ થાય ? ધાર્મિક મકુચિતતાઓ લગભગ બધી કેમો-જાતિયોમાં પ્રવેશ કરી ગઈ છે એક જાતિના માણસે પોતાના અન્યા આવતા ધાર્મિક સિદ્ધાંતને મૂળી ખીજા કોઈ સિદ્ધાંતને સ્વીકાર્યો-ધર્મનું આચરણ સ્વીકાર્યું, એટલે તે પોતાની પૂર્વીય જાતિથી વિખૂટો પડ્યો. હવે જે ધર્મમાં તે દાખલ થયો છે તે ધર્મના જાતિવાળા પણ તેને ન સ્વીકારે તો પછી તેને તો ત્રિશકુનો અનુભવ કરવા મિવાય ખીજો શો ઉપાય રહ્યો ? જૈનજાતિમાં આ

ઉત્તરતોનો ઉપ ન થાય, ત્યાં સુધી નવીન જૈનો-ક્રિયાજનો-
ઉત્પન્ન થવા દુષ્ટ છે. આવી ઉત્તરતા જૈન જાતિમા આવવાને
હજી લાખો મમય જોઈએ-અને તેટલા માટે હાલ તો જે જૈનો છે-
જૈન ધર્મ પાળનારા છે-ખામ ક્રિયાજનો છે, તેમને માટેજ વિચાર
શ્રવે ઉચિત છે.

જન જાતિ ઓક વિભાગેમા વિભક્ત છે આશવાજ, પોસ્વાજ,
શ્રીમાજ, શ્રીશ્રીમાન, પન્નીવાલ, અમ્રવાલ છત્યાદિ છત્યાદિ આ બધા
વિભાગેમા જેઓ જૈનધર્મને માનનારા છે, તે પણ ત્રણ વિભાગમા
વિભક્ત છે શ્વેતાશ્વર, ટિગમ્મર સ્થાનકવાસી સ્થાનકવાસીનો એક
બેદ બીજો-તેગપથી ગણીએ તો આ બેદ આ ચારે બેદો મહાવીરને
માનનારા છે એટલે કે જૈનધર્મના નામે તો તેઓ બધા એજ છે
આવી જિજ્ઞાસા આ મારાએ વિભાગવાળાઓ એક બીજાની માથે
સબધ જોડે, તો પણ જાતીય ક્ષેત્ર ધણુ વિશાળ બની શકે તેમ છે
અને તેથી માત્ર કન્યાઓના અભાવે ધર્મ ઠોડી વિધમમા ખપ
થવાના પ્રમગે તો જરૂર અટકીજ નામ પ્રજા હેમચદ્રાચાર્ય
માગાનુસારીના પાત્રીમ ગુણોનુ વર્ણન કરતા વિવાહની યોગ્યતામા
ત્રણ બાબતો ઉપર ખામ ધ્યાન આપવાનુ સૂચવેલ છે —

કલ્કતીજ્ઞમ્મ માધે જૃતાદ્વાદોડન્યગોઞ્જે । જેનુ કુલ
ઓ જીન મમાન હોય અને અ ય ગોત્રીય હોય-એવાં સ્ત્રી પુરુષનુ
લગ્ન થઈ શકે આમા ક્રિયા કે વિચાર ભિન્નતાની તો ગવ પણ
નથી, વિચારભિન્નતા ઝેનામા નથી હોતી ? જ્યાં મરતક ભિન્નતા,
ત્યાં વિચાર ભિન્નતા ખરીજ હા, લગ્ન સબધમા કુન, ત્રીય
(આચાર) અને અ યગોત્રપણુ અવરય જેનુ જોઈએ, આ નણુ
બાબતો ઉપર ધ્યાન આપી જૈનજાતિ વિવાહના ક્ષેત્રનુ મુર્જલ
બાવે, તો કેટલી બધી જાતીય ઉન્નતિ થાય ? પણ આશ્ચર્યનો

વિષય તો એ છે કે, જૈનગતિએ આ દેશને એટલું બધું મકુચિત નાનાવી દીધું છે કે, જેના હીરે જાતીન વિકાસક્રમને મખ્મ આવાત લાગ્યા સિવાય રહી શકે નહિ. ઓશવાગ શ્રીમાળ સાથે શ્રીમાળ ઓશવાગ માથે, પત્નીવાત અગ્રવાન સાથે કે અગ્રવાન પત્નીવાત માથે-અર્થાત્ ધર્મ આચાર-વિચાર, અને બધુએ એક દોષા ગતા માન ગામના બેદમી નામોમા પડેલી ભિન્નતાને અગ્રમથાન આપીને એક બીજાની સાથે મ મ વ ન કર અને ને કોને નહાના હાના દુકડાઓમા બહેમી-પરિણામે ધર્મને હાનિ પહોચાડવા જોડેલી મૂખત્તા જે જાતિ વાપરે એ જાતિનો ઉદ્ધાર કેમ થઈ શકે ? જૈનગતિની આ મકુચિતાએ જૈન-ધર્મને કેટલું નુકશાન પહોચાડ્યું છે ? એનો કોઈ વિચાર કર ઠ ? પ્રાચીન મૂર્તિયો ઉપરના શિનાનેખો ત્યારે એ વાતની માફી આપી રજા છે કે મો' પ-લીલાલ નાગર આદિ ગાતિઓ દ' જૈનધર્મને પાળનારી હતી ત્યારે અત્યારે તે જાતિની ગણી ગોંડી ગમ્મિઓ પણ જૈનધર્મ પાળનાર નથી જોવાતી એનું કારણ શું ? એક બીજાનો તિરસ્કાર જુદાઈ આપ બડાઈ કે બીજું કંઈ ? લાડવા શ્રીમાળી, મણિયાર અને ભાવમા જેવા શુદ્ધ જૈનો-કે જેમના માપ । એ બધાવેલા મહિરા અથારે પણ મોંજૂદ કે જેમનો આચાર વિચાર જૈનશાસ્ત્રોમા કદા પ્રમાણેનો જ છે અને જેઓમા એક પણ લક્ષણ જનધર્મ વિરુદ્ધ ખાતું નથી, એવા જનોને પણ જે જાતિ અપનાવી શકતી નથી, તે જૈનગતિ આગળ વધીજ કેમ શ ? આશ્ચર્યનો વિષય તો એ છે કે ધણાખરા જૈનમાધુઓ પણ ગૃહસ્થોના દ્વિવિધમા આવી ગૃહ-થોતી મકુચિતના પોતામા પણ લાવે છે પરંતુ ખરી રીતે સાધુઓનું એ કર્તવ્ય છે કે-શાસ્ત્રીય દષ્ટિએ જે ઠંઈ મન્ય પોતાને લાગતું હાય તે મન્ય જનતા સમક્ષ

તેમણે મૂકેલું જોઈએ જે વસ્તુમાં ધમની બાધકતા નહીં હોય, તે બાધકતા તેમણે બતાવવી જોઈએ

મક્ષેપમાં એજ કે જૈનસંખ્યાને ઘટવાના અનેક કારણોમાં પ્રધાન કારણ એ છે કે જૈનજાતિએ પોતાનું વ્યવહાર ક્ષેત્ર ઘણું સંકુચિત બનાવી રાખ્યું છે આ ક્ષેત્રને વિશાળ નહિ બનાવવામાં આવે ત્યાં મુદ્દી એ નિર્વિવાદ સિદ્ધ વાત છે કે જૈનોની મજ્યા નધરાની તો નહિજ, બ કે વટનીજ જવાની, એટલે જરૂર તો એ છે કે-પહેલી તકે મનિરાજેએ આ વિષયમાં સાચે માચે ઉપદેશ જૈન-સમાજને આપવો જોઈએ અને જૈનજાતિએ પોતાના આ ક્ષેત્ર વિશાળ બનાવવા તરફ નવીન સંગમ કરવું જોઈએ શામનવે મર્વને સદ્બુદ્ધિ આપો એજ અતિમ કામના

(૭)

જૈન શબ્દોના પ્રયોગ જેની જેની સાથે કરવામાં આવે છે, તે પૈકી 'જૈનવ્રમ' અને 'જૈનમતિ' એ બે મળધી મધ્યા બે લેખોમાં કરવામાં આવ્યું છે આજે 'જૈન સઘ' સળધી કંઈક વિચાર કરીએ જૈનસઘ.

“મધ” નું મહત્વ જૈનશાસ્ત્રોમાં જે બતાવવામાં આવ્યું છે, તે અમિદ્ જ છે સઘ ને ‘તીર્થ’ તરીકે બતાવવામાં આવેલ છે અને આ સઘ-તીર્થ-ને તીર્થ-રે પશુ ‘તમા તિત્થસ્મ કહીને નમસ્કાર -ર છે જેને તીર્થ કરે પશુ નમસ્કાર કરે-મહુમાન આ. એની મર્મીદા એનું મહત્વ એના મોખો પેટનો હોવો જોઈએ, એ મમળવરાની આવરયક્તા હોમજ નહિ એક વ્યક્તિની શક્તિ કરતા મવરી રામિત અમખ્ય ધણી વધારે ટાપી જોઈએ કારણ એ છે કે સઘ એ હળસે નહિ લાખો મનુષ્યોના સમુદાયથી બનેલ ‘મગન’ વિશેષનું નામ છે બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો જૈનધર્મને પાળનાર જૈનધામનમાં રહેનાર અથવા તીર્થ કરતી આરાતુ પાલન કરનાર મમુદાય વિશેષનું નામ-જ ‘જૈનમધ’ છે આ મધની રચા પતા ખામ તીર્થ કર જ કરે છે, એટલે તે તીર્થ-ર પ્રત્યે જોટલુ બહુમાન આપણે વરાવીએ તેટલું જૈનસઘ-તીર્થ-રની આરા પ્રમાણે ચાનનાર સમુદાય પ્રત્યે આપણે ધરાવવું જોઈએ તીર્થ કરતી આરાતુ ઉ નવન આપણે ન કરી સખીએ તેમ સઘની અજ્ઞાનું ઉ સઘન પશુ નજ થાય.

આ મધમાં ચાર વિભાગોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. માધુ, માધી, ચાવક અને ચાવિકા.

માધુ, સાધ્વી એટલે પાત્ર મહાનતોને પાલન કરનાર પુરો
અને જીઓ આવક અને શ્રાવિકા તેજ કે જે પ્રભુપ્રકાશિત ગૃહસ્થ-
ધર્મનું પાલન કરતા હોય. પછી તે ગમે તે જાતિમાં ઉપન્યસ થયે ન
કેમ ન હોય ! આવક શબ્દનો મુતપત્યર્થ પણ શાસ્ત્રકારોએ એજ
ક્યો છે કે—શૂણોતિ દિત્તાન્તિ વાક્યાનીતિ શ્રાવક । દિતકર
ન્યતેને શ્રવણ કરે તે આવક ‘શ્રાવક’ કહેવાથી કદાચ આશ્વાજી,
શ્રીમાજી કે પોરવાજાદિનો જ મમાવેશ નથી થતો. જનધર્મની આ-
શાઓનું પાલન કરનાર-જૈનધર્મને પાળનાર કોઈ પણ હોય તે
શ્રાવ કહી શકાય ભગવાન મહાવીર દેવના મુખ્ય દશ શ્રાવકો કોણ
હતા ? કુભાર અને કણ્ઠી હોવા છતાં તેઓ મહાવીર દેવના પ્રધાન
શ્રાવકો ગણાયા છે એટલે ‘શ્રાવ’ શબ્દથી એકંદમ સાતિના
મનુષ્યોનેજ લેવાની સંકુચિતતા આપણાથી નમ ગળી શકાય ?
સુતરા, જૈનસંઘ એટલે ભગવાનની આરાધના પાલન કરનાર માધુ
અને ગૃહસ્થોનો મમુદાય, હા, આમાં પ્રવાનતા આરાધની જોવાની છે
માધુ હોવા છતાં તીર્થંકરની આરાધાથી વિરુદ્ધ વર્તન કરનાર હોય
તો તે મધમા ગણવાને યોગ્ય ન કહી શકાય

યદપિ ઉપર કહેવામાં આવ્યું તેમ સવતી અદ્દર માધુ,
માધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા-એ ચારેનો મમાવેશ કરવામાં આંધો છે,
પરંતુ તેમાં મોટાની જગ્યામાં જીવે માધુઓ ઉપજી રહેલી છે
“સાધુ” એ ચાર ભાઈમહાનોમાં વડીનભાઈના ધ્યાનમાં છે એક
પિતાના એ પુત્રો અને એ પુત્રિઓમાં જે વડીન ભાઈ હોય તેના ઉપર
આખા ઘરની જિંમ્મેવારી હોય છે, તેનીજ રીતે જનશાસનકે
ઘરની અદર-અથવા પરમપિતા મહાવીર દેવના શામનર્માં સાધુ,
સાધ્વી શ્રાવક, શ્રાવિકા-એ ચાર દિગ્મેશ્વર હોવા છતાં મુખ્ય

જિભેવારી ખાસ સાધુઓની છે, અને તેથી શાસનના હિતના કાયોમા ચારે વિભાગો જવાબદાર હોવા છતાં સાધુઓ વધારે જવાબદાર છે, પરંતુ ખેતનો વિષય એ છે કે—સઘની મર્યાદા જળવવા માટે : માધુ મધુદાયના જે યોગ્યતા હોતી જોઈએ, જે ગંભીરતા અને સહિષ્ણુતાદિ ગુણો હોવા જોઈએ, તે બહુજ કમ સાધુઓમાં જોવામાં આવે છે. શાસનનો ભાર વહન કરવામાં મૌથી પહેલા પરસ્પરની નહાનુ-બૂતિનું બગ—જેને બીજા શબ્દોમાં ઐક્યબળ કહીએ, તે વધારે પ્રમાણમાં હોતું જોઈએ આ બગ માધુ સમુદાયમાંથી કેટલું ઠીલ થઈ ગયું છે, એ કોઈથી અજાણ્ય નથી જો કે એ વાત ખરી છે કે સાનુ સમુદાયમાંથી આ બગ ફીણ કરી નાખવામાં આઘાં અક્લમેં ઔર મથ, હેદ અક્લમેં હમ માનનારા ગૃહસ્થોએ વધારે ભાગ ભજ્યો છે, તો પણ ઈર્ષ્યા અસહિષ્ણુતા આદિના કારણે આ બગ વધારે ફીણ થવા પામ્યું છે એમ તો મૌએ સ્વીકારવું પડશે અને તેનું જ એ પરિણામ આવ્યું છે કે સઘની મર્યાદા જે સાચવતી જોઈએ તે સાચવી રખાતી નથી. અદ્રનાદુશ્વામી જેવા ધુરધર આચાર્યને પણ ‘સઘ બહાર ની શિક્ષા કરમાવવાનું તે વખતના સઘની કંઈ શક્તિએ કામ ક્યું હતું ? એ કોઈ વિચારે છે કે ? એ માધુદાયિક શક્તિ—એક બીજાની સહાનુભૂતિ—ઐક્ય શક્તિએજ તે વખતે એટલું કાર્ય ક્યું હતું આજ ઘરઘરના આચાર્યો, ધગ્ધરના પંથાસો અને ન્હાના કે મોટા સૌ સાધુઓ પોતપોતાના મનમાં પોતાને સવામેર સમજે—બન્ને એમ કહેવામાં આવે કે—‘ગીયાગ તાણે સીમ ભણી ને કુતરૂં તાણે ગામ ભણી’ કહવત ચરિતાર્થ થઈ રહી હાય, ત્યાં શાસનનું કોઈપણ કાર્ય મગફતિ જે ન થઈ શકે, તો તેમાં આચાર્ય જેવું શું છે ?

અતએવ સામનનું હિત મમજનારા સાધુઓએ હવે પોતાની

સ્થિતિ મુધારવાની આવશ્યકતા છે જે વખતે જૈન ધર્મ ઉપર અનેક પ્રકારના પ્રહારો પડી ગયા હોય, જે વખતે તીથે ઉપર આક્રમણો ચઢ રહ્યા હોય, જે વખતે જૈન મઝ્જા નિર્વમે દિવસે ધની રહી હોય અને જે વખતે કોઈ પણ ધર્મવાળાઓને પ્રગતિ કરવાની મુદ્દ તબ મળી ગઈ હોય તે વખતે વિશાળ જવાબદારી માથે રાખનાર સાનુઓ સત્તાના મદદમાં મસ્ત બની એક બીજાથી મળે નહિ, અસહિષ્ણુતા ધારણ કરી સામનહિતના મુદ્દ મા મુદ્દ કાર્યને પણ મદ્દાનુભૂતિ આપે નહિ, શિષ્યો વધારવાની લોભવૃત્તિથી જૈનસંઘના નાયક બનવાની જિભેવારી અર્પણ ક વામા કોઈપણ જાનની યોગ્યતા તપાસ્યા વિના જે આચો તેને મૂડી નાખવામાં આવે અને પોતાના ધર્મથી વિરુદ્ધ કાર્યો ઉપાડી સામનની અધિકાધિક દિનણા થાય એવું કરવામાં આવે, એ આ મમયમાં કેમ પાવવે ? ધર્મ વધાવવાના સમયમાં ધમ ઉપગ્રથી આમ્યા ઉઠાવી દેવાના કૃત્યો કેમ ચઢ શકે ? " સો માણસો ૪૫ ન પામે એની દરકાર નહિ, પરંતુ એક માણસ અધર્મ ન પામવો જોઈએ " આ વૃદ્ધાગમના વચનને કેવું જૂની જવાબ છે / સાસનની નિંદા નહિ ચવા દેવાના કારણે માણસો વેપ આગ્યાના દૃષ્ટાન્તો પણ શુ સાત્તોમાં નથી કે ? કોઈપણ કાર્ય કરવામાં દ્વંય ક્ષેત્ર, કાળ, જાવ જોનાની પ્રજાની આરા અત્યારે કેટલી ચિમરી જવાઈ છે, એ લગાર જાગ ઉતરીને તપાસનાર સહજ જોઈ શકે તેમ છે પરિણામ શુ આવ્યું છે, તે કોઈથી અજાણ્યુ નથી અને શુ આવશે, તે પણ ઘણા ખરા કહી શકે તેમ છે.

આની સ્થિતિમાં સંઘની મર્યાદા ન જળવાય, મંઘના દુક્રમો અને આરાઓનો લોભો તિરસ્કાર કરે, તો તેમાં નવાઈ જેવું શુ

કે ? જે માત્ર સમુદાયમાં ઐક્યબળ હોય, પરસ્પરની સહાનુભૂતિ હોય, વધારે નહિ તો કમમાં કમ એક બીજાના કાર્યોને તોડી પાડવાનાજ પ્રયત્નો ન થતા હોય અને માત્ર એક ધારા ઉપદેશ થતો હોય તો હજુ પણ સમાજહિતનાં ધણાં કાર્યો થઈ શકે તેમ છે અને ધીરે-ધીરે આખા મમાજનું સંગઠન થઈ શકે તેમ છે.

આવીજાતી તે સાધ્વી વર્ગ અને ગૃહસ્થ (શ્રાવક-શ્રાવિક) વર્ગની પણ જે સ્થિતિ થઈ ગઈ છે, તે સળધી વિચાર કરવાનું હવે પડી ઉપર મુક્તવતી રાખી હાલ તુર્ત તો અમારો માધુવર્ગ પોતાની મર્યાદા-પોતાનો મોભો જાળવવા સૌથી પડેલા ઐક્યબળ ઊભું કરે અને તે દ્વારા 'સાસનહિતનાં અનેકાનેક કાર્યો કરવા ભાગ્યશાળી નીવડે, એટલું ઇચ્છી વિરમું છું.

(૮)

સરાકેલ્દાર.

સુંભારમાં એવી કોઈ માનિ, ધર્મ, સમાજ કે દેશ છે કે-જેના ઉપર પરિવર્તનશીલતાએ પોતાનો પ્રભાવ ન પાડ્યો હોય ? જૈનધર્મ કે જૈનગતિ કુલરતના આ નિયમથી બચવા પામે, એ નજ બની શકે જૈનધર્મ ઉપર પણ - સમયે પોતાનો પ્રભાવ અવરથ નાખ્યો છે ઇતિહાસના પૃષ્ઠે એ વાતને પુરવાર કરી આપે છે કે માડવગઢ એક લાખ જૈન ધરોની વસ્તીવાળી એક મહોળી નગરી હતી, આજ ત્યાં એક પણ ધર નથી આવીજ રીતે મળગૃહ, ગુણ્યામા, કૌસમ્બી અને એવી બીજી નગરીઓ જૈન વસ્તીથી ભરથક હતી. આજ ત્યાં જૈનતીથ તરીકેની પ્રસિદ્ધિ સિવાય જૈનોની વસ્તીનું નામ નિવાન પણ નથી બિહાર એક જૈનનગરી હતી. આજ ગદયા

ગાંધી ૮-૧૦ થર જૈનોના રહ્યા છે આવીજ રીતે જે દેશમાં જૈનોની-જૈન ધર્મના પ્રતિપાલકાની સાખોની વસ્તી હતી, એવા દેશો ઉપર પણ સમયે પોતાનો પ્રભાવ નાખ્યો છે બગાડ અને મમય જેવા દેશો કે ન્યા તીર્થંકરોનાં મ્હોટા ભાગે કત્યાણુકો થયા છે, બુદ્ધા તીર્થંકરો વિચર્યાં કે ન્યા બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને ક તમામ જાતિના નોકો મ્હોટે ભાગે જૈનધર્મ પાગતા હતા, તે દેશમાં આજે માસાહારિઓની જ વખતી વિગેવત જેવાય છે અને જનધર્મ પાવકોની વખતી તો ડસિદ્ધિમાં ખામ મ્હોટા મ્હોટા સહેરોમાં પ્રચિતજ જેવામાં આવે છે આ બધો સમયનો પ્રભાવ નહિ તો બીજું શું ? પરંતુ કુદરતનો એક એ પણ નિયમ છે કે જે દેશમાં જેવા પ્રમાણેના મંત્રકરોનું બીજ પડ્યું હોય છે, તે દેશમાં તે સંત્રકરોની જાખી હજારો વર્ષો પછી પણ અવશ્ય જેવાય છે મમય અને બગાડ આજ માસાહારી બને હોય, તે દેશમાં જૈનધર્મમાંથી સખ્યા બને આજી હોય અને તે દેશમાં સેકડા વખોથી સાધુવિહાર લગભગ બધા જેવા બને થઈ ગયો હોય પરંતુ તીર્થંકરો અને મણુધરોએ તે દેશમાં પોતાના ઉપદેશમૂતનું જે સિચ્ચ કયું છે, તેની અસર અત્યાર સુધી પણ સર્વથા જુ સાવા નથી પામી, એમ કહવાને મારો જાતીય અનુભવ પ્રેરણા કરે છે તે દેશના મનુષ્યોમાં ભક્તિ, મગજતા અને જિજ્ઞાસાવૃત્તિ જેવી જેવામાં આવે છે, તેવી બાગ્યેજ બીજા કોઈ દેશમાં જેવાઈ કે ‘ જાણે થોકુ ને તાણે ધણુ ’ એ ગુજરાતી કહેવતની અરિતાર્થતા ત્યા નથી થતી. યુક્તિમાં પરાસ્ત થયા એટલે જડ તે વાતને સ્વીકારવાની ત્યાના લોકોમાં મગજતા છે પોતાનો કહો ખરો કરવા બેગે દુરાગ્રહ બાગ્યે જ ત્યાના લોકો રામે કે મતવન કે ત્યાના મનુષ્યો સરળ અને જિજ્ઞાસુઓ છે મન્ય તત્ત્વોના સ્વીકાર તરફ જડ પ્રેરણ છે આ ત્યાના મૂળ સરખ-

મનુ પગિણામ છે આ તો સામાય રીતે આપણે અવગણ્ય છે, પગ્નુ જરા ઉડો તપાસ કરીએ છીએ તો તે દેશમાં હજી એવી એક જાતિ મીઝૂદ છે કે જેમાં, મહેલો ભાગે જૈન સંસ્કારો નેચાય છે આ જાતિ, અત્યારે “સરાક” (કે જે ‘ચાવડ’ ના અપભ્રંશ રૂપમાં છે) જાતિના નામથી ઓળખાય છે આ જાતિની અધિક વસ્તી રામ્બેતશિખર, હુલ્મરીબાગ, અને ગામી વિગેરેની આમપાસ છે આ જાતિના લોકો જૈનજ છે, એમ માનવાના અનેક કારણો છે માલખવા પ્રમાણે તે લોકો પ્રતિદિન જે મંત્રનો નાપ કરે છે, તે અનુદ્ધ નવકાર મંત્ર છે તેમ તેઓ પોતાના ઇષ્ટદેવ તર્કા પાર્શ્વનાથ (પારમનાથ) ને માને છે કહેવાય છે કે મુનગી ગિરિ પોતા પશુ ‘પહેલા આ લોકો જૈન હતા એવો માર્ક’ દેશમાં આવેલ છે વસ્તુત વિચાર કરતા આ જાતિ જૈન જાતિ છે, એ નિમદેહ મિત્ર ચાળ છે અનુમાન કરવામાં આવે છે કે આ જાતિની ઉપર પ્રમાણેના આચારવાળી લગભગ દોઢ લાખ મનુષ્યોની વસ્તી છે. જાતિની જાણે, આવી કેટલીએ જાતિઓ કોમના પ્રદ્યુરે જન્મ્યાની રીતે થઈ ગઈ હશે આપણે આવી જાતિઓને અપભ્રંશી મનુ જૈનપદ્ધતિમાં ગ્રિયર કરવા કેટલો પ્રયત્ન કરીએ છીએ ? અને વર્તમાનો રૂપિયા ઉત્તરો અને ખીમ ખીમ કહેવામાં આવેલા જૈનો યોગ્ય મમલથી વિખૂટા પડેલા પોતાના જાતિભક્તઓનો ઉદ્ધાર કરવામાં પોતાની લક્ષ્મીનો કેટલો વ્યય કરે છે, તે નાથ જનાવરો ? શ્વેતાશ્વર જૈનોને માટે ખરેખર નીચું નેચાનો વિષય છે કે ઉપકુલ જાતિને અપનાવવા માટે દિગંબર ભ્રષ્ટકોએ તે પ્રાન્તોમાં લગભગ ૪૦ પાઠશાળાઓ ખોલી છે, ત્યારે શ્વેતાશ્વર ભ્રષ્ટકોએ તે દિશામાં એક અસમાન પશુ પ્રયત્ન પણ નહીં કર્યો એકમોમની વાત છે, કેટલી કુખની વાત છે ! !

‘ ફરે તે ચરે આ કહેવતનું રટણ કગાર ગુજરાતી ભાષાઓ-
ગુજગતી ધનાયો કેવળ ઉત્સવો, ઉજમણા અને ઉપધાનોમા
હજારો રૂપિયા વ્યય કરી પોતાનું મમ્મકલ્પ નિર્મળ કરે છે પરંતુ
આરા દેશોમા અસાનતાના દિવ્યકર્મા પડેલ પોતાના બધુઓનો
ઉદાર દરવામા શુ મમ્મકલ્પની નિર્મળતા કમ સમજે છે ? લાના
લાના રાગો કાળીને ‘ સર્વો જીવ કરે સામનરસી એસી ભાવદયા
મન ઉલસી ” આ કડીને ગાનાર પોતાની આ ભાવના માત્ર નહી
ગાવામા જ બતાવે છે કે ‘ અ પ જીવોને શાસનના રસી મનાવા
પ્રયત્ન કાળીને કરે છે, એનો કોઈ વિચાર કરે છે ?

મહાનુભાવો, જરા વિચાર તો ના જે બૌદ્ધ ધર્મ હિંદુધર્મ
માથી નષ્ટપ્રાય થયો હતો તે બૌદ્ધધર્મની કંતમ્તા અને એવા
ધ્યાનોમા એવી મહાગી મહોગી સોમાધર્મીઓ થવા ઉપરાન્ત શુદ્ધવિદ્યારો
અને તેવો સારનાથમા બૌદ્ધ યુનિવર્સિટી થવાની પણ તૈયારી
થઈ રહી છે જ્યારે હજારો ઠો રોને મહન કરી બચી રહ્યા જૈન
ધર્મના અનુયાયીઓ મમકિતના રેનમા ઘોર્યા કરે એ કેટલો મધો
કુખનો વિષય કહી શકાય ? બગાડ જાય છે બગાડ જિજ્ઞાસુ કે
મગાગના વિદ્વાનોમા છેલ્લા ૧૦-૧૫ વર્ષમા જે કંઈ જૈન સાહિ-
ત્યનો પ્રચાર સ્વર્ગરથ ગુરુદેવના પ્રયામથી થવા પામ્યો છે, તેના પરિ-
ણામે આજ મગાગના અનેક વિદ્વાના બગાડમાં જૈન ધર્મનો અને
જૈન સાહિત્યનો પ્રચાર કરવાને તૈયાર છે જોઈએ છે માત્ર મદદગારો
આ મ બધી બગાડના એક પ્રસિદ્ધ વર્ગીન કે જોઓ જૈન-પ્રાચીન
ઉપ અભ્યાસી છે, તેઓ પોતાના એક પત્રમા જણાવે છે—

“ ભારતવર્ષના જૈનો માટે બે કાર્યો આવશ્યક છે જૈન મા

વિદ્યનો પ્રચાર પાઠ્યાલ્ય વિદ્યાનોમા કરવો અને ૨ જાગૃતીય વિદ્યાનોમા પણ પ્રચાર કરવો. આ કાર્યો માટે મ્વ. આચાર્ય મહારાજે પ્રયત્ન કર્યો છે વતમાનમા જ માલિયોની ન્હામે જૈનસાહિત્ય વિશેષ રૂપે લાવવું જોઈએ. દરમ્મ કે જગાનીઓ સામાજિક રૂપે ઉચ્ચ કોળીયા વિદ્યાનો દોરા ઉપરાન્ત ઉત્તમી પણ હોય છે. જગાળમા મૌદો થોડા કે છતાં કનમ્તા કેનેજ સ્વેરમા એક ન્હાલુ શુદ્ધ વિદ્યાર જગાળમા આન્યુ છે. હવે દરક શિક્ષિત જગાળી મૌદ મંજધી થોડુ પણ અવરય જાગે છે.

પરંતુ જૈનો નુ ડગી રહ્યા છે ? જૈનધર્મના સજધી લેમિનુ ધ્યાન આકર્ષિત કરવાનો મારો વિચાર છે અને તેટલા માટે મે જનિતવાળીનુ મપાલ્ન કાપ આકાશુ' હનુ '

આજગ જતાં આ વિદ્યાન કનકતામા એક જૈનકોનેજ જોય નાની જગાળમ્મ કે છે. કહેવાની મતસજ એટલીજ છે કે સમય એટલો જધા અનુકૂળ છે કે આ વખતે જો જૈનધર્મના પ્રચાર માટે પ્રયત્ન જગામા આવે તો થો. નમયમા આવાતીત રૂ. મગી શકે તેમ છે. ખાસ કરીને જગાળ અને મગધમા વધારે પ્રયત્ન જગાની જરૂર છે. જો જગાળી વિદ્યાનો જૈન સાહિત્યનો અભ્યાસ કરવાની જિજ્ઞાસા ધરાવતા હોય તેમજો સાહિત્યના અભ્યાસમા મોજગમીયો આપી મદદ કરી. જો વિદ્યાનો જૈન સાહિત્ય મજધી મર્યો જન્યારે કિવા જૈન મર્યોના અનુચાર કરે, નેમના તે મર્યો પ્રકાશિત જી જાપચ અને નચ નચ મર્યો સમચ તથા અનુચાર કચાને ઉત્તે જ્જ આપવુ અને જ્યાં સુધી જની શકે ત્યાં સુધી સાગ ઉપદેશો કે રી તે સરાક અતિના લોકો જ્યા જ્યા હોય તેની મોધ કરવી, તેમજ જાનને માટે પાઠ્યાગાઓ મ્થાપન કરવી ચોક્કસ જાગેમા ને

સમયને ઝોળખો

સાતિના પોકોને એકઠા કરીને તેમને તેમનો અસલી ધર્મ મમળવેલ
આ જ તે સાતિના ઉદ્ધારના સાધનો છે આશા છે કે જૈન વિદ્વાનો,
જૈન વનાઢ્યો આ દિશા તરફ પોતાનું ધ્યાન લાઇ જશે, અને જૈન
ધર્મના પ્રચારનો આ અસાધારણ ઉપાય હાથ ધરશે. શામનદેવ જૈન
મમાજને વસ્તુસ્થિતિ સમજાવવાની શક્તિ પ્રદાન કરે, એજ મૂલ્યો
વિસ્મય છે

(૬)

સાધુ-સંગઠન.

ભારતવર્ષની હિંદુજાતિ પોતાનું મંગળન કરવાને તૈયાર
 યદ્ય છે એટલા માટે કે-હિન્દુ જાતિ ઉપર નાના પ્રકારના
 આક્રમણો, ઢિન્નલિન્નતા, વિનાયકતા, કલ્પવિમુખતા આદિ
 પ્રવેશી ગયા છે આનીજ રીતે જોવા જઈએ તો જેવી સમસ્યા
 હિન્દુ જાતિને માટે ઉપજિય ન યદ્ય છે, તેવીજ મિથિતિ જૈન
 જાતિની પણ યદ્ય રહી છે, નહાની સરખી જાતિમા અનેક
 ન્હાના ન્હાના ફિગ્ગઓ, આપમમા તેઓનું વૈમનસ્ય, તીર્થો અને
 એવા ધાર્મિકસ્થાનો માટે કનેશો, ફિરકાઓની વિભિન્નાથી
 જૈનજાતિના દિવસે દિવસે થતો ધગડો, જુદા જુદા ધર્મવા-
 જાઓના જૈનધર્મ ઉપર થના આક્ષેપો, કેનવળીની હીનતા, બાળ-

વિધવાઓની શક્તિ ઇત્યાદિ ઓડ કારણે એવા ઉપગ્રિયત થયા ? કે-જો જૈનજાતિ પોતાનું બધારણુ-પોતાનું સગર્ભન ન કરે, તો ખરેખર તેના મત્યુના દિવસે ન નડકે આવ્યા છે, એમ જ કહી શકાય કમમા ડમ એટલું તો ખરજ કે-જો જૈનજાતિ અસાધ્ય થી ચેતીને પોતાનું મગર્ભન ન નડે તો તો આધારણુ અધ પાત ન નડકે-૪ કે, એમ કહી શકાય એટલા માટે જૈનસમાજે બહુ જલ્દી ચેતવાની જગ જ પડતું માથે માથે જૈનસમાજની સ્થિતિનો ન્યાયે વધારે ઉડા ખ્યાન કરવામા આવે, ત્યારે એ અવરય દેખાય કે કે-જૈનસમાજનું બધારણુ-મગર્ભ ત્યા સુધી ન જ થઈ શકે, કે ન્યા સુધી સાધુસમુદાય પોતાનું સગર્ભન ન કરે જીન સમાજમા-જાતિયોમા સાધુઓની સામાજિક કાયોમા એટલી દખલગિરિ નથા દેખાતી નેટની કે-જૈનસમાજમા જૈનમાધુઓની રહેલી છે બલકે એમ કહેવું જોઈએ કે-જનસમાજમા માધુઓનું પ્રાધાન્ય સ્વીકારાએ ન અચારે પણ મૌનુદ છે જરણુ એ છે કે-જૈનમધ (ચતુર્વિધ) મા મૌથી પ્રથમપદ સાધુઓનું છે અને તેથી સમાજની આખી દોરી માધુઓના હાથમા છે આવી સ્થિતિમા મૌથી પ્રથમ જૈનમાધુઓમા મગર્ભ થવાની આવશ્યકતા છે, એવું મારે નમ્ર મન્તવ્ય છે

કાષ્ઠપણ સમાજ કે જાતિમા સગર્ભનો પ્રશ્ન ક્યારે ઉપસ્થિત થાય છે, તેના કારણે ઉપર બતાવવામા આયા છે ૧ છિન્નભિન્નતા, ૨ નિર્નાયકતા, ૩ આપસનું પેમનસ્ય અને ૪ કર્તવ્યનિમુખતા. આ ચાર મુખ્ય કારણો છે આ કારણો જો મમાજમા ઉપગ્રિયત થાય, તેણે બહુ યત્નથી ચેતવું જ હું. અમારા માધુ સમુદાયમા પણ આ ચારે કારણોએ પમપેસારો-પગ પેસારો ન નહિ કિન્તુ સપૂણ રીતે ધ્યાન પ્રાપ્ત કર્યું છે, એ

હન્કોષ મકિન આમાનીથી જોઈ શકે છે આપણે તે ચારે આબોનો
કમલ નિરોધણ કરીએ

હિન્નભિન્નતા

એક મમય હતા કે-એક આચાર્ય હજાર હજાર મને દળ-
માનુઓ કુપ-આપિપત્ય ભોગવના હતા એક આચાર્યના આજ્ઞાપત્રને
દળગ માનુઓ સિંગેણાય મમજતા હતા, એકજ આચાર્ય વાર ન
માનુને તેના ગુન્હા મન ગમે તેવી શિયા કરી રહતા હતા, એ-જ
આચાર્ય ગમે તે માનુને ગમે ત્યાં ચતુર્માસ કરના માટે આના ની
શક્તિ હતા એક જ આચાર્યની આનાવાળા માનુને પોતાના
મનુષ્યથી છુટા થઈ બીજા ધ્યાને જવામાં માત્ર પાંચ થઈ
જતી હતી એક મનુષ્યના માનુને બીજા મનુષ્યવાળા માનુ-
ષ્યો નુકી તેને નહોતા મરજતા કે જ્યાં નુકી તે મનુષ્યના
નાયકની આજ્ઞા ન વાવે હવે અત્યારની સ્થિતિ નપામે મૂળમાં
જળ્યા ગાંધ્યા માગ પામે ચારમે માનુ તેમાં અનેક આચાર્યો,
પન્થામેનો તે પાન નહિ પન્થામે જાણ એમે મેરેટા તે
આચાર્યો જાણે અમ રંગ એક આચાર્યની પાસે ગણ્યા ગાંધ્યા
૫-૧૦ માનુ થે ન પાય, તેમથિ જણી એક જે આચાર્યો તે ખગ
જ એ આચાર્ય કે પન્થામ બીજા આચાર્ય ૬ પન્થામને મળવામાં
૫૫ પોતાની માનદાનિ મમજે આના મળથી તે કહેવુજ શુ
જેટલા માન તેટલી આજ્ઞાઓ એક ગુર્ન પાય શિષ્યો તેમ તે
પાય થઈ તેની આજ્ઞામાં ન મળે મકે એમ રાવુ જોઈએ કે-
પાય શિષ્યોને રાજ રાખવા તે પાસેની આજ્ઞા પ્રમાણે ગરબે ગરેવુ
જોઈએ સાનઓ ચતુર્માસ ત્યાજ કરે કે જ્યાં પોતાની ઇચ્છા તેમ
એમાં ગુરુની આજ્ઞાની જર નહિ હાય માલ્ય દેખાવથી ગૃહસ્થોને

ખનાવવાની ખાતર આના પેરી દેરી પડે તો પડુનેથી સ કેત કયા
 રમારોજ લેવાય. શિષ્યની ધ-ઠા વિરૂદ્ધ ગુરુથી આરા થાયજ નહિ
 ત્યાં સુધી કે-શિષ્ય માત્રુવર્મથી વિરૂદ્ધ આચરણ કરી રહ્યો હોય
 તો પણ ગુરુથી તેને દષ ન કહેવાય ? કારણ કે ગુરુને પણ એ જ
 નય રજા કર કે-રખેને આ યો જશે તો ? એ શિષ્ય પણ નિર્ભય
 રહ કારણ કે એ એમ મમજે કે- 'અહિંથી જતી મુકમે તો ખીજા
 ધણુએ મને રાખવાને ન્યાર છે ડેવે કાઠ નહિ રાખે તો
 એ-નો-સ્વનત્રતાથી વિચરીશ મુ કટલાક મોટા કડવાતા માધુઓ
 એકલ નથી વિચરતા ? તમને એમ્લા વિચરવાની છૂટ અને અમને
 નહિ ? ' ખીજી તરફથી એ ખીજાના શિષ્યોની લૂગલૂટ તો ચાલુજ
 કે ફનાલાના શિષ્યને ફેમનાવીને મારા મનુષ્યમા શી રીતે નહ
 લઉ ? એ બદલાનથી અોકે કોમીગો થતી રહે છે એક ખીજાના
 કુલ્તકો માટે મારામારી, માધ્વાયો માટે મારામારી ક્ષેત્રો માટે માગ
 મારી, ઉપાનયો માટે મારામારો, મર્યાઓ માટે મારામારી એમ
 સાધુસમુદાયમા બહુ જ ત્યા જૂઓ ત્યા માતામારી મિત્રાય ખીજુ
 ડે 'યલ રુ ૬'

નિર્નાયિકતા.

જ્યા ઉપર પ્રમાણેની ઢિલ્લિલિલ્લતા દષ ગદી હોય ત્યાં કોમના
 પણ આધિપત્યનુ-નાયકતાનુ નો નામો નિરાને શાનુ હોય ? છે
 મોટ માત્ર મસુલપમા એક પણ નય ! નાયક થાય પણ કોના ?
 ચોનાના અની શિષ્યો પોતેની આરા ન પાગતા નાય એવા માધુઓ
 પોતાને મમાજનાયક-અમાજના મમાદ-કે સાસનના રાજા કહવડ
 વવાની કે કાગળીયા ઉપર લખવાની ઢરીગો કરે, એ નગી અજાનના
 નહિ, નો ખીજુ ડે ? આવી ઢિલ્લિલિલ્લ અવસ્થામા પણ હજુ

કેટલાક માધુઓ પોતાને મતાના મંત્રા બીજાઓ ઉપર આક્રમણ કરવામાં, બીજાઓને હનકા પાડવામાં બીજાઓના પુસ્તક-ભંડારા છીનવી લેવામાં, બીજાઓ માટે મમાજમાં ગેરમમ્ભુતિયો ઉબી કરાવવામાં અને આડબરથી પોતાને શાસનના વોરી બનાવવામાં પોતાનું પાડિત્ય મનાવી રવા જે પરંતુ ખરેખર આ બધી દાર-વાધઓ માધુ મમ્ભુગયની નિર્નાયકતા બતાવી રહી છે જેઓ નાય-કે-નાયકને યોગ્ય છે, સમાજે જો તેમની નાયકતા સ્વીકારી છે, તો પછી બીજા પ્રયત્નો કરવાની આવશ્યકતા હોય જ નહિ અત્યા-તો આ છિન્નલિન્ન સ્વસ્થામાં એવા પધુ માધુઓ પોતાને શાસનના નાયક સમજી રવા છે કે જેમનામાં મહાવતનું નામોનિશાને નથી, આની સ્થિતિમાં મમાજમાં છિન્નલિન્નતા થાય, મખેડા વલે, શિશુની તૂટતૂટ થાય, જેમાં નવાઈ જેવું જુ છે ।

વૈમનસ્ય.

સાદુ મમ્ભુલયમાં વૈમનસ્ય ઘટતું રહ્યું છે એ બતાવવાની આવશ્યકતા જ નથી આખા જગતની માથે મૈત્રિભાવની ભાવના ગાખનારા સુનિવરો આપસમાં મીઠાવા ન ગળી શકે, એ કેટલો બધો ખેદનો વિષય ? એક સાધુના કાયને બીજા માધુ ન અનુમો, એક સાધુનો ઉત્કર્ષ બીજો માધુ ન જોઈ શકે, એક આચાર્ય પન્થાસ બીજા આચાર્ય કે પન્થામને ન મળી શકે, એક સમુદાયના બીજા મમ્ભુલયનો વિદ્ય કરે, બીજા મમ્ભુલયના પાલક સમુદાયની હનકાઈ કરે, આ બધા વૈમનસ્યના પરિણામ નહિ તો બીજું શું છે ? બધે ઉપરની નિર્નાયકતા કે છિન્ન લિન્નતા એ બધાએ ખરી ગીતે જોઈએ તો વૈમનસ્યના જ પરિણામ છે આમપનો વિષય તો એ છે કે જે માધુત્વ ક્વળ આત્મક-ચાળ

માટે, જગતના ઉપર માટે, રાગપ્રેમથી મુક્ત થવા માટે, કપાયોની નિરૂત્તિ માટે, ચામનની મેવા માટે, ખીજાઓ ઉપર પોતાના ચરિત્રની કાપ પાડવા તટ સ્વીકારાય છે, તેજ માણત્વના-સાધુના લેખાસમા શ્રદ્ધા કરતા પણ વધાર કેનેશ, શ્રદ્ધા કરતા પણ વધાર ધર્મી, શ્રદ્ધા કરતા પણ વધાર મોહ-મમત્વ કરવામા આવે, એના જેવો જે નો વિષય ખીજો કયો હોય શકે ? કયા ગત્યપાટને માટે ? કયું સિદ્ધિયોને માટે ? કયું વિશ્વતિયોને માટે ? કયું મર્યાદિયોને માટે આ મનુ કરનુ જોઈએ ? કોઈ બતાવશે કે ? મતલબ કે આ રૈમનએ પણ માધુ મનુલય ઉપર પૂરું પોતાનું આધિપત્ય જમા રૂ ઈ

કર્તવ્ય વિમુખતા

નાનુ કાણ કર્તવ્યવિમુખતા' હ ઉપરના બે ઇન્નાલિનતા અને નિર્નાયકતાના ગમે માણુઓમા કેટલેક અરે કર્તવ્યવિમુખતા વધાર પ્રવેશ કરી ગય છે અને તે બિનકુલ બનના જોગજ છે કે જ્યાં કોઈ જાતનો અકુશ નથી જ્યાં કોઈનો દાગ નથી, જ્યાં જાવનાઓની પણ ખામી છે જ્યાં પૌદ્ગલિકે જાવોનું પ્રાબલ્ય ૭, જ્યાં કોઈ કહેવાવાળું નથી, ત્યાં કર્તવ્ય વિમુખતા પ્રવેશ કરી જ નાય છે એકમ વિદ્યારી સાધુઓની મખ્યા વધી છે, કેટલાક મારવા અને એવા દશામા કે જ્યાં સાધુધર્મને સમજનારા બહુ ઓછા ગદ્ગદા હોય છે, કિવા કેવળ વેપને જ માન આપનારા હોય ૬ ત્યાં વિચરી અકચનીય અધમ દેલાવે છે પૂર્વ દેશની યાત્રાના નિમિત્તે કેટલાક માણુસાધીઓ બહાર નીકળી પો છે, અને ગામે ગામે ગપિયા ઉધરાવના ફેરે છે, એટલું જ નહિ, પગ તુ દબસમદ ૮ ૭ અને કેટલાક તો થાકે પાકે ગાડીમા બેસી જવાના દાખલા

પણ બન્યા છે આ ઉપરાંત દિવસે દિવસે રેલ વિહાર કરવામાં સાધુઓની સખ્યા પણ રૂઢતી જાય છે વળી કેટલાક મારા-મહોટા અને પ્રતિષ્ઠિત ગણ્યાતા સાધુઓમાં લોચ નહિ કરવા, મોઝ પહેરવા, પોટલા હાથકવા માધુઓ રાખવા અને એવા બીજી બીજી શિષ્યનાઓ પ્રવેશ કરતી જાય છે વળી માધુઓની ઉપદેશ પદ્ધતિ પણ નિમ્ન કર્તવ્યવિમુખ થઈ ગઈ છે, એ પણ વિચારવા જેટલું છે. મહાવીરના શાસનની ઉદારતા કેટલા સાધુઓ પ્રકાશે છે ? ગૃહસ્થોને પોતાના રાગી બનાવવા તરફ જેટલું ધ્યાન આપનામાં આવે છે, તેટલું પરમાત્માના શામનના રાગી જેટલા વધારા મને, એ ધ્યાન આપનારા કેટલા છે ? જૈનધર્મને પાળનારી અનેક જાતિયો અત્યારે જૈનધર્મથી વિમુખ થઈ બેઠેલી છે, તે જાતિઓને જૈનધર્મમાં પાન મિચ કરવા તરફ કોણ વશ આવે છે ? જૈન ધર્મ મહુચિતધર્મ છે, ' જનધર્મ નાસ્તિક ધર્મ છે, ' ' જૈન ધર્મ મ્નેન્દ્રધર્મ છે, ' ' જનધર્મ અનીશ્વરવાની વચ છે, ' ' જૈનધર્મ આધુનિક ધર્મ છે, ' જૈનધર્મ જીવવાને લાયક ધર્મ નથી. ' અને જૈનધર્મની દગા દુનિયાને બાધવા બનાવનારી દગા છે, " આવા આવા નિર્મૂળ આસેપોનો પહિાર કમ્બા માટે કયા પ્રયત્નો થાય છે ? જેટલા માધુઓ પ્રયત્ન કરે છે ? આ બધી કર્તવ્ય-વિમુખતા નથી તો બીજી શું છે ?

ઉપરના ચારે કારણો અસાધારણ કારણો છે જૈનમમાનના અવપાતના અસાધારણ ચિહ્નો છે જે જૈનમમાનને જીવતી રાખવી હાય અને જે જૈન સાધુઓમાંથી ઉપગનો મોડો દ્રવ્ય કરવો હાય તો મીથી પહેલી તકે માધુ-મ ગઠન કરવાની આવશ્યકતા છે ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે-ઉપર જે જે બાબતો જણાવામાં આવી છે, તેના ભોગ કદાચ બધા 'માધુઓ-આખો સાધુ મમુદાય થયો છે,

સમયને ઝોળખો.

એમ નથી હજી પણ “ મુગ્ધા નમુધગ ” ની કહેવત ચરિતાર્થ થાય છે હજી પણ સાત મનુષ્યમાં અનેક મુનિરત્નો હશે- કે જેઓ દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ પ્રમાણે પોતાનું ચારિત્ર પાળવામાં મશગુલ રહી બીજી કોઈ પણ જાતની મટપટમાં કે મોહમત્તમાં ન પડતા પોતાનું કાર્ય બજાવતા રહે છે પરંતુ એવી મધ્યા અતિ અપ અને તેથી જ માધુ મનુદાયે બહુ જલદી સુગમન કરવું જોઈએ કે માત્ર એ જ મતલબ છે કે-જ્યારે ત્યારે પત્ન માણુઓ વારા જ શાસનની ઉન્નતિ થશે. જૈન જાતિનો પાછતો ઇતિહાસ તપાસવામાં આવે જૈનસાધુઓએજ-જૈન આચાર્યોએજ શામનને માટે પ્રાપ્ત પાઘનાં છ માણુઓએ જ મહાન કષ્ટો વેરી ધર્મને હીપા પો કે માધુઓએ પોતાના ચરિત્રની છાપ રાજ્ય-મહા રાજ્યો ઉપર પાડી છે, માધુઓએજ જન્ય ગ્યારોમાં પ્રવેશ કરી અહિસાનો વિજય વારંટો ફરકા પો કે, ત્યારે જ્યારે ત્રીયાદિના મબધમાં વિકટ પ્રતો ઉપચિત થયા કે ત્યારે ત્યારે તેનો ફડચો સાધુઓએજ આપ્યો કે માધુઓએજ જ્યારે ને ત્યારે જનધર્મો હીપાવો કે ભાગ્યાલુ વ્યાખી ઉમાત્યાતિવાચક, હુરિભદ્રસરિ, રત્નપ્રભ-સરિ કાનિકાચાપ બાપમટો, ઈશોતનસરિ, મિદ્ધર્મિમહારાજ ચશોભદ્રસરિ મનધારી હમચક વાહિ દેવમરિ, હેમચક્રાચાર્ય અને હીરનિજમમ્મિ આદિ પ્રભાવક આવાયોના ચરિત્રો ભારી આ વાતને જા કે છે ગદ્ગદોએ દ્રવ્ય-ન્યય દ્વારા વાસન રોલા જરૂર વધારી છે પરંતુ ખરી રીતે નેના પ્રેર તા મુવયોજ-સાધુઓજ કે એટલે મારા તો મપૂર્ણ વિશ્વાસ કે કે જ્યારે ને ત્યારે જૈન શામનની શોભા-જૈનશાસનનો ઉચોત માધુઓ દ્વારાજ થરાનો અને એટલા માટેજ સાધુસમુદાયે મમયને ઝોળખી પોતાનું મધા છુમમકિત કરવાની જરૂર છે આ પ્રસંગે એવું કહેવું આવશ્યક મમલું છે કે અચારે

એકાએક બહુ વિશાળ અને દૃઢ પ્રમાણુમા સાધુ-સગઠન થતું
અભ્યાસના સયોગો જોતાં તો અશક્ય લાગે છે પરંતુ તેનો સ્વીકાર
અને ક્રમે ક્રમે તેમાં વધારો અવશ્ય થઈ શકે છે સગઠનને માટે
સૌથી પહેલાં તો નાના મોટા મધુદયના આગેવાનોએ પોતા પોતાની
આનામાં જેટલા સાધુઓ રહેતા હોય, તેમજ માટે ચોક્કસ બધાંજ
મુકદ્દર કરવું જોઈએ એટલે તે નિયમો પ્રમાણે વત્તવાને ગુરૂ અને શિષ્ય
બધાએ તૈયાર રહેવું જોઈએ નહિ કે તે નિયમો માન બતાવવાની
ખાતર કે આડબરતે માટે બતાવવા અથવા કંઈકની લાવના
જગત કરીને જ તે કામ કરવું જોઈએ આમ પોતાના મનુષ્ય
માટે તેવા નિયમો નક્કી કરી, પછી જેની જેની માથે પોતાનો પત
વ્યવહાર હોય તેની તેની માથે તે નિયમોની આપ લે કરી બની
શકે તેટલા માધુઓ માથે એકતા કરી લેવી અને એમ પરપરાથી
ધીરે ધીરે આવી ગીતના પત વ્યવહારની માધુઓએ પરસ્પર જુદ
કરી નાખવી જોઈએ જે જે સાધુઓના જે જે ભક્ત આવકો હોય
તેમણે આ પ્રમાણેનો વ્યવહાર વધારવામાં તે તે માધુઓને પ્રેરણા
અને મદદ કરવી જોઈએ મને લાગે છે કે આમ થવાથી ધણે જ
અશે વૈમનસ્યનો ભાવ ઓછો થઈ જશે, પરિણામે એક બીજાનો
વ્યવહાર ખુલ્લો થઈ જશે અને શાસનદેવ એવો મમય બહુ જલદી
લાવશે કે બધાએ માધુઓ કોઈ સમુચિત ગ્યાનમાં જીનશાસનના
અભ્યુદયના વિચારો કરવા એકત્ર ખેસશે અને મહાનીર દેવની
જયધ્વનિ સાથે આખા મધનુ સગઠન પોતાની મેજેજ કરી લેશે
કે જે સગઠનનો અમન કરવા ચતુર્વિધ સધો અવશ્ય બાધ્ય થતું
પડશે શામનદેવ સર્વને સહજુદ્ધિ આપો અને આવો સમય બ
જલદી આવો એવું અન કરણથી મન્ત્રી વિરમુ હુ

(૧૦)

સાધુ વિહાર

જૈન સાધુઓની ઉત્કૃષ્ટતા આજ પણ સર્વત્ર મનાય છે જૈન સાધુઓના આચારવિચારોનું વર્ણન સાલળી આજ પણ લોકોના કાન ખડા થાય છે જૈન સાધુઓની પવિત્રતા પર આજ પણ લોકો શિર ઝુકાની રહ્યા છે કારણ એટલું જ છે કે-જડવાદના પ્રબળ વેગમાં ન્યારે દુનિયાના તમામ સાધુઓ પોતાનું સર્વસ્વ ખોઈ બેઠા છે, ત્યારે જૈનસાધુઓ, આજથી પચીસસો વર્ષ ઉપરના માણસો જે ધર્મ-જે આચાર પાનન ધરતા હતા, તે જ આચાર અત્યારે પણ પાનન કરી રહ્યા છે આ કદ નહાની સુની વાત નથી, અને તેનું ખરું કારણ એ જ છે કે જૈનશાસ્ત્રોમાં સાધુઓને પાળવાના નિયમો એટલા મહત્ત્વ રીતે જાણવામાં આવ્યા છે કે તેમથી કોઈ જરા

પણ ચસકવા પામે નહિ આજકાલના જીવેને કાંઈ પણ વિષયમાં એ-જરૂર પણ જટ આપવામાં આવે, તો તે છુટનો પણ એટલો દુરુપયોગ કરે છે - પરિણામે તે સવયા જૂટા થઈ જાય છે અત્યારના જટલાક કહેવાતા કેળવાયનાઓ જૈનમાધુઓને પણ કારણે છુટ આપવાની જે માગણીઓ જાણ, તેઓને હિંદુસ્થાનનો અજૈનમાધુ સમાર, પોતાના વતનથીજ નવાળ આપી રહ્યા છે કે થોડી થોડી છુટોતું કેતુ ભયકર પરિણામ આપ્યું છે અમ્મ

જૈનસાધુઓના આચારમાં જેમ બીજા અનેક વિષયો છે, તેમ વિહાર'ના વિષય પણ ખામ કરીને પ્રધાનતા મોગવે છે. પ્રતિવર્ષ કંઈપણનું શ્રવણ કરનારાઓને ખુબર હશે કે-માવઓને મા' જેમ લિક્ષા-ગોચરી વ્રત-નિયમ, આદિ જાનતોના બા મખત નિયમો જતાવવામાં આવ્યા છે, નવીજ ગીતે સાધુઓએ ગામ, નગર આદિમાં જેટલી કેટલી ગિરતા રચી, તે મળવી પણ ખામ નિયમો આ નિયમોનું વિસ્તારથી વર્ણન કરવાની અહિં આવરવમ્તા નથી પરંતુ એટલું તો કહીનું જ પડશે કે-નિયમોનું બધારણ એટલાજ માટે કરવામાં આવે / કે વગર નિયમે રહેવામાં કંઈ અશુભ પરિણામ જોવાતું હોય. એક ગામમાં અધિક મુદત ન રહેવું, સાધુઓએ ગામાનુગામ વિચરતા રહેવું, એના કારણે સ્પષ્ટ છે અતિપચ્ચિદ્યાદયના એ સામાય વૈદિકાકિન છે અતિ પરિચયમાં મર્યાદા રહેતી નથી તેમ અતિ પરિચયથી મોહ-મમત્વ પણ બધાય છે જ્યારે સાધુ, એટલે ત્યાગની મૂર્તિ, સાધુઓ એટલે મમતાના ત્યાગી માધુથી તો એક ન્હાનામાં ન્હાની ચીજ ઉપર પણ મમતા-મૂર્છા રખાયજ નહિ માધુ એટલે પરિગ્રહના ત્યાગી અને ન્યા મમતા-મૂર્છા છે, ત્યાં તો પરિગ્રહજ છે મૂર્છા પચ્ચિદ્યા મૂર્છા એ જ પરિગ્રહ પછી તે મૂર્છા કપડા ઉપર હોય કે પાત્ર ઉપર, શરીર

૯૫૫ ૪ ઉપરથી ઉપર ૫ ધર ઉપર હોય ૬ ગામ ઉપર ઉપર ૭ ઉપર હોય ૮ મઠ ઉપર ગમે તેના ઉપર મમતા-મૂર્છા કરો, તે પરિગ્રહજ છે માધુથી મૂર્છા રખાય-૪ નહિ અને એકજ સ્થાનમા રહેવાથી તે ગામ ઉપર, તે ઉપાધ્ય ઉપર અને તે પાગિયિત ગૃહધો અને તેઓના બાનબ-આ ઉપર મૂર્છા અવરય બધાઇ જાય છે એટલાજ વારજો યાનીઓએ માધુઓને નિરતર-આત્મમાસને છોડી-બ્રમણ કરતા ગટવાની આના કરમાવી છે

બીજી વાગ્યુ એ પણ કે કે સાડુ એટલે અપરહિતની માધના કન્નાર મહા મા માદોતિ સ્વપ્નહિતકાર્યાબીતિ સાડુ પોતાનુ અને પરનુ કલ્યાણ કરે તે સાધુ એકજ સ્થાને ઓછમ ક્ષેત્રોમ જ ગહેનાગ માડુ પ નુ ડરયાણ કેટલુ કશે ? પગકલ્યાણમા તે મયા દિત-૪ રહી જને એટલે જગતના દુવોનુ કલ્યાણ કરવાની ભાવના વાગાને તો એ- સ્થાનમાં ઓછમ મર્યાદાવાળા ક્ષેત્રોમા રહેવુ પાલવેજ નહિ

ઉપરની હપીકત ઉપ થી એ સહજ મમજાયુ હશે કે જૈન-માડુઓને માટે ' વિહાર ' એ એમનો અગમનો અવરય પાનનીય ધર્મ છે એજ જ્ઞાનમા કે અમુક ક્ષેત્રોમા રહાઇ ન રહેતા દેશ વિદેશ અને ગામ ગામ તેમજો વિચગુજ-જોષએ પરંતુ જૈનમાધુઓમા આ અવરય પાલનીય ધર્મમા ધીરે ધીરે કેટલી સિધિવતા આવી ગઈ છે એનુ બારિકાઇથી અવનોકન કરવામા આવે તો ખરેખર જૈનમાધુઓ માટેનુ ભવિષ્ય એટલુજ લય કર દેખાય છે કે નેટનુ ભારતવર્ષના અજૈનમાધુઓમા મોટે ભાગે દેખાય છે

મારવાડ, નેવાડ, મગધ, બગાગ, પબબ દક્ષિણ અને એવા

મીન અનેક પ્રાન્તો છે - ત્યાં જૈન માધુઓનો વિહાર નહિ થનાથી હજારો નહિ-બાકે લાખોની મજ્યામાં જૈનો પોતાનો ધર્મ ઝોડી વૂંચા છે અને ઝોડનાજ નામ કે આશ્રયનો વિષય તો એ કે જે વખતે જગત જૈન ધર્મનો સત્ય સંદેશ-મહાનીરના સત્ય-ધર્મનો સંદેશ સાલળવા ઉત્સુક થઈ રહ્યું છે-જિજ્ઞાસાવૃત્તિવાળું મની રહ્યું છે, તે જ મમયમાં કેવળ જન સાધુઓના વિહારના મલાવથી લાખો જૈનો વ્યધમ ઝોડી રહ્યા છે નહાની સખી કામમાં ચાલસો પાચસો માધુઓ અને બે હજાર માધ્વિયો હોવા છતાં નિમ્યપ્રતિ અનેક મનુષ્યો ધર્મથી વિમુખ થના જાય, એના જેવા દુષ્કર્મનો વિષય બીજો કયો હોઈ શકે ! આ હકીકત જ બતાવી રહી કે કે માધુઓ પોતાના આ ધર્મમાં ધીરે ધીરે અત્યંત સિચિન બનતા જાય છે અને તેનું જ એ પરિણામ છે કે ગુજરાત અને કાઠિયાવાડના ક્ષેત્રોને છોડી આપણા માધુ માધ્વિયો મદાર નીકળતાજ નથી વચોથી પોત્રો થવા છતાં, અગ્રેષ્ઠ પ્રકારના આક્ષેપો વિક્ષેપો થવા છતાં, ગ્રહસ્થોને ચોગ્ય (સાસરા અને પીય-મની) ઉપમાઓ મળવા છતાં પોતાના માનેલા ક્ષેત્રો છોડી શકતા નથી, એ શું બતાવી આપે છે ? સિચિનતા કે બીજું કંઈ ? તે ક્ષેત્રો ઉપરનું મમત્વ કે બીજું કંઈ ?

ત્યારે કાંઈ માધુમને કંઈ કાર્ય કરવું હાય છે, ત્યારે તે તના માટે ઉચિત કે અનુચિત દલીલો જરૂર આગળ કરે છે અમારો મુનિવગ કે જે ગુજરાત-કાઠિયાવાડમાં ૩ ધાઈ રહ્યો છે, તે પણ આ નિયમથી દૂર નથી રહી શકે. કેટલાક તીર્થરક્ષાનું બહાનું લતાવે છે, તે કાંઈક ગુજરાત-કાઠિયાવાડની ઉત્તમનાના ગીત ગાય છે કેટલાક ત્યાં ધર્મનો પ્રચાર વધુ કરવાની આવશ્યકતા બતાવે છે, તે કાંઈક શામન પ્રભાવનાનું નિમિત્ત આગળ કરે છે, પરંતુ

વસ્તુ નેવા જઈએ તો તેમની આ સ્ત્રીનોમા લગાડે વળૂદ નેવાવુ નથી તીથગ્યાના બહાના બતાવનારા મહાત્માઓમા કેટલા પ્રોએ તીર્થસ્થાઓ કરી, કોઈ બતાવશે કે ? અને જો તીર્થસ્થાઓ જ કરી છે, તો શુ ખીજ દેશોમાં તીર્થસ્થા ઓછી કરવાની છે ? ખરી રીતે નેવા જઈએ તો આપણા તીર્થોની મોટી સંખ્યા ખામ પૂર્વે થમા આવેલી છે, અને ને તીર્થોમા એક પણ એવુ તીર્થ નથી કે જેની ગ્યા આવશ્યકીય ન હોય. પ્રાય તમામ તીર્થો ઉપર આક્રોશની તરવાર ચડકી રહી છે એ તીર્થોની મજાગ કાંઈ હો છે કે ? ધમના પ્રચારનુ બહાનુ પણ મને તો નકામુ જ દેખાય છે ગુજરાત-કાઠિયાવાડમા ધર્મનો પ્રચાર શો થવાનો હતો ? ત્યાં નો ધર્મ બચેનો છે જ જતો છે તે જૈનજ રહવાના અને જે વૈષ્ણવ છે તે વૈષ્ણવ જ રહવાના ? મે કહો માનુઓ અને હજારેક સાધ્વી ચોના વિચરવા છતાં કેટલા અજૈનો જૈનો મન્યા ? એ કોઈ બતાવશે કે ? મારો તો એ વિશ્વાસ છે કે ગુજરાત-કાઠિયાવાડમા યદિ ૫-૧૦ વર્ષ એક પણ સાધુ-સાધ્વી ન રહે તો પણ જે જૈનો છે તે અજૈન થવાના નથી ખરી રીતે તો જેઓ ધર્મની વૃદ્ધિ કરવાની ભાવના વાગા છે, તેઓને માટે તો ગુજરાત કાઠિયાવાડ સિવાયના ક્ષત્રો ધણાજ કામ કરવાના છે તેઓ પાગ ધર્મમા રિચર થાય તેમ છે એવુ જ નહિ પરંતુ બગાન અને મગધ જેવા દેશોમા હજારો અજૈનો જૈનો અને તેમ છે છે કાંઈ કાર્ય કરનાર ? છે કોઈ વિચરનારા ? વળી શાસન પ્રભાવનાનુ કારણ બતાવવામા આવે છે તે પણ મહત્વથી ગય છે માત્રી શાસનભાવના કંઈ ? ઉપનામ અને ઉચ્ચણા કરાવવા કરતા, અકાંઈ મહોત્સવો અને મમ વર્મ છત્રી રચનાઓ રાવવા કરતા ધર્મથી વિમુખ થયેલા દેશોમાં ઘેર ઘેર અહિમાનો સદેશ પોતાનાવામા નુ કમ શામનપ્રભાવના છે ? જેઓ જૈની

જ કે-જનધર્મમાં દૃઢ છે, એમની આગળ જનધર્મની મહિમા ગાવા
 ઝના જેઓ જનધર્મના રક્ષકને ત્યાગ મમજતા નથી, એઓ
 આગળ જનધર્મનો પ્રકાશ કરવામાં તુ કમ શામનપ્રભાવના કે ?
 જેઓ શામનરસી છે, એમની આગળ- સાસનરસિકતાની વાતો
 કરવા ન તા, જેઓ શામનથી દુઃ છે-જન સામનને મમજતા ન
 નથી, એમને જન સામનના રમી મનાવવામાં તુ કમ શામનપ્રભા
 વના કે ? ગુજરાત કાઠિયાવાડના દ' જનો પામે ઉત્સવો કરાવવામાં
 અંતે વાગ્ન વગડાવવામાં શામનપ્રભાવના મમજનારાઓ ત્રત્યે મા-
 નત્ર નિવેદન કે કે માચી સામન પ્રભાવના ત્યા કરો કે જ્યાં જન
 ધર્મ કષ્ટ ચીડિયાનું નામ જે, એ પણ તેઓ સમજતા નથી.
 શામનપ્રભાવનાના ઉત્સવો ત્યા કરાવો કે જ્યાં ઉત્સવો કેવા થાય કે
 એને તાણનાનું કે જોવાનું મોહાવ્ય લોકોને પ્રાપ્ત થયું નથી
 મેળના હાજીયાઓ આગળ હાજી હા કરાવવામાં કે ' વાદવાદ
 હોવાવામાં માચી શામનની પ્રભાવના નથી માચી સાસનપ્રભાવના
 કે અર્જામાં મર્મનો પ્રચાર કે વામાં, માચી શામનપ્રભાવના છે
 ઘરે ઘરે ભગવાન મહારીરનો મદેશ પહોચાડવામાં, માચી શામન
 પ્રભાવના છે માસાહારી દેશોમાં અહિમાનો પ્રચાર કરવામાં આવી
 સાસનપ્રભાવના મ્મવી હોય તો તો ગુજરાત કાઠિયાવાડનો પાય દશ
 વર્ષ માટે મોહ ઉતારે, આવી શામનપ્રભાવના કરવી હોય તો મન-
 મોમાં જઈ ભક્ત શ્રાવકો પામે દબરો લાખોનો વ્યય કરાવો આવી
 શામનપ્રભાવના કરવી હોય તો અજૈન પ્રદેશોમાં જઈ ગામ ગામ
 પાંદશાગાઓ અનાયાત્રમો ગુરુકુળો ખોલાવો આવી સાસનપ્રભાવના
 કરવી હોય તો જૈનોના ગમે તેવા દ્રેષી દેનોમાં પણ ઉદ્ધરલાવથી-
 ઉત્તર વિચારથી, મહનશીલતા પૂર્વક વિહાર કરો. જુઓ પત્રી
 સાસનપ્રભાવના કેવી થાય છે, માચી શામનપ્રભાવનાની ભાવના તો

સમયને ઓળખો

નવા ચતારા જતોજ રેકહેમણે જૈન મોસામીયો મ્યાપન કરો, અને તે બાંસ જૈન વમના ન્હાના ન્હાના રૂપો લુદી લુગી લાપાઆમા છપાની તેનો પ્રચાર કરશે ઘણા અજૈનો બનિક પગિણામી બનશે. અર ઘણા અજૈનો જૈન બનશે તેઓ પોતપોતાના દેશોમા જૈન મહિય અને જનમ મો પ્રચાર કરશે અને આવી રીતે આપણ ઉપેચ દ્વારા-આપના વિના હામ જૈન સામનની માયી પ્રભાવના થશે ગુજરાત અને કાઠીયાવાડને ઓડતા આપો ઉગવવી પડતી તકનીકાની અપેક્ષાએ ઉપરના લાભની આપ વધુ મિમન આનતા હાનુમ્માન કરતા કદ ગુણો માલ આપને જોવાનો હાથ તો ને કળેને દેશવાનુ બીડ ઝડપી હ્યો નીકળી પડો ગુજરાત મહિવાવાડને ઓડી મીજ દેશોમા પણ મથુર, બીજ દેશોમા કેરા સાનુઓએ કેની ગિયતિમા કેરા સયોગોમા, કેરા ઇરાધી મલક ની ળડુ, એ સમયી મારો આવતો વેળ વાચવાની જરા તમ્બીક ઉથવે.

(૧૧)

જન માનુષ્યોની વતમાન પરિસ્થિતિનો ખ્યાન આપી, ગતિ અકાંક્ષા એ મનાવવામા આવ્યું છે કે વર્તમાનમા જન માનુષ્યો, કે જેઓ સ્કોટે ભાગે ગુજરાત-કાઠિયાવાડમા જ અને તે પણ સાકામ ક્ષેત્રોમા જ વિચર્યા કરે છે તેમણે માગવાડ, નેવાડ, માળવા, પઠાણ, મગધ બંગાળ અને દક્ષિણ આદિ દેશોમા વિચરવાની ખામ જરૂર છે માથે માથે એ પાન મનાવવામા આવ્યું છે કે ગુજરાત-કાઠિયાવાડમા વસતી પ્રભાવના-શાસનની પ્રભાવના જે થાય છે, તેના ડરના ઉપયુક્ત દેશોમા વધારે ચલાવી ગુજરાત-કાઠિયાવાડમા માનુષ્યો ઉપરથી દારા જે લાભ ઉઠાવે છે, તેના કગતા ઇતર દેશોમા વડુ લાભ ઉઠાવવાના એટલે શાસન પ્રભાવવાની ક રમદહિની ઇચ્છા રાખનારા માનુષ્યોએ તો ગુજરાત-કાઠિયાવાડને ઠોડી ઇતર દેશોમા વિદ્યાર કરવો જ જોઈએ

હવે ત્યાં એ નિર્ણય થઈ ચૂક્યું છે-ગુજરાત-કાઠિયાવાડને ઠોડી ઇતર દેશોમા વિદ્યાર કરવાની આવશ્યકતા છે, ત્યાં આપો હવે તેજ જોવાનું રહે છે કે ઉપયુક્ત દેશોમા કયા માનુષ્યોએ વિચરવું જોઈએ ?

આ બધું વિચારણીય પ્રશ્ન છે ન્યવહારમા આપણે જાણતા આવ્યા છીએ કે-કોઈ પણ કામ ઉપર તેજ માણસની નિયુક્તિ કરવામા આવે છે કે જે તે કામને માટ યોગ્ય હાય. યોગ્યતા વિના કામ સોંપવું કિવા કામ ઉપાડવું, એ તે કામને બગાડવા કિવા નુશ્માન પહોંચાડવા જેવું થાય છે ગુજરાત-કાઠિયાવાડને ઠોડી ઇતર દેશોમા વિદ્યાર કરવો, એ કહિનમા કહિન ગમ છે ઇતર દેશોનો આદાર ગુજરાત-કાઠિયાવાડના આકારથી જુદાજ પ્રકારનો,

એટલું જ નહિ પરંતુ માછનોના માઠનો સુધી આવકોની વસ્તીના અભાવ-એટલે ૧૪ વખત આહારની જોગવાઈ મળે જે ખરી અને ન પણ મળે આવી અવસ્થામાં મૌઘી પહેલાં તે જિલ્લાવેન્ડિકના ઉપર કામૂ મેળવનાર સાધુ જ તે દેશોમાં વિચરી શકે મતનગ કે મહનગીનનાનો ખુશ આગી રીતે ધારણ કરનાર સાધુજ ઉપર્યુકેન જોમાં વિચગવાને યોગ્ય છે-તે દેશોમાં ધણુ સહન કરતુ પડવાનુ. કેવળ આહાર સબધી કષ્ટજ નહિ ત્યાં વાદિઓ મળવાના, તેમની સાથેના અગ્રામાં તેઓ ગમે તેટલા તર્ક વિતર્કો કરે, પરંતુ સાધુએ તો શાંતિ પૂર્વકજ તેને મમજલવવાનુ રજુ કોઈ છતર કોમવાગાને ત્યાં બિશ્વાએ જતા મિત્ર ગમે તે કારણે તેના ધર્મે જતા તે તિરંગનાર પણ કરે પરંતુ ત્યાં તેના તિરંગકારથી નહિ મળતતા શાંતિ-પૂર્વક નેને વશ જ કરવો ગ્યો આમ મહનગીનનાના ખુશની ત્યાં ધણી જ જરૂર પડવાની ગુજરાત કાઠિયાવાડના પોતાના ભક્ત આવકો ઉપર ૧૬ જમાવવાનોજ જેનો અભાવ પડી ગયો હોય તેમણે મીરે ધીરે આવા દેશોમાં પોતાનો સ્વભાવ સુધારવોજ રહ્યો વળી ૨૨ ૨૩ વસ્તીના કાળે કિંવા ઉચિત સ્થાનને અભાવે કોઈ ઘણ વખત ૧૦-૧૫-૨૦ કે ૨૫ માછતનો પણ વિહાર કરવો પડે. આરી ગિયિતિમાં પણ મહનગીલના જરૂર જોઈએ ત્યાં આકુળ બ્યાકુળ મનુ નજ પાસવે દૂકામાં કહીએ તો છતર દેશોમાં વિહાર કરવામાં મૌઘા પહેલી જરૂર સહનશીલતાના ગુણની છે દરેક પ્રમો આ ગુણ ઉપયોગી થવાનો તમામ માય સિદ્ધિ આ ગુણને અવલખીને રહી છે એટલે છતર દેશોમાં વિચગવાની ભાવના રાખનાર માનુષ્યોએ આ મળધી ખામ વિચાર કરવાનો છે

આ સિવાય ગુજરાત-કાઠિયાવાડને ઝાડી અન્યાય દેશોમાં તે જ માનુષ્યોએ વિચરુ જોઈએ કે જેઓ વિદ્વાન્ હોય. સર્વથા

અચાનક દિવા અવ વિદ્યન માધુઓ તે દેશોમા નિરુપયોગી છે એટલું જ નહિ પરંતુ તાલના બે તે તેમની દ્વારા નુકસાન જ થાય છે અસિદ્ધાંતમા મુયોગ્ય હોવા સાથે ખીજા મીજા વ્યવસ્થાઓમા પણ તેની સારી યોગ્યતા દોની જ જોઈએ અને આની મીતે અપ રજાઓના ગાતા માધુ જેટલું કામ કરી શકે, તેટલું ગાને નહિ જ કરી શકવાનો આ વિદ્વાતાના યોગ્યતા એટલા જ માટે જણાવવામા આવે છે કે ગુજરાત ગાહિયાવાડને ઠોડી ધનર દેશોમા વિહાર કરવાનો હુત્તુ કેવળ સામનપ્રભાવનાનો ગણવામા આયો છે તેનો સામનપ્રભાવનાના નિમિત્તે નીડળતુ છે, તેને નો સદનવીનતા પરંતુ વિદ્વાતા ગણની જ જોઈએ હા, જેને કેવળ મહેતશિખરની કે જુના જુના દેશોના મીજા મીજા તીથાની યાત્રા વા જ નીડળતુ છે, અને જેો ધન જોખીઆઓની માફક જમીન જ માપવી છે, તેને માટે નો ઘાઠ મવાનજ નવી પરંતુ માગ નમ્ર મત પ્રમાણે નો એની ગેપો કરી કેવળ તીર્થયાત્રા કરવાનાજ નિમિત્તે, તેમા ખામ કરીને પૂર્વદેશની અમ્મતશિખર આગ્નીની યા ત્રાઓ માટે જ નીડળતુ, એ મને તો લાખના ખાત હમ્મર કરના જેતુ દેખાય છે જળ તીર્થયાત્રા માટે જ પૂર્વદેશમા આવનાર સાધુ માધુઓની પરિસ્થિતિનો ખ્યાત કરનામા આવે છે, ત્યારે મો તો એમજ થાય છે -આવાઓએ તો ગુજરાત-ગાહિયાવાડમા જ વિચારા કરતુ ગાઠ છે આવાઓને માટે તો મયમમાત્રા એ જ ઉત્તમ યાત્રા છે સદન કરનાની સન્તિના અભાવે નાના પ્રમગના આગ ભ મમારબોના ભાર ઉપાડીને આના દેશોમા વિવ વુ, આપેશ ઉપરેલના ખ્યાત ન રાખવો અને કેવળ જમીન માપતા મહેતશિખર પડોચતુ, ત્યાથી કનડતા કે અર્શિદામાદને સગ કરવા જતુ, ત્યા જઈ વપડા-કામળીઓના દુ મ પાસે નો કરી ચોતાના

સમયને ઝોળાંખો

જીવનમાં પડેલો કાલ જીવે જીવે બહાનું નીચે રૂપિયા એકઠું
 કરવા અને સાધુઓથી ન બીકારી શકાય એવી વસ્તુઓ લાગ્યા
 નિહારતું કારણ બતાવી બીકારી આ બધું લાખના બાર હજાર
 કરવા જેવું નહિ તો બીજું શું કરી શકાય ? માર્ગમાં ન આપવો
 કોઈ ગામમાં ઉપેક્ષા કે ન નીમવાનું કોઈ જોનેતરના ધરમાં ગોચરી
 માત્ર એક ગામથી બીજા ગામ અને બીજા ગામથી ત્રીજા ગામ
 એમ જમીન માપ્યા ગવી અને તીથસ્થાને પહોંચતું એનો અર્થ
 શો ? એ તીથસ્થાને કેવી જાનની ? મયમનો મત્યાનાશ વાળી
 અથવા રેમગે કેકા ? જોન માધુઓ કે જોન ધર્મ ઉપર લોકોને
 અને પ્રધરની શમણાનું કારણ આપી તીથસ્થાને કરવાનું
 મારવાર દેવ કરમારે ખરા ? કેટલાં એવા પછુ લાખના મો છે કે
 ગુજરાત-નીવાવાળા માફક પોતાનું મહત્ત્વ મતાવવાની ખાતર
 અથવા ગમે તે કાંઈ સાધ્વિયોનું નગર પણ સાચે તપ્તી પૂવ
 નશની યાત્રાએ નીકળે કે આનું પરિણામ શું આવે છે, એ કે પડ
 મ્છ કહિન નથી, અર્જુન પ્રજા, કે જેને જોન-માધુઓનો પરિચય
 કદિ થયો નથી, અથવા જેઓ જોનસાધુઓના આચાર-વિચારથી
 બિનકુલ મનલિપ્ત હોય છે, તેઓને આ માધુ-સાધ્વિયોના એક
 માથે વિચ વાથી અને બિનકુલ નજીક નજીકનું મુનમો કરવાથી
 કેવી કેવી પનાઓ કરવાનું કાગળ મળે એ મહજ અમજ શકાય
 તેવી હરીકલ જ આવી અરગ્યામાં ભોગ જોગે સાધુઓ અને
 માધ્વિયો ? સખ્યા લગલગ મરખીજ હોય તો તો પછી કહવુંજ
 શું ? આનું નામ લાખના બાર હજાર નહિ તો બીજું શું ? આનું
 નામ ધમના બ ને અર્થ પમાલવા જેવું નહિ તો બીજું શું ?
 ને તેટલાં જ માટે એ ધ્યાનમાં ખડું જોઈએ કે ગમે તેટલો
 વિદ્વાન અને કેલ્ય અજ્ઞનીનતાવાળો હોય તો પણ દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ

ભાવ ઓળખનાર જરૂર જોઈએ વ્યવહાર અનભિજ્ઞતા એ પણ એક પ્રકારનું એકેન્દ્રિયપણ છે એવા એકેન્દ્રિય જીવો-સાધુઓ જૈનેતર પ્રજામાં જન ધર્મની રીત ઝાપ પાડી શકે તેમ હતા ?

આ ઉપરાંત ઇતર જોશમાં નિચરનાર સાધુઓ તેવાજ તેવા જોઈએ કે-જેઓ કલેશ-પ્રિય ન હોય જો કે સામાન્યતઃ જોવા જઈએ તો કવેશપ્રિયતા મનુષ્યમાત્રને ન હોવી જોઈએ પરંતુ તેમાં પણ માધુ, કે જેણે પોતાના અને પરના ક'યાણને માટેજ માનુતા સ્વીકારી છે, તેણે તો પ્રેશાથી-મતાગ્રહીપણાથી દૂરજ રહેવું જોઈએ અને આવા કવેશથી માણસ ત્યારજ દૂર ગઈ શકે કે જૈનશાસ્ત્રોમાં ફરમાવેલી મૈત્રી, પ્રમોદ, કાંતણ્ય અને માધ્યસ્થ્ય ભાવનાથી જેનું અતઃકરણ ભીંજાઈતું રહેવું હોય, જીવ જીવ દેશમાં વિચરનારા સાધુઓએ પોતાના અતઃકરણોને આ યાગ ભાવનાથી ઓતપ્રોત કરી જેવા જોઈએ અને તોજ પરધમ તદ્દિષ્ટતા આવી શકે છે ઉદ્ધરભાવ મિત્રાઈ ખીજ ઉપર અમર યજ્ઞ રાક્ષી નથી અને તે ઉદ્ધરભાવનાએ મનુષ્યજ ધર્મનો કે વિચારનો પ્રયાગ કરી શકે છે, ખીજ ધર્મવાળાઓની વાત તો દૂર રહી સ્વખીય ધર્મના જીવ જીવ મત-મતાન્તરો પ્રત્યે પણ તિરસ્કારની શુદ્ધિ ન રાખતા તેના પ્રત્યે પણ ઉદ્ધરભાવથી વર્તવામાં આવે તો જ તે મત મતા નરવાળાઓ ઉપર પણ સુદર ઝાપ પાડી શકાય છે અને તેને અપનાની રાકાય કે ગરજોના કલામહો પણ ધર્મપ્રચારના કામમાં આધર નીવડે છે, એ વાતને મૂલની જોઈતી હતી

આ પ્રમોદે એક અન્ય ખામ બાળન તરફ પણ અમારા માનવર્ગનું ધ્યાન ખેંચવું આવશ્યક- ગમજી હું

શુદ્ધસત-કાર્તિકાવાકના ભક્ત શ્રાવે! આગળ ગમે તેની ક્વજ શ્રદ્ધ બાળનોતો ઉપદેશ આપે, પણ તે ચાની શકે છે બ કે ગમે

સમયને ઝીળખો

તેવા કિસ્મા-કઠ્ઠાનિયો પણ માલગવાને નૈવાર છે, અને મને તેવા આક્ષેપ-વિક્ષેપ કે એક બીજાની નિંદાના પ્રયત્નો કે અધ્યયનો પણ ત્યાં ગણતરી થકો છે, પરંતુ મુનિશ્રી 'છત્ત' દેશોમાં તે બહુ કષ્ટકામનું નથી ત્યાં તો લિન્નલિન્ન પ્રકારના, લિન્નલિન્ન વિચારના અને લિન્નલિન્ન વિચારના મનુષ્યો આપની પામેથી ભિન્ન લિન્ન પ્રકારનો રસાસ્વાદ લેવાને આવવાના. તેમની છત્તાની-તેમની પિપાસાને તૃપ્ત કરી, એ તમારું કર્તવ્ય રહેવાનું શાન્તિથી મધુરતાપૂર્વક આપે તે રસ તેમના કોળમાં ઉભા વાનો ત્યાં પોતાના કંકો ખરો કરવાનો પ્રયત્ન નહિ આવતો. ત્યાં બીજાના ઉપર આક્ષેપ-વિક્ષેપ કયો નહિજ પાનવાન' ત્યાં મુક્તિઓ અને દલીલો પેશ કરી પડવાની થતી શક્યોના શાન્તિ અને મહાશયપૂર્વક સમાધાન કરતું પડવાનું, આ ઉપરથી નમજી સમય તેમ છે કે-છત્ત દેશોમાં જે સાધુઓ વિચરે તેમની ઉપદેશ પદ્ધતિ પણ વત્તમાન જનાનાંને અનુકૂળજ હોતી જોઈએ વત્તમાન જમાનાને અનુકૂળ થી મારી મત્તમ એ નથી કે ઉપદેશકે પૃ-કંની હા મા હા મેગવતી નહિ, 'વત્તમાન જમાનાંને અનુકૂળ થી મારી મત્તમ એ છે કે, ઉપદેશ પદ્ધતિ પ્રતિપાદક શૈલીવાળા ટોની જોઈએ નહિ ૪ નિષેધક શૈલીવાળો બીજાને જુરા કહેવા કરનાં સુદરતાનું સ્વરૂપ પ્રગટ કરતું એનું નામ પ્રતિપાદક શૈલી છે માર્કનું પણ ખૂબ કરવા કરતા મત્ત સ્વરૂપને પ્રગટ કરતું એનું નામ પ્રતિપાદક શૈલી છે અસત્યનો તિરંગ કરવા કરતા સત્યનું આપન કરતું, એનું નામ પ્રતિપાદક શૈલી છે કુમાધુની નિંદા કરવા કરતા મત્સાધુના ભમણો ધમો બતાવી આપના એનું નામ પ્રતિપાદકશૈલી છે આ પ્રતિપાદકશૈલીથી ઉપદેશ આપવાર વ્યાખ્યાન કરવાર મને ત્યાં પણ જનતા ઉપર પ્રભાવ પાડી શકે છે અને અત્યેવ માર્ક

એએ આવા પ્રકારની ઉપદેશ પદ્ધતિ રાખવી જોઈએ ખાસ કરીને જેણે ગુજરાત-કાઠિયાવાડમાંથી ઇતર દેશોમાં જૈન ધર્મને લઈ આવે છે, અથવા ગુજરાત-કાઠિયાવાડ ઉપરાંત બીજા દેશોમાં ગામે ગામે બજારે બજાર અને ઘર ઘરે જૈનધર્મની પ્રભાવના કરી છે, તેમણે તો આ પદ્ધતિ ખામ કરીને અખત્યાર કરવી જોઈએ કે અથવા જુદા જુદા દેશોમાં વિચરનાર સાધુઓએ આ પદ્ધતિનું પ્રમાણનયા અવલંબન કરવું જોઈએ.

ઉપરના વિવેચન ઉપરથી એ મહત્ત્વ મળતું શબ્દો હશે — જૈન સાધુઓએ ગુજરાત કાઠિયાવાડને ટોડી બીજા બીજા દેશોમાં વિચરવાની જગત છે, પરંતુ તેમાં પણ ચોખ્ખતાનો ખામ વિચાર કરવાનો છે અને તે મુબધી વિચાર કરતાં ઉપર જણાવવામાં આયુ તેમ એ ચોક્કસ જણાય છે કે—ઇતર દેશોમાં તેજ માનુષ્યોએ વિચરતું જોઈએ કે—જેઓ કોઈ પણ જાતના કષ્ટોત્ત મહત્ત કરી શકે તેમ હોય જેઓ અપરશાસ્ત્રમાં વિદ્યા હોય વિદ્યાની સાથે દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવો ઓળખનારા હોય, ઉપદેશ અને એની વસ્તુઓના લોભથી રહિત હોય, જેમના વિચારો કેવળ બીજા દેશોમાં જૈનધર્મનો પ્રચાર કરવાનાજ હોય એ જોઈએની ઉપદેશ પદ્ધતિ વત્તમાં મમયને અનુકૂળ અર્થાત્ મોટા ભાગે પ્રતિપાદક રીતીવાળી હોય તેમ જોઆ પરમતમહિં કૃતાંતો ગુણ ધાવતા હોય આવી યોગ્યતા મિત્રાપદના તીર્થયાત્રાના નિમિત્તે જ લાખી જોયો કરવી અને અને પ્રકારના આગમમમારભના પાપોનો ઓળે ઉઠાવો, એ અને તો મિનકુલ અયોગ્ય જ લાગે કે ઉપદેશ યોગ્યતા મિત્રાપદના માનુષ્યોએ તો ગુજરાત-કાઠિયાવાડના આવક આવિ-કઓને નત-નિયમો ઠરાવતા કરવું, એ જ શ્રેયકર છે, કે જેથી લાખના માર હજાર કરવાનો તો પ્રમગ ન આવે તેમનું સયમ

એજ તીર્થ છે અને તેની યાત્રા એજ તીર્થયાત્રા છે તે સિવાયની તીર્થયાત્રાનો પ્રાસંગિક ચાલ ત્યાં જે મળતો હોય તે તેમજો નહિ એવો જોષએ પગલુ જે માધુઓ વિજ્ઞાન છે, સમર્થ છે ઉપયોગ પૂર્વક બીજા દેશોમા વિચરી શકે તેમ છે દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવના જાણનારા છે, તેમજો તો જરૂર ગુજરાત-કાઠિયાવાડનો કે પોતાના માનેના ક્ષેત્રો ઉપરનો અને પોતાના મગી શ્રાવક શ્રાવિકાઓ ઉપરનો મોહ ઠગ કરી બીજા બીજા દેશોમા વિચરવુ જ જોષએ પુનઃ પશુ હું ભાર મૂકીને કહીશ કે-તેમજો વિચરવુ જ જોષએ અને તેમા જ માની સામનપ્રભાવના છે ગુજરાત-કાઠિયાવાડમા હજારો કે લાખો રૂપિયા ભડન શ્રાવકોની પાસે ખર્ચાવવામા જે શાસનપ્રભાવના નથી તે ધતર દેશોમા વિચરી લોકોને જૈનધર્મનાં તત્ત્વો સમજાવવામા દેવી છે

શાસનદેવ મરને સદ્ગુણિ આપે, અને અમારો મુયોગ્ય મુનિવર્મ જુગી જુદી દુકડીઓમા જુદા જુદા દેશોમા વિચરતો થઈ જાય, અને તે તે દેશોમા જૈનધર્મની વિજય પતાકા ફરકાવે એવી અત પ્રજાની પ્રત્યાપૂર્વક વિરમુ છુ

(૧૨)

કંઈ શીખશે કે ?

સુમય બદલાયો છે જગત જાગૃત થયું છે નિદ્રા હટી ગઈ છે વર્મના પ્રચાર, એ જગતના તમામ મમાજેએ ' કર્ત્તવ્ય ધર્મ ' મમજી લીધો છે અને તેમ મમજીને તેના સમુચિત સાધનો તરફ મૌઝે વલણુ કર્યું છે ધર્મના પ્રચારનું મૌઝી પ્રધાન સાધન હવે ' સુગઠન ' સ્વીકારાયું છે જ્યાં મગઠન નથી, જ્યાં વ્યવસ્થા નથી, જ્યાં બધારણુ નથી, જ્યાં એક બીજાની સહાનુભૂતિ નથી, જ્યાં પ્રેમ નથી, જ્યાં મધુભાવ નથી ત્યાં ધર્મના પ્રચારની આશા રાખવી નિરથક છે આપસની ઈર્ષ્યા, વૈમનમ્બ, કુગમ્બ એ ધર્મના પ્રચાર કાર્યમાં બાધક નિવડે છે જૈન મમાજની વર્તમાનમા આજે જ્યાં છે શ્વેતામ્બ દિગમ્બરમા લગાઇ,

સમયને ઓળખો

ગ-હો ગ-હોમા લડાઈ, મરિયે મરિયેવાગાઓમા લડાઈ, ઉપાનયો ઉપાનયેવાગાઓમા લડાઈ, અને ક્રિયાપ્રિય જોધેમા ક્રિયા-ડિની બિન્નના માટે લડાઈ એમ જ્યાં જુઓ ત્યાં લડાઈ મિત્રાય શુ ટેખાય છે ? આ લડાઈની બવાઈ તો ગૃહસ્થોની પણ પરમાત્મા મહાવીરના વેળ ઉપર તાગડ ધિન્ના કરનારા અમારા મુનિવરો કે જેઓ ત્યાગ વૈરાગ્યની મૂર્તિયો કહેવાય છે અને જેઓ રાગ-દ્વેષને સસારમાથી હાંપી કાઢવા ધમ નડ લાઈને ચારે તરફ દોડ હોડ કરે છે એમનામા યે કયા ઢેકાવું છે સાસનના ગગની-મહાવીરના નામની માંગ પોકારવાવાગા અમારા મુનિવરો પણ જ્યાં એક મીઠાથી વધારે આડબચવાગા માંમયા કરાવવામાજ મનાવીરના ધર્મના પ્રચાર સમજે, ઉગ્ગમણા-ઉપધાન કે સઘ કાવવામાજ પોતાની મતાનુ પ્રાપ્ત્ય સમજે, એક બીજાના કાર્યોને, પત્રી તે શામનની ઉત્તતિવાજ એમ ન હોય, તોડી પાડવામાજ ગામનની શુભેચ્છતા સમજે અત એક મીઠાની નિંદા કરવામાજ નાનિ રમની આરાધના સમજે ત્યાં કેમ કહી શકાય કે મુનિરાજો પણ જૈનધર્મના પ્રચારો ચારે છે ? અમારા મુનિવરોને ગુજરાત ઠોડી મહાન વિચરવું નથી ગુજરાતના આડબરનો મોહ મૂકવો નથી, દુનિયાં જોડી નથી, અને જેઓ કદાચ બહાર નીકળે પણ છે, તેઓ કતો માખીયોનું લગર પણ માથમા લઈ જમીન માપવા માથે જૈનેતરોમા જુદીજ બાવના ફેલાવે છે, અને કતો બીજા દેશમા જઈને પણ ગમ્ઠાનિા ઝડપાઓમા પડી ચોર ઝડપ વવાઈ છે એટલે પરિણામે તો મીકજ

પૂજ્ય મુનિવરો ! જરા બહાર નીકજો, ધર્મના પ્રચારના નિમિત્ત બહાર નીકજો દુનિયાની પ્રવૃત્તિ જોવાની અભિલાશથી મહાન નીકજો ઉપર વૃત્તિથી મહાર નીકજો, સીખવાની શુદ્ધિ

મદાર નીવળો, ખીજઓમા જૈનધર્મના ખી વાવવા માટે બહાર ના-જો બહાર નીકળો અને રીખો જગતમા રીખનાના માનના વખા છે દુનિયાની પ્રગતિ ઉપર જરા ધ્યાન દે, ઘણું શીખી શકો તે વાલ જાણી શકો છો જોયા અને જાણ્યા મિવાય મકુચિતતાનો પડદો દૂર થઈ શકતો નથી જા જૂઓ, દુનિયા કેટલી આગળ વધી રહી છે પોતાના પૂજ્ય પુરોષો માટે કેટલું કરી રહી છે ? પોતાના ધર્મનો પ્રચાર કરવા માટે, દેશનું ભયુ કરવા માટે આપમઆપસનું મર્ગન કરવા માટે અને પોતાના મિદાન્તો જનતાના કણગોચર કરાવવા માટે કેટલું કરી રહી છે ? જરા જોશો કે ? આખ ઉગાડશો કે ? ઉગર હૃદયથી નિરીપથુ જરશો કે ? હજુ પથુ કંઈ પાઠે શીખશો કે ? કંઈ આચરપમા મુકવાનો પ્રયત્ન કરશો કે ? જૂઓ, જરા લાજેજ દાખલો, આપની સ્થાને ઉપગ્રિયત છે

આર્યસમાજના મસ્થાપક શ્રામી દયાનંદ મરસ્વતીની શતાબ્દિ મા શુ થયું ? શ્રામી દયાનંદ મરસ્વતી એટલે એક આધુનિક સમાજના મસ્થાપક, શ્રામી દયાનંદ મરસ્વતી એટલે આય-સમાજના મિદાન્તો પ્રમાણેના મુધાગક શ્રામી "વાન" મરસ્વતી એટલે કોઈ મર્વસ કે તીથ કંઈ નહિ, અને હિંદુઓની મા યત્તા પ્રમાણેના પાંચ અવતાર કે પ્રભુ પથુ નહિ છતા તેમણે પોતાના જીવનમા જે કંઈ કર્યું, ભારતવર્ષમા જે કંઈ જાગ્રતિ આણી, જે સંદેશ પહોચાડ્યો, જે કંઈ ઉપદેશ આપ્યો, એના બંનામા એમના પ્રત્યે પૂજ્ય ભુદ્ધિ ગખનારાઓએ શુ શુ કર્યું ?

વર્તમાનપરો ઉપરથી અને ખાસ કરીને અહિંથી (શિવપુરીથી) ગયેલ મારા એક રોહી શ્રીમાન પડિત રામનાથજી શર્મા દ્વારા જે કંઈ ત્યાનું દસ્વ જાણવામા આવ્યું છે, તે ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે-શ્રામી દયાનંદ મરસ્વતીની શતાબ્દિ, એ શ્રામીજીની શતાબ્દિ

નહિ હતી પરંતુ ભારતવર્ષના રાષ્ટ્રીય સંગળની સામાન્ય મૂલ્યે ખડી થઈ હતી અને તે એ ઉપરથી રૂપરૂ ચાલુ છે કે-તે તાત્કાલિક ગિના ઉત્તર ઉપર, કેવળ આર્યમહાશય નહિ પરંતુ તે ઉપગત ખીજા પણ જુદા જુદા વર્માનુયાયિઓ મળી નગમંગ પણ લાખ મનુ યોની મેલી એકત્રિત થઈ હતી જેમા સાઠ હજાર તો આ તની દેવીઓ-બીઓ હતી પણ લાખ મનુધ્યો એકમે શુ ? આટની આટની કાગેસો થવા છતાં આપુ દરમ કોઈએ કયામ જોયું ! આ મેગો મેલોજ માત્ર નહિ હતો ત્યાં વાર્મિકશ્રદ્ધા-પૂજ્યભાવની ઉત્તર વળતા મ્પર દેખાઈ આવતી હતી એટલી સ્ત્રીઓનો મનુષ્ય લાવા છતાં 'અદુત' અને માતા ના નામથી મહોધાનો મોડ-મવતાર જનતાના ૮ યોર્મા અપૂર્વ આનંદ ઉત્પન્ન કરતો હતો પણ લાખ મનુ યોની મે ની મળવા છતાં વ્યવ થાપકો તમામની યોગ્ય સ્વસ્થા જાગરવા તનનોડ મહેનત કરતા હતા મેવાધર્મનું-આતિથ્ય મત્તુ નુ આથી જનનત ઉદરથી બીજુ ૩ મળી શકે તેમ હતું ? એક જ નહિ પણ લાખ મનુધ્યોનો મેગો હોવા છતાં એક પણ યોની મનો પહેરો નોતો માત્ર સ્વયમેવકોની મેગા ઉપર જ મધુ નિહાર હતું અને તેમ છતાં તારીક એ વાતની હતી કે, કોઈની પણ વસ્તુ જોવાઈ કે લૂટાઈ નહોતી ત્યાં કોઈની ચીજ કયામ પડી જતી, તો તત્કાલ સ્વયમેવકો દ્વારા કાપાલયના તાગામા પહેચી જતી અને માનવ' ની ત્યાં જતા તુર્ત તેને મળી જતી વળી આ મેગામા ખામ એક એ પણ સાત ખ્યાન મેનનાગી હતી કે-કોઈ પણ માણસ બીડી પીતો જોવાતો નહોતો બાડીના નિરેવની સુસનાને તમામે માન આપ્યું હતું

આ ઉપરાંત જુદા જુદા પડાનોમા વ્યાખ્યાનોની મુમ ન્હવા રના ૭-૮ થી શરિના દશ વા યા મુની (વચમા અમુકે એમ

કલાકને ટોડી) મચેનીજ જેવામા આવતી કયાય ગોરદિગી સમાનુ અધિવેશન થઇ રહુ છે તો કયાય સુદિમભામા વેકચ્છ બાજુ હડી રહી છે કયાય મલિનોદ્ધાર મલા થઇ રહી છે, તો કયાય ક્ષતપાતનાશક મલા ગાજુ રહી છે, કયાય કવિમમ્બેલન છે, તો કયાય વિદ્વદ્ધપરિવર છે કયાય ધર્મપરિવર છે, નો કયાય રાજગીય પરિવર છે અને કયાય ભારતવર્ષીય યુવક પરિવરનુ અધિવેશ છે, તો કયાય સાધુ મન્મેનન થઇ રહુ છે એમ જુ. ૧ જુ. ૧ પદનામા જુદા જુદા મમ્બેલનો નજરે પડતા

એક નિવમ ખાસ એક નગ ગીતન પણ નીકળ્યુ હતુ કહેવાય છે કે માછનોમા આ વરવોડો ફેનાયનો હતો અને બધે રંગીને આ વરવોડો તે કાટડી-તે મનને ઉતર્યો હતો કે ત્યા સ્વામી દયાનંદ સરસ્વતીએ વિદ્યાધ્યયન કર્યુ હતુ આ કાટડીમા નનામી શ્રદ્ધાનંદજી અને લાલા હસરાજજી ધ્વજનો લઈને ખેડા ખતા આમા પણ ખાસ એક મીજ હતી અને તે એ ક-આ મને વ્યક્તિયો વર્તમા. આર્યમમાજની જે મુખ્ય પાટિયોના નાયક છે લાલા હસરાજજી કોનેજ પાર્ટીના છે, તા સ્વામી શ્રદ્ધાનંદજી ગુરુકુલ પાર્ટીના દિગ્ગમરભાષાઓની બામ પાર્ટી ને પડિત પાર્ટી અથવા શ્વેતામ્બરાની રહી પૂજક પાર્ટી અને દ્રવ્ય ક્ષેત્ર-કાળ બાવ પ્રમાણેની સુધારકપાર્ટી જેટલોજ આ બન્નેમા તફાવત છે છતા બાબૂ પાર્ટી કે પડિત પાર્ટીની માફક માગ મારી કે રહી પૂજકપાર્ટી અને સુધારકપાર્ટીની માફક નોગીમગાજી એમજો નથી ઠરી અને ન એક ગીજન પ્રત્યે નિશ્ચકાર બાવ પણ રાખ્યો છે મનસિન્નતા હોવા છતા પોતાના ગુરુના છત્ર નીચે બને નાયકો એક માથે ધ્વજનંદ લઈને ખેડા, એ એમની ઉદારતાનો પરિવ્યય છે

આ પ્રસંગે આર્યમમાજના અનેક ગુરુકુળો અને વિદ્યાલયોના

સમયને એ ગળે.

કાલ અને જાતિઓની સ્થિતિ પળ જમી હતી જેવા કે-
કામદી ગુરુગ ધૃતવન ગુરુગ મચના ગુરુગ, પંડિતય ગુરુગ,
જલ્દેશ કન્થ મહાવિદ્યાલય, રી એ. વી કેનેજ સાર્, રી એ.
લી કેનેજ કાનપુર રામજલ કેનેજ દેવપી વોલે. ન્યાયમરુત
અ. અમર ન્યાયમરુત વિગેરે વિગેરે

જુની જુની મહાઓમાં જે જે જાણજાણ્યોએ જાણ્યો કથા,
જેઓમાં રામુન દીવાયદર પ્રીતીપત્ત રી એ. વી કેનેજ કાન
પુ. ગુરુ પામ્યાનક, સ્વામી મચાનક ન્યાયજુ સ્વામી, સાલા
દમરુત સ્વામી મચાનક શ્રીપુત પૂજ્ય એલિર 'પ્રકાશ'
જને પીપુત રામપ્રકાશ એલિર વદેમાનમ એ વિગેરેમાં જાણ્યો
અનિમજ્જન રાયક અને આપાક દર્શ

મહાપિ આ પ્રમતે જુદા જુદા કાપે માટે જુ. જુદા પમ-
તામાં મહાઓમાં ૧૨૩ ૧૨૩ અને ૧૨૩ થવા જરુ મર્
આપાજુ ગીને અસ મેક ૧- થયુ, તે વધારે જાણ જેમના જે
અને તે જે કે-દિગુધાનથી બધાર જુદા જુદા દેશમાં આપમમા-
જાલ ૨૨૨ ૩૩૩ એક ૨૨ ૩૩૩માં જાણ્યુ જે જેમાં સવભગ
દેવદે જે જાણ્યુ ૧- થયુ જાણ્યુ ૩ કથમ વધારે પળ
થયુ નાથ

૧૨૩ ૨૨૨ ૩૩૩ સરખાની સરખાની મજાની જાણ્યુ ૩૩૩ દર્શાવ
જુની ૨૨૨ જાણ્યુ ૩૩૩ ૩૩૩ સમજાવ ૩૩૩ પ્રમે જુદાના
પ્રકાશ ૩૩૩ ૩૩૩ જાણ્યુ ૩૩૩ ૩૩૩ સમજાવ ૩૩૩ જાણ્યુ ૩૩૩
૩૩૩ ૩૩૩

જેવા અને અમ કીને કીને મનિરો

૨૨૨ ૩૩૩ ૩૩૩ ૩૩૩ ૩૩૩ ૩૩૩ ૩૩૩ ૩૩૩ ૩૩૩ ૩૩૩

કે ? જૈનધર્મનો પ્રચાર કરના માટે આપણે શુ શુ કરવું જોઈએ, એનો ખ્યાલ ઉપરના વૃતાન્ત ઉપરથી આપતા મગજમા આવશે કે ? હજુ પણ ઉજમણા અને ઉત્સવોમાજ જૈનધર્મની તરફથી છે, એ મા પતામા કેઈ ફરક નહિ પડે ? શુ મકુચિતતાના કૃષ્ણાથી બહાર નીકળવાનું હજુ પણ મન નહિ થાય ? શુ ' મૃદંગ્યો દ્વારા આડ-બરો રચાવી મહત્ત્વ પોતાનું વસારવું અને નામ ભગવાન મહાનીરનું લેવું ' એ કુટિલનીતિનો ત્યાગ હજુ પણ નહિ થાય ? શુ ' આપ સની ઇશ્વરો અને વૈભવો હજુ પણ નહિ મટે કે ? અર, જોનો વેપ ધારણ કરી જૈન ધર્મના બહાના હેઠળ પોતપોતાની કુમનો ચનારી રહ્યા છો, એ પૂજ્ય પિતા મહાનીર નેવ પ્રત્યે કઈ પણ કૃતજ્ઞતા બતાવશો કે ?

મહાત્માઓ ! ભગવાન મહાનીરના નામ માટે તમે શુ કર્યું ? એની વાસ્તવિક ઉદારતાવાળો મ દેશ તમે કેટલા દેશોમા અને કેટલા ધર્મમા પહોંચ્યાઓ ? એના નામની માળા ફરવનારા લાખો મનુષ્યો તમારી સકુચિતતાથી ધર્મ ને છોડી નહ્યા છે, પોતાના જીવનો બીજાને ત્યાં વેચી રહ્યા છે, એઓન બચાવવા તમે શુ કર્યું ? જુદા, જુદા દેશોમા જૈનધર્મનું નામ પણ જૂમાઈ રહ્યું છે, એને જાયમ રાખવા તમે કેટલો પ્રયત્ન કર્યો ? જે જાતિનો મમાજની મકુચિતતાથી ઝીમાઈ રહી છે-ધર્મ છોડી ચૂકી છે અથવા જોડવાની તૈયારી કરી રહી છે એને બચાવવા તમે કઈ ધ્યાન આપ્યું ? કે-તમારા બકનોની હામા હા મેળવી ? પૂજ્યવરા, નગર પરમોત્માના, સામન ઉપર ધ્યાન આપેલો બીજાઓ પોતપોતાના ધર્મનો પ્રચાર કર્યા કર્યા માધનો વારા કરી રહ્યા છે, એ જરા તપાસો. દષ્ટિ, ઉગાડો. કાંઈ વખત એકાન્તમા બેસી આમરવને પૂડો તો ખરા કે તમે ભગવાન મહાનીરના ધર્મનો- પ્રચાર કરી રહ્યા છો કે-તમે ગોને ચોતારને

સમયને ઝોગખો

ભગવાનના નામે પ્રભવી રવા ડો ? તમા । ભખો, જેના તમે લીવ
 ગાઓ ડો-જેની હામા હા મેળવો ડો, તેઓ તમારી વાહ વાહ
 ગાય, મેધી તમે જન ધર્મનો પ્રચાર કરી રવા ડો, એમ નાની
 પ્રસાઓ માં અજૈન પ્રજા ઉપ જન ધર્મની ડાપ પાડો । બીજા
 એને જનધર્મ ॥ રાગી મનાવો તમને જૈનધર્મનું અભિમાન કે ?
 જુની વાત ! તમે તમારી ખીતિને જેટલી ચાહો છો નેટનો જૈન
 ધર્મને ધ્યા ચાહો ડો ? મત કલ્પના અનાજથી તમે કહો તમને
 જેના તમા મદસ્ત્ર ખતાવવા તરફ પ્યાર છે, એટલો જૈનધર્મ ઉપર
 કે ? જાતિયોની જાતિયો નષ્ટ થાય ત્યાં તમે વધારે વિચરોત્પાનાજ
 જનોમા ખાનપાનની નુદ્ધિને તિત્રાજીની દેવાય મામાજીક સમુચિત
 નાજ ભોગ મની હજારો યુવકો અન્ય ધર્મોમા ચા-ચા જનર મરિજ
 ઉગર અને વેરાન અને નરયુવકોમા નારિત્તતાનો પ્રચા થય
 બાગમેને ધર્મના શિક્ષણો ન મળે મમાજ ગરીબાધર્મ મનડતી
 જાય, હજારો મનુષ્યોને એક વખતનું અન્ન પણ ન મળે આ
 તમને ઉગરમણીને ઉત્તમવો ગમે, તમને માલપાણી ગમે, તમને
 માનવા ગમે ! ક્યા છે તામનો પ્રેમ ? ક્યા છે સમાજની ત્રા ?
 ક્યા જે રમનું અભિમાન ? । ધમત્રયો હાજ્યાએને મહાત્મા
 પવામાજ જનધર્મની પરામખ્યા છે ? જરા દેવા પર હાય ગળીને
 વહા ! તમો ધમનું અભિમાન માને માયુ છે ? શા માટે મો
 ડો ? શા માટે બોલવો છો ? શા માટે વર્મદાગ લઈ ખેડ ડો ?
 હૃદયદીન ચઢને કેરા સુધી ધર્મના નામે દોકાસના ચનાવશો ? હજુ
 એનો ? મમજો ! ધર મમાજો ! યદિ વસ્તવિક સાયુ તે તો
 બીજાનું અનુચ્છ કરવામા પાપ ન માતો શીખો કંઈ નીમો !
 જગતને જૂમો ! ઈશોનો ત્યાગ કરા ! આપમમા મેલ કરા !
 મગદન કરો ! એક બીજાના શુભોની સ્તુતિ કરવામા શ્રેય સમજો !

પહાર ની ગો ! પન્નમમહિપ્પુતા વારણુ શ્રે. કટોને મદન ડી
ધે ધગ લગવાન મહાવીરનો મન્ય મન્ય મલગાવો ! અને તમાગ
બકનો પાને તમાગી મહિમા માટે કન્ય ન ખગ્યાનના જૈન 'પમના
પ્રચાર માટે ખરચાવો. તોજ મમાગ મચરો ! તોજ મમલવિન
રોશે ! તોજ મીઝની મ્હામે દક્કર ઝીલી રહશે, તોજ નેનુ ગો !
ચારે તગ્ક દેનાશે ! તોજ તોકો આપને ! અંતે તોજ તોજ
જૈનમને અપનાવશે !

મહાનુભાવો, કેવળ ચાર નાખ મનુષ્યોનીજ જન ધમ !
હાન ! મર્મ નો જગત માનને ગ્રાવ દોર ! અદાગ દવા ઘો, અને
અદ્ય કર તેની માથે એત્વભાવથી વર્તાવ દશે, તેની માથે મની
છૂંટા ડરી ઘો તોજ દુનિયા જૈનવમની ગીતગ ઠાપામા આવનો
નીખવાને માટે-જાણવાને માટે સ્વમી સ્થાનક શતાશ્વિનો એજ
પ્રમગ વારી કે તેઓની રૂઢિ રતા જઓ, તેમનુ મામાશ્વિ
અભિમાન જઓ, તેઓનુ સગાન જઓ, તેઓનો પ્રેમભાવ જઓ
તેઓની પરવમમહિપ્પુતા જઓ, તેમની તમના હુ પ્રત્યેની પત
શુદ્ધિ જઓ શીખગો કંઈ ? નેધારી ધાડ શીખી રોકો ડો ! જાણી
રોકો ડો ! વધ રોકો ડો ? ચેતવાનો પ્રમગ છે ચેતનુ જગનુ
કે અતિમ પ્રાથના છે કે ચેતો, નિવેદન છે કે ચેતો, શામનના બના
માટે ચેતો અને નહિ નો લાખના માગ દગ્ગર ડરશે, એટલુજ
નહિ પરતુ આખરે એના ધ્યાનમા ગેશો કે જના આમુ લૂગારે
કોઈ નહિ મજે, એવા ધ્યાને જૂટાશે કે તમાગી ગીમ માલનારે
કોઈ નહિ મજે અને એવા કોડાલુમા રૂબગો કે લ્યાથી દાડકનો ચે
પતો નહિ મજે ! શામનદેવ ! સર્વને મહાશુદ્ધિ આપો !

(૧૩)

મહાવીર

‘ મહાવીર ’ એટલે જગતનો ઉદાર. ‘ મહાવીર ’ એને મત્યમાનનો પ્રકાશક ‘ મહાવીર ’ એને નિપક્ષપાતની ભૂતિ અને ‘ મહાવીર ’ એટલે જગતનો માનો નિન । ‘ મહાવીર ’ એ નામમાં રહેલી અમરભાગિતા આપણા હૃદયોને કેના અમરૂત કરે છે ? એનું નામ લેતા આપણને કેનો હૃદયભરક થાય છે ? કેમ ન થાય ? જેના જન્મથી ત્રિનોખા આનંદ પ્રમયો હતો જેના જ મથી નાર ખીનાં શ્રવણ પણ સુખનો સચ્ચર થતા હતા જેના જ મથી હૃદય આમન કાંઈ હતું તે વિગત અને તે ધર્મને કોણ ઘાદ ન કરે ? આજનો દિવસ તેજ પવિત્ર વિસ છે - આજનો દિવસ તેજ પ મ પિતા મહાવીરના જ મ દિવસ છે આજનો દિવસ તેજ

જગતના પ્રાણિમાત્રને આનંતિ મનાવનાર દિવમ છે આજનો દિવમ એ ત્રણસો સાઠ દિવમોનો શિગમણિ દિવમ છે આજના દિવસની પવિત્રતા શી વણુવડી ? જે વખતે ભારતવર્ષમા ધોર હિમા પ્રમરી રહી હતી, જે વખતે ભારતવર્ષમા ધર્મના નામે ઢોકામના ચાલી રહ્યા હતા, જે વખતે ભારતવર્ષ આર્યત્વને બૂની અનાર્યત્વના ગગમા રગાઇ ગયા હતા, તે વખતે અહિમાની ઉદ્દ્યોષણા કરનાર, મત્યનો મદેશ પહોચાડનાર, શુદ્ધ આર્યત્વનું-પ્રેમનું સ્વરૂપ મમનવનાર અને પ્રાણિમાત્રના હૃદયોમા પવિત્રતાનું નિચળ રનાર આ મહાવીરનો જન્મ થયો હતો

ભગવાન મહાવીરે જે ધર્મનો ઉપેશ આપ્યો, એમા ખામ વિશેષતા હતી. તે વખતે આનંતા જીવ જીવ વર્મના ઉપેશમા કેવળ જનતાને પોતાના વાડામા લઈ જવાને બદલ થયા હતા, ત્યારે ભગવાન મહાવીરે કેવળ નિઃશય સ્તિથી જગતને મત્ય માગ બતાવેા હતો. મહાવીરના ઉપેશમા ત્યાગનું પ્રાધાન્ય હતું નહિ કે પૌંદ્રગનિક ભાવો તરફ આસક્તિ. મહાવીરના ઉપેશમા નાત્વિકતા હતી, નહિ કે જૂઠો આગર મહાવીરે મુક્તિનો અધિપતિ-મહાવીર વચાને અધિપતિ મૌને માટે બતાવેા નહિ કે પોતાનાજ લગ્નોને ! નહિ કે અમુક જાતિ, કુલ કે દેશમા ઉપન્ન થયેનાઓને ! મહાવીર એક બે નહિ, ૫૨ બે મિદ્ કલ્યા, એજ એનું પ્રત્યક્ષ ઉદાહરણ. મહાવીર મતાવેલા મુક્તિના અધિકારને સ્પષ્ટ રૂના એક આચાર્ય કથે છે

તાશામ્યગ્નયં ન મિતામ્યગ્નયં

ન તત્તયંવાદ ન ચ તર્કવાદે ।

ન પક્ષસેવાશ્રયણેન મુક્તિ

વપાયમુક્તિ કિલ મુક્તિર્થ ॥ ૧ ॥

આત્મ કે વાણ્ય માટે મુક્તિ માટે જગતના પ્રાણી-માત્રના ધ્યેય માટે મન યા નિષ્પક્ષપાતપણે આ પ્રમાણેની ઉદ્દેશ્યથી કરનાર મહાવીરો ધર્મ યોદ્ધા જાતિનો-એક મ દેવનો યોદ્ધા વેપરાગાઓના-એકાકી ક્રિયા કરનારનો-એક મ અયોગ્યમા રહેનારાઓનો જ ધર્મ કેમ હાથે એતો ધણુ બ્રાહ્મણ કે ધણુ વૈશ્ય કે ધણુ દાસ્ય કે ધણુ શૂદ્ર- કે એનો હાથ એ ધર્મ તો ધણુ હિંદુ કે ધણુ મુસલમાન, કે ધણુ પાગરી કે ગણ ક્રિયાગત માનો આરાધ્ય હોય એ વર્મન માનનારાઓ, પાગ નારા મા આરાધનારાઓમા મકુચિતતાનુ નામો નિશાને ન હાથ એઓનામા મહાવીરનો ઉદારતા ઓત પ્રોત ધર્મ રહેતી હાલી જોઈએ છતાં હુ ખા વિવેચ છે કે મહાવીરનો સત્ સામાન્ય ધર્મ આજ જગતના એક ખૂણામા જરાઈ રહ્યો છે મહાવીરનો એ સુનિવર્ત્ય વર્મ આજ યોદ્ધા મનુષ્યોનો જ વર્મ બની રહ્યો છે અને વધારા હુ ખતા વિવેચ તો એ છે કે-મહાવીરના નામનુ અભિ-માન વગવનારાઓ આજ મકુચિતતાના પાજરામા પુરાઈ રવા છે ખડ ગીએ તો જગતન મહાવીરનો આવો સર્વમાન્ય ધર્મ-મવો પોગી ધર્મ-જગતનો પ્રાણ ધર્મ વિરસે દિવસે યોદ્ધા મયાદામા આવનો ગયો એનુ ગધાન કાઠણે કોઈ હાથ તો મહાવીરના ધર્મના ઉપેશ કરનારાઓની મકુચિતતાજ છે ઉપેશકો ઉપરજ ધર્મનો પ્રથ અવનબી જો છે ઉપેશકો, કોઈ પણ ધર્મની વિશ્વાસતા કે મકુચિતતા બતાવી અને બતાવી શકે છે જે ધર્મના ઉપેશકો પોતાનુ રચાન શાકી-અરે પોતાની પાઠ છોડી અમત ઉપેશ આપર જતા હિચકાય જ ધર્મના ઉપેશકો પોતાના ધર્મનુ કુન- માનના હાલમા આપતા સ કાચાય જે ધર્મના ઉપેશકો બીજાઓ અપનાવવામા ધર્મનો નાશ મમજે, જે ધર્મના ઉપેશકો એકજ ધર્મ પાળનાર જુગી જુદી નાર્તિના જોઈનો પણ મમધ

કે વામાં 'પાપ' મમજે, જે 'ધર્મ'ના ઉપદેશકો કેવળ ચોક્કસ ક્ષેત્રોને જ પોતાનાં આપીકા ક્ષેત્રો માની 'લઈ' ત્યાં ર્યા કરે, જે 'ધર્મ'ના ઉપદેશકો ગૃહસ્થોને આધીન રહી એમની હાથા હા'મેળવતા રહે, જે 'ધર્મ'ના ઉપદેશકો કેવળ પોતાનોજ મહિમા વંધાવવામાં રાતદિવસ મગ્યા રહે, અને જે 'ધર્મ'ના ઉપદેશકો દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાગ-ભાવને જોયા મિત્રાય 'ધર્મ'ના નામે નોકમલા ચતાન્યા કરે, એ 'ધર્મ'ના ઉપદેશકો એ વમને વવારી શકે કે ઘટાડી શકે, એનું 'અનુમાન' કરવું જગ પશુ મુશ્કેલી ભરેલું નથી

જૈનધર્મ મયાદિન જ યો હોય, જૈનધર્મ નરદ કોડોની અભિ-
વિ ઓઝી ચઇ હોય, જૈનધર્મ અમુક ક્ષેત્રોમાજ ભરાઇ રહ્યો હોય,
અને જૈનધર્મ નિવયો હોય કે નિદાઇ રહ્યો હોય નો તે ઉપર્યુક્ત
ઉપદેશકોનાજ કાળે જો મહાનારની ઉદારતા જુઓ. તેજે કદિ કોઈ
ક્ષેત્રને પોતાનું ક્ષેત્ર માન્યું નહોતું તેજે કદિ કોઈ ઉપાશ્રયને
પોતાના આપીકા ઉપાશ્રય બનાવ્યો નહોતો, તેજે કદિ ઉપદેશ આપ-
વામાં અતિભેદનો વિચાર નાખ્યો નહોતો, તેજે કદિ પોતાનું મહત્વ
વંધાવવા કે બતાવવા કોશીશ કરી નહોતી તેજે કદિ કોઈ વાતનો
ઉપદેશ કરવામાં-અત્યંતસ્વનો પ્રમાણ કરવામાં કોઈની દાદિણુતા રાખી
નહોતી, તેજે કદિ એમ કહ્યું નથી કે-જૈનધર્મ પાળનારાઓમાં પશુ
તમે બેદલાવ રાખો, તેજે કદિ કહ્યું નથી કે-માત્ર એકાન્તપક્ષથી
તમે અમુકજ ક્રિયાઓ-અમુકજ ધૂમધામો કરો. બતા તેજ મહાવીર
પિતાના નામથી આજ એના મતાનો શુ કરી ગયા કે ? તેમનામાં
કેટલી સકુચિનતા આવી ગઇ છે ? એના સતાતો એ પિતાના નામે
નાં પેઢીઓ ચલાવી રહ્યા છે કોઈ જોરો કે ? વિચારો કે ? કેટલા
ઉપદેશકો જૈનધર્મની વાગ્વચિક નાજ ધરાવે છે ?

સાચી પહેલા, જેના ઉપદેશનો પાયો રાગ-દેષને કામ કરવા

ઉપરજ રહેતો છે, એજ ઉપેશકો રાગ-દેષને પાતળા કરવા કોશીસ
 ન કર-બંદે જાણે કે એક બીજાના રાજ્યો નં લૂટાઈ જતા હોય
 એમ 10 દેષ વધારે-એક બીજાની, નિઘઓ 7 કરી-એક બીજાના
 શિ પોતે હડપ કરવા મોરચાં માડે, એક બીજાના; પુસ્તકો, પચાવવા
 કાવાદારા, રચે, એક બીજાને હથકા પાડવા હેડખીતો, છપાવે, એક
 બીજાના હિદ્રો ઉધાડે, એક બીજાથી પોતાની ઉત્કૃષ્ટતા અને બીજાની
 અપકૃષ્ટતા પ્રકટ કરે-આ બધા રાગ-દેષને પાતળા કરવાના કારણો
 છે કે વારવારના કોઈ બતાવમે કે ? ત્યાગની મૂર્તિ ગણ્યતા મુનિઓ-
 મહાવીરના લેખાસમા રહેવા સાધુઓ-મહાવીરનો ઝડો ધારણ કરી
 વિચારનારા મુનિવરોને એ મહાવીરના નામપર મહાવીરના ધર્મ પર
 મહાવીરના ઉપેશ પર અને મહારાગની આરા ઉપર જરા પણ
 અનુરાગ હોય-જરા પણ આગ્રહ હોય-એ જરા પણ અદા હોય તો
 કેવળ પોતાનાજ દુરાચરની ખાતર ધર્મને નિહાવે ખરા ? પોતાનાજ
 મહારવની ખાતર દ્રવ્ય-લેન-કાળ-આવને બૂનરા જેટલું જાન જીને
 ખ 1 ? પોતાનાજ અભિમાનની ખાતર એક બીજાને મળી શામનના
 હિતના વિચારે કરવા જેટલી ઉલ્લના ન બતાવી શકે ખરા ? એકમ
 સખ્યના સાધુઓ પણ સગડન કથા મિવાય રહી શકે ખરા ?
 પરંતુ ખરી વાત એ છે કે વસ્તુ મૂલાઈ છે લક્ષ્ય ચૂંબાય છે,
 નિસાન બંનાયું છે મહાવીરનું તો નામ છે નથી દેશની દાઝ કે
 નથી ધર્મની નથી અમાજની દાઝ કે નથી સાધુ સમુદાયની ! દાઝ છે
 આત્માની દાઝ કે માન-મર્તાની, દાઝ છે પોતાની ઇજ્જતની, દેશ દુખી
 ચાઓ, સમાજ સડી જતો, ધર્મની નિંદ ચાઓ ઠંધ પરવા નથી.
 અમાડ તો નામ વાપ કે ને ? અમારી આગળ તો વાળ વાળે
 છે 1 ! અમા નામ તો છાપામા આવે છે ને ! જમ્મ દમ્મ છે
 એ પિ અત્યારે તો ખરી જમ્મતી આજ ઉજવાઈ રહી છે આજે

ગામ ગામ 'મહાવીર જયન્તી ઉજવાશે, ઘણા' વર્ષોથી જયન્તી ઉજવાઈ રહી છે વાળ વામગે, વરોડા નિકળશે, પૂજાઓ ભણાવે, પતામાં વહે ચારો, વ્યાખ્યાનો થશે, જય બોનાશે, અને ગત્રે રાસનાઈ થશે બસ, જયન્તી ઉત્સવ સંભાપ્ત. પછી જોલી આવશે આવતા વર્ષની ચૈત્ર સુદિ તેરશ

પૂજ્ય મુનિવગે, અતરાત્માને પૂછે : 'મહાવીર દેવની જયન્તી આટલું માત્ર કરવા-કગવવામાં સંભાપ્ત થાય છે ?' જરા છાતીએ હાથ નાંખે વિચારો આખા મીચીને વિચારો. એ મહાવીર જયન્તી વાસ્તવિક જયન્તી થઈ ન હોવાય મહાવીર દેવના ઝંઝુથી આટલું ક્યાંથી આપણે મુક્ત નથી થઈ શકવાના ! આપણે કર્તવ્ય ઘણા બાકી કહે છે, આપણે ાણા' ગમે કરવાના છે જ્યાં સુધી જૈન સમાજમાં અસાનતા ફેલાયેલી છે, જ્યાં સુધી હજારો જૈનોને એક વખતનું અન્ન પણ ખાવાને મળતું નથી, જ્યાં સુધી હજારો યુરોપી જાતીય બધારણોને બોગ થઈ દિવસે દિવસે પરધર્મમાં ભળી જતા છે, જ્યાં સુધી જૈનધર્મને પાળનારી જાતિયો સાથે પણ આપણે પરદેશી રાષ્ટ્રોએ છીએ, જ્યાં સુધી જૈનધર્મને ગુજરાત-કાશિયાવાડ અને મારવાડ મેવાડના ખુલાખાંજ આપણે દબારી રાખ્યો છે, જ્યાં સુધી મગધ અને બગાવ જેવા દેશોમાં પણ અહિસાનો પ્રચાર કરવા બહાર નીકળતા નથી, આપણા વૈમનસ્યો દૂર દૂરી માધુ સગઈને પૂર્વે જૈનશામનની ઉન્નતિના વિચારો કંતા નથી, જ્યાં સુધી દેવગ આપણાજ ગ્રામ્ય તરફ આપણે લક્ષ્યબિંદુ બધાયું છે, અને જ્યાં સુધી આપણે કન્ય-સેનમળ-ભાવને જોઈને કાર્ય કરાવી શકતા નથી, ત્યાં સુધી મહાવીર જયન્તી ઉજવી દઈ પણ મનાય તેમ નથી. અને ન આપણે મહાવીર પિતાના માથા ભક્ત તરફ દોવાનો દાવો કરી રાષ્ટ્રોએ તેમ છીએ

અન્યેવ મુનિવરો ! ખરી મહાવીર જયન્તી ઉજવવી હાય તો મૌથી ખદનાં સાડુ સમ્પન્ન કરે. વિચારોની લેનને કરે. અલપનો લાગ કરે. સુમાજની નાક તપાસી મમુચિન ઉપાય કરે. ધમ પ્રચારના વાસ્તવિક કારણો ઓધી ઠાળી તે સાધનોના વાસ્તવિક ધર્મનો પ્રચાર કરે. ધમ ની પ્રભાવવળના મમુચિન સાધનો પ્રાપ્ત કરે. છોડી ને નમારે દુગમડ છોડી દે. લક્ષ્ય મહાવીરનું રાખો જૈનધર્મનું ગણો. તમારા નિમિત્તે ધર્મની નિંદા થતી હોય, તો એવા દામોધી દૂર હો. મનારીરના વય ધારણ કરો છો તો માયા મહાવીર નને. નીકળી પડે. બહાર નીકળી પડે. ઉપાશ્રયો અને આશ્રયો મોઢ મૂકી ઘ કંટાને મહત્ત્વા બહાર પડે. ધર્મના પ્રચાર કરવા બહાર પડે, જાને ગામ ને ગ્રામીણ ગલીએ અને વેર ઘેર મહાવીર જયન્તી ઉજવવા બહાર નીકળી પડે. મહાવીરનો સત્ય સંદેશ ઘેર ઘેર મળાવાવે. મહાવીરની વાસ્તવિક મહાવીરતા તોફાને બતાવે. તોફાને મહાવીરના-ખગાવીના રમના અનુસારી બતાવે. જમ, ખરી મહાવીર જયન્તી આશ્રયો મહેની છે, ખરો મહાવીર ઉપરનો અનુરાગ એમાજ સમાયેલો છે. ખરા મહાવીરના પુત્ર તરીકેના ઘણા ત્યારે જ મજૂર થઈ શકે તેમ જ શામનદેવ મૌને મહાવીર બનાવવાનું મામલ્ય આપે. એજ નંદી વિમુ છે.

(૧૪)

જૈન સાહિત્ય

(૧)

સંમારની પરિવર્તનશીલતાનો પ્રભાવ અથવા બીજા શબ્દોમા કહીએ તો મમયનો પ્રભાવ સમારના કયા પદ્યાર્થ કે વિષય ઉપર નથી પડતો ? સમારની એવી ઘાઘ જાતિ, દેશ, મમાજ, વમ અને આદિય નવી, જેના ઉપર મમયનો પ્રભાવ ન પડ્યો હોય મમયની પ્રેરણા પ્રમાણે રેક વિષયોમા પરિવર્તન થયાજ કરે છે, અથવા એમ કહીએ કે મમય પ્રમાણે પરિવર્તન કરતુજ પડે છે આ વિષયમા કોઈનો પણ આગ્રહ, કેલગ્રહ કે દુરાગ્રહ કામમા આવી શકતા નથી મમયના પ્રભાવને આધીન એવા કે મોજા મૌને થવુજ પડે છે, જનઆદિયની પણ એજ દશા છે જૈનસાહિત્ય પણ કુદરતના

સમયને ઓગળો

રચના દ્વારા જૈનમાહિત્યના અગ્રો ખૂબ પુષ્ટ થયે છે. ભદ્રબાહુબનામીએ નિયુક્તિનોની રચના કરી આગમોના રહસ્યને સ્પષ્ટ કર્યું. આવી જ રીતે હેમચંદ્રાચાર્યે માગી ગણ કરેલ પ્રવેશોની રચના દ્વારા અને ઈવરે યશોવિજયે ઉપાધ્યાયે એસો આદિ પ્રથોની ચના રીતે જૈન માહિત્યને ઔર સમૃદ્ધ બનાવ્યું. આવા અમુક ગણ્યા ગાના નહિ, પરંતુ જનધર્મમાં અનેક પ્રખર આચાર્ય-વિદ્વાનો યદ્યપી મર્યાદા કે-જેમણે મમૂન પ્રાકૃતના હમરો પ્રથોની રચના કરી એવું જ નહિ પરંતુ બાનજીવોના મોઢને મારે તેમલો ભાષામાં પણ એટલા પ્રથો રચના કે જેનો અહોરો ખખખો આજ પણ જાણ થઈ શકે. હ ઇતિહાસનોના કથન નુજબ ભાગતવર્ષની સાહિયનદમીનો દુર્વ જાગમા ધોળો નાશ થઈ ગયો છે અને નાગો પ્રથો વિંગમા ચાન્યા ગયા છે, તેમ છતાં આજે ભડગેના ભડગે જનમાહિત્યના ખખખાર પહરેના દૃષ્ટિગોચર થાય છે આ ઉપરાંત આપો અનુમાન રી રાકીએ છીએ કે દુર્વાચાર્યેએ જૈનમાહિત્યને નુ મમૂદ્ધ બનાવ્યું તેવું જોઈએ ?

પરંતુ સમયે પાછા પળે ખાધો જૈન માધુઓમાં જાનાબિ કચિના ન્યૂત થયા હામી આચાર વિચારની શિથિનના થના થતિ વગમા માહિત્યની મલિકિયત પ્રગતિ રહી, તે વેલક અને જોતિ પમાજ તેની મયાદ બધાઈ રહી અને તે વિધા પણ કેવળ ઉદગ-પૂતિના માધન મારે જ જીવિત રહી એટલે પરિણામે તો તેની ગણતરી જનમા જ થવા ગઈ. આમ માહિત્યની વૃદ્ધિ થતી તેની આથે તેની પહન ગણાવી પણ નુપ્ત પ્રાય થઈ વગી ખીજ તગદથી રૂનીની પૂર્જને મહત્વ અપાયું એટલે પ્રારભમાં હોવામાં આયું છે તેમ જૈનમાહિત્ય ભડગેમાંથી બહાર નીકળતું બંધ થયું અને ત્યાર જનમાહિત્ય જનતાના હાથમાં ન ગયું એટલે જૈનમા

દિય અને જૈનધર્મ માટે ચેકોમા નાના પ્રકારની ક પનાઓ થવા
 નાગી ' જૈનધર્મ નામ્નિક ધર્મ છે ' ' જૈનધર્મ અનીશ્વ વાની
 છે ' ' જૈનધર્મનું સાહિત્ય કદ ડેજ નહિ ' ' જૈનધર્મ મૌલ-
 વર્મની શાખા છે ' ઇત્યાદિ માન્યતાઓ પોતેમા દૃઢ થઇ અને
 એ તો બિનકુલ નિર્ગિત વાન છે કે જે વર્મમા સાહિત્યનો અભાવ
 હોય, તે ધર્મ ધર્મ તરીકે ઓળખાવવાને નાપક નથી નાના
 સુતરા, જૈનધર્મના સાહિત્યના અભાવે તેકો નાના પ્રકારની શકાઓ
 કહે, નો તે મહાવિતજ કહી શકાય ને વચના ગાળામા જૈનસાહિ-
 ત્યથી અનવિરા અજૈનોજ હતા, એમ નહિ પણ જૈનમાધિયને
 બહાર દાવાથી આશાવના યશે, તેકો ધર્મના મર્મને જાણી નજે,
 એવી શકાથી ખુદ જૈનમાધુઓ પણ જૈનસાહિત્યના દર્શન ક વાથી
 વચિત રહ્યા અને તેથી પરિણામ એ આપુ કે મરફત પ્રાપ્ત-
 સાહિત્યની પાન પાંન પ્રજાવી તો બિનકુલ ઉડીજ ગઇ અને
 અનએવ મમય એવો આપ્યો કે જે માધુઓ કપચુર ઉપગ્ની
 મુએલિકા માંત્ર વાચી લેતા, તે મહાન વિજ્ઞાન તરીકે ગણાતા અને
 બધા કોઇ એમ માનગતુ કે કતાણા માધુ મુએલિકા વાંચે કે,
 ત્યારે તેના કાન ઉઘ્યા થતા.

પણ પાઠો એ મેળ બદલાયો જગતની જગતિના ભાગના
 જૈનમમાજના કાને આવવા નાખ્યા સાહિત્યને ઓધી રાખવાથી તો
 જૈનધર્મ વધારે કમકડી કાટીમા ગણાયો, જનરર્મમા વિજ્ઞાનો નહિ
 ઉભા થાય તો બીજા મમાજોની માથે મુકાવેલો કરવામા જૈનસાહિ-
 ત્યને ખાલી પડશે બત્તે બીજા સમાજને માથે ઉભા રહેવાનો પણ
 હક નહિ રહે ! આ વિચારે જૈનધર્મના જોએચક મહામાજાને
 સ્વયં અને એવી પાંશાળાઓ આપવા નજર મમાજની સારી
 વ્યવસ્થાનું ધ્યાન આપ્યું કે જે પાંશાળાઓમા મૂળ ભાષાઓનું -

મનુષ્ય પ્રાકૃતનું દર્શનપૂર્વક જ્ઞાન અપાય. બીજી તરફથી ભગવાનના
ભરી રાખેના પ્રાચીન મથોને પ્રકાશિત કરવાનું કામ પણ આરબ્બાનું.
પરંતુ આ પ્રયત્નો બિનફલ અપાયામાં હતા, અને જે પ્રયત્નો
હતા, તેમાં પણ મરુચિતનાનું તત્ત્વ હતું અને એની સમુચિતનાથી
યત્ન કાર્ય મૂલ સાધ્યને મિદ્ધ કે નાક નજ નાવડે, એ દેખીતું છે
પરંતુ મમાજના સફળાએ સ્વર્ગસ્થ શુદ્ધેવ શ્રીવિજયવમસરિ મહારાજે
આ બી. ઝૂપી લીધું તેમણે, કાથીમા મરોવિજય પાટલાના સ્થાપી
અને બીજી તરફથી મરોવિજય મથમાના સર કેરી આ બને
પ્રાર્થના શુદ્ધેવ ઉતરતાનું તત્ત્વઘટન કયુ એટલે કે બને સસ્થા-
ઓને માત્ર એકમ સકલમાં ન ગોધી રાખતા તેના નામ દૂરથી
મીઞ્મઓ લઈ શકે, એવો પ્રયત્ન આદર્યો ઉપરાંત પ્રાચીનદેશોના
વિદ્વાનોને જૈનસાહિત્યના જ્ઞાના બનાવવા ભગીરથ પ્રયત્ન આરબ્બો-
આચાર્યશ્રીનો પ્રયત્ન જેમ જેમ આગળ વધેનો ગયો તેમ તેમ
પ્રાચીનદેશોમાં જૈનધર્મના અભ્યાસકોની સખ્યામાં વધારો થતો ગયો.
બીજી તરફથી જૈનમમાજ અને જૈનમાતૃઓમાં પણ વિદ્યાભિ-
ચ્છિ વધવા લાગી ઘણા માધુઓ પોતાની પાસે પડિતો રાખી
વિદ્યાવ્યયન કરવા લાગ્યા એમ ધીરે ધીરે જૈનસાહિત્યનો
અર વધવા માથ જૈનધર્મ અને જૈનમાહિત્ય પ્રત્યે લોકોની જે
માયનાઓ હતી તેમાં ફર્ક પડવા નાગ્યો પરિણામે છેવટે લગભગ
પચીસ વર્ષોમાં જૈનમાહિત્યનો જે પ્રચાર થવા પામ્યો છે, તે પહેલાના
બેસો રસોમાં હોતો થવા પામ્યો એ વાત કોઈપણ વિચારક ભેદ
સાધા વિના નહિજ રહે જૈનમાહિત્યની ઠેલી પ્રવૃત્તિએ અનેક
વિદ્વાનોના વિચારોમાં પરિવર્તન કયું છે અનેક મનુષ્યોને જૈનધર્મ
તરફ આકર્ષ્યો છે, અનેક વિદ્વાનોએ નવી નવી શોધો દ્વારા જૈન
ધર્મનું મહત્ત્વ વધાર્યું છે અનેક લોકોના દિલમાં જૈનધર્મ અને

જૈન સાહિત્ય મળ્યાની શક્યતા હતી, તેનું પરિમાણન કયું છે મુનિવર્મિષ્ટીયોમા જૈન ગ્રંથો દાખલ કરાવી અનેક જૈન-અજૈન અભ્યાસીઓને અભ્યાસનું માધન વધારી આપ્યું છે. નવા નવા અનેક ગ્રંથોની યોજનાઓ કરાવી જૈન સાહિત્યની શ્રીવૃદ્ધિ કરાવી છે. મહે એતદેશીય અને પાશ્ચાત્ય અનેક વિદ્વાનોના સુખથી ગ્રેમ સ્પર્શપત્રે કહેવરાયું છે-કે હિંદુ અને બૌદ્ધ સાહિત્ય કરતા જૈન સાહિત્ય ઘણું વધી જાય છે. અશ્વમેધ અને પ્રાકૃત સાહિત્ય, બૃહદ્ ગુરુસાત્તી બાપાની પણ રક્ષા કરનાર જૈન સાહિત્ય છે જૈન સાહિત્યની છેલ્લા પચાસ વર્ષની પ્રવૃત્તિ-પ્રાપ્તિએ તો જગતમા અવનવું ઉપાનર કરી મૂક્યું છે. એ પ્રવૃત્તિએ જ લીપચીંગ, બાલિન, દેવમર્ગ અને હીડનમર્ગ આદિની મુનિવર્મિષ્ટીયોમા જૈન ગ્રંથો-જૈન આગમોનો અભ્યાસ શરૂ કરાયો છે. મેડો ગ્રંથોના અનુવાદો બહાર પડ્યા છે જૈનોના કથામાહિત્ય અને એવા બીજા બીજા નિબાગો માટે વિદ્વાનો પામે ઉચ્ચકોની અભિપ્રાયો બહાર પડ્યા છે. બૃહદ્ વિદ્વાનોને ત્યાં સુધી આકબ્યા છે કે અજૈન વિદ્વાનો જૈન આગમોના નીચા મંકરણો વિવેચનાત્મક રીત્યા બહાર પાડવાના પ્રયત્નો કરી રહ્યા છે. શુ આ ઓછું પરિવર્તન છે ? શુ આથી જૈનધર્મનું ઓછું ગારવ વધ્યું છે ? જો જૈનમાહિત્ય એ કંડો વધોથી બહારેમા ગોવાધ રહ્યું હતું એમ ગોવાધ રહ્યું હતું, જૈનમાહિત્યને બહાર લાવવાથી ધર્મનો નાશ થાય છે, એ માન્યતા જેમની તેમ કાયમ રહી હતી, જૈનમાહિત્ય જૈનઆગમો આદિને ઉપાવવાથી આશાતનામા આખી સમાજ દુખી જશે, એ ભય કાયમ રહ્યો હતો, અરે, જૈનસાહિત્ય જૈનઆગમોનો અભ્યાસ તો ઓછોસ યોગોદ્ધત કરનારા સાધુઓજ કરી શકે, બીજા કોઈથી તો એનો સ્પર્શમાત્ર મે ન થાય, એ સિદ્ધાન્ત બરાબર પકડી રખાયો હતો, તો આજ આપુ

સમયને ઓળખો

પરિણામ આવત કે ? જૈનવ્રમ દુનિયાનો-પ્રાણીમાનનો ધર્મ છે, એમ લોકો જાણત કે ? જૈનધર્મના આટલા અનુમોદના-પ્રશસ્તિ જનન કે ? સાહિત્ય એ તો નિર્મળ આગીમો છે, સાહિત્ય એ તો સુવાકુંડ છે એનો લાભ તો જેટલા લે તેટલાને લેવા દેવો જોઈએ એમાજ બાબ કે એમાજ ઉન્નતિ છે અને આ તો વળી જૈન સાહિત્ય, વીતગતી વાણી, ત્યાગીયોના ઉદ્ગારો ! સતોના હૃદયના ઉમરાઓ ! એની અમર તો દુનિયાને ઓરજ થાય એના ધુટડા નો વારવાર પીવાનું બધાને મન થાય ! એમા ગભરાવા જેવું કે સતાડવા જેવું હોયજ નહિ, એ તો ખુલા બજારે મકવાનો માન કહવાય એનારા લે લૂટના ! લૂટે એમાજ કાપદો ! એમા જ તરફી ! એમા જ શોભા !

(૧૫)

‘ જૈન સાહિત્ય ’ મળ્યાથી ઉપરના નેપથ્યમાં કેટલુંક કહેવામાં આવ્યું છે હવે આપણે એ વાત ઉપર આવીએ કે—છેલ્લા પચીસ વર્ષમાં જૈન સાહિત્યનો પ્રચાર થવાથી લોકોના વિચારોમાં કેટલું પરિવર્તન થયું છે અને જૈન સાહિત્ય મળ્યાથી વિદ્વાનો કેવા ઉદ્દગારો કરી રહ્યા છે આ મધ્ય વિચારો અને પરિવર્તનો આ ટૂંકા લેખમાં આપવા અશક્ય છે અને તેથી તેમાંના થોડાકજ અભિપ્રાયો દાખીયા.

જનમ વિદ્વાન ડૉ. હર્ટલે કયા સાહિત્યના એક પ્રખર વિદ્વાન ગણાય છે લગભગ ચાલીસ વર્ષથી તેઓ કયા સાહિત્યનો અભ્યાસ કરી શ્યા કે તેઓ પોતાના અભ્યાસના પરિણામે કયા સાહિત્ય સંબંધી એક ગ્રંથો લખે છે

“ ભારતવર્ષનું પ્રાચીન સમગ્ર કયાસાહિત્ય ખરી રીતે તો જૈનોનું જ છે. અને આ સાહિત્ય જેટલું ગંભીર લખેલું છે ત્યાં સુધી ખરેખર તે બોનમાં આવતી મસ્કૃત ભાષામાં ગ્રંથોનું છે ”

આ વિદ્વાનનો એક એ પણ દૃ વિચાર બેસી ગયો છે કે “ જૈનાચારો જે ઉપદેશ કે છે—કયાઓ કહે છે, ‘તે નીતિ અને મહત્વારથી ભરેલીજ કહે છે ”

આ વાત ડૉ હર્ટલે આ શબ્દોમાં કહી છે—

The Jains have always endeavoured to raise the morals of their countrymen

તેજ પત્રમાં તેમણે એ પણ કહ્યું છે કે—

' But in the same time the Jainas know how to tell the moral tales in a simple style for those who were not highly cultivated Jain literature gives nourishment in the same time to the scholar to those who like refined literary compositions, and to those who like fine fairy and other tales related in a simple style which is adapted to this kind of literature Neither the Baudhhās nor the Hindu authors know how to tell a tale In the same time what would have become of Indian Sculpture and architecture if the Jainas had kept as you say, to conservative ideas i e if they had not caused statues of the Tirthankaras to be made and temples to be built '

અર્થાત્—જૈનોના શિક્ષાપ્રતિ કથા સરલ ભાષામાં તે પુરોના દિનાર્થ લખતા હતા કે જેઓ ધણા શિક્ષિત નહિ હતા જૈન સાહિત્ય તે લોકોને પણ મુખપ્રદ છે કે જેઓ ઉચ્ચ પ્રકારની સાહિત્ય પ્રણાલીને ચાહે છે અને તેઓને પણ લાભ છે કે જેઓ દેવી-વતાઓના ચરિત્ર એવી સરલ ભાષામાં ચાહે છે કે-જે કથા પ્રગમને યોગ્ય છે પૈાદ્ધ અને હિંદુશાસ્ત્રકારો કથા લખની જાણતા નહિ હતા ભારતના ચિનાચિ પ અને ગૃહનિર્માણ કૌશલની શી રચના થાત, જે જૈનો એકાન્ત વિચારમાં જ રહ્યા હતા અને પોતાના તીર્થકર્મની મૂર્તિ-ઓનું અને દેવાલોનું નિર્માણ નહિ કરતે .

ડા. હર્ષલે કેવળ જૈન કથા સાહિત્યનેજ મવોલ્ટેટ નથી મમજતા, પરન્તુ આખા જૈન સાહિત્યો તેઓ સર્વોત્તમ બતાવે છે આ મધ્યે તેમજે એક નેખમા લખ્યુ કે- ' , ,

' Now what would Sanskrit Poetry be without this large Sanskrit literature of the Jainas ! The more I learn to know it the more my admiration rises '

(Jain Shasin Vol I No 21)

અર્થે-જેનાનુ આ મહાન મરૂત સાહિય કમ કી દેનામા માને, તો મરૂત કવિાની શી દ્રા થાય ' જમ જેમ મન આ વિસયમા વધારે રનાર જાણનાનુ મજે જ તેમ તેમ માર મન ન-શ્ચન વધતુ જ જાય કે

આરી રીને ડા હટ ને જ જન નાદિ ના મવોલ્ટેટ મનાન્યુ છે એમ નહિ પરન્તુ અત્યાર જોટમ જોનમ જૈન સાહિત્યનો અભ્યાસ કરી રહ્યા છે, તે બધાએ જૈન સાહિય ઉપર મુ ન બની રહ્યા છે, અને મુખ્ય-દથી કહી રહ્યા કે - ' જન સાહિયની મરા મરી ભારતવર્ષનુ એક પશુ સાહિત્ય કરી નાકે તેમ નથી ' એનુ વાગણુ એજ છે કે મીરે ધી- જૈન સાહિય તેમોના નિષ્પયમા આવવા લાખ્યુ કે

ધ્યાનમાં રાખતુ જોઇએ કે સાહિય અને રમની રનિષ્ટ મબધ છે સાહિત્યની નિશાળતા અને ઉનામતા જ ધર્મની ઉત મનાને મિલ કી છે જે ધર્મમા સાહિત્ય નથી-જે ધર્મમાં કુલ્કુટ સાહિય નથી તે ધર્મ કુનિયાની દષ્ટિમા માન પામી શકતો નથી પાશ્ચાત્ય અને એલ્દેશીય વિદ્વાંને મેં વખત જન

ધર્મને હજી દષ્ટિએ જોના હતા-તિરંગારની શુદ્ધિ જોતા હતા-
નાસ્તિક તરીકે ગણતા હતા, તેનું કારણ એ જ હતું કે તેમણે
જૈનધર્મના મિદ્ધાનો જાણ્યા નહોતા. તેઓએ જૈનસાહિત્યના મહા
સાગરને નિહાળ્યો નહોતો. તેમણે જૈનધર્મનું હાં તપાસ્યું નહોતું
પરંતુ જેમ જેમ જૈન સાહિત્ય તેમની દષ્ટિમા આ-યુ, તેમ તેમ
પોતાની ભ્રમણાઓ તેમને જણાતી ગઈ અને તેથી જ તેમણે
જૈનધર્મ સંબંધી પોતાના પહેલાના વિચારોમા આકાશ પાતાળ
જોડેનો ફેરફાર કરી નાખ્યો. હાલ ભારતવર્ષના બ્રાહ્મણ વિદ્વાનોમા
ધણે ભાગે જૈનધર્મ માટે નાસ્તિકતાની એક ઉડી આશંકા પેસી
ગઈ હતી પરંતુ તે આશંકા હવે લગભગ નાશુન થઈ છે.
આની જ રીતે પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોમા એવા ધણા વિદ્વાનો હતા જેઓ
જૈનધર્મ માટે એવી જ રીતે દિવા દુરભિપ્રાય ધરાવતા હતા
પરંતુ તેઓમા ઘણે ભાગે હવે વિચારોનું પરિવર્તન થઈ ગયું છે
આવા જે જે વિદ્વાનોના અભિપ્રાયો મનાયા છે તેઓના વિચારો
લગભગ જાદર થઈ ચૂક્યા છે પરંતુ હમણાં છેલ્લામા છે ના એક
વિદ્વાને પોતાના જે અભિપ્રાય બતાવ્યો છે, એ ધણો અગત્યનો
અને જૈનધર્મ કે જૈનસાહિત્યને માટે વધારે ગૌરવ ઉપન કરનારો છે.

જૈન સાહિત્યમા રમ લેનારાઓ ડૉ. હોપ્કીન્સના નામથી
લાગ્યે જ અગત્યના હશે ડૉ. હોપ્કીન્સ પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોમાના એક
જૂના વિદ્વાન છે તેઓ લાખા વખતથી જૈન સાહિત્યનો અભ્યાસ
કરે છે આ તંજ ડૉ. હોપ્કીન્સ છે કે જેમણે હતા પૂર્વક
એવો અભિપ્રાય જાહેર કર્યો હતો કે “ જૈનોમા કંઈ પણ
સાહિત્ય નથી અને જૈનોને-જૈનધર્મને જીવનાનો પણ હક્ક
નથી, કારણ કે તેઓ કંઈક કાર્યમા પાપ માને છે ”

ડૉ. હોપ્કીન્સના આ વિચારોએ ખીળ વિદ્વાનોમાં ધણી

ખરાબ અમર ઉત્પન્ન કરી હતી. બુદ્ધ-કેટલાક અધિકારી વિદ્વાનો તેમની વાતને 'વેદવાક્ય' સમાન માનવા લાગ્યા હતા. જો હોમ્સી-સના આ વિચારો ફેરવવા ધણી ધણી કોશીસો. યમ હતી, પરંતુ તે વિચારોમાં પરિવર્તન થતું ન હોતું પરંતુ મને જણાવતા હતાં યામ છે કે શ્રીવિજયેન્દ્રચરિત્ર મહારાજે આ વિદ્વાન સાથે પત્રવ્યવહાર કરી અનુકૂળતા પૂર્વક-યુક્તિપૂર્વક તેમને વસ્તુસ્થિતિ મમળવચની કોશીસ કરી હતી અને જૈનમતમાં એ જાણીને ખુશો થશે કે ડૉ. હોમ્સી-સે પોતાના તે વિચારોનું પરિવર્તન કરી દીધું છે એટલું જ નહિ પરંતુ તેઓના અતઃકરણમાં જનધર્મ પ્રતિ અપૂર્વ સહકાર ઉત્પન્ન થયો છે આ વાત તેમના તા. ૨૦ ડિસેમ્બર ૧૮૨૪ ના પાસી રપટ યામ છે તે પાંચા તેઓ લખે છે —

I found at once that the practical religion of the Jains was one worthy of all commendation and I have since regretted that I stigmatized the Jain religion as insisting on denying God, worshipping man, and nourishing vermin as its chief tenets without giving the regard to the wonderful effect this religion has on the character and morality of the people. But as is often the case, a close acquaintance with a religion brings out its good side and creates a much more favourable opinion of it as a whole than can be obtained by a merely objective literary acquaintance. As to the literature, this

is a matter a part from religion, and I suppose that what I had in mind was the absence in Jain literature of any outstanding literary production which could be compared : : Brahminism with the Gita Govind or the Bhagavad Gita or in Buddhism with the Dhammapadam or for literary excellence with the Theravathas, at least as purely literary works the Jain stories and dialogues material seem more ethical and religious than literary

અર્થાત્ — ' મને એક મ માન્ય પડ્યું કે જૈનોનો વ્યવહારુ ધર્મ દરેક રીતે પ્રશંસાપાત્ર અને તે વખતથી ઝડપરને નહિ માનના દુનિયાદુ કળાર મનુષ્યની પૂજા કરના અને કીડી મકોડીન મૂળ માણસ ગણી તેનું પોષણ કરનાર તરીકે જનપ્રર્મને મેં નિદેશ આપ કરવામા અપ્રર્મ મનુષ્યની નીતિ અને નર્તણુક પર લે અસર કરે છે, તે પ્રત્યે કંઈ પણ લક્ષ્ય આપ્યું નથી, તે બદલ મને દીલગીરી થઈ છે પણ જેમ વાગવા મને છે તેમ, એક રીતે માત્ર પત્રાર્થ મળ્યાના પુસ્તક દ્વારા મનેના જાણવી થી નમ્રામી જાગનો શેશનીમા આવે છે, અને ધર્મોજ્ઞ આગ અભિપ્રાય બધાવે છે જન સાહિત્ય કે જે ધર્મથી જુદીજ બાગન કે ન મ મ વમા ધાડ છુ કે મારા મનમા એમ હતું કે વિજ્ઞાતી જરેની જુની કૃતિનો જૈનમાહિત્યમા અભાવ છે કે જેની આત્મશુ ધર્મના ગીત ગોવિંદ, ભાગવત અને ગીતા માવે અથવા તે બૌદ્ધમના ધર્મપદ કે વિદ્વાતાની, ઉચ્ચતા

માટે થેગગાથાઝ માથે સ ખાની ચકાય (પરણ) ખીણુ નહિ નો
માન સાહિત્ય કાર્ય તરીકે જનવાનાઓ અને ઉપદેશરૂપ સાહિત્ય
સાક્ષરનિધા કરતા, નૈતિક અને સામિક રીતે દેખાય છે.”

અમર હોપ્પીન્સના ‘વિચાર પરિવર્તન’ થી આપણે ઘણું
મમજવાનું છે. અટલ હોપ્પીન્સે પોતાના આ વિચારો 1911-12
માં મળ્યા છે. આવી જ રીતે જો જાનાચાચો જાના વિજ્ઞાનો અનુક્રમ
પ્રયત્ન કરે તો જૈનધર્મ અને જૈનસાહિત્યને મર્વ રમો અને મર્વ
સાહિત્યોથી ઉચ્ચ ડાગીના લાગી રહે છે. પરંતુ તમા અનુક્રમ
પ્રયત્નની જરૂર છે.

(૧૬)

જો કે સમયના ઓળખ માથે હવે જૈનધર્મ અને જૈનસાહિત્યની ઉત્કૃષ્ટતા સ્વીકારનારા વધ્યા છે, એ વાત ખરી છે, છતાં હમેશા બનતું આવ્યું છે તેમ, ઇર્ષ્યા, મત્સર, દેવનો દુનિયામાથી સવથા અભાવ ન થાય ત્યાં મુઘી દુનિયાના કોઈ પણ ધર્મ કે કોઈ પણ સાહિત્યના વખાણનાગઓની સાથે નિહારાઓનું અસ્તિત્વ પણ રહેવાનું તો ખરું જાણી અવસ્થામાં આપણું કર્તવ્ય તો એજ છે કે આપણે જોઈ અને તેમ અનુકૂળતા પૂર્વક-ખીજ વિદ્વાનોને જોઈતા સાધનો પૂરા પાડી મુક્તિઓ અને રીવોલ્યુશન ધર્મ અને સાહિત્યની ઉત્કૃષ્ટતા સિદ્ધ કરી આપવા તત્પર રહવું જોઈએ.

ઉપર કહેવામાં આ મુ તેમ, પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોનું ધ્યાન જૈન-સાહિત્ય તરફ વધારે આકર્ષાયું છે એ વિદ્વાનોની મધ્યા દિનપ્રતિદિન વલતીજ ગદી કે અત્યાદે એવા લગભગ ૭૫ વિદ્વાનો જૈનધર્મનો ઉડો અભ્યાસ કરી રહ્યા છે તેઓમાં મુખ્ય આ છે — ડૉ. હર્ટલ, ડૉ. શીનો, ડૉ. જોની, ડૉ. દુન્ચી, ડૉ. શુક્રિંગ, ડૉ. મિમ જોહાન્નન, ડૉ. જોકોમી, ડૉ. થોમસ, ડૉ. મેરોની, ડૉ. રલીસ, ડૉ. મીરાનો, ડૉ. મિમ ક્રોઝે, ડૉ. કોનો, ડૉ. નોનલ, ડૉ. સ્પ્રેન, ડૉ. સ્વેની, ડૉ. વિરલ્ડ, ડૉ. હે મીથ, મી વોલ્ન, ડૉ. નેગીન, ડૉ. લેની, ડૉ. ગ્રાઇન, ડૉ. કાર્લ ટીયર, ડૉ. ઝીમ્મર, ડૉ. પેટોલ્ક અને ડૉ. વિન્ડનેઝ વિગેરે મુખ્ય છે.

આ વિદ્વાનો જન સાહિત્યના એકજ વિષય ઉપર નહિ, પરંતુ જૈનસાહિત્યના જુદા જુદા વિષયો ઉપર અભ્યાસ આગળ

વધારી રહ્યા છે, એટલું જ નહિ પરંતુ પોતપોતાના વિષયોને લગતા મથોના અનુવાદો કરીને-નિબંધો લખીને અપુર્વ પ્રકાશ પાડે છે સ્વર્ગસ્થ ગુરૂદેવની યોજનાને માન આપી આ વિદ્વાનોએ પોતપોતાના વિષયોને લગતા જે નિબંધો લખી મોકલ્યા છે, એ મારી વાતને દા કરે છે આ નિબંધ સમગ્ર બહાર પડશે, ત્યારે જગતને ખાતરી થશે કે જે વિષય ઉપર અત્યારે જૈન સમાજમાં એક પણ વિદ્વાન ગ્રાંથો પે જડતો નથી, એવા વિષયો ઉપર પણ તેઓમાના કેટલાક-કેટલાકે ખાસ્સો પ્રવેશ કર્યો છે

આ પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોનો જૈન-ધર્મ પ્રત્યેનો શોખ માન અભ્યાસ કરવા પૂરતો જ નથી રહ્યો પરંતુ તેઓ જન આગમો અને એવા મથોને આજકાલની પાશ્ચાત્ય પદ્ધતિ પ્રમાણે મશોધન કરી બહાર પાડવાના વિચારો પણ કરી રહ્યા છે લગભગ પાંચેક વર્ષ ઉપર ડૉ. થોમસ, જ્યારે મુ. મધમા સ્વર્ગસ્થ ગુરૂદેવ શ્રીવિજયધર્મસૂરિ મહારાજ પાસે આવ્યા, ત્યારે તેમણે પોતાનો આ વિચાર જણાવ્યો હતો પરંતુ કોઈ પણ કામમાં આજે તેમાં ખાસ કરીને આવા વિશાળ કાર્યમાં આર્થિક ચિંતાઓ ગમે તેવા ઉત્સાહી કાર્યદક્ષ અને યોગ્ય માણસોને પણ નાસીપામ બનાવે છે થોડા વખત ઉપર શ્રીયુત પી. એલ. રૈધ. એમ. એ. ડી. એ નામના વિદ્વાન, કે જેઓ મુપ્રસિદ્ધ જૈન રોકાઈ જ. જેકોબીના શિષ્ય છે અને જેઓ જૈન સાહિત્યનો સારો અભ્યાસ કરે છે, તેઓએ શ્રીવિજયેદ્રસૂરિ મહારાજ ઉપરના એક પત્રમાં જે કેટલીક હકીકતો જણાવી છે, તેમાં એક એ પણ છે કે—જૈન સાહિત્યનો અભ્યાસ કરવા માટે જૈન મથો મેળવવામાં તેમને કેટલીક મુશ્કેલીઓ નડી હતી. તે સિવાય તેમણે જે એક અગત્યની બાબત લખી છે, તે તમને હું જૈન સમાજના આગેવાનોનું ધ્યાન એમું હું તેમાં તેમણે લખ્યું છે કે —

As soon as my work on the Typical Selections in Prakrits for the Calcutta University is over I am proposing to plan a new and critical edition of the whole of the Jain Canonical works and the Nirvāṇa. I have discussed this item with Prof. Jacobi and he has assured me his advice whenever I seek it. So far three different editions of Jain works have been published & yet none of them are available & none of them Scientific & Critical. Though the Agamodaya Samiti edition is much better, it was planned for Jain monks and not for philologists who want the edition badly. Some stray books edited by European Scholars are very useful to them but even these are now rare. If a critical edition is designed, I think it will not be banned by the Jain monks but would be of great service to the students of Modern Universities and of religion and philology.

I felt this difficulty when I had to teach Ardha Magadhī to my students. To state a particular case, Kayapaseniyasūtra is appointed for the next year in our University the long promised edition of Agamodaya Samiti is not forth coming and even if it is published I am

afraid it will not be available to our students. Last year I secured with great difficulty the Calcutta edition of the work, but as it could not be read by my students I had to dictate to them checking the text by the help of some available works to me

To give you some idea of the proposed edition the text without commentary, extracts from commentary, the Nirukti text, hard Index to the text and Nirukti, marginal references, references to repetitions etc. The Volumes to be published according to the order of the scriptures and in an edition of 2000 copies books from octavo, Devanagiri type on very superior paper. In fact I propose to do the work on the lines of the Pali text Society

ઉપરના લખાણની મતન એ છે કે જોનાના કેનોન ન વંદન અને નિયુક્તિની આખી આગતિ ઠાકવાનો તેઓનો વિચાર છે આ સબધી ડો જોકાખી માત્રે તેઓને વાત થઈ છે અને ડો જોકાખીએ જરૂર પડે ત્યારે મતાહ આપવાનું, વચન પણ આપ્યું છે , વળી તેઓ જણાવે છે કે અસાર મુધી જોનાગમેની ત્રણ આગતિઓ નીકળી છે પરંતુ તેમાંની એકે અત્યારે મળતી નથી અને જોઈએ તેવી તે છે પણ નહિ. તેઓ માથ સાથ એ પણ કહે છે કે-જો કે આગમેાદય સમિતિની આવૃત્તિ નવારે સારી

સમયને ઓળખો

છે, પરંતુ તે કેવળ જૈનાના માટે ઉપયોગી છે, શોધજોળ કરનારાઓને તે ઉપયોગી નથી.

વળા ફેટલાક યૂગેષીયન સ્કોલરો દ્વારા મગોધન થયેલી જુકા શોધજોળ કરનારાઓને ધણી ઉપયોગી છે પરંતુ તે અન્ય છે આની ઉપયોગી આવૃત્તિ કા'વામા આવે તો, તેઓ ધારે છે કે- જનો તરફથી તો કેમ જાતનો વાધો નજ લેવામા આવે પણ તે હાનની યુનિવર્સિટીથીના વિદ્યાર્થીઓને જરૂર ઉપયોગી થાય.

તેઓ જણાવે છે અને તે ખરેખર ખુશ ખબર કહી સમય કે તેઓની યુનિવર્સિટીમાં આવતા વર્ષથી 'રાયપસેણી સૂત્ર' બજાવવાનું નક્કી થયું છે, પરંતુ તે પુસ્તક આગમોદય સમિતિ' તરફથી બહાર પાડવાનું વચન આપેલ, પણ તે હજુ મન્યુ નથી કલમ છપાયુ હોય તો પણ તે મેળવવાની આશા નથી ગયા વર્ષથી કેનકતા યુનિવર્સિટી તરફથી તેમને જુની આવૃત્તિ મળેલ, પરંતુ તે ધણી મસ્કેલીથી વિદ્યાર્થીઓને બજાવેલ.

તેઓ આગમોની એક સીરીઝ બહાર પાડના છ'ટે છે, તે એવી દબથી કે જેમાં મૂળ ગ્રંથમાના ખાસ ખાસ ફક્કા નિયુક્તિનું મૂળ કહિન સબ્દોનો કેસ હાથીયામા ખામ નોગે, વારવાર આવની ખામતોનું કારણ શાસ્ત્રોની અનુક્રમણિકા વિગેરેના સમાવેશ કરી તે આવૃત્તિ શોધ જોળ કરનારાઓને અતિ ઉપયોગી થાય, એવી બનાવવી. દૂકમા 'પારિકટસ મોસાધગી' જે પદ્ધતિથી ત્રણે બહાર પાડે છે, તે પદ્ધતિથી બહાર પાડવા તેઓ ઉમેદ રાખે છે.

ઉપરની હકીકત ઉપરથી જૈન સમાજે ધણુ સમજવાનું છે, જે આગમો માટે આપણે ધાર્મિક દષ્ટિએ પણ બહુમાન ધરાવીએ.

છીએ, જે આગમોમા આપણે મવ વિદ્યાઓનો સમાવેશ માનીએ છીએ અને જે આગમો પ્રત્યે પરમાત્માની વાણી તરીકે- પરમાત્માની બરાબર પૂજ્ય બુદ્ધિ ધગવીએ છીએ તે આગમોમા આપણા કરતા અજૈન વિદ્વાન વર્ગ કેટલું મહત્ત્વ માની રહ્યો છે તે આપણે જોવું જોઈએ છે આગમો અને બીજા જન સાહિત્યનો જેટલો પ્રચાર વધારે, તેટલીજ જૈનધર્મની પ્રભાવના વધારે, એની આપણે દૃઢતાપૂર્વક ખાતરી ગણવી જોઈએ છે અને જો એમ માનતા હોઈએ તો તે આગમો અને અયાય સાહિત્યના પ્રચાર માટે બહુ છુટથી-ઉદારતાથી આપણે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ, પરંતુ મી છે આપણી મકુચિતતા માટે જે માધારણુ ઇસારો કર્યો છે, એ ખાસ વિચારવા લાયક છે જે વિદ્વાનો આગળ વધવા ઇચ્છતા હોય, જે વિદ્વાનો દ્વારા અનેક નવા જૈન વિદ્વાનો ઉત્પન્ન થવાની સંભવના હોય, અને જે વિદ્વાનો જૈન સાહિત્યને ઉચ્ચ કોટીનું સાહિત્ય મનજતા હોય, તેવા વિદ્વાનો પણ આપણા પ્રકાશિત સાહિત્ય દર્શનથી વચિત રહ, એ ખરેખર દિલગીજ થવું જ કહી શકાય. આપણી હજારો કે લાખોની સંખ્યામાં ધરાવનારી સંખ્યાઓ પણ વિદ્વાનોને છુટથી પુસ્તકો આપવા જેટલી ઉદારતા ન ધરાવે, તો પછી જૈનસાહિત્યના પ્રચારની આશા જ કેમ રાખી શકાય ? અન્યાન્ય ધર્મવાળાઓ પોત પોતાના સિદ્ધાંતોનો પ્રચાર કરવા કેટલું કેટલું કરી રહ્યા છે એ હવે કોઈથી અજાણ્યું રહ્યું નથી. આવી સ્થિતિમા પણ, આપણે ચૌદમી મદીની મકુચિતામાં સંડોવાયા કરીએ, એ જગતથી પાછળ રહેવા પ્રયત્ન કરીએ છીએ, એનું જ સ્વયં છે વળીએ પણ ખામ વિચારવા જેવું છે કે સંસારમા મોટે ભાગે સાદારતાની સાથે નિર્ધનતા રહેતીજ જોવાય છે એવા વિદ્વાનો જગતમાં બહુ થોડા જ હશે કે જેઓ સારા

સમયને ઓળખો

ધનાત્મક પશુ હાલ આવી અવગ્યામાં આવા નિર્ધન વિદ્વાનોથી પણ આપણે ધમની આશા રાખવી, એ અનુચિત-૪ કહી શકાય.

મિ વલ્લભ જૈન આગમો માટે જે ભાવના ગણે છે, તે ભાવના મંદગ કરવા માટે શુ જૈન ગૃહસ્થો કંઈ વિચાર કરશે કે ? આગમ મમિતિના દ્રશ્યો, મી વૈલ્લભ માટે છે એવી આગમોની સીરીઝ કાવવાનું બી-૪ કરશે કે ? મિ વૈલ્લભ જણાવે છે તેમ કાય-૪ માટે-મંદગધન માટે તેઓ અને તેમના, બીજા મિનો તૈવાર છે બલ્કે એક મારી યોજના પૂર્વ આવી સીરીઝ કાવવામાં આવે તો યુરોપના પશુ તગલગ ૩૦૦ જેટલા માલકો થઈ શમ્વાની સભા-વના બતાવે છે અમારું માનવું છે કે એકસ ગૃહસ્થો કિવા કોઈ સારી સરથા મિ વૈલ્લભ સાથે સનાદ કરી આવી મીરીઝ બહાર પાવવાની યોજના થકશે, તો જરૂર તે દ્વારા જૈન સાહિત્ય જૈન આગમો અને જૈન ધર્મ માટે દુનિયાના આગે ખુલામાં અપૂર્વ પ્રાસ પાડી શકે.

જૈન માહિત્યના પ્રચારનો ઉપર બતાવે એ ઉત્તમમાં ઉત્તમ ઉપાય છે તે ઉપરાંત મારા નમ્ર મત પ્રમાણે જૈન સાહિત્યના પ્રચાર માટે વિદ્વાનોની શક્યતાનું પ્રતિપાદક શૈલીથી સમાધાન કરવાનું અને કોઈ પણ બહારમાંથી તેઓને જોઈતો છપાવેલ કે હસ્તનિખિત ગ્રંથ પૂરો પાવવા માટે જૈન મમાજે ઉદ્ધરના રાખવી જોઈએ છે બલ્કે સુપ્ર-મિ-૪ કવિ-૪ રવિન્દ્રનાથ ટાગોરે નિર્ધારિતની રચાવના કરી યુરોપમાં દેશોની માથે જે મહામરિતાની યોજના ઉભી કરી કાર્ય પ્રણાલી ચલાવી છે, તેની પદ્ધતિનું એક વિદ્યાપીઠ અથવા વિદ્વાનોની સમિતિ જૈન સમાજે સ્થાપન કરવાની જરૂર છે આવા એ સંગઠન પૂર્વક જો જૈન મમાજ તરફથી જૈન માહિત્યના પ્રચારનું કાર્ય

આરજવામાં આવે તો અત્યારે અવ્યવસ્થિત પદ્ધતિથી જે કાર્ય
આપણે પચીસ વર્ષમાં ન શકીએ, તે કાર્ય પાચ વર્ષમાં કરવાને
અમર્થ થઈ શકીશું.

આશા છે કે જૈન મહાજ-ખાસ કરીને વિદ્વાન મુનિરાજો
અને ગૃહસ્થો-મારા આ નમ્ર નિવેદન તરફ ધ્યાન આપશે, અને
એવી કેટલીક હીલચાલ ઉભી કરી સાહિત્ય અને ધર્મપ્રચારના અપૂર્વ
કાર્યને હાથ ધરશે.

શાસનદેવ આવી એક સગકંઠ પૂર્વકની સરથા જોવાનું સદ્-
ભાગ્ય જતદી પ્રાપ્ત થગવે એમ ઇચ્છી વિરમું છું,

(૧૭)

અપર વા કિં ભવિષ્યતિ ?

જૈનધર્મની પ્રાચીન જાહેરાતવારીના જોડલા બહુમાં આપણે
 જુઝીએ છીએ, એના પ્રમાણમાં વર્તમાન પરિસ્થિતિનો ખ્યાલ
 ધણો ઝોટો કરીએ છીએ. અને જ્યારે કોઈ વર્તમાન પરિસ્થિતિનો
 ચિતાર ઉભો કરે છે અથવા બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો વર્તમાન
 પરિસ્થિતિ ' નગ્નમત્ય ' તરીકે કોઈ આનેખી બતાવે છે ત્યારે તેન
 આપણે સમાજના અને ધર્મના શ્રેષ્ઠી તરીકે જાહેર કરીએ છીએ
 અને બની શકે તો તેને પાટો પાડવા, તેને હેરાન કરવા આપણાથી
 બંન કરીએ છીએ આમ કરવાનું ખરું કારણ આપણી કમજોરી
 છે તેવા અશમા આપણે ગુન્ટેગાર છીએ જે કોઈ પણ વ્યક્તિનું
 કહેતું સત્ય જ છે આપણો અત્યાત્મા સલા તરીકે જ તેને

સ્વીકારી રહો છે, તો આપણે તેના વચનોનો આજ કરી યથાશક્ત્ય આપણી તે બૃથને સુધારના ચતુર્તરીન થનુ જોઈએ અને વસ્તુત તેનુ વકતવ્ય અસત્યજ છે, તો તેનો મન્યતાપૂર્વક પ્રતીકાર કરવો જોઈએ.

જૈનધર્મની રક્ષા માટે આપણા ઉપર જે જાગ્રેવારી રહેલી છે, તે આપણે મમજની જોઈએ કે જૈનધર્મ ધર્મનર્મન ધર્મ છે આ ધર્મનો તો દુનિયા ભગ્માં પ્રચાર થવો જોઈએ અને તેમા પણ સમય એટલો બવો અનુકૂળ આવી લાગ્યો છે કે આ સમયે તો જોઈયો ધર્મનો પ્રચાર કરવો હોય તેટલો થઇ શકે તેમ છે નથી પહેલાના જેવા રાજકીય પ્રતિનિધનો કે નથી પહેલાના જેવા પ્રજાકીય રેવો મેદાનો ખુલા છે 'સ્વામી ઉધાણ છે બોલે તેના બોર વેચાય છે ' લાગી તેની બેશ ' થઇ પડી છે ગમે ત્યા વિચરે ગમે ત્યા બેસો ને ગમે ત્યા ઉભા રહો મરજીમા આવે તેમ પોતાના તત્ત્વો-પોતાના મનત્યો જનતાની સમક્ષ મૂકી રાખાય છે મૂડનાર જોઈએ પ્રમથનાર જોઈએ બહાર પાડનાર જોઈએ, પરંતુ ખામી તેટલીજ છે મૂડનાર નથી દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાગ લાવને ઓગળનાર નથી અને તેથી જ અત્યારે ઉનટો પ્રવાહ થઇ રહ્યો છે જે મમયે દળરે મનુષ્યો ભદ્રિક પગિણામી થવા જોઈએ, તે સમયે દળરે મનુષ્યો જૈનભાવનાઓથી વચિત થઇ રહ્યા છે અને જે મમયે લાખો નવા જૈનો બની શકે તેમ છે, તે સમયે ખુદ જૈનો જૈનધર્મને છોડી ગયા છે જુગતમા જિરામા વધી છે, તત્ત્વાત્ત્વના વિચરેકો ધણા થાય છે, પરંતુ તેમની જિરાસાઓ આપણે ક્યા પૂરી કરીએ છીએ ? આપણે તેમને ક્યા ઉપદેશ આપીએ છીએ ? આપણે ક્યા સાહિત્ય પુક પાડીએ છીએ ? આપણે વાસ્તવિક જૈનધર્મની શિક્ષાના ક્યા

સાધનો આપીએ છીએ ? ત્યારે જૈનધર્મીઓની સખ્યા વધતી નથી એમા દોષ કેતો ? આપતો જ અરે, જૈનધર્મીઓની સખ્યા વધવાની વાત તો દૂર ગઈ, ખુબ જૈનો જૈનધર્મ છોડી રહ્યા છે કેતો પત્તો છે ? કેતો ખતર છે ? ન માનુમ કેટલાયે જૈનો પાછા ને કોઈ કારણે જૈનધર્મ છોડી રહ્યા છે ? આય સમાજના શુર કુત્રોમા પદર પદર વીસ વીસ વર્ષ સુધી અભ્યાસ કરનાર જૈનયુ વક્રો શુ જૈન રહેવાના ? અહમસમાજ, દેનસમાજ આદિ સમાજોમા પ્રતિદિને જૈનધર્મીઓ ભગતા જાય છે, એની કેતો ખબર છે ? જેનો આર્યસમાજના સાધુ તરીકે અત્યારે કયા નથી ? અરે જૈનો ધમાધ થયેલા પણ અત્યારે કયા નથી ? આત્મેથી નથી અટકયુ હવે તો જનો મુસલમાન પણ થવા લાગ્યા છે અમકશો નહિ બને તેટલુ થોડુ છે સ્વાસ્થકોટથી નીકળતા 'કુરેનજક' નામના હુડ પત્રમા હમણા મુમલમાન થનાર એક જૈને પોતાની જે હકીકત પ્રગટ કરી છે, એ કોઈ પણ જૈનધર્મીનુવાયીને ચોમળ્યા મિવાય નહિ રહે આ મુસલમાન થનાર જૈન એક સાધારણ મનુષ્ય નહિ, પરંતુ આંતરરી મેક્કરટ્ટેટ અને તેનુ મૂન નામ શ્રીરામ હુ ને પોતાને શુરકુલ કાગડીમા વિદ્યાભ્યાસ કર્યાનુ જણાવે છે ઉક્ત પત્રમા તેણે પદમા (કવિતામાં) નહુ લખાણથી પોતાનુ વર્ણન અને જૈનધર્મની નિંદા આપેલી છે જેમાની થોડીક કડીઓનો અદિ ઉતારો ક્ક છુ —

‘જૈનો મત હૈ અજબ નિરાછા સુખ તરહસે દેલા માછા ।
કમોંહો યહ કર્વા જાને, રામકો મૂરત્ત ફલ્હુ ન જાને ॥
દિવે ચલે ન ત્વાના સ્વાવે, મૂકા મરના ધર્મે ચતાવે ।
હિંદુ દિલ્લમે શર્મે વિચારે, ચાતે ચટ ચટ કર જો મારે ॥

मुसलमानोंको बुरा बतावें, कुरबानी पर रज बढ़ावें ।
 आप करें हैं खुद कुरबानी, अपनी नहीं जानत नादानी ॥
 देवीपर जब वह खुद जावे, भैंसा मेंदा खूब कटावें ।
 दारुबोतल खूब उढावें, उसका फिर खुद योग लगावें ॥
 बाहरे मूरखपन नादानो, खूब यह दिलमें तुमने ठानी ।
 मुहम्मद नाम पर मैं बलिहारी, जान मोहि नही कुछ प्यारी ॥
 मजहर इसलाम मैंने एक पाया, सच्चा मोहि नजर यह आया ।

पटनेकी आगलुगी तरकडीभायी ये जग, ऐनी भाइके आ नवा
 अनेका अजुदाभाये जैनधर्मनी निध करवाभा कछ जाकी राणी
 छे ? जियारा अजुदाभा भीयाने ऐ पथु अजर नथी के जैनधर्मभा
 मातानी आगल छवेनो वध करवाभा आवे छे के उम ? अने
 जेतोभा वड आदि पथिनो देटेनो सप्त रीते निध करवाभा
 आयो छे ऐ भीया अजुदाभा जैनधर्मने छोडी मुसलमान
 धर्मभा जग ओ पछी जैनधर्मनी पागवता प्रसापनी भाइके प्रत्याप
 करी निध करे, ऐना जेवी भुर्खाता भीछ कछ होछ शके ?

भिया अजुदाभा आगल आवता ऐमना महम्मद माहुण
 उपर किन यता कहे छे —

हुवा सबमें बहत्तर हमारा मुहम्मद
 अजब शानका है प्यारा मुहम्मद ।
 किसीको वसीला किसीका यहा है
 मुझे तो फकत है सहारा मुहम्मद ॥

जनेवको तोढा फटाई है चोटी
 किया तेरे दरका सहारा मुहम्मद ।
 बुतोंकी परसतिशसे तायन हुवा है
 नहीं उनकी सुहबत गवारा मुहम्मद ॥
 बुतोको खुदा अपना जो मानते हैं
 किया मेने उन्से किनारा मुहम्मद ।
 कोई राम मानें कोई कृष्ण मानें
 हमें नाममें है प्यारा मुहम्मद ॥
 नहीं फेज मुश्फो उतासे मिला कुछ
 बहुत बमों शिर उन्से मारा मुहम्मद ।
 मदीनाको दरवेश बनकर मैं जाऊ
 यही मैंने दिलमें रिचारा मुहम्मद ॥
 तुम्हाराही शैदा तुम्हीं पर फिदा हू
 तुम्हीं से है मेरा गुजाग मुहम्मद ।
 मदीनामें अपने हक्की बुलाले
 यही नाम लेना तुम्हारा मुहम्मद ॥

मुहम्मद, परनी दि। गिरीनी, छह आनी मुनी ओके मनुष्य
 पोताना धर्मथी अट यछन अ यमा भये छे, त्पारे तेनी शी
 न्या थाय छे, ओनु आ प्रत्यर्थ छे। अरथ छे आ मुसलमान भनेवा
 नने पोतानी। राम वदानीमा नरे नरे । गामने। छेनेष कथो छे,

એ ઉપરથી સ્પષ્ટ જોવાય છે કે તેને જૈનધર્મના સિદ્ધાન્તોનું કે જૈન આચાર વિચારોનું રતીસર પણ જ્ઞાન નથી. અને એ બનવા જોગ પણ છે કારણ કે તેણે ગુરુકુલ કાગડીમાં શિક્ષા પ્રાપ્ત કરી છે ગુરુકુલ કાગડી, એ આર્યમહાજનનું ગુરુકુલ છે ત્યાં શિક્ષા પ્રાપ્ત કરનાર, અરે બાત્યાવધ્યાધીજ ત્યાં ગ્રહેનાર પોતાના ધર્મનું શુ જ્ઞાન મેળવી શકે ? તેને શી ખમર હોય કે જૈનધર્મની વસ્તુ છે ?

આની દરમ્યાં આ એકજ યુવકની નહિ, પરંતુ સેક્ટો કે હમ્મરો યુવકોની યદ્ય રહી છે જૈન-વૈભવના બાગડોને જૈનધર્મની વાસ્તવિક શિક્ષાઓ આપનાર કયા છે આપણામાં મન્યાઓ ? અને જ મથીજ ધર્મના સરનામે પાડ્યા મિત્રાય જે યુવકોને બહારનું જ્ઞાન આપવામાં આવે છે તેઓ જાહેર મીને દેહાય અમુલ્યભાના બાધ મને, એમાં નવાધ જેવું નુ છે !

અતએવ જૈનમહાજે ચેતવાની ખાત્ર જરૂર છે પ્રતિદિન હમ્મરો-લાખોની મખાવતો અને ધર્મજોમાં વ્યય થતો રહેતો હોવા જતા આવા પવિત્ર અને જગદ્માલ્ય ધર્મનો લોકો ત્યાગ કરે, એ કેટલી શરમાવા જેવી હનીમત છે ? ધ્યાનમાં રાખવું કે, આ તો એકજ જૈનના ગુરુસમાન બન્યાનું દંખાત છે, પરંતુ આવા અનેક યુવકો જૈનધર્મની વાસ્તવિકતા નહિ જાણવાના ગમ્મે અધર્મોમાં ભળી રહ્યા છે

આ પ્રમગે કોઈએ એમ પ્રશ્ન કરવાનો નથા કે-સમનમાન થનાર જૈન મુતિપૂજક હોય, ધ્યાનકામી હોય કે જિ બર હોય ? ગમે તે હશે પરંતુ એક જૈન તરીકે નો તેનું મમતમાન થવું આખા જૈનસમાજને-જૈનધર્મજોને માટે નાસ્તુજ કારણ છે

એનએવ ન કેવળ અમુક એક શિષ્યએજ ચેતવાની જરૂર છે,

પરંતુ મહાવીરના અનુયાયી 'તરીકેનો-જૈન ધર્મી તરીકેનો-ધર્મી રાખનાર તમામે ચેતવાની જરૂર છે સમય આવી લાગ્યો છે અધ-પાતના એક પછી એક લક્ષણો દષ્ટિગોચર થતાં જાય છે આવી અવસ્થામાં પણ જૈન ધર્મીઓ અને મુનિરાજો નહિ ચેતે તો નથી સમજી શકાતું કે જૈન ધર્મની શી વ્થા થશે ? જૈન મહાજની દુર્દશા કયા જાળને અટકશે ?

અતએવ ચેતો ! મુનિરાજો ! ચેતો ! ધર્મીઓ ચેતો ! જૈન ધર્મીઓને બચાવવા માટે પ્રયત્નશીલ થાઓ ! એ પ્રાન્તોમાં કે-જ્યાં જૈનધર્મની ભાવનાઓથી લોકો વિમુખ થતા જાય છે, ત્યાં ગુરુકુળો અનાયાત્રમો વિધવાત્રમો, બાળાત્રમો સ્થાપના કરે અને જ્યાં જ્યાં જૈનસંસ્થાઓ હોય ત્યાં ત્યાં મૌઘી પ્રથમ જૈનધર્મની તાલીમ આપવાની વ્યવસ્થા કરે. બીજી બધી બાબતોને અત્યારે ગૌણ કરે. દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવને ઝોળખી કાઢો કરો, -કેવો જૈનના જાળકેને અજૈન સંસ્થાઓમાં શિક્ષા લેવા જતું પડે અને પડી ધીરે ધીરે તેઓ અન્ય સરકારી બની જાય, એમાં જૈનધર્મીઓને ખરેખર શરમાવા જેવું છે જૈનાચાર્યોએ તો હજારો-લાખો અજૈનોને જૈની બનાવ્યા અરે હજારો ત્રિકાને જૈન બનાવ્યા, આજે મર્યા ગાઠ્યા જૈનોને પણ આપણે નથી મહાળી શક્યા ? અરે જૈનધર્મીઓ કીશ્રીયન અને મુસલમાન થઈ રહ્યા છે ! કેટલી અશ્વેસની વાત કેટલો દુઃખનો વિષય ! ન માત્રમ આલોચન પ્રમાદ રાખતા રહીશું તો ધીરે ધીરે અવરં વાંકિ મચિષ્યતિ-બીજું શું શું થશે ?

(૧૮)

પીછેસે ચલી આતી હે !

કુહેવાય છે કે-પાય પચાસ મુમલમાનો એક સ્થળે નીમાજ પની રજા હતા. તેમા નીમાજની ક્રિયા વખતે હુએમ કરતા એકના હાથની કાણી જરા દાબી ગઇ અને તે ખીજને અડી ખીજે દેખા-દેખી ક્રિયા કરનાર હતો તેણે પેલાનુ અનુકરણ કર્યું, અને તેની પછીના માથુસને કાણી અગડી. તેણે ખીજનુ અનુકરણ કર્યું ચોથાએ ત્રીજનુ, પાચમાએ ચોથાનુ, એમ પાય પચીસ આદમી એ અનુકરણ કરતા ગયા, પણ કાંઈએ એમ ન પૂછયુ કે-આમ કેમ કરવામા આવે છ ? આખરે પચીમેક માથુસો તેમ કરતા ગયા. પત્રી એક પોતાની પહેવાંના મીયાબાઇને પૂછયુ —

“ કયા જ્ઞાનમાત્ર ! યદ કયા હોતા હે ? ” ખાનબાઇએ

જવાબ આપ્યો—“ સુદા, જાન, પોછમે ચલી આતી દે ’
ખાનભાઈએ પીરભાઈને પૂછ્યું આમ પૂછતા પૂછતા જવાબો
સરખાતે થઈ હતી, ત્યાં સુધી આવ્યું, ત્યારે માત્રમ પડ્યું કે આ
તા બધું સ્વાભવિક બૂનતું પરિણામ હતું

દરેક ધર્મવાળાઓમાં ધરે ભાગે આવી જ રીતે ચાલુ થઈ ગયેલી
ફેટલીક ક્રિયાઓ ચાલી આવે છે જૈન સમાજમાં પણ ફેટલીક ક્રિયા-
ઓનું મુળ તપાસવામાં આવે તો આમ જ પોછમે ચલી આતી દે
ની કહાવતને ચરિતાર્થ કરવાવાળું મગશે અથાત્ કા તો અમુકે
દારણના લીધે એ ક્રિયા શરૂ થઈ હશે, અથવા કોઈની અસાનતાના
લીધે કોઈએ ક્રિયા કરી હશે અને પછી બીજાઓએ તેનું અનુકરણ
કરી તે ક્રિયા ચાલુ કરી હશે છતાં ક્રિયાઓને પણ અનાદિકાળથી
ચાલી આવે છે ‘ શાસ્ત્રોક્ત આ ક્રિયા છે માટે આ ક્રિયા કેમ
ઝાડી શકાય, અથવા કેમ ફેરફાર કરી શકાય એવો આગ્રહ
કરનારાઓ અત્યારે પણ એમાં મોજુદ છે ‘ શું અમારા બાપદાદાઓ
મુખ્ત હતા, કે આ ક્રિયા કરતા આવ્યા ? શું તેઓમાંના કોઈને એ
ન સમજ્યું કે આ ક્રિયા કાળી નાખવી જોઈએ અથવા ફેરફાર
કરવો જોઈએ ? પછી આપણે કેમ કરી શકીએ ? ’ આવી
જગરદસ્ત (૧) વીનો ઉપરિચિત કરવામાં આવે છે
અને તે ક્રિયાઓને કાયમ રાખવા કેશીશ કરવામાં આવે છે
પછી તે ક્રિયા આ જમાનાને માટે ભરે સામાજિક કે ધાર્મિક
દ્વારિકર્તા હોય

અવી એક બે નહિ, પરંતુ અનેક પ્રકારની ક્રિયાઓએ ધર્મનું
સ્વાગ પકેડી લીધું છે, કે જે માત્ર યશુદિથી પણ આપણે તેને
ધર્મની નાથે ન જ બેમાડી શકીએ

વળા ગામાંના મનિશજો પધારે છે અને તેઓ જે રથને

વ્યાખ્યાન વાચવાના હોય છે, ત્યાં ચ દરવો, પૂઠીયુ, બાજો, ચાલી આતીની કવણી વિગેરે ગોઠવવામાં આવે છે એક ગામમાં અમે ગયા ચ રવો, પૂઠીયુ બાધ્યુ ન હોતુ - વ્યાખ્યાન શરૂ કર્યું, ત્યારે એક આવકે બાધ બોલી ઉઠ્યા " સાહેબ, જરા થોભી જાઓ, ચ દરવો, પૂઠીયુ નેવા માણુમ ગયા છે " તેને કહેવામાં આવ્યું " બાધ, ચ દરવા પૂઠીયા વિના વ્યાખ્યાન ન વચાય ? " તેણે જવાબ આપ્યો- " ના, કોઈ મુનિરાજ અમારે ત્યાં એવા નથી આવ્યા કે- ચ દરવો-પૂઠીયુ બાધ્યા પહેલાં વ્યાખ્યાન શરૂ કર્યું હોય, અમારે ત્યાં અનાદિ કાળથી આ રિવાજ ચાલ્યો આવે છે ચ દરવો, પૂઠીયુ બાધ્યુ જ જોઈએ પરપરા પ્રમાણે ચાલવું જોઈએ "

વિચાર કરવાનો વિષય છે કે-શું ચ દરવો પૂઠીયુ બાધ્યુ એ શાસ્ત્રોક્ત નિયમ હોઈ શકે ? ચ દરવો પૂઠીયુ બાધ્યા વિના શું વ્યાખ્યાન ન વચાય ? ચ દરવો, પૂઠીયુ બાધ્યા વિના કેટલું વ્યાખ્યાન અવિધિવાળું થાય ? પણ ' પીછેસે ચલી આતી દે ' ને જ માત્ર આપતું હોય ત્યાં બીજા શો ઉપાય ?

એક ગામમાં ૫-૭ આવકો પ્રાતઃકાળમાં પ્રતિક્રમણ કરવા એકલા થયેલા ત્યાં એક નવો માણુમ આવ્યો ચાર લોગસનો કાઉન્સિલ કયા પછી પેલા નવાએ ચૈત્યવદનનો આદેશ માગ્યો. ત્યારે એક બોલ્યો- " નહિ, પાંચ જ્ઞાનની આરાધનાનો અને કર્મ દાયનો નિરૂપણ કયા પછી ચૈત્યવદન થશે અમારે ત્યાં આ પ્રમાણે હમેશાથી રિવાજ ચાલ્યો આવ્યો છે " ઠીક, પેલા નવાએ તેમ વ્યુ, પણ શકા રહી ગઈ કે વિધિ કઈ માત્રી ? આખરે કોઈ જ્ઞાની ગુને પૂછ્યું ત્યારે ખાતરી થઈ કે આવકો જોઈતા મોડા આવતા મોંને માથે લેવા માટે જરા થોભી જઈને બેસી રહેવું પડતું, તેના કરતા જ્ઞાનની આરાધનાનો અને કર્મદાયનો કાઉન્સિલ કરવામાં

સમયને ઝાળખે

સમય વ્યતીત કરવો. સારો, એમ ધારી તે લોકોએ એ કાઉસમગ્ન શરૂ કરેલો, પણ ધીરે ધીરે તે વિધિરૂપે પેસી ગયો. જેમ ખરતર ગચ્છવાગાઓ દાવસાહેબનો કાઉસમગ્ન કરે છે પણ ન્યારે દાવ સાહેબ નહિ ચલા દતા, ત્યારે કેનો કાઉસમગ્ન કરતા હશે ? આમ શુભ અભિપ્રાયથી સમયને સફળ કરવા કોઈએ કાઉસમગ્ન કોઈ વખત કેમો પણ ધીરે ધીરે તે વિધિરૂપે પ્રવેશી ગયો અને કોઈ સમયે કોઈ કાઉસમગ્ન ન કરે, તો તેનું આપુ પ્રતિક્રમણ અવિધિ રૂપે ગચ્છવાર્મા આવે આ પણ પોછેમે ચલી આતી દૈ તુ જ પરિણામ છે ને !

એક ગામમાં સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણ કરતી વખતે દીવો રાખવાનો રિવાજ પડી ગયેલ. તેમા કેટલાક મમજી લોકોએ દીવો નહિ રાખવાનું જણાવ્યું, ત્યારે બીજો પક્ષ વિરોધ કરવા લાગ્યો કે ' નહિ, આ જૂનો રિવાજ છે આ રિવાજ કેમ બધ થઈ શકે ? શું અમારા વડવાઓ મૂર્ખ હતા કે-આવો રિવાજ રાખ્યો તેમણે પ્રાચીન શાસ્ત્રોમાં સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણની જૂની વિધિમા આવો ઉત્તેજ જોયો હશે. ત્યારેજ દીવો રાખતા હશેને ? આજ કાન છાપા થઈ ગયા બધી વિધિઓ છપાઈ ગઈ એમા બધો જોટો વત્તો ' ઇત્યાદિ પ્રતિપાદન કયું છેવટે તે પક્ષને મમજીવરામા આવ્યો કે-“ મહાનુભાવો ! પચાસ સો વર્ષ ઉપર લોકોમા શાન ઝાણુ હતું યતિયો સિધિલાચારી થઈ ગયા હતા સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણ વખતે લોકો ભેગા થતા વિલબ કરતા, આખરે ધીરે ધીરે ભેગા થતા રાત પડી જતી, યતિયોને સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણના કેટલાક સૂત્રો કલ્પ નહિ અને લખેલ પાનામાંથી વાચીને કહેતું પડતું તેથી દીવાની જરૂરત પડેલી પરંતુ દીવો રાખવો એ કંઈ વિધિ નથી પ્રતિક્રમણમા દીવાની ઉજ્જેદ પડે, તોય દોષ લાગે, તો

પત્રી પ્રતિક્રમણમા દીવો રખાય જ કેમ ? ” આખરે તેઓ સમજ્યા અને પીછેસે ચલી આતી હૈ આ બૂલ તેમના ધ્યાનમા આવી

કેટલાક અસાનિયો ‘ ઘોળો મામો ‘ કાકરીયો પીર ‘ ‘ ચીંચરીયો દેવ ‘ વિગેરેને માને છે, પરંતુ તેની ઉત્પત્તિની તપાસ કરવામાં આવે તો બરાબર પીછેસે ચલી આતી હૈ ની ગ્રહેવતને જ લાગુ પડે આવીજ રીતે જૈનમમાજમા બીજા અનેક ક્રિયાઓ છે કે જે પીછેસે ચલી આતી હૈ ની નાનેદગ હોય છે યજ્ઞી વખત આપણા લોકો, બીજાઓને એના આવી પડેલ દેવોને માનતાં હાસી કરે કે, અને તેમને મિથ્યાત્વી કહી ઉભા રહે પરંતુ પોતે આવી માનતાઓ માનવા વાળા કે એવી નિર્મૂળ ક્રિયાઓને કરવાવાળા હોય છે, એનું તો એઓને જ્ઞાન થે ગ્રહેતું નથી

ચંદનમાળાના અક્રમમા કેટલો ઉત્તમ ભાવ અને રહસ્ય સમાવેલ છે ? પરંતુ આગકાન એ અક્રમની પાછળ કેવી ક્રિયા થાય છે ? ચંદનમાળાનો અક્રમ કરનાર બાહ્યે પગમા આડી નાખતી જોષ્ટએ અને અમુક નાણુ આપતું જોષ્ટએ આ પરપરાનું મૂળ શું છે ? શું આડી પાડ્યા વિના અને અદર નાણુ મૂક્યા વિના મુનિરાજને દાન દે તો તેનો અક્રમ નિર્દોષ જાય ? કેટલાક ત્યાગી પુરુષો કહે છે કે એ પૈસા જ્ઞાનખાતામા જાય છે પરંતુ આવી એક ઉત્તમ તપસ્યાની પાછળ આવા પ્રકારનો ટેકસ હોવાનું કંઈ કારણ ? આ રિવાજ શું એ સ્પષ્ટ નથી બતાવતો કે શિશિલાચારી ગોરજીઓના વખતમાં આ લકડ પેસી ગયું છે ? શું વીતરાગનો ત્યાગી માર્ગ આવી તપસ્યામાં આવો ફાસ પાડી શકે ? આ પીછેસે ચલી આતી હૈ એનું પરિણામ નહીં તો બીજું શું છે ?

કેટલાક ગ્રામોમા વામસ્તેપ ન ખાવવાના ટકા લેવાય છે તેમા

સમયને જોળવો

છોકરાને વાસણેપ નાખે તો અમુક રકમ, છોકરીને નાખે તો અમુક રકમ આ રિવાજ માટે પણ જો કોઈ મહે કે ભાઈ, વાસણેપ નાખવામાં પણ કિંમત ? ત્યારે એનો જવાબ મને કે પીછેસે ચલી આતી છે । અમાગથી કેમ ફેરવાય ? અને વધારે દીર્ઘદર્શી પ્રુષો તો એ જ જવાબ આપે કે એ નિમિત્તે આવક થાય છે આરબ બરાબર કે, આવકનો માગ તો સારો, એમાં કોઈથી ના પડાય તેમ નથી

કહવાની મતનગ કે કોઈ પણ રિવાજ રાખવો કે ન રાખવો, એ મધની અનુકૂળતા કે અનસરી ઉપર આધાર રાખે છે, પરંતુ આવા રિવાજોમાં તથ્ય શું છે ? સાચી આ રિવાજો પડ્યા છે ? આ રિવાજો ક્યારથી પડ્યા કે ? આ રિવાજને ફેરવવામાં આવે તો ભગવાનની આશાનું ઉલ્લંઘન કંવા જેવું તો નથી થતું ? અથવા શાસ્ત્રીય દ્વંદ્વ તો નથી લાગતો ! ઇત્યાદિ બાબતોનો જરૂર વિચાર કરવામાં આવે તો કેટલાક ગરુડો સળધી, કે પરપરા સળધી માગ્રદાવિઁ ઝંઘડાઓ, કે જે આપણી અજ્ઞાનનાથી કરી રહ્યા હોય તે ઘણે ભાગે જોઈ શકાય.

દાખલા તરીકે-એ વાત ખરી છે કે તપાગચ્છના સાધુઓ પહેલા વ્યાખ્યાન સમયે મુદ્રપતિ મુખ પર બાધતા હતા. એ વાત કેટલાક રામાઓ-અથમાથી પણ મળી આવે છે પરંતુ તે વખતે તેમ કરવાનું કારણ હવું અને તે કાગળુ એ જ કે પહેલા તાડપનો ઉપર લખેના લાખા લાખા પાનાના અથો હાથમાં રાખીને વાચવા પડતા. આથી પુસ્તક પકડવામાં જ બને હાથો કામમાં આવી જતા, ત્યારે મુદ્રપતિ ક્યા રાખવી ? અને ઉંચાડે મોઝોએ બોલવામાં તો આજ્ઞાનના થાય, અતએવ વ્યાખ્યાન સમયે બાધતા પરંતુ હવે તે કારણ ગળું નથી. એક હાથમાં મુદ્રપતિ

અને બીજા હાથમાં પાના ગખીને ઉપયોગપૂર્વક ખુશીથી વ્યાખ્યાન વાચી શકાય છે, અને તેથી જ પરમપૂજ્ય શ્રીશક્તિચંદ્ર મહારાજ, પૂજ્યપાદ શ્રીઆત્મારામજી મહારાજ, પૂજ્ય શ્રીમૂલચંદ્ર મહારાજ, અને અને પૂજ્ય શ્રીનીતિવિજયજી મહારાજ તથા શ્રીકે-રસાગરજી મહારાજના સાધુઓ વર્તમાનમાં બાધના નથી આમ દારણોની તપાસ કરી મમયાનુસાર એવા રિવાજોમાં ફેરફાર કરવામાં ધર્મનો નાશ કે પીછેસે ચલી આતી હૈ નુ ઝોઠું આગળ ન જ ધરવું જોઈએ

આવી જ રીતે બેલીયોના રિવાજોનો પણ ઉડા અભ્યાસ કરવામાં આવે તો તેમાં શું છે ? એમાં જણાશે કે તે રિવાજો યોક્તસ દારણોથી ઉપજાવેલાં માટે દાખલ કરવામાં આવ્યા છે અને જ્યારે તે રિવાજો મમાજે જ દાખલ કર્યા છે, તો પછી, જેમ તેના ભાવોમાં વચ્ચટ કરી શકીએ છીએ, તેવી રીતે તે આવક અમુક ક્ષેત્રમાં નહિ, ને અમુક ક્ષેત્રમાં લઈ જવાનો પણ સમાજ પ્રત્યે જરી શકે છે મામાન્ય જુદી પણ એ વાત સ્વીકારી શકે કે એક વ્યાગીમાં પાણી ઘણું થઈ જાય છે, એટલે એતરનો માત્રિક તે ક્યારીનો માર્ગ બંધ કરી આવતું પાણી બીજી ક્યારીમાં લઈ જઈ શકે છે કારણ કે એતરના માલિકિ એ પાણીની નીક એટલા માટે મનાની છે કે-કુવાનું પાણી આખા એતરમાં પહોંચી વળે અને તેના માટે જેમ જેમ આવરયકતા જણાતી જાય છે તેમ તેમ તે પાણીને જુદે જુદે સ્થળે લઈ જવા માર્ગો ખુલા જરી દે છે પણ તે એતરવાળો એમ કહેવાની કે માનવાની તો બૂલ ન જ હોય કે- આ કુવાનું પાણી હમણાં મુઘી આ ક્યારીમાં લઈ ગયો છું માટે મારાથી બીજી વ્યાગીમાં કેમ લઈ જઈ શકાય ? બીજી ક્યારીમાં પાણી પહોંચાડવા માટે તો મારે બીજો કુવો ખોદાવવો જોઈએ "

આમ કોઈ ન જ કરે. મતલબ કે આમ વ્યાવહારિક કાર્ય કરવામાં એક ખેતીકાર પણ પીછેસે ચલી આતી હૈ નુ અનુકરણ નથી કરતો, તો પછી આપણાથી ધાર્મિક ક્ષેત્રોની પુષ્ટિ માટે તો પીછેસે ચલી આતી હૈ નુ અનુકરણ કેમ થઈ શકે ? આવરવકતાનુસાર ફેરફાર કરીએ તો જ સામાજિક કે ધાર્મિક વિચલના તમામ અગો પુષ્ટ રહી શકે અને પૂવપુરોએ એ પ્રમાણે ફેરફારો કરતા પણ આવ્યા છે.

જરા ધ્યાન તો આપો. યોગક્રિયાની વિધિમાં કેટલો ફેરફાર થયો છે ! ઉપનાનાદિ ક્રિયામાં અને તેની તપસ્યામાં કેટલો ફેરફાર થયો છે ! પ્રાચીન વિધિઓ જરા મેળવવામાં આવે જુદા જુદા આચાર્યોની વિધિઓમાં જુદા જુદા પાડો અને તેનું આલંબન કરીને આજકાલના પંચામો પણ સૌ સૌની મરજીમાં આવે છે તેમ ક્રિયાઓ ધપાવે જાય છે અને જ્યારે પૂછે છે કે-શ્વશુ મહારાજ આમ કરાવે છે, અને આપ આમ કેમ ? આનો ઉત્તર અમારી પરપરા આમ છે અર્થાત્ એનો અર્થ એજ કે પીછેસે ચલી આતી હૈ.

શાસ્ત્રોમાં કહેલ છે કે યોગાનુષ્ઠાન સિવાય વાચના આપે, તો પ્રાયશ્ચિત્ત હતા વર્તમાનમાં વાચના આપવામાં આ વિધિ કેટલી પળાય છે ? આ ફેરફાર નહિ તો ખીજુ શું કહેવાય ?

આવો એક બે નહિ, સેકડો બાજતો એવી છે, કે જોના રીવાજોમાં ફેરફાર થતા આ-આ છે જૈનધર્મના-સમાજના પૂર્વ પુરુષો પીછેસે ચલી આતી હૈ નુ જો અનુકરણ કરતા આવ્યા હોત અને પોતાની જુદીનો ઉપયોગ ન કર્યો હત, તો જૈનધર્મ કે જૈન-સમાજ આજે ક્યારનાએ કાળના માસ બની ગયા હત પરંતુ

નહિ, મમયાનુસાર આપણા પરમ પૂજ્ય પૂર્વાચાર્યો દેશકાગે કરતા આ-આ છે જ્યારે જ્યારે મમાજને જેમાં જેમાં ફેરકાગે આવશ્યક જણાયા, ત્યારે ત્યારે તેમાં તેમણે પરિવર્તન અવશ્ય કયું છે હા, મૂળવસ્તુનો સોપ થવા નથી દીવો મૂળવસ્તુને ધક્કો નથી પટોવવા દીવો તેનું રક્ષણ અવશ્ય કયું છે ખરી રીતે જોવા જમએ તો બાલ્ય ક્રિયાઓ-રિવાજો ધર્મ અને મમાજરૂપી અગના-શરીરના ગર્ભો । છે એ રક્ષકના વેપમાં ગમે તેવો ફેરકાર કરી શકીએ છીએ એ- શરીર ઉપર, એ શરીરની રના માટે ત્રણ અનુમાર વસ્ત્રો પહોંવામાં કંઈ જોડું નથી. હા, એ વસ્ત્રોથી શરીરની દિવાજત થાય કે કે કેમ ? મૂળ શરીરને તેનાથી કંઈ હરડત તો પહોંચતી નથી ? એ જ માન જોવાનું કે બાપી શીયાળામાં ગરમ કપડા ઓળવા કે પહેર્યા, માટે ઉનાળામાં પણ ગરમ પહેરવા અને ઓળવા જ જોઈએ, એ કયાની શુદ્ધિમત્તા । ચૈત્ત્રી કે પદરમી શતાબ્દિમાં ધર્મના કોઈ અગતી રના માટે અમુક વાપ્યું કયું, માટે તેનું તે જ કાય આ વીમમી સદીમાં પણ કાયમ રાખવું જ જોઈએ, એ કયાનો ન્યાય ? બ કે તે વખતનું એ વાપ્યું આ વખતમાં આવ વિધાતક દાય, છતાં તેને કાયમ રાખવું-કારણ કે પીઠેસે ચલી આતી હૈ એ કેવું રહાપણ ?

માટે દરેક મદ્યનુભાવોએ સમયને ઓળખીને કાય કરવાની જરૂર છે અને તેટલા માટે દરેક કાયમાં દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ જોવાની પ્રવૃત્તિ આગા છે આ પ્રમાણે સમાજના સુવકો અને ધર્મના ઘોડીઓ દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ જોઈને આમાજિક અને ધાર્મિક કાર્યો કરે નહિ કે પીઠેસે ચલી આતી હૈ માટે કરે-એવાં કાર્યો હતા જૈન ધર્મની જાહેજવાની થાઓ, એટલું જ અત કરણથી ધન્ડી વિરમુ છુ

(૧૯)

ધાર્મિક અભ્યાસ

કે ધ પછી સમયમા પ્રયેક માણસે ધાર્મિક અભ્યાસ કરવો અનિવાર્ય મનજવામા આવ્યુ છે ક્રિયાકાંડ તરફ અશ્વિ રાખનારા આજ કાલના કેટલાક પુરોહ પ્રતિક્રમણાત્મક અભ્યાસો, મહત્વથી ગદિત મમજે છે અને તેનુજ એ કારણ છે કે બી એ કે એ-૨, એ-૧ બી યદ્દ જવા પડી તેઓની ક્રિયા તરફની અશ્વિમા વધારો થાય છે બન્ને ' આવા ક્રિયાકાંડમા શુ પડયુ છે ? ' એ સમ્બો કાતા પછુ આપણે ઘણી વાર માનનીએ કહીએ પરન્તુ તેઓ જુથી જાત છે કે સામાયિક પ્રતિક્રમણ પૌષ્ઠ, જ્ઞાન, ખ્યાન, તપ, જપ, પૂજા વિગેરે આત્મશુદ્ધિનુ અસાધારણ કારણ છે અને આત્મશુદ્ધિ કિવા અત કરણની પવિતતા, એજ

ખરો ધર્મ છે વમ, એ મિત્રાય ખીજી ચી વસ્તુ છે ? અને તેટલા માટે ક્રિયાકાંડ, એ પ્રત્યેક મનુષ્યને માટે-આત્મકલ્યાણલાભીને માટે જરૂરનું છે એવું માધન કવળ જાન નથી, પરંતુ જ્ઞાન અને ક્રિયા બંને છે, જ્ઞાનક્રિયામ્યા મોક્ષ । એટલે ક્રિયાકાંડને ઉપ યોગી સૂત્રોનો અભ્યાસ પણ જરૂરનો છે જેઓ પ્રતિક્રમણાદિનો સ્વય અભ્યાસ નથી કરતા તેમને જન્મભર પ્રત્યેક ક્રિયામાં પગનતતા ભોગવતી પડે છે ખીજની સ્થાને તાકતુ પડે છે ઉપરાંત મ્હોની ઉમરવા યવા છતા-ખાસ ડાહ્યા અને વિચનણ ગણવા છતા કાષ્ટ સમયે થોડા કે ઘણા માણસોની વચમાં માધુ વદન, કે પ્રતિક્રમણના સૂત્રો બોલવાનો પ્રસંગ આવે છે, સારે તેઓને કેવા શરમીંદા થતુ પડે છે, એ એમનો આત્મા જ જાણે છે

અતએવ ધાર્મિક અભ્યાસ તો પ્રત્યેક જૈન માનવને બાલ્યા વચ્ચથી જ કરાવવો જોઈએ એમાં બે મત હોઈ શકે નહિ અને તેનું જ એ કારણ છે - આજ કાલ પ્રાચ પ્રત્યેક મામમાં હાની મ્હોની જૈનશાળા કાયમ થતી રહી છે, બન્ને મોડિંગોમાં પણ અમુક સમય વિદ્યાર્થીઓને વાર્મિક અભ્યાસ કરાવવામાં આવે છે એ ખરેખર પ્રશમનીય છે,

પરંતુ આ પ્રમગે હું એ મળધી માગે અગત વિચાર પ્રકટ કરવા ઇચ્છુ છું કે બાળકોને - ધાર્મિક અભ્યાસ કગ વવો શી રીતે ? અર્થાત અભ્યાસ કરાવવાની પદ્ધતિ કેરી હાની જોઈએ ?

ધાર્મિક અભ્યાસની મુખ્ય બે પદ્ધતિઓ આપણી નજર આગળ છે એક પ્રાચીન પદ્ધતિ અને બીજી આધુનિક પદ્ધતિ પ્રાચીન પદ્ધતિનો કમ એવો જોવાય છે કે-માનવાવધ્યામાં

સૂરોત કે દસ્થ કરાવના, અર્થ વિના, અને ક્યારે અર્થને મહત્વ કરવાની શક્તિ તેનામાં આવે ત્યાંજે અર્થ શીખવવા.

પણ વર્તમાન સમયમાં મહાદેવ ભાગ આ પદ્ધતિને પમદ નથી કરતો. આ પદ્ધતિ એવું કહેવું છે કે એક તો બાત્યાવર્યાથી કોઈ પણ વસ્તુ ગોખી નાખવાથી બાગકોના મગ્નિતકને જોર પડે છે અને બીજી એ કે અર્થ વિનાની ગોખણપની એ પોપટને રામ રામ નું રમણ કગવવા બરામ છે માટે કોઈ પણ સૂત્ર અર્થ સાથે લખાવતું જોઈએ.

મીના પદ્ધતિ કદનું કેટલાક અરે આપજે મલ્ય માની શકીએ એમની મને દલીલોમાં કદક સત્ય મમાજોતું છે બાગકોના મગ્નિતક ખૂબ વિ મવા દેવા જોઈએ ગોખાવીને તેમના મગ્નિતકને વજનદા ન કરી નાખવા જોઈએ અને એ પણ ખરું છે કે- ગમ ' રામ નું રમણ પોપટને માટે નું કામનું છે ? ત્યાં મુધી કે તે ' રામ નો અર્થ ન મમજો એની જ રીતે માત્ર ' નમો અમિહતાળ ' એવું ગોખી નાખવાથી શું ? અને તેટલા માટે બાત્યાવર્યાથી જે જ્ઞાન આપવું, તે માર્થ-અર્થ સહિત આપવું જોઈએ.

પરંતુ આની માથે માથે આપજો એ વિચારને બૂલવો જોઈતો નથી કે બાગકોના મગ્નિતકો અર્થને મહત્વ કરવાની શક્તિવાળા કયા મો છે ? આનો અનુભવ તેઓને વધારે હોય છે કે જેઓને નાના બાગકોને ધાર્મિક અભ્યાસ કરાવવાનું કામ પડ્યું હોય છે.

હું તો છેલ્લા કેટલાક વર્ષોથી જે કદ અનુભવ કરી રહ્યો છું, તેમાં મને તો સ્પષ્ટ જણાયું છે કે દમથી પદર વર્ષની ઉમર સુધીના બાગકોમાં એવું કવચિત્ ન કોઈ બાગક હોય છે કે જે અર્થને-ખાસ કરીને પ્રતિકમણ્ડિયા સૂરોતના અર્થને-વાસ્તવિક અર્થને-મહત્વ કરવાની શક્તિ રાખતું હોય.

મૌથી પ્રથમ તો તેમની મરિતક શક્તિ જ એવી નથી હાતી — મૂત્રોના અચકિતે પ્રદાણ કરી શકે તેમ મૂત્રોના અર્થમાં વિષય ગદન હોય છે, કે જે વિષયની અલ્પ આમત માથે પણ તેઓનો સ્પર્શ થયેનો નથી હોતો હ, તેઓ એક કામ અવશ્ય કરી શકે છે, અને તે એ કે, જેમ મૂલ મૂત્રો કેદર્ય કરે છે, તેવી જ રીતે અથો પણ ગોખી મારે-રટી નાખે. જેવી રીતે કે આજ કાલની પ્રતિક્રમણની શુકા ઠપાવેની હોય છે, તેવી રીતે જૈનશાળાઓમાં તે અર્થો રૂપવામાં આવે છે પરંતુ આમ કરવામાં વિદ્યાર્થિઓના મનિષ્કનો બોળે-રટવાનો બોળે ઓછો નથી રતા, બધે તે પ્રાન્તે વધારીએ ડીએ

તેમ છતાં થોડા વખતને માટે નાની તકએ કે જેમ મૂલ મૂત્રો રટાવામાં આવે છે, તેમ અથો પણ રટાવા નેધએ તો તેમાં પણ મા' તો એજ વડન થ કે / મૂત્રોના રટામાં અ. અર્થોના રટણમાં ધાતુ અતર ડ નાપુ ને-પ્રતિક્રમણના મૂત્રોમાં મોટે ભાગે ધાર્મિક બાળતો અને ખામ કરીને વડુ ગ-ઓ છે પડી તે મમત હોય કે પ્રાકૃત (માગધી) આ મનને માળતોતુ મળ પગથિયુ-તેના નિયમો આ' માગળના નાણવામાં ન આ-યા હોય ત્યાં સુધી તે જે રટે છે એ એના હૃદયની માટે અપરા શી રીતે કરી શકે ?

ખાતા તરફ—

પચિદિગ્ધ, લોગન્ન, કમ્મિ બને આદિ પ્રાણના જ સૂતો આ મૂત્રોમાં જે રહ્ય છે, તે બાળા અર્થોના રટણથી શુ મમજ શકવાના હતા ? ત્યાંથી આગળ વધીને ' જગચિતામણિ 'જ જુઓ. આ જગચિતામણિના અર્થે પણ રટવાથી શુ ? આમ જ

આપવામાં આવે છે, તેની રીતે થોડા ધણા અશે પણ સસ્કૃત-પ્રાકૃતનું જ્ઞાન આપતું જ નોંધાયે અને એનું જ્ઞાન આપ્યા પછીજ ક્રિયાનંદના સૂત્રો કે પ્રકરણોનો અભ્યાસ કરાવેલો નોંધાયે મૂળભાષાના જ્ઞાન મિત્રાય તેના મથો રદાવેલા વધુ સમય સુધી રહી શકતા નથી. આપને નોંધાયે છાએ કે-ધણા નોકાએ ન્હાની ઉમરમા પામ્ય પ્રતિ ક્રમણ અને પ્રકરણો કરેના હોય છે પછી મ્હોગી ઉમર થતા મુશ્કેલી જ તેમના કષ્ટ થા હોય છે પરંતુ જે મૂળભાષા શીખીને તે વસ્તુઓ બધુવામાં આવી હોય તો તે ખસતી નથી. અને કદાચ ખમે, તો પણ તેના અથોનું રદાણુ તો તેને રહ જ છે અને તે મથ હાથમાં આવતા તેને ઓર જ આનંદ આવે છે

આપણે અત્યારે અનુભવીએ છીએ કે-જૈનસમાજની અનેક મુશ્કેલીઓમાંથી નીકળેલા વિદ્યાર્થીઓ અત્યારે મૌજૂ છે તેઓ અંગ્રેજીમાં જરૂર આગળ વધ્યા હશે, પરંતુ ઉપગતી બે ભાષાઓ-મન્દૂત પ્રાકૃત-ના અનભિજ્ઞ હોવાથી-નાહિ બધુનારા હાથથી પોતાના શાસ્ત્રો નોંધ શકતા નથી અને તેથી તેમને કોઈ પણ બાબતમાં-મલ્કે જન તત્ત્વજ્ઞાન સબધમાં પણ અંગ્રેજીનો આશરો લેવો પડે જ પછી તે અંગ્રેજી લખનારાઓએ મને તેનું લખ્યું હોય તેને

‘સહમય સર્વ’ માનીને જૈન સિદ્ધા તેની માન્યતાઓમાં શકારીલ થવાનો પ્રમગ આવે છે પરંતુ જે આપણી સમ્યાઓમાં વ્યાવહારિક જ્ઞાનની સાથે સન્દૃત-પ્રાકૃતનો અભ્યાસ ખાસ કરીને કરાવેલો હોય તો તેઓને તે ભાષાના મથો વાચવામાં જરૂર રસ પડે તેમ ક્રિયાકાંડના નત્રામાં રહેતું રહ્ય સમજવાથી તેઓની ક્રિયાભિવૃદ્ધિના પણ જરૂર વધે

દિલગીરીની વાત છે કે જૈનમતમાં અનેક બાબતો, મોડિંગો, ચુરકુણો અને સિદ્ધાન્તો હોવા છતાં આ બે ભાષાએ ઉપર જોર આપનાર માત્ર શ્રી વીરતત્ત્વ પ્રકાશક મહાજી જેવી એકાદ

મઝ્યા જ નગરે પડે છે હા, ખીજી બધી મસ્થાઓ જૈન સરથાઓ હોવાથી-જૈનોના દ્રવ્યથી ચોવાની હોવાથી થોડા ઘણા સમય ધાર્મિક અભ્યાસ, કેવળ ગોખણપગીથી, જરૂર કરાવાતો હતો, પરંતુ મૂળ બા'લા શીખ્યા મિવાય એનું ખરૂં ગહસ્ત્ર તેઓને નહિ મળવાનું અને ભવિષ્યમા તે જ્ઞાન કાષમને માટે નહિ રહવાનું, એ તો લગભગ નિર્વિવાદ જેનું જ છે એતએવ—

બાળકોને ન્હાની ઉમરથી સમૃદ્ધ પ્રાકૃતનું જ્ઞાન કરાવના તરફ જ મઝ્યાના મયાનકોએ લક્ષ આપવું જરૂરનું છે તેમ ન બને તો ધાર્મિક અભ્યાસ બાળકોને અર્થ માથે રટાનીને તો ન જ કરાવેલો, એવો મારો નત્ર અભિપ્રાય છે પ્રારભમા તો તેઓને જ્ઞાન નવ મૂળજ કેન્દ્ર્ય કેગવવા અને જ્યાર તેઓમા સમજશક્તિ આવે, વિચારશક્તિ વણે, ગ્રહણશક્તિ ઉત્પન્ન થાય, ત્યારે તેઓને અથો સમજવવા ધ્યાનમા ગણવું જોઈએ કે મારો આ અનુરોધ બાળકોને માટે જ છે જેઓ ઉમરભાષક છે, વિચારી શકે છે, સમજી શકે છે તેઓને માટે તો એક એક સૂત્રના જરા વિસ્તારપૂર્વક અથો મમજવવાથી મૂળસૂત્રો પણ કંઈક કરવા તેમને માટે આજ્ઞાન થઈ પડે છે પરંતુ બાળકોને અર્થનું રટન ન જ કરાવવું પરંતુ આજ્ઞા પણ વણારે ઉત્તમ ઉપાય હું ઉપર કહી ગયો એ જ નને તો દેખાય છે—પ્રત્યેક સમ્યામા-શાળામા સમૃદ્ધ-પ્રાકૃતનો પ્રથમ અભ્યાસ કરાવવો.

આની સાથે સાથે એક એ અનુરોધ કરવો પણ નહિ બૂનું કે ધાર્મિક અભ્યાસમા પુસ્તકો નીનીનજ પદ્ધતિથી-ટેકસ્ટ બુક તરીકે ચોગવાની ઘણીજ જરૂર છે અને તે એવી પદ્ધતિથી ચોગવવા જોઈએ કે-સૂત્રોના અર્થો આમાનીથી વિઘાર્યાઓ ગ્રહણ કરી શકે તુ વિદ્વાનોની આવી ટેકસ્ટ બુક તયાર કન્નાર કમીની નીમારો ?

(૨૦)

સંસ્થાઓ અને સચાલકો.

ગૃતાક્રમા પ્રત્યે જનમસ્થામા ધાર્મિક શિક્ષણ આપવાની, અને તેને માટે સંગૃહીત પ્રાકૃત નીખવવાની અનિવાર્ય આવશ્યકતા અને એની પૂર્ણ મળાધી મારા વિચારો પ્રકટ કરી ચૂક્યો છું. આ વેળામા આપણી સંસ્થાઓ અને સચાલકોના સબધમા કષ્ટક વિચારો પ્રકટ કરવા હચ્છુ છું.

આ વિષયને માટે વધારે વિગતારૂપક આનેખવાની મારી હ-હા હતી. અને તેથી જ થોડાક સમય પહેલા આપણી સંસ્થાઓના છેલ્લામા હે ના રિપોર્ટ મેળવવાની ને કોશીસ કરેલી, પરંતુ જોઈએ તેની તેમા મફતતા નથી મળી એટલે આધારણ રીતે આ સંસ્થા-

જાની જે પરિસ્થિતિયો છે, તેનું અવનોદન કરી, કંઈક વિચારે પ્રવૃત્ત કરીશ.

૧૪ પણ વિવિધતા જમાવે વા વાય છે, ત્યારે લગભગ મર્જન એક મગ્ધો વાય છે તેનું જ એ કારણ છે કે-દેખાદેખીયા કે આવગ્યતા સમજીને-અમે તે જાણે બધી મમાજમા એક જ પ્રકારના કાર્યો કરવાની ધુન ચાલે છે જૈનમમાજમા અત્યાર જે મર્યાદા હયાતી ભોગવે છે, તે આવી અનુકરણપ્રિયતાનું પરિણામ કે આનંદપ્રકૃતિ જાણવાનું પરિણામ છે, પરંતુ ઉપયોગીતા, અનુપયોગિતાનો મવાન હવે પછી વિચારવાનો રાખીએ, તો પણ એટલું જરૂર હતી શકાય કે જૈનમમાજમા-મૂંઝવેતાગ્ધર મમાજમા મગ્ધાઓની મગ્ધા અક્રમોસ કરાવનારી તો નથીજ અર્થાત્ શ્વેતાગ્ધર મર્તિપૂજક મમાજની મગ્ધાના પ્રમાણમા કરી મગ્ધા મગ્ધાઓની છે જો કે આથી પણ વધુ થાય તો એમાં જોડું કે આશ્રય પામવા જેવું કંઈ ન કહેવાય, કારણ કે મારી વસ્તુનું તો અધિકમ્ અધિકં ફલમ્ જ કહી શકાય.

હવે આપણી આ બધી મગ્ધાઓને જો યોગમા યોગ વિભાગમા વિભક્ત કરવી હોય, તો તેના એ વિભાગો થઈ શકે ૧ સ્વતંત્ર શિક્ષણ આપનારી જોડીંગો અને ૨ સ્કૂલ કે કોલેજોમા શિક્ષણ આપનારી જોડીંગો. જીને વિભાગ એક એ પણ છે કે જે મગ્ધાઓ કેવળ શિક્ષણ આપે છે-જેની માથે જોડીંગ નથી હોતી. કહેવાની કેટલું આવશ્યકતા નથી કે આ બધીયે મગ્ધાઓ કેવળ જૈનમમાજમા જ દ્રવ્યથી ચાલે છે, આ મગ્ધાઓના નિમિત્તે જૈનમમાજ જે ખર્ચ ઉગવી રહી છે, એનો અડસટો કા'વામા આવે તો માસિક લગભગ ૧૫-૨ લાખથી તો જોણું નહિ જ હોય-મબવ છે કે તેથી વધાર પણ હોય. આ હિસાબે વગે લગભગ ૨૦

લાખ કે તેથી વધુ રકમ કેળવણી નિમિત્તે-જૈનસંસ્થાઓને પોતાના નિમિત્તે-જૈનમાગકો અને યુવકોને સુસરકારી બનાવવા માટે ખર્ચ વામા આવે છે, ત્યારે હવે આટલા ખર્ચના પ્રમાણમાં જૈનસમાજ પ્રતિવર્ષ ફાળ મેળવે છે, તે તરફ આપણે દૃષ્ટિપાત કરીએ

સૌથી પહેલાં આવી મસ્યાઓ કે જે બોર્ડિંગોની માથે ચાડે છે તે સ્વતંત્ર શિક્ષણ આપે છે તે તપાસીએ

મારા ધારવા પ્રમાણે આવી મસ્યાઓની હયાતિ આપણી મહાનમા બહુજ ઓછી છે અને આવી મસ્યાઓ જે છે તેની સાધન જ ભુલી છે અને એટલું પણ કે તો જોતો આવ્યો છું કે જે સંસ્થાઓ પોતાનાજ મુકદ્દર કરેલા કેમ પ્રમાણે બાળકોને સ્વતંત્ર શિક્ષણ આપે છે તેનું ફળ પણ સીધી કે આડકતરી રીતે જૈન સમાજના જ ઉપયોગમાં આવે છે અને આવવાનું બનારસ પાઠશાળા આવી સંસ્થાઓની એક હતી આ સંસ્થા એક ભુલીજ સાધનની હતી અનેક વિદ્યા પ્રમાર કરીને પણ આ મસ્યાઓ જે ફાળ જૈનસમાજ આગળ ધર્મ છે, તે અત્યારે જૈનમહાનમા જ ઉપયોગમાં આવી રહ્યું છે બને તેમાથી નીકળતા વિદ્વાનો ગમે ત્યાં નોખરી કરતા હશે પરંતુ એમનો બનારસ પાઠશાળામાં રહીને એવી વિદ્યા હાસલ કરી છે કે જે વિદ્વાનો ઉપયોગ જૈનમાહિત્ય જનધર્મ કે જૈનમહાનમા લાભમાં જ થઈ રહ્યો છે અને થવાને આવીજ પદ્ધતિની કે ચોડા ફેરફાર માથેની જે કોઈ મસ્યાઓ અત્યારે હયાતિ ભોગવે છે, કિંવા થશે તેને સુખવસ્થિત રીતે આવી તો તેનું ફાળ જૈનમહાનમા જ લાભમાં આવવાનું પરંતુ દિલ્લગીરી છે કે-એવી પદ્ધતિની મસ્યાઓ આપણે ત્યાં ક્યારેજ નેવાય છે આવી પદ્ધતિની સંસ્થાઓમાથી પણ જો જનમહાન

સમુચિત રૂઢ ન મેળવે, તો તેનુ કારણુ શુ છે, તે હુ હમણાજ આગળ બતાવીશ

હવે એવી સરઘાઓ કે જે બોડિંગની સાથે બાળકોને મુલોના ઢોર્સ પ્રમાણે આવહારિકે શિક્ષણુ આપે છે આ વિભાગમા આપણા બાળાશ્રમો, ગુરુકુળ વિગેરેનો મમાવેશ થાય છે

આરી મરઘાઓ વર્ષોથી ચલવા છતા કછ પણુ સગીન રૂળ પ્રાપ્ત થયુ હોય, એવુ આપણે જ્ઞેષ્ઠ શક્યા નથી. પ્રતિવર્ષ પાચ પચીસ મેટ્રીક પામ થનારા મુલકો નીકળતા હશે પરન્તુ સ્કુલમાથી નીકળતાજ તેઓ આર્થિક ચિતાના ચક્કરમા પડીજ નાય છે દસ,પાચ વર્ષ એક સરઘામા રહ્યા પછી પણુ તેને ૧૫-૨૦ રૂ ની નોકરી માટે ધનિકાના મ્હો તાકવાજ પડે છે એક દુકાનથી બીજી દુકાને માચતાઓ કરવીજ પડે છે જ્યાં તે પોતાના પેટ માટેજ એવી ફિકરમા હોય છે, તો પછી સરઘા પ્રત્યેના પોતાના કર્તવ્યને તો ક્યાંથીજ યાદ કરે? મ્હોટે ભાગે લગભગ આવી રિયતિ પ્રાયમિક શિક્ષા લેનારાઓની થાય છે એટલે જે ઇરાદાથી જૈનસમાજ હમરો કે લાખો રૂપિયાનો વ્યય કરી આવી સરઘાઓ ચલાવે છે, એમા જ્ઞેષ્ઠએ તેવી માર્થકતા તો નથીજ થતી

ઉપર જે વિભાગની સરઘાઓ સબધી મે ઉત્તેખ કર્યા છે, એમા ગુરુકુળોના પણુ હુ સમાવેશ કડ છુ ખરી વાત એ છે કે-આપણા ગુરુકુળોને ગુરુકુળ કહી શકાય કે કેમ, એજ એક વિચારણીય પ્રશ્ન છે પ્રાચીન ગુરુકુળના જે વર્ણનો આપણે વાચીએ છીએ, એમાની કછ બામત અભારના ગુરુકુળોમા જોવાય છે?

ગુરુકુળ એટલે ૮ વર્ષથી ૨૫ વર્ષ સુધી સસારની વાસનાઓથી બાળકોને દૂર રાખી શ્રદ્ધચર્ચ પાલન કરાવવા પૂર્વક-મુદ્દ સરકારો નાખવા પૂર્વક વિજ્ઞાધ્યયન કરાવનારા આશ્રમો અને તે પણુ

૩૩ઝોળા મહત્તમમા રાખીને આપણા બાળકો ઝેની એ સમારની વામનાઓમા ઉછરે મગ્ન પડે ત્યારે આશ્રમમાથી વિદાય પણ થઈ શકે, મમારની વામનાઓમા રચ્યા પચ્યા મૃદસ્થાના સહવામમા રાત દિવમ રહે બ કે એ બાળક ઉપર સમ્માર પાડનારા પણ એવાજ મહત્તમો દોષ અને નેની સાથે આપણી પ્રાચીન વિદ્યાઓનુ ગિજાણુ દૂર રાખી આજકાલની મૂનોનુ જ શિક્ષણ-કે જે શિક્ષણ આજે એકી અવાજે દોપીનુ મણુવામા આવ્યુ છે-તે શિક્ષણ અપાય, છતાં આપણે તેને ગુરુકુળ કહીએ, એનો ખય શો ? મારા નમ મત પ્રમાણે તો પ્રત્યેક મસ્થાના સમ્યાનોએ મમ્યાના નામ અો ઉદ્દેશ પ્રમાણે મમ્યાને યથાએમ્ય આકારમા મૂકવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ જે કે મારે એ કહેવુ નથી કે આપણે બદુ પ્રાચીન ગુરુકુળ પ્રમાણે આ સમયમા મૂકી શકીએ, તો પણ જેટલા અશે બને તેટલા અશે તો તાકારમા મૂકવી જ જોઈએ. આથી વિપરીત પદ્ધતિ ચલાવવી, એ તો અનુચિત જ મણુાય. થોડા વખત ઉપર આચાર્ય શ્રીવિજયવલ્લભમૂરીશ્વરજી મહારાજે ત્યાના ગુરુકુળને ઉપગોળી થાય, એવી કછ મારા અનુભવજન્ય મૂચનાઓ લખવાની આજ્ઞા કરેલી, તે વખતે મે તો મ્પષ્ટ જણાવ્યુ હતુ કે-ન્યાર ગુરુકુળ નામ રાખ્યુ છે, તો એ મમ્યામા રહેનારા બાળકોના જીવનને નુસમ્કારી બનાવવા માટે-એમને રાત-દિવમ ઉપદેશાદિથી મહત્તા વનાવાળા રાખવા માટે આપના મે મારા મુનિરાજને મસ્થા માથે અવસ્થ રાખવા જે કે એ ખુશી થવા જેવુ છે કે પન્તમના ગુરુકુળમા સાભગવા પ્રમાણે બણુવાનો કેસ સ્વતંત્ર જ રાખવામાં આ યો છે મુનિરાજને રાખવાની વ્યવસ્થા થઈ છે કે કેમ ? એની મને ખબર નથી.

કહેવાની મતલબ કે આપણી સમ્યાઓએ નામ અને ઉદ્દેશ

પ્રમાણેજ એનું બધારણ પણ રાખવું જોઈએ. અત્યાગની પરિસ્થિતિમાં આવી સંસ્થાઓમાંથી જે કંઈ ફળ પ્રાપ્ત થાય છે તે ઉપર પ્રમાણેનું જ એટલે કે ૧૦-૫ વર્ષ સંસ્થામાં રહ્યા પછી જીવનની ચિંતા ઉત્પન્ન કરાવનાર જ થાય છે.

આપણી સંસ્થાઓનો ખીજો એક વિભાગ એ છે કે જે મોર્ટિગા સાથે કોનેક્તેનો અભ્યાસ કરાવે છે. આવી સંસ્થાઓની પાઠના જે ખર્ચ થાય છે તે અર્ધમાં ગમ અને અર્ધમાં ગામ જેવું હોય છે. પણ આવી સંસ્થાઓ બહુ ઓછીજ છે અને જે છે, તેમાંથી જરૂર વર્ષ દિવસે બે ચાર ડોક્ટરો, બે ચાર એનએલ. બી કે ઇટીનીયરો નીકળતા હશે. પરંતુ હવે એ શ્રમ લગભગ ખુદનો થઈ ગયો છે કે આવી લાઇનમાં પડ્યા પછી તેમને આર્થિક ચિંતા નથી રહેતી, એમ તો નહિજ સમય બારીક આંખો છે, અને “ દિન દો ગુને રાત ચૌ ગુને ” આવી લાઇનના ઉમેલારો નીકળતા જ રહે છે એટલે મૌને માટે સાધનો તૈયાર હોય, એવું કંઈ હોતું નથી. આ વિષયનો અનુભવ કરવો હોય તો કોઈએ ટાઇમ્સ કે ફોનીક્સ જેવામાં જાહેરખબર આપી જોવી માન્ય પડશે કે-કેવા દગતાયધ એલ. એન. બી. ઓ. અને બી. એ થયેલાઓ તરી આવે છે એટલે જે આર્થિક ચિંતા દૂર કરાવવાના ઉદ્દેશથી આવી સંસ્થાઓ ચલાવનારા આવે છે એમાં પણ જોઈએ તેવી મર્યાદા તો નથીજ મળતી વળી આવી સ્થિતિમાં નીકળેના યુવકોનો જૈનમંથાન સાથે સંબંધ ઓછો રહ્યો છે તેઓ સ્વતંત્રતા બંધે સ્વલક્ષ્યાના પવનમાં ઉઠે છે, અને તે ઉપરાંત ધાર્મિક સંસ્કારોનો લગભગ અભાવ હોય છે, એટલે જૈનમંથાનમાં કેળવણી લેવા છતાં સમાજ અને ધર્મ પ્રત્યેના પોતાના કર્તવ્યને બહુ જ ઓછા જ યુવકો યાદ રાખે છે.

આમ ફગની દૃષ્ટિએ જોતા આપણે દરેક પ્રકારની સ્થિતિમાં બહુ ઓછું જ સંતોષજનક કાંઈ થતું જોઈ શકીએ છીએ. આ ઉપરાંત પ્રત્યેક મગ્માનો જે એક પ્રધાન હોદ્દા હોવો જોઈએ તે—આરિત્ર-કેરેક્ટરના મળધમા તો કંઈ લખવા જેવું રહેતું જ નથી શું લખવું ? કેરેક્ટર આગિનો વિષયજ એક એવો છે કે જેના મળધમા ચોક્કસપણે કોઈથી કંઈ નિર્ણય થઈ શકે જ નહિ. તો પણ એટલી તો આપણે જવરચ આશા રાખી શકીએ કે જૈનસ સ્થાઓમાથી—અને તેમાં પણ ખાસ કરીને એવી મસ્થાઓમાથી કે—જેનો મળધ બાગકોનું આગિ નિર્મળ બનાવવા તરફ વધુ હોય છે—નિર્મળ બાવનાવાળા નૈતિક ઇત્તનવાળા અને સદાચારી યુવકો નિકળવા જોઈએ, પરંતુ આ મળધમા જે કંઈ કિલ્લ નિયો—લોકરવ સાલગીએ છીએ, તે જો સાચો હોય તો આ ફળ પણ સંતોષપરક તો નથીજ તો પણ આ વિષયમાં નિશ્ચિતપણે કંઈ ન કહી શકું છતાં આપણી મસ્થાઓમાંથી ત્યાંની બાવનાવાળા—સમાજ પ્રત્યેની કે ધર્મ પ્રત્યેની લાગણીવાળા યુવકો ખાસી સખ્યામાં નિકળ્યા હોય, એવું તો નથીજ જોવાતું અને જો એવા યુવકો નીકળ્યા હતા, તો આજે તમામ જૈનસ સ્થાઓ યોગ્ય કાર્યકતાઓના અભાવની જે ચિદ્વાહટ કરી રહી છે, એવી ચિ તાહટ કરવાનો પ્રમગ નહિજ આવશે.

આ પ્રમાણે બધી રીતે તપાસનાં આપણી સસ્થાઓ નિમિત્તે જે ખર્ચ કરવામાં આવે છે, એના પ્રમાણમાં ફળ બિલકુલ નહિ જેવું જ મળી રહ્યું છે અને નિરાશાજનક કાર્ય થઈ રહ્યું છે, એ તો સ્પષ્ટ જ છે, પણ તેમ થવાનું શું કારણ છે ? એ આપણે તપાસવું જોઈએ.

મૌથી પ્રથમ તો આપણી સસ્થાઓનું એક સમઠન બાળ નથી

જોડતી મર્યાબો તેટલા બધાગણે. ચોક્કસ બધારણ પૂરકની અધિક
મર્યાબો મર્યાબો ચાલતી હોય અને તે બધી મર્યાબોનું એક
સમૂહ બધ હોય તો મારા નમ્ર મન પ્રમાણે થોડા બધમા અને
વ્યવસ્થાપૂર્વક કાર્ય કરતી એ સુમ્યાઓ થોડા મમયમા માત્ર કદા
બનાવી શકે આવી રીતનું મગન અને નિરચિત બધાનું
નહિ હોવાનું જ એ પશ્ચિમ છે, હમ પાચ વધ એક સુધામા
રહીને નીકળનારા યુવકોને સુગરાતને માટે તો આમ તેમ કાન
મારવા જ પડે છે મમયનું અવનોકન હજી, જન માગકાના બચિત
નો ખ્યાલ કરી નેવીજ પદ્ધતિપૂરક આપણી મર્યાબોના બધાઓ
બનાવવામા આવતા હોય, તો આગકોને-યુવકોને સુધામાથી નીકળ્યા
પછી પેટની કે કુટુંબની ચિતાનો પ્રભુ આગેજ રહે, એટલે સુધા
ઓની વાનવિના-ઉપયોગિતા મિદ્ધ કરવા માટે માથી પ્રથમ
સુધાઓનું મગન અને મારણ મુકરર થવાની જગ છે

મર્યાબોમાથી વાનવિન નેષ્ટએ તેવું કદા નહિ પ્રાપ્ત થવાનું
બીજું વાગ્યું મર્યાબોનું પણ કે મર્યાબોનો પ્રભુ જનમમાન
આગળ એક વિચિતભાવે ઉપચિત થયેનો છે આજે જનમમાનની
ગ્રામ દેવ મર્યાબો થોડા મર્યાબોની માગણી કરી ગઈ છે આપણે
ત્યા કયા છે સુચારકો? કયા છે વાચ જનમારઓ? જો કે એ વાત
બધી છે કે-ગ્રામ દરેક સુધા કમીગીના મધ્યગણપૂર્વક ચાને છે
પરતુ કમીગીના મર્યાબોમા પણ ત્યા મુધી એક બે વ્યક્તિઓ એવી
ન હોય કે જે બધાઓને પ્રેરણા કરે, અને મર્યાબોના તમામ અંગોનું
નિરીક્ષણ કરે, બધે એમ કરેનું જોષ્ટએ કે મર્યાબોના આત્મા મનીને
કામ કરે, એવી એક બે વ્યક્તિઓ ન હોય ત્યા મુધી કોષ્ટ પણ
સુધા પગજર થઈ શકતી નથી, અને તેનું સચાનન પણ સમુચિત
રીતે થતું નથી અત્યારે આપણી સુધાઓમાની કંટલીક જે કદ

માધારણ રીતે ઠીક ઠીક ચારી ગદી છે, તે આવા સચા-કોના સહભાવે જ કે જે મન્યાઓને આમ આત્મા બનીને કામ કરનારી વ્યક્તિયો નથી મળી તે મન્યાઓની શી દશાઓ થઈ રહી છે, એ કોઈથી અન-ણ્ય નથી, તેમ છતાં એક વાત અવશ્ય છે દરેક સમ્યામા પ્રાપ્ત કમી-ગીમા નેનાજ માણસો જોડાયલા હોય છે કે, જેઓ વેપારી લાઠીનાં મા એવાજ ખીમ પોતાના કાંધો પણ કરનારા હોય છે એવી અવ-ન્યામા પોતાનો તમામ મમય કેવળ સરયાને માટે જ આપવાનું નો નેમનાથી નથી જ બનવું અને ન બને એ વ્યાભાવિક પણ છે અને તેથી ધરો ખરો આધા મરયાના નોકરો ઉપરજ ખખે પડે છે જો કે હજુ તો જૈનસમાજની એક પણ મરયાને એવું મદ-ભાવ્ય પ્રાપ્ત નથી થયું કે જેનો આત્મા કોઈ વાનપ્રસ્થાનમ જેવી સ્થિતિએ પહોંચે અને સસારના કાયોથી વિરક્ત થયે ન કોઈ મદગૃહ્ય બની રહ્યો હોય માત્ર તો માનવું છે કે ત્યાં સુધી ઉમર લાયક, કેળવાયના અને સુખી ગૃહસ્થો પોતાના મામારિક કાયોથી વિરક્ત થઈ આપણી મરયાઓના આત્મા બનીને કાર્ય કરનારા ન નીખે ત્યાં સુધી સમ્યાઓ જોઈએ તેવી પ્રગતિ નહિ જ કરી શક્યાની કયા છે આપણામા એક પણ એવી વ્યક્તિ કે જે પોતાનું સર્વસ્વ મરયાને મોપી દઈ પોતાનું જીવન પણ મરયાને સોપી દીડું હોય । કમમા કમ પોતાનું જીવન સોપનાગ પણ કયા છે ? જૈનેનર સરયાઓનું જરા નિરીક્ષણ તો કરો, કેટલા આત્મભોગી વીરા નીકળી આવ્યા છે ? ત્યાં શું લોકની પરાકાષ્ટા-ધ્વજાઓની પગકાંધે જૈનસમાજને ત્યાં જ આવીને બસાઈ છે ? હજાપણ આપ નારા પોતાના ધધાઓમા સારી રીતે આગળ વધી લક્ષ્યાધિપતિઓ થનારા અને દરેક પ્રકારે સુખી તેમજ પુખ્ત ઉમરે પહોંચેલા આપણા કેળવાયલાઓ હવે ધધા રેજગારા બધ કરી પોતાના જાનનો અને

અનુભવનો સુપૂર્ણ લાભ આપણી મર્યાદાઓને આપવા આત્મભોગ આપે, તો તુ ન બની શકે ? પરંતુ હિચ્છાવૃત્તિઓ કયા રોકાય છે ?

આવા મહાનુભાવો નહિ નીકળવાનું જ કારણ છે કે આપણી મર્યાદાઓનો બવો આધાર દેવના પગાર પર નોકરો ઉપર જ રાખવા પડે છે આવા પગારના નોકરોમાં સત્યચારી નીતિપગવણ આં. બાળકોના જીવનોને સુદર ગીત ઘડવાની ચક્તિ રાખનારા નેમજ જે મર્યાદાનું તે અન્ન ખાતા હોય તેને સ્વર્ગીય તરીકે માની કાય કરનારા કવચિત્ જ પ્રાપ્ત થાય છે, અને જ્યારે એવા નથી પ્રાપ્ત થતા, તો પછી તેનું પશ્ચિમ મર્યાદાઓની કમબખ્તી ગિવામ બીજું શું આવે ?

હા, જૈનસમાજમાં એક એવા વગ છે કે જ પુખ્ત ઉમર પહેલેલે અને પોતાના ધધાથી લગભગ રિગપર થએલ અને દી-લીક કેળવણી પણ લીધેલ હોય છે આવા મહાનુભાવો કદાચ આવી સરસ્થાઓની લગભો હાથમાં લે, તો સાડ કામ કરી શકે પરંતુ આવો વર્ગ ધાર્મિક શ્રદ્ધામાં એટલો ઉડો ઉતરી ગયેલ હોય કે-જૈનમર્યાદાઓમાં કામ કરીને પણ પગાર લેવામાં પાપ સમજે અને પગાર લીધા સવામ પોતાના કુટુંબનું ગુજરાન ચલાવી ગે તેમ નથી દોતા. એટલે તેઓ ન પગાર લઈને કામ કરી શકે છે અને ન જોતગડી કામ કરી શકે છે પરંતુ હું નથી મમજી શકતા કે ધમની આપ્યાપૂર્વક, લાગણીપૂર્વક-પોતાનું સમજીને કામ કરીને પગાર લેવામાં શું પાપ સમાયેલું છે ? ધ્યાનમાં રાખતું જોઈએ કે એવા આગ્નિક-શ્રદ્ધાનું લાગણીવાળા માણસો જે કામ કરી શકે છે, તે નોબીયા અને કેવળ પગારની દૃષ્ટિએ કામ કરનાર નોખે નધા કરી શકતા. આપણી પેઠીઓ અને મર્યાદાઓમાં આવું જૈનો નધા રહેતા, એનું જ એ કારણ છે કે જેવા તેવા અને ગમે તે રમના

મમથને ઓળખો

માથુમોથી કામ લેતુ પડે છે હુ તો જરૂર કહુ કે આવા મહાનુભાવોએ યોગ્ય પગાર લઈ ધાર્મિક કે સામાજિક સંસ્થાઓમાં કામ કરવામાં કંઈ પણ પાપ નથી. મારી ખાતરી છે કે જે માથુમને શાસનનો પામ છે, ધમની લાગણી છે અને જે પોતાનું મમજીને કામ કરે છે તે ૧૦૦ નો પગાર લઈ સવાસોનું કામ કરવાની જ દૃષ્ટિ રાખશે અને આની અવસ્થામાં મર્યાદાઓથી કે પેટીઓમાંથી પગાર લેવો કંઈ પાપકર્તા ન હોઈ શકે. હુ માનુ છું કે દરેક મર્યાદા સંસ્થાઓએ આવા માથુમોની શોધ કરી નિયુક્તિ કરવી જોઈએ કેવળ પૈમાના લોભની ખાતર કામ કરનારાઓથી સંસ્થાઓ કવી બદલામ થાય છે, એનાં ઉદાહરણો આપવાની જગ્યા છે જ નહિ. કેટલીક વખત એનું પણ બને છે કે માથુમો પોતાને નિઃસ્વાર્થપણે ઓનરરી તરીકે કામ કરવાનું સ્વીકારી કામ શરૂ કરે છે પરંતુ આવા ઓનરરી કામ કરનારાઓનું ખર્ચ એક પગારતર કરતાં નેનાજ જેવી યોગ્યતા ધરાવનાર પગારદાર કરતાં-સવાય થઈ જાય છે. જતાં તે ઓનરરી કહેવડાવે છે અને મર્યાદા સંસ્થાઓ, પોતાને ઓનરરી કામ કરનાર મનેન છે, એવો ખોટો આડખર બતાવવાની ખાતર એ સાચી વાત ઉપર ઢાક પીછોડો કરી સમાજની આખમાં ધૂળ નાખે છે. હુ કહીશ કે આવા ઓનરરી કામ કરનારાઓ કરતા પગાર નોંધે સારા છે અને સંસ્થાઓએ પણ આવી રીતે ખોટો આડખર રાખીને સમાજને ઠગવાના કામથી દૂર રહેવું જોઈએ.

ટૂંકમાં કહું તો-આપણી સંસ્થાઓ નિમિત્તે જૈનસમાજ જે ખર્ચ કરી રહી છે, તેના પ્રમાણમાં કેમ પણ જ ઓછું, બંદે નહિ જેનું જ મને છે, અને તેટલા માટે આપણી સંસ્થાઓનું મંજૂર કરવું જોઈએ અને એક કમીની મુદત કરી સંસ્થાઓનું બંધારણ મંજૂર થવું જોઈએ તેમ તેની સાથે આપણા કેળવણી સુધ્ધિ

ગૃહ્યોએ શામનના પ્રેમની ખાતર-ધર્મની ખાતર પોતાની ગિદગીનો પાછો ભાગ કેવળ મર્યાદાના માટે સમર્પણ કરવો જોઈએ. લોભજ્ઞાને ઓગી કંઈ જોઈએ આત્મભોગની ભાવનાએને વનારી જોઈએ.

જો આમ થાય તો જે કાંઈ અન્યારે આપણે પચીસ વર્ષમાં નથી કરી શકતા, તે કાર્ય પાંચ વર્ષમાં આસાનીથી કરી શકીએ. આશા છે કે-શામનરૂપ મર્યાદા મર્યાદા આપે અને આપણી સરથાઓથી આપણે કંઈ મગીન ફળ મેળવવા ભાગ્યશાળી થઈએ.

(૨૧)

મહાવીરના પ્રત્યેક પૂજારીને !

મહાવીર એટલે ત્યાગની મૂર્તિ મહાવીર એટલે જગતનો ઉદારક મહાવીર એટલે સત્યનો પ્રકાશક મહાવીર એટલે અહિસાનો પ્રચારક મહાવીર એટલે વિશ્વત્રેમનુ પ્રતિનિધિ અને મહાવીર એટલે લોક અને ભયથી શૂન શૂનવાનો નિરોધ એવા પ્રભુ મહાવીરનો આજે જ મ દિવસ છે ત્રિનોકીના પ્રાણિઓને આનંદ ઉપભવનાર દિવસ છે આજનો મ ગળમય દિવસ, મહાવીરના પ્રત્યેક પૂજારીએ ઉગ્રવેગે જોઈએ અને ઉગ્રવેગે પણ ખરા શુ કરીને ? વરમા મિથ્યાન બનાવીને, મદિગમા પૂજા લાણીને, વ્યાખ્યાન કરીને, વ્યાખ્યાન માલગીને, કસાઈખાનામાંથી દસ-પાંચ શૂ છોડાવીને અને મદિરામાં રાત્રે રોશની કરાવીને પણ મહાવીરના પ્રત્યેક પૂજા-

મહાવીરના પ્રત્યેક પૂજારીને !

રીએ સમજવું જોઈએ છે કે આટલું માત્ર કર્યાથી જ્યંતીના ઉત્સવની સાર્થકતા થાય તેમ છે ? શુભ, શાગૃહી, મકરરી અને એવા ઘણા તીથો જ્યાં સુધી જાય છે, તેના ઉપર બીજાઓના આક્રમણો છે, હજારો મહાવીરના પૂજારીઓને એક વખતના અન્નના પથ્થુ સાસા છે, મહાવીરની હજારો પૂજારણુ વિધવાઓને પવિત્રતા-પૂર્વક જીવન વ્યતીત કરવાના માધનો ઉપરિચિત કરી આપવામાં આવ્યા નથી, હજારો નવયુવકો સાધનોના અભાવે શિક્ષાથી વિમુખ રહી ઉદ્ધરનિર્વાહની ચિંતામાં માર્યા માર્યા કરે છે, અને લાખો મનુષ્યો મહાવીરના પૂજારી થવાને ઉત્સુક હોવા છતાં આપણી અનુદારતાથી ધ્રુજી પૂર્ણ કરી શકતા નથી, ત્યાં સુધી ઉપરના કાર્યો કરવા માત્રથી કે મહાવીરના નામનો ધટ વગાડી જયજયકાર પોકારવા માત્રથી “ મહાવીર જય તી ” ની સાર્થકતા માનવી, એ મરામત જ્ઞાન્તિજ છે મહાવીર કે મહાવીરના શાસન માથે સબધ રાખનારી બધી બાબતોનું બારિકામથી અવલોકન કરવાની જરૂર છે જ્યાં સુધી મહાવીરના શાસનની બીજી બીજી વસ્તુઓ જાય છે, આક્રમક હોય, ત્યાં સુધી વન્ધોડ અને ઉત્સવોથી, ઉજવણીને ઉપધાનોયા સલાઓ અને ભાવણોથી, પૂજા અને પતામા-નાળીયેરની પ્રભાવનાઓથી મહાવીરના શાસનની વાહવાહ કહાવડાવીએ, જયજયમાર બોલાવીએ અને દોલ તાસા કે રજાકના બેડ વગડાવીએ એ સમયને નહિ જોખાવવાની અસાનતા જાહેર કરવા બરાબર કરીએ છીએ.

ખરી વાત તો એ છે કે-મહાવીરના પ્રત્યેક પૂજારીએ-પડી તે સાધુ હોય કે ગૃહસ્થ-સમયને જોખાવી તીથોની રક્ષા માટે, જન-ધર્મના પ્રચાર માટે, જનધર્મમાં ઘખલ થવા-મહાવીરના પૂજારી બનવા ધ્રુજનારા લોકોને અપનાવવા માટે અને જન સમાજનાં સુવર્ગને શિક્ષા તેમજ હજાર આદિમા આગળ વધારવા માટે પોતાના

સમયને ઝોળખે

તન-મન-ધનનો ભોગ આપવાની જરૂર છે અને તેજ ખરી મહા-
વીર જયન્તી છે સમયને ઝોળખ્યા સિવાય, કેવળ પોતાની વાહ
વાહને માટે-પોતાના નામને માટે, પોતાની મોટાઇને માટે વાળ
વગાવવામા કે મિથ્યા નો ઉઠાવવામા લાખેનો ધુમાડો કરાવી નાખ
વામા આવે અને કહેવું કે-આ તો મહાવીરના નામ માટે છે,
મહાવીરના શ્રામ માટે છે, મહાવીરના ધર્મની ઉન્નાતિ માટે છે, એ
નગી દાલિકતા નહિ તો ખીણુ શુ છે ? ખરી મહાવીર જયન્તી
ઉજવવાનો પ્રમુખ અત્યારે આની ઉપરિચિત થયો છે એને માટે
લાખોની મખાવત કરવા કોઇ વીરનો વીરનો પૂજારી નીમ્યો ?
આપણુ તીર્થધન લૂટારું રહ્યું છે સિદ્ધક્ષેત્ર જેવા પવિત્ર તીર્થ ઉપર
આજ ભય કર આદતનુ વાદળ ઘેરાઇ રહ્યું છે, અને વિખેરાવવા
માટે એની સ્વતંત્રતા મેળવવા માટે કોઇ મખાવતી વીર નીકળ્યો ?
અત્યાજ્ઞ તો ખરી મહાવીર જયન્તી તે ઉજવવાની છે જ્યાં સુધી
આપણે પવિત્ર તીર્થ અને તીર્થો સ્વતંત્રતા પૂર્વકે આપણા હાથમા
ન આવે, ત્યાં સુધી આપણા બીજા ઉત્સવો એ ઉત્સવો રૂપે હોવા
જ ન જોઇએ

મહાવીર જયન્તીનો ખીજો પ્રકાર મહાવીરના ધર્મનો પ્રચાર
રહે એ છે મહાવીરનો ધર્મ-જૈનધર્મ એ ધર્મવર્સલ ધર્મ છે,
જગતનો ધર્મ છે સર્વમાન્ય ધર્મ છે છતાં એ ધર્મને માનનારા
આવા ભુદિવાદના જમાનામા ગણી ગાંડી સખ્યાના માણ્યો હોય,
એનું કારણ શુ છે ? એનું કારણ સ્પષ્ટ છે મહાવીરના પૂજારી
તરીકે અભિમાન ધરાવનારોએ મહાવીરના ધર્મને પોતાનો બાપીકા
વર્મ માની લીધો છે એ ધર્મની શીતલ છાયામાં બેસવાનો જાણે
કે મીઠા કોઇનો હજી નથી, અને કલય કોઇ એ ધર્મની ઝાંચે
આવીને ઉઠો એ રહે તો તેની માથે કોઇ પણ જાતની છટ કે

મમત્વભાવ રાખવાની ઉદારતા મહાવીરના પૂજારીઓ આપણે ધર્મ-
ના જ નથી આવી સ્થિતિમાં મહાવીરના ધર્મનો પ્રચાર કેમ
કઈ શકે ? મહાવીરના પૂજારીઓની મધ્યમાં કેમ વધી શકે ?
ધર્મની માથે મામાગ્નિક બધાગણોને સડોવાવનાં, એ વાસ્તવિક
ધર્મને ખાળોચિયામાં કુબારી રાખવા બરાબર જ નથી !
જમત જમત ચલુ છે બુદ્ધિવાદનો જમાનો ૭, વિજ્ઞાનની
ઓળી ઉપર જે વર્મના મિદાનનો મોટાના સોપાની બરાબર
ઓળી ઉડે, એ ધર્મનો રીંગણ ઘડાવે આજે દુનિયા તૈયાર છે
ત્યારે જુ મહાવીરના પૂજારીઓ આ એ કર્તવ્ય નથી કે-કોઈ પણ
જાતિ કે કોઈ પણ દેશનો માધુર્ય આ ધર્મનો આજર કરે-સ્વીકાર
કે, એને મર્યાદા અપનાવવો / જરૂર, જેઓ એક સમયે દૂર જઈ
હતા, મહાવીરના પૂજારી હતા, પરંતુ અત્યારે કાનના પ્રભાવે કે
આપણી બેદરબરીથી વિખુટા પડી ગયા છે, એઓને અપનાવવાની
અને જૈનધર્મની ચીનત ઝાપામાં મેમાડી તેમ જ સાથે મર્વ પ્રકારનો
અવહાર આજુ કરવાની પણ ઉદારતા મહાવીરના પૂજારીઓ
ન કરી શકે, એના જેવો બેદરબરીથી વિષય ખીજો કયો કહી શકાય !
અત્યેવ મહાવીરના પ્રત્યેક પૂજારીનું કર્તવ્ય છે કે મહાવીરના
ધર્મનો જેમ વધુ પ્રચાર થાય, એને માનવાવાળા વધે, અને દુનિયા
જનધર્મના વાસ્તવિક સિદ્ધાંતોને જાણે, એવા જે કંઈ શક્ય ઉપાયો
હોય, તે હાથમાં લેવા અને કોઈ પણ દેશ કે જાતિનો માધુર્ય યદિ
જનધર્મ પાલન કરે છે, તો તેની સાથે તમામ પ્રકારનો વ્યવહાર
રાખવાની ઉદારતા રાખવી, એ મહાવીર જન્યન્તીનો ખીજો પ્રકાર છે
ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે સ્વધર્મની માથે પરદેશ રાખવાનું કર-
માન મહાવીરના ધર્મમાં છે જ નહિ સ્વધર્મ સાથે પણ પરદેશ-
અનુદારતા રાખવાનું કાર્ય તો તેજ કરી શકે કે જેણે મહાવીરના

સામ્યનાને ઓળખ્યો નથી. ભગવાન મહાવીરે કોઇની સાથે કોઇ દિવસ બેઠે રાખ્યો નથી. એને મન તો ધની કે નિર્ધન પતિ કે મૂર્ખ, બાલ કે વૃદ્ધ હિંદુ કે મુસલમાન, ભક્ત કે અભક્ત, શત્રુ કે મિત્ર, આર્ય કે અનાર્ય-તમામ એક ભરખા હતા. મહાવીર તમામ આત્માઓમા એકે સરખી અનતશક્તિ જોતા હતા. અને અતએવ સ સારનો કોઇપણ આત્મા આત્મક-ચાલુનો-મોક્ષનો અધિકારી છે, એમ તેમણે માન્યું, સમજાવ્યું અને વતનમાં મૂકી ખતાવ્યું હતું 'સુયગદાગસૂત્ર'માં

પમ્મદોસ્સે નિરાકિચ્છા ન વિમ્મક્કેજ્જ વેણદ્ધ ।

મણમા ઘયમા ચેવ કાયમા ચેવ અંતસો ॥

આત્મજળને ફેરવી દેપને ૨૨ કરી કોઇની પણ સાથે મન-વચન કાયાથી મરણ સુધી વિરોધ ન કરવાની પ્રભુએ આજ્ઞા કરી છે આ પ્રભુઆજ્ઞાનું રહસ્ય શું છે ? એ મહાવીરના પૂનરીએ મમજરો કે 'મહાવીરનો ધર્મ-રાગ-દેપન' ૨૨ કરવાનો ધર્મ-જગતનો કોઇપણ મનુષ્ય પાનન કરવાનો અધિકારી છે અને જ્યાં એક ધર્મી તરીકેનો ઘવો થયો એટલે ત્યાં એક જીજ્ઞાની સાથે પરહેજ રાખવો પાનવે જ નહિ-રખાય જ નહિ અને જ્યાં સુધી કોઇ પણ સમાજ આટલી ઉલગતા ન હોય ત્યાં સુધી તે સમાજે માનેતા ધર્મનો પ્રચાર કદિ સંભવિત જ નથી અને તેથી મહાવીરના પ્રત્યેક પૂનરી પ્રયે એ કહેવું લગાડે અત્યુ કિનવાળું નથી કે ઉત્તરતાપૂર્વેક મહાવીરના ધર્મનો પ્રચાર કરવા માટે સૌથી પહોંતા અધર્મિઓને અપનાવવાનો-માથે લેવાનો-જ જરૂર છે અને તેમ થાય તો જ મહાવીરનો ધર્મ પ્રચાર પામે અને મહાવીરની વાસ્તવિક જયન્તી ઉજવી ગણાય.

હવે નીચે પ્રકાર મહાવીરના 'શાસન' સંબંધી છે શામન'

ગાંધી અહિં ' આગાઓ ' થી મતવબ છે મહાવીરની આગાઓનું પાલન એજ મહાવીરની માયી જમન્તી. આ આગાઓનું પાલન આપણે-મહાવીરના પૂજારીઓ કેટલું કરીએ છીએ, એ પ્રત્યેક પૂજારીએ વિચારવું ધટે છે

કોઈ પણ પિતાનો સાચો પુત્ર તેજ કે જે પિતાના આગાનું પાલન કરે. કોઈ પણ માલીકનો માલો સેવક તેજ છે કે જે માલીકની આગાઓને શિરોધાર્ય ગણે અને કોઈ પણ દેવનો સાચો પૂજારી તેજ કે જે તે દેવની આગાઓનું શિર માટે પાલન કરે. આપણે તો મહાવીરના પૂજારી ! મહાવીર એટલે જગતના પિતા, મહાવીર એટલે જગતના માલીક મહાવીરની આગા એ આપણા માટે આપણું મર્વસ્ત્ર હોવું જોઈએ મહાવીરની આગા એ આપણા માટે શિર માટે પાનનીયા હોવી જોઈએ આપણા હાડકા ખૂન અને ગેમ રામમા મહાવીરની આગાપાલનનો ભાવ ઓતપ્રોત થઈને રહેવો જોઈએ, અને તોજ આપણે મહાવીરના પૂજારી તરીકે ગોબી રાખીએ-નવો કંઈ રાખીએ આપણે જે કંઈ કરીએ તે મહાવીરના માટે મહાવીરની શોભા માજ આપણી શોભા નહિ કે આપણી શોભાને મહાવીરની શોભા બનાવીએ પરંતુ અત્યારે શું થઈ રહ્યું છે ? કયા છે મહાવીરની આગાનું પાલન ? પોતાના સ્વાર્થની ખાતર યજ્ઞ-પીર્તિના લોભની ખાતર ધમના ઓઠા નીચે ઢોકામનાઓ ચનાચા જવા, એ નું મહાવીરની આગાનું પાલન છે ? મહાવીરના વેપને નામે મોજો ઉઘાડવી, એ મહાવીરની આગાનું પાલન છે ? ઉત્પત્તિ અપનાદ અને અપનાદને ઉત્સર્ગ બતાવી સ્વાર્થ સાધવા રાતરિત તત્પર રહેવું એ શું મહાવીરની આગાનું પાલન છે ? મમાજ કે જાતિનું ગમે તે યાવ, પણ પોતાના પટારા તર કરતા રાત દિવમ મન્યા રહેવું, એ શું મહાવીરની આગાનું પાલન છે ? પોતાને પૂજારવાની ખાતર સામન

પ્રભાવના કે ધમની ઉન્નતિના બદલા બતાવી શકે છે. જોવાને બર માની પૈમાનુ પાણી કરાવવું, એ શુ મહાવીરની આજ્ઞાનું પાલન છે ? કેવળ પોતાની સત્તા કાયમ રાખવા માટે તીર્થોની કે સંધોની પણ બેફરકારી કરવી, એ શુ મહાવીરની આજ્ઞાનું પાલન છે ? લોભવૃત્તિ ઓને તૃપ્ત કરવા માટે ધર્મની ક્રિયાઓમાં ટેન્શો રાખવા રૂખાવવા અને તે નિમિત્તે દ્રવ્યમમ્લ કરવો કરાવો, એ શુ મહાવીરની આજ્ઞાનું પાલન છે ? મહાવીરનો પ્રત્યેક પૂજારી મહાવીરની આજ્ઞાઓનું કેટલું પાલન કરે છે એનો સ્વયં વિચાર કરી લે. અને જ્યાં સ્વયં આજ્ઞાનું પાલન નથી, ત્યાં મહાવીરના નામની ઘટડી વગાડવા કરવી, જ્યાં જોના-ના કરવી, એ કયા સુધી સાર્થક છે એનો વિચાર કાઢી માણુઓ સ્વયં કરી શકે તેમ છે મહાવીરની પ્રથમ આજ્ઞા રાગ-દ્વેષને ક્રમ કરવાની છે. ખરું કહીએ તો જૈનધર્મીનું પ્રથમ લક્ષણ જ રાગ-દ્વેષને પાતળા કરવા એ છે. પરંતુ જ્યાં રાગ-દ્વેષની પ્રબળતા હોય અને ઈર્ષ્યાંત્રિ રાતવિવસ પ્રજ્વલિત રહેતો હોય, ત્યાં જનત્વ છે-મહાવીરના પૂજારીપણ છે, એ ક્રમ માની શકાય ? મહાવીરના પૂજારીઓ વિચારશે કે આપણામાં રાગ-દ્વેષની ન્યૂનતા કેટલી થઈ છે ? અરે, અમારા ત્યાગી મહાત્માઓજ પહેલા વિચારે. રાગ-દ્વેષની પ્રબળતા સિવાય બીજું શુ કારણ છે કે-ગળ્યાગાંધ્યા ચારસો માણુઓ પણ પોતાનું સમર્થન નથી કરી શકતા ? રાગ-દ્વેષ અને ઈર્ષ્યાની પ્રબળતા સિવાય બીજું શુ કારણ છે કે આજે આપણા તીર્થો આવી ભયંકર સ્થિતિમાં આવી પડ્યા છતાં બધા સાધુઓ મળીને કોઈ પણ જાતના એક નિશ્ચય ઉપર નથી આવી શકતા ? રાગ-દ્વેષ અને ઈર્ષ્યાની પ્રબળતા સિવાય બીજું શુ કારણ છે કે-સંખ્યાતે બહાદુર ગણાતી જૈનસમાજમાં એક પણ આદર્શ સરસા હયાતી જોવાતી નથી ? રાગ-દ્વેષ અને ઈર્ષ્યાની પ્રબળતા સિવાય બીજું શુ

કારણ છે કે પોતાના મમુદાયના માનુષ્યોમાના કેટલાક શિષ્યાઓ આરા અને સ્વ-ગદી યદ્ય રહેના ગતા તેઓના ઉપર કોઈ પણ જનનો અકુશ ગાળી શકતા નથી ? અને રાગદ્વેષ તથા ઈર્ષ્યાની પ્રવળતા સિવાય બીજી કુ ગુ કારણ છે કે આટલા ન્હાના સમુદાયમા પણ જુદા જુદા વાગઓમા ગૃહગ્રોને એથી જવાની તાણાતાણી યદ્ય રહી છે ? વિચારવાની જરૂર છે બહુજ વિચારવાની જરૂર છે મહાવીરના પૂજારીઓમા-પીતૃગમના ઉપામકોમા આટલો દ્વેષ મોભે ? ધર્મ કે મમાજ ઉન્નાતિના કાયોમા પણ એક બીજાની સદાનુભૂતિ ન હોય, એક બીજાનું અનુમોદન ન હોય, એના જોવા ઈર્ષ્યાનિ બીજો કયો હોઈ શકે ? જ્યારે આવી અવસ્થા છે, તો પછી આપણે કેમ કહી શકીએ કે આપણે મહાવીરના પૂજારીઓ મહાવીરની આજ્ઞાનું પાલન કરીએ છીએ ? અને જ્યાં મહાવીરની આજ્ઞાનું પાલન જ ન હોય, ત્યાં મહાવીર જમ્યન્તી-વાસ્તવિક જમ્યન્તી બિજાની જે કેમ મનાય ?

અતએવ મહાવીરના પ્રત્યેક પૂજારીએ મહાવીરનો ધર્મ અને મહાવીરની આજ્ઞાઓ તરફ ધ્યાન આપીનેજ પ્રત્યેક કાય કરવાની જરૂર છે મહાવીર આજ્ઞા કરે છે કે તમે જગતના પ્રાણી માત્ર માથે મૈત્રીભાવ રાખો. જ્યારે આપણે ધરમા પણ ભાઈઓ ભાઈઓમા પણ વૈર વિરોધ અને ઈર્ષ્યાઓ રાખીએ, એ કેમ પાલવે ? મહાવીર આજ્ઞા કરે છે અને પોતાના વતનથી બતાવી આપે છે કે તમે તમારા દુઃખન ઉપર પણ-તમારે ખરાબ કરનારા ઉપર પણ ગ્રેહ કરો-તેને અપનાવો અને વેરનો બદલો વેરથી ન લેતા શાંતિથી દયો. જ્યારે આપણે અવૈરીને હિતકારીને પણ વૈની માની ધિયો અને દ્વેષથી એનું છુર કરવા ગતવિવસ મચ્યા રહીએ, એ કેમ શોભે ?

પન્નગે ચ સુરેન્દ્રે ચ કૌશિને પાદસ્ત્સ્પૃશિ ।

નિર્વિશેષમનસ્કાય શ્રીધીરસ્વામિને નમઃ ॥

આ શ્લોકનો પાઠ કરી ભગવાન મહાવીરને નમસ્કાર કરનારા આપણે એના રહસ્યનો જરા યે વિચાર ન કરીએ, એ કેમ ઉચિત મણાય ?

અને તેટલા માટે મહાવીરના પ્રત્યેક પૂજારીએ આજથી મહાવીરના જન્મ દિવસથી નિશ્ચય કરવો જોઈએ કે —

૧ હું મહાવીરના ધર્મને માનનારી પ્રત્યેક સ્ત્રીને અપનારીશ અને તેની સાથે કોઈ પણ જાતનો બેદભાવ રાખીશ નહિ

૨ હું મહાવીરના ધર્મની પ્રભાવનાનું કોઈ પણ કાર્ય હશે તેના પ્રત્યે સહાનુભૂતિ પ્રકટ કરીશ અને મારાથી મનતી કોઈ પણ મનુષ્ય દેવાને તૈયાર રહીશ

૩ હું મહાવીરના કોઈ પણ પૂજારીની-પછી તે ગૃહસ્થ હોય કે સાધુ-નિદા નહિ કરે તેમ ધર્મી પણ નહિ કરું

૪ હું જેમ જનશે તેમ જગતના પ્રાણિ માત્ર માથે મૈત્રીભાવ ધારણ કરી તે આત્માઓને મારા આત્માની બરાબર સમજાશ, અને તેમના પ્રત્યેના રૂપ ભાવથી દૂર રહીશ

૫ હું મહાવીરના ધર્મને જાતે જાગે એનું કામ કદિ નહિ કરું અર્થાત્ મહાવીરના શામનની અપમાનના થાય, એવા કાર્યોથી વેગળો રહીશ

મહાવીરનો પ્રત્યેક પૂજારી મારા આ નમ નિવેદન તરફ ધ્યાન આપે અને યત્નિયમિત અશ્રમા પણ તેનું પાલન કરવા પ્રેરાય એટલું અત કરણથી ધન્યી વિરહુ છું ?

(૨૨)

ગુરૂડમવાદ.

જુદા જુદા મતમતો, જુદા જુદા દેશોમાં જુદા જુદા વાદો ઉત્પન્ન થાય છે અર્થાત્ કોઇ વખત જુદિવાદનું બળ વરે છે, તો કોઇ વખત વિજ્ઞાનવાદ વધે છે કોઇ વખત આત્મવાદની મત્તા જામે છે, તો કોઇ વખત સામ્યવાદ એક ગણાય છે કોઇ વખત શ્રદ્ધાવાદ તો કોઇ વખત ક્રિયાવાદ, અને કોઇ વખત જ્ઞાનવાદ તો કોઇ વખત સત્તાવાદ વધી પડે છે આવાજ ‘વાદો’ માં એક ગુરૂડમવાદ પણ છે ભારતવર્ષના એક ખૂણાથી બીજા ખૂણા સુધી અત્યારે જો કોઇપણ ‘વાદ’ નું જોર ફેલાયુ હોય તો તે ગુરૂડમવાદ છે તેમાં પણ જૈનમતમાં તો આ ગુરૂડમવાદનું અત્યારે એક જન સામ્રાજ્ય થયું હોય તેમ જોવાય છે

ગુરુમવાદ અથવા ગુરુમશાહી એ 'નાદશાહી' નો પ્રતિ-
ધ્વનિ છે. સત્તાના મદમા મસ્ત બની બીજાને કચડવા, પોતાની
સત્તાથી ગમે તેવા અવર્ગો કે અત્યાચારો ફેલાવવા, ધર્મના કે પુણ્યના
ઓદ્ધા નીચે જી મો કે અનીતિઓ કરવી, તેમ સ્વર્ગ-નરકની આ
વિષે પોતાના હાથમા જ તેવાનું લેકોને બાન કરાવી ધર્મના
નામે ગમે તેવા નકોસના ચલાવવા, એ ગુરુમવાદિયોનું પ્રધાન લક્ષ્ય
બિંદુ હોય છે.

આ ગુરુમવાદના ઉપામો ન કેવળ ગૃહસ્થો જ છે, પરંતુ
મહાવીરના વડીલ પુત્ર તરફિનો દાવો કરનારા અને 'મહાવીર' ના
નામે જનતાને ભ્રમમા નાખનારા કેટલાક સાધુઓ પણ છે. બ કે
એમ કહેવામા આવે કે ગુરુમવાદનો મહેરો ભાગે પ્રચાર તેઓ
હારાજ થઈ રહ્યો છે તો તેમા કંઈ ખોટું નથી.

સાધુ એટલે ત્યાગનું મદિર સાધુ એટલે પ્રેમની મૂર્તિ માધુ
એટલે ઉત્તમ ચદન, અને માધુ એટલે સુગંધી પુષ્પ. સાધુને માસા-
રિક ખટપટો સાથે શા સબંધ ? માધુને ક્રોશ અને ઝઘડાઓની
શી જરૂર ? માધુથી ક્રોધાદિ ક્યાયો કેમ કરી શકાય ? અને માધુથી
ભવ્યામાઓ ભાગતા કેમ કરે ? પણ અહિં તો 'સાધુવાદ' નથી
'સત્તાવાદ' છે, અહિં તો 'ગુરુમવાદ' છે અને માધુ એટલે
અમારાથી બહુ થઈ શકે સમરથનો નહિ દોસ ગુસ્તાઈ. અમે
સાધુ થયા એટલે સત્તાના મદમા ગમે તેને ગમે તેવા કટુવચનો
સંભળાવી શકીએ, અમે માધુ એટલે શિષ્યોને આગળથી મોટી
સામેવા અને ધુમધામો માટે પ્રેરણાઓ કરાવી શકીએ. અમે સાધુ
એટલે સાચું કહનારાઓ ઉપર પેટ ભરી આક્રમણો-આકોશ કરી

શકીએ અને સાધુ, એટલે નહીં મતભેદ ધરાવનાર કે વિચાર
સ્વાતંત્ર્ય રાખનારને મધ્યદાર કે જાતિગદારની શિક્ષાઓ કરી કરાવી
શકીએ અને સાધુ એટલે આત્મકત્યાણનો સીન બોલે વરી, ગમે
તેવા બાળકો કે અજાણ્યોને દીક્ષા આપવા નમાડી ભગાડી રાખીએ
અને સાધુ, એટલે જ્યાં જ્યાંએ ત્યાં શ્રાવકોએ ઉત્સવો ધૂમધામો-
ઉજમણા-ઉપવાનો કે વાજ જોષ્ઠએ અને તે નિમિત્તે અમારી
વાહવાહ પેપરામાં આવતી જોષ્ઠએ પડી બને મમાજના સાખો
મનુષ્યોને એક વખતનું અન્ન પાત્ર ન મળવું હાય બને, લાખો
માણસો અને સુવેકો અશિક્ષિત અવસ્થામાં જીવે ગુન્નરતા હોય,
અને હજારો વિધવાઓ ગેટલીના ટુકડા માટે મર્ગા સળધીઓ અને
બીજાઓને ત્યાં ભટ્ટી ઠોપે ચાલી હોય અમને તેની દગર
નથી અમારે તા અમારું કામ કે અમારું નામ ચલુ જોષ્ઠએ
ફલાણા ગામમાં ફલાણા મહારાજના પનારવાપી આવે અપૂર્વ
હૃદય થયો હતો અને આટલા દિવસ નોખરસીઓ ઉડી હતી, તેમ
ફલાણા ફલાણા ગામોથી પ્રસિદ્ધ એક બોલાવવામાં આ-આ હતા,
એમ પેપરામાં આવતું જોષ્ઠએ અને તો સાધુ, એટલે સાહિત્ય-
સેવક તર્કિનું કે એનું યાદ પછુ વાગ ગયી લોકો પાસેથી પેગા
કાઠીની શકીએ, પડી પેમાનો ગમે તેવો દુરપયોગ થતો હોય.

શુરુડમવાદિયો પોતાની મતાના અભિમાનમાં શુરુ નથી કરી
શક્યા અને નુ શુ નથી કરતા ? આજ શુરુડમવાદિયોના ઉપદ્રવોથી
જૈનમમાજ કેટલી ત્રસ્ત બની રહી છે ? એક પછુ કાર્મ સર્વાંગ
સુર નથી બની શકે એનું શુ કારણ છે ? શુરુડમવાદિયોના
શુરુડમવાદજ બધું જોષ્ઠ નથી કે આપણી પ્રસિદ્ધ પુણેઓ શુરુ-
ડમવાદિયોના ફદમાં ન ફસાઈ હતા, તો આજે તેના પ્રત્યે જે મતભેદ

સમયને ઓળખો

જોવા પામીએ છીએ, તે કંઈપિ જોવા ન પામતે. એ ગુરૂમવાદિયોનો જ પ્રતાપ છે કે આજે આપણા તીર્થો ખાસ કરીને શત્રુજય તીર્થ આવી બચાવી રહ્યાં છે. આવી પડ્યું છે એ ગુરૂમવાદિયોનો જ પ્રતાપ છે કે મોટા મોટા મંદિરોમાં લાખોની મિલકતો હોવા છતાં તે મિલકતથી ધર્મના કે સમાજના કાંઈને લગાર પણ શમશે પહેા ચતો નથી, બલકે એ મિલકતોનો દુરુપયોગ થઈ રહ્યો છે એ ગુરૂમવાદિયોનો જ પ્રતાપ છે કે-ઉપધાને અને એવી બીજી બીજી ધાર્મિક ક્રિયાઓમાં પણ આજે ટેકસો દયાની ભોગવી રહ્યા છે એ ગુરૂમવાદિયોનો જ પ્રતાપ છે કે આવા કટાક્ષીના સમયમાં પણ જૈન માધુઓ પોતાનું સગઈન કરી શકતા નથી. એ ગુરૂમવાદિયોનો જ પ્રતાપ છે કે જૈનધર્મ પાળનારી અનેક જાતિયો આજે અન્યાય ધર્મોમાં બળી ગઈ છે એ ગુરૂમવાદિયોનો જ પ્રતાપ છે કે જૈન સમાજનો મામાન્ય વર્ગ આજે માધુના નામથી લડકી રહ્યો છે ગુરૂમવાદિયોએ જૈન સમાજમાં 'શુ શુ 'નથી કયું' ? સમાજની ઉત્કલિત અવસ્થા ગુરૂમવાદિયોના ગુરૂમવાદને આભારી છે. મોટા મોટા શહેરોમાં વાડાઓ બધા જવા, એ ગુરૂમવાદિયોના ગુરૂમવાદને આભારી છે આજે અને અતિ ઉપયોગી સંસ્થાઓને તોડી પાડવાનો પવિત્ર (1) ત્રમલ ગુરૂમવાદિયો જ કરે છે, પોતાની અધમતાને દાખવા બીજાની ઉત્કલિતતાને અપહૃષ્ટતાના આમરમાં બતાવવાનું કાર્ય ગુરૂમવાદિયો જ કરી રહ્યા છે જિનમંદિર જેવાં શાન્તિના અને ધ્યાન કરવાના સ્થાનો અશાન્તિમય અને આડબરી ગુરૂમવાદિયોએ જ બનાવી મૂક્યા છે ગુરૂમવાદિયોએ શુ નથી કયું ? એમના પવિત્ર (1) ગુરૂમવાદો પ્રભાવ એમણે કરા નથી પાડ્યો ? અને તેમ કરીને એ ગુરૂમવાદથી તેઓ ચોક્કસ ઉપાશ્રયના માલી બની એમના છતાં પોતાને અનગાર ચોક્કસ હોતો

માજ વિચરનારા હોવા છતાં પોતાને દેશ દેશાન્તર વિહારી, ચોક્કસ ગૃહસ્થોના ઘરોમાં જ ગોચરીએ જનારા હોવા છતાં પોતાને ભૈક્ષ્યમાત્રોપજીવી, ખુબ ભારે કિંમતની કાપળો અને દુશાલા ગખવા છતાં અને બીજા ઉપકરણોના પટારા ભરી તેના ઉપર મૂર્છા રાખવા છતાં પોતાને નિષ્પરિગ્રહી કહેવગવે છે એટલું જ નહિ પણ ક્રોધની મર્તિ હોવા છતાં ક્ષમાશ્રમણ, કપટ-પ્રપચ્ચમા રાત દિવસ મન્યા રહેવા છતાં નિષ્કપની શાસનની અંદર ચતુતાના કામે કચ્ચા છતાં પોતાને શામનમત્રાદ્, આકંઠ અજાનંત ભરેલી હોના છતાં પોતાને મહાન પડિત, આચાર્યનો કે સાધુનો એક પણ ગુણ ગોધ્યો યે જડે તેમ ન હોવા છતાં પોતાને સૂરીશ્વર, અને મહા મુનિરાજ, તેમ કહીંકી હટ કહીંકા રોડા, માનુમતિને કુળગા જોડા વાળી ઝેવન પ્રમાણે ધંધર-ઉવગ્ના રખડાઉ અવગ્ની સાડુ એને સાથે ફેરવવા છતાં પોતાને મોટા મહુદાયના નાયક બેલગવવા અને મનાવવા તમાર થનાગ શુભોની કરતોથી હવે અમાને આવધાન થવાની જરૂર છે

આવા શુરૂડમો ન કેવળ સાધુવર્ગમાજ છે પણ ગૃહસ્થવર્ગમા પણ તેની મખ્યા કષ્ટ કમ નથી હોપણુ જુદા કે લલાઇની સાથે જારમો ચદ્રમા ધગવનાર કેવળ લક્ષ્મીના મંત્રા મસ્ત રહી બીજા નિર્વાન કે અત્પધનવાળોએને દનમન્નીય-કે પુત્રામ મમજનારા શુરૂડમોનું અસ્તિત્વ જેમ જૈનમમાજમા છે, તેમ, આઘી અક્ષ મેં ઓર મત્ર, દેદ અક્ષમેં હમ મમજનારા ટેલાડ કેળવાયલાઓ બીજાને અશિક્ષિત અમમજવાર અને મૂર્ખ સમજી પોતાની વાગોડા જે એક હત્યુ મતાથી ચનાની રચા છે, અથવા ચનાવવાની કોશીશ કરી રચા છે, એ પણ એ-જાનનો શુરૂડમ જ કે આવા શુરૂડમ-વાલોએ જે મદિરોના ટુંગી દોપ તો ત્યાં તેઓ તે મંત્રિની મિલકતને

પોતાની મિલવતની માફક ગમે તેમ તેનો વ્યય કરી શકે જો તેઓ પોતાના ગામના મધના આગેવાન છે, તો તેઓ પોતાની આગેવાનીના મધમા કોઇની મિનત્ત દાવપેચથી પચાવી પાડે, ધારે તેને મમાજમા ઉતારી પાડે કે ગમે તેમ કરે એમને કોઇનાથી કંઈ કહી શકાયજ નહિ

મતલબ કે ગૃહસ્થરગર્ભા પણ આવા ગુડમવાદિઓ અવરય છે. અને એઓ પોતાના ગુડમવાદનો ઉપયોગ ખુબ કરી શકે છે, પરંતુ એ ગુડમવાદિઓ સમજવું જોઈએ છે કે કોઈપણ જાતની સત્તા, ખીજઓના ઉપર જુ મ ગુજારવા માટે નહિ પરંતુ ખીજઓને અપનાવવા માટે પ્રાપ્ત થાય છે સમાજ કે જાતિ, ધર્મ કે મત્ત-દાય મળ્યા મોમાઈગી મર્યા કે પેની-ગમે ત્યા આધિપત્ય પ્રાપ્ત કરા પરંતુ તે આધિપત્યનો-ગુડમવાદનો દુરુપયોગ આ વીસમી મહીની જનતા તો કદિ પણ મહન કરી શકે નહિ જમાનો બદલાયો છે પ્રાચીન મમયમા પણ સમાજની દૃષ્ટિએ, રમની દૃષ્ટિએ, ાય કર્તાઓની દૃષ્ટિએ મહાન પુરુષા-સત્તાધારી પુરો અવસ્થ થયા કે, પરંતુ તેઓ આજમાનના સત્તાધારીઓની માફક ગુડમવાદ નહોતા ચલાવતા કારણ કે તેઓ પોતાને એક સત્તાધારી નહિ પરંતુ એવક નહીં જોગખાવતા હતા એમણે પોતાની ગુડતા-મોગપણનો વાલ ખીજઓને મનાવવામા રજડવામા, અ યાય કરવામા દોતો લીધો, પરંતુ જે જે વિષયમા તેઓ મોટા ગણાયા તે તે વિષયને લગતા મહત્વના ાનો કગવામા લીધો હોય અને તેનું જ એ કારણ હતું કે તેઓ આજે પોતાના નામો ઇતિહાસના પૃથોમા સુવર્ણાક્ષર અકિત કરાવી ગયા છે

મંત્રિતિ, મેણિંગ, અદ્રપ્રદોત આમ, શિનાદિય, વનરાજ આે મારપાયા જેવા જૈનશાળઓ અને શમ્ભાન, વિમન, ઉભન, વાગ-

ભા. વસ્તુપાન, નેજાપાલ, ભામાચા અને કર્મચંદ્ર જેવા સત્તાધારી
જૈન મતિયો ધારતે તો આજના કાળમાં મત્તાવારી જૈન ધર્માચાર્યો
અને કહેવાતા કેળવાયલાઓ કઠોર કટનમાં ગુરુગ્રંથના પોતાનો ગુરુગ્રંથ-
વાદ ફેલાવી શકે. પરંતુ નહિ. તેઓ પોતાને વર્મના, સમાજના,
અને સાધર્મિક ભાષના એક એવક તરીકે ગમજતા હતા જીજ્ઞ
ભાષઓની ઉન્નતિમાં જ પોતાની ઉન્નતિ અને અને કીર્તિ સમ-
જતા હતા. આવી રીતે જૈન શાસ્ત્રો અને મતિઓ નહિ
પેથડશા, ગ્રામણ, ગ્રામણ, ગ્રામણ, ભામાચાર્ય, જાવડ બાવડ
મારગ અને જેમાદગાવિયા જેવા ધર્માચાર્યોએ ગુરુગ્રંથ તો નોનો જ
ચલાયો. તેઓ જીજ્ઞ ભાવારણુ ગિયતિના લેખને કાંઈ ચીજ
નહિ સમજવાનો સત્તામંદ તો નહોતા જ ગમતા આની જ
ગીને ભાષાકુચાળી, ઉમાચારિત્રાચંદ, હરિભાષા, રત્નપ્રભાસુત્રિ,
કાનિકાચાર્ય, ભાષાકૃતિ, મિદ્યપિ મદાન, યગોભાસુત્રિ, મત્તાવાદી,
મત્તાવારી હેમચંદ્રાચાર્ય અને હીરવિજયસુત્રિ આદિ મદાન પ્રભાવ
આચાર્યો એવા થઈ ગયા કે કે જેમની આગળ અત્યારના આચાર્યો
અને સાધુઓ ચાલુરજ મમાન જ ગણી શકાય તે મદાન આચાર્યો
આપ્યા મમાજ ઉપર પોતાની મત્તા પગલાં ચડતા હતા મમાજનું
એક પાનું પણ એમની આગળ મિત્રાચ ન હાવી શકે, એવી મત્તા અને
યોગ્યતા રાખતા હતા, પરંતુ હાલ કદી શકે તેમ કે કે તેમણે
મમાજમાં ગુરુગ્રંથ ચલાવ્યો હતો ? ખરી વાત તો એ હતી કે
તેઓ પોતાના મદત્ત કરતા શામનનું મદત્ત વધારે મમાજતા હતા
તેમને પોતાની કીર્તિ કરતા શામનની કીર્તિ વધારે પ્યારી હતી.
પોતાના ગી કરતા શામનશાળી બનાવવાનું તેમને વધારે પમદ હતું
પોતાના સ્વાચ કઠોર જગતનું કલ્યાણ તેમને વધારે ગમતું હતું,
અને તે જ કારણ હતું કે-જેમ તેઓ આપી સમાજને અપનાવતા

હતા, તેમ આખાલદ્દ સારી સમાજ તેમને અપનાવતી હતી. તેઓ સમાજની નાડને તપાસનારા માથા વૈદ્યો હતા. તેઓ દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવને જાણનારા સાચા સમયજો હતા. તેઓ દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ જોઈને જૈન કે-ચાણુના કાર્યો કરવા વધાર પસંદ કરતા હતા, નહિ કે- ' પોછેસે ચલી આતી હૈ ' એ કહીનને ચરિતાર્થ કરવામાં લો- કત્યાણુ મમજતા હતા મમય પર સામનને માટે પ્રાણુ આપવાને તેઓ તૈયાર રહેતા. જૈનવર્મની પ્રભાવના માટે માન કે અપમાનની પણ તેઓ ફરકર નહિ કરનારા હતા. સંકોપમાં કહીએ તો તેઓ મતા વાતમાં-ગુરુમત્તદમાં નહિ માનનારા હતા, પરંતુ સામનવા મા માનનારા-એવાભાવને પસંદ કરનારા હતા. તેઓનો દૃ વિશ્વામ હતો કે મવા કરવામાં આત્મક યાજ્ઞ મમાયતુ છે, નહિ કે સત્તા ભોગવવામાં.

અમારા આચાર્યો પ યામાં મનિવે અને ગૃહચર્ય, કે જેઓ ગૃહમગદમાં માનનારા કે એ પોએ આપણા તે પૂર્વ પુરોના જીવનો ઉપર ધ્યાન આપવાની જ ર છે અને તેવીજ રીતે જેઓને શામનનો પ્રેમ છે જેઓ મનનીર પ્રસિદ્ધ મત્રીભાવમાં માનનારા છે જેઓ જનધર્મની રાત્રિવિ પ્રભાવનાને ચાહનારા છે, જેઓ જૈનમમાગમાં ફેલાયેલા આ અધકારથી કાગોલા છે, જેઓ વાતન વિદે સત્યનો નીપક જૈન જમતમાં પ્રમાણવા ચાહે છે જેઓન પોતાના અધર્મને ભાષ્યોની દાઝ છે અને જેઓ આ જુલ્મને અધમનુ કાળુ સમજે છે તેઓએ હવે જાગૃત થવાની જરૂર.

જેના નિવમાં મન્ય સૂર્ય ઝગમગી રહો છે એનાથી અવર્મ મહત્ત ન જ થઈ શકે એમણે એનતુ જ હુ એમણે સધળકા કે જાતિખાતોના ભય ત્યાગવોજ તો એમણે જુદા દક્ષિણને પેરાવે આપવોજ રથો એમણે મમાજના બના માટે ફકિરી લેવીજ

રહી. એમણે શુદ્ધમવાદિયોના ઉપદ્રવોને આમાનીથી વધાવી લેવા કમર કસવીજ જોઇએ એમણે જગતના કલ્યાણને માટે જરૂરીયા કરવાં જ જોઇએ એમણે સત્યં દ્રુયાત પ્રિયં દ્રુયાત ન દ્રુયાત સત્યમપ્રિયમ એ નીતિને આદાદની દષ્ટિથી નીકાળી નમ સત્ય કહેવાને બહાર પડવું જ જોઇએ મારા નમ મન પ્રમાણે આવા શુદ્ધમવાદિયોથી જગતને સાવધાન કરવા માટે એક દુકડીએ બહાર પડવાની જરૂર છે આવી એક દુકડી કેવળ આજ ગર્ષને માટે ફકીરી લઇને બહાર નીકળે અને ગામે ગામ, શહેરે શહેર ગવીયે ગવીયે અને બજારે બજારે જાહેર વ્યાખ્યાનો દ્વારા, છટા હેડમીનો અને ટ્રેમટો દ્વારા, સભાઓ અને મોસાઈગીયો દ્વારા જૈન મમાજના પ્રત્યેક અંગમા ગહેલો સડો અને તે કોની કાન થઇ રહ્યો છે ? શા માટે થઈ રહ્યો છે ? એ સડાઓને ઈર દરવા ॥ વારનાવિક શા ચા ઉપાયો છે ? એ બંની હમી તો જરા પણ દાક્ષિણ્ય કે શેલ નાખ્યા સિવાય, જરા પણ મીઠું મરચું કે ઓપ ચના-ચા સિવાય જ નમ સત્ય રૂપે પ્રકાશ કરવું જોઇએ પરંતુ મજુર, આનુ કામ માથે લેનારાઓએ સાચા આદર્શ બનવાની જરૂર છે મત્યની મૂર્તિ બનવાની જરૂર છે માયા ત્યાગી બનવાની જરૂર છે ને આમ યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરીને એક ટોળી બહાર પડે તો જરૂર શુદ્ધમવાદિ-યોનું જોર ઓછું થાય અને સમાજ કાંઈક પોનાનું કર્તાવ્ય સમજતી થાય. શામનદેવ એવા શુદ્ધમવાદિયોને સદ્બુદ્ધિ આપો, એ જ ધમ્મી વિરમુ છુ

જપાદિ થઈ શકે, બીજા જીવો ધર્મ પામે, અને શિક્ષા આદિ સમા
જોપયોગી કાર્યો થાય ' .

એ શુભદષ્ટિથી ક્ષેત્રોની પસંદગી કરવી જોઈએ.

પરંતુ વર્તમાન સમયમાં તો ઘણે ભાગે આ બંને વર્ગના
ઉદ્દેશ્યોમાં ફર્ક પડી ગયેનો જોવાય છે

કોઈ પણ ગામના આગેવાનો મુનિરાજોને વિનંતિ કરવા અગાઉ
વિચારે છે કે—

“ એવા માધુને આપણે લાવો કે જેઓ આપણી હા એ હા
કરે અને આપણો દોર સઘ ઉપર ચાલે છે એ બરાબર ચાલ્યા
કરે ”

વળી સાથે એ પણ વિચારે છે કે— એવા ચતુર પૂજન
માધુને લાવો કે જેની ખટપટથી સઘમાં ઉપજ મારી થાય ' આમ
મુનિરાજોને વિનંતિ કેવામાં જેમ આવકો મેળાતો એકિંક સ્વાર્થ
આપવાની દષ્ટિ ગણે છે તેવીજ રીતે મુનિરાજો પણ વિચારે છે કે—

“ એવા ગામમાં ચોમાસુ કરીએ કે જ્યાં મન ધાયું કાચ
કરી શકાય આવકો આપણા વગના લોચ, શિશ્યાદિને પન્થાસાદિ
પત્ની આપવી હોય તો ખૂબ ધુમધામપૂવક આપી શકાય અથવા
અથ આચાર્યાદિ પત્ની નેવી લોચ તો બન્યા મ મત થાય ઉપધા-
નાદિ લૂમવાળો મનમાની રીતે કરી શકાય, અને તેની ઉપજ આપણે
જ્યાં રાખવી હોય ત્યાં ગણી શકાય

આવી રીતે મુનિરાજો પણ પહેલેથી વિચાર કરે છે આ પ્રમાણે
બંને વર્ગના વચ્ચે વકાયા છે ધર્મશુદ્ધિ-ઉપમારની લાગણીથી
કેટલા માધુઓ ચોમાસા કરે છે અને આ આવકો ચોમામાં
કરાવે છે ?

વળી કટલીક વખત તો કેટલાક મુનિગણે એજ વિચારે કે “ આ વખત મુજબ કે સરત ઉપડો કે ન્યા સારી રીતે કામ તો થાય ” (આ કામ કયુ, એ વાચી આવ્ય વિચાર કરી શકે છે) વળી કેટલાક એવા ક્ષેત્રો શોધે છે કે ન્યા છોકરાઓને કે બાઈઓને દીક્ષાઓ માટે નમાડવા-ભગાડવાનું પણ સારી રીતે બની શકે ન્યારે કેટલાક માવ પતિત થયેલા બ્રધ્યાચારિઓ તો ન્યા મનમાની ઇચ્છા-તૃપ્તિઓ થાય, એવાજ ક્ષેત્ર શોધે છે

આ બધી મનોવૃત્તિઓ લક્ષ્ય ચૂકાયાનું જ નિર્લક્ષ્ય ખડુ કરે છે શુ કોઈ એમ વિચારે છે કે આ વખતે તો ચારો એવા ક્ષેત્રમાં કે ન્યા મુનિગણેના વિહારના અભાવે લોકો ધર્મ ઝાડી રહ્યા છે ? શુ કોઈ એમ વિચારે છે કે ચાલો એવા ક્ષેત્રમાં કે ન્યા આવકો મદિરાની સામે ચે જોતા નથી, અને મલિન્માં મહત્તી આશ્વાતનાઓ થઈ ગદી છે ? શુ કોઈ એમ વિચારે છે કે-ચારો એવા પ્રદેશમાં કે ન્યા જૈનોનું એક પણ ઘર નથી ત્યા જઈ જૈનભાવના સ્થાપન કરીએ ? શુ કોઈ વિચારે છે કે-ચારો એવા પ્રદેશમાં કે ન્યા મામાહાર વધી રહ્યો છે ત્યા ગમે તેમ્લાં કળો મહન કરી-રહી-મામાહાર ત્યાગ કરાવી મુનિમાર્ગ ખુલ્લો કરીએ ? શુ કોઈ એમ વિચારે છે કે-ચારો એવા પ્રદેશમાં કે ન્યા કોઈ જ્ઞાનો મહેંગે રાજા ભાય તેને જૈનવર્મનો અનુસાગી બનાવીએ ?

જો મુનિગણે આવી શાસનની લાગણીથી-ધર્મની શુદ્ધિથી-ખરી પ્રભાવનાનું લક્ષ્ય રાખીને પોતાના વિહારો અને ચતુર્માસના નિર્ણયો કરતા હતા-કરતા આ યા હતા, તો આજે જૈન ધર્મીઓની સખ્યા મધુરી ગાડી રહેવા પામત જ નહિ. આજે જૈનવર્મ મુજરાત બહિ-યાવાડના ખામોચીવામાં જઈને પડયોજ ન હતા, આજે મારવાડ-

મેંવાડ માનવામાં અનેક મતિયોના બારણા બંધ થયાં ન હતા
મગાળા અને મગધ જેવા પ્રદેશમાં આટલો મામાદાર વધતો નહિ
મગાળાની લાખોની સખ્યામાં હયાતી ધગવની ' સરકાક જાતિ
જનવર્મથી વિમુખ થતેજ નહિ.

અમારા મુનિવર્ગે ક્ષેત્રોની પસંદગી ક્યાની કરવાની છે ?
જે ક્ષેત્રોને પોતાના ગરાસ તરીકે માની રાખ્યાં છે ત્યાંની !
જ્યાં ખૂબ વાગ ગળે છે ત્યાંની ! જ્યાં પોતાની ઇન્ડા મુજબ
આહાર અને વસ્ત્રોની પ્રાપ્તિ થાય છે ત્યાંની ! જ્યાં ચેના આપટ
વગરવા માટે છોકરાઓ નસાડી-લગાડી શકાય ત્યાંની ! જ્યાં ધર્મના
નામો દગો રચી મન કાબુ કરી શકાય ત્યાંની ! અને અમે
ઉપાસ્યો પણ એજ પસંદ કરીશું કે જેને અમારા મઠ તરીકે
માની લીધેલ છે અને જ્યાં એમનાર શ્રાવકોની પાસે ગમે તેવી
અમલવિત-અમત્ય વાતો પણ મલવિત અને સત્ય કંઠવગવી
શકીએ ઝીએ

અમને દરમર નથી કોઈ રાખને જૈન બનાવવાની, અમને
દરમર નથી જૈનવર્મની વાસ્તવિક પ્રભાવનાની અમને દરમર છે
અમારી પ્રભાવનાની અમને દરકાર છે અમારી ઇન્ડાનૃપિઓની
પત્રી તે ધર્મના ગ્વાગ નીચે કરાવીએ કે ગમે તે નિમિત્તે. અમને
જગતના પ્રાણિયોને શુદ્ધશ્રાવક બનાવવાની જરૂર નથી. અમારે માટે
તે શ્રાવકો બહુ છે કે જેમને અમે અમા ? ઝોળીમાંથી નાચક
જરી જરીને મમકિત આપ્યું છે, અને અમારા સિવાય બીજાને
શર નહિ માનવાના-અરે માણુ પણ નહિ માનવાના નિયમો કરાવ્યા છે

બમ અમારે માટે તો ક્ષેત્રો, તે ઉપાસ્યો અને તે શ્રાવકો
કારી છે અમારે તો બીજી જગત જોવાની જરૂર નથી.

આ સક્ષબિદુને ચૂકવાના સક્ષણો નહિ તો બીજી શું છે ?
અમારો મુનિવર્ગ આમ સક્ષ ચૂકવા છતાં પણ પોતાના વ્યાખ્યા-
નોમા તેજ પૂર્વાચ્ચોના ઉલ્લેખો જોગશોરથી મલખાવમે કે જેમણે
કેવળ ધર્મની ગદા ખાતર જૈનધર્મની પ્રભાવનામા જ પોતાના
છવનો પતીત કર્યા હતાં. લગભગ પણ ઐહિક સ્વાર્થને પોતાના
કાર્યોમા મ્યાન નડોવું આપ્યું,

મમ્પ્રતિરાગને કૃત્રિમ માધુષ્યને અન્યથા દેશોમા મોમ્લી
મુનિ જોનો વિહાર ખુત્નો કર્યોનું દષ્ટાન્ત અમારા મુનિવર્ગની
નિર્ણય ઉપર બગબગ ગમી રહ્યું છે કુમારપાળ અને હેમચંદ્ર,
હીરવિજયમુરિ અને અકમરના દષ્ટાન્તો પણ અમે ધડાકા માથે
જનતાને સભાગારીએ છીએ, ધર્મની નિદા નહિ થવા દેવાના વારણે
સાધુએ પોતાનો વેપ બાળી દીધાના ઉલ્લેખો પણ આપીએ છીએ

પણ એ જુદુ ગૃહસ્થોને મમજવવા ખાતર અમે આવા
શાસન ગગી છીએ, એવું કસાવવાની ખાતર અમારે તેમાનું કંઈ
કરવું નથી અમારે તો અમારા લકતો પામે વાહવાહ ઝહેવણવણી કે
અને તેટલા માટે જ અમે દષ્ટાન્તોદ્ધાર ગૃહસ્થોને ઉત્તેજિત રાખીએ
છીએ-અમારો શામનપ્રેમ બનાવીએ છીએ,

પરંતુ અમારે તેમાનું કરવું-ધરવું કંઈ નથી અમારું તો
અમારા ધાર્યા હોતોમા રહેવું છે, અને મોજે ઉડાવવી છે અમે બહાર
નીકળીએ તો મન ધાર્યા તોશનો કેમ કરી શકીએ ? અમારી સત્તાનો
ઉપયોગ કેમ કરી શકીએ ? બોમ્લની ધર્મિયાંથી કે અમે તે કારણે આચાર્યાદિ
પદવીઓ લેવી હોય તે કેમ લઈ શકીએ ? પરંતુ અમારો મુનિવર્ગ
બૂધી ભય છે ! આ પ્રમાણે વર્તમાનમા હિતો બ્રહ્મસ્તતા નષ્ટ જેવું જ
અને કે જે ઉદેશથી ચારિત્ર સ્વીકારાયું છે, તે ઉદેશની પૂર્તિ શું આથી

માય છે ? શુ ચારિત્રનો વાસ્તવિક આનંદ મળે છે ! અને જ્યાં વાસ્તવિક આનંદ જ નથી તેમ સાધુ થવાના ઉદ્દેશની પૂર્તિ નથી, ત્યાં જીવનની સાર્થકતા શી ? અને એવી અવસ્થામાં હતો મ્હણ્ણસ્તતો નષ્ટ થવા જેવું નહીં તો બીજું શુ છે ?

વળી કેટલાકે તો એમ બહાના કાઢે કે- ‘ શુ કરીએ ! આવ કોનો અત્યંત આગ્રહ છે આ જરા ફેલાણા ફેલાણા કામ બાકી છે, તે પૂ. કરવાનો આગ્રહ કરે છે અમારા હાથે સારવાન થઈ છે, માટે પૂર પછુ અમારા હાથે જ કરવાનું આવકો કહે છે ’

પરંતુ આમાં નરી કપટપટુતા મિવાય બીજું કશું નથી હોતું જેમને પોતાના ચારિત્રના રક્ષણની બાવના છે જેમના હૃદયમાં પરોપકારની ઉત્કૃષ્ટ ઇચ્છાઓ રહ્યા કરે છે જેમને સામનની વાસ્તવિક પ્રભાવના કરવાની અભિનાયાઓ છે, તેઓ આવા બંધનોને તૃણવત્ સમજે છે ખરી વાત તો એ છે કે તે ક્ષેત્રો અને ગૃહસ્થો ઉપરનો મોહ ઝાઝનો નથી. જો તે મોહ દૂર માય, તો સસારના ત્યાગી મહાત્માઓને કોઈની પણ પ્રતિબંધકતા નડતી નથી

આ પ્રમંજે અમારા મુનિવર્ગે જગદ્ગુરુ શ્રીહીરવિજયમુરિ મહારાજનું દષ્ટાન્ત આસ કરીને રમરણુમાં લાવવા જેવું છે હીરવિજયમુરિ ગુજરાતના જ ઉત્પન્ન થયા, અને ગુજરાતમાં જ વિચ્યા ગુજરાતના જ આહારપાશી એમના જીવનને બંધ બેસતા થઈ પડ્યા હતા પરંતુ જે વખતે અકબર બાદશાહે ફતેહપુર સીકરી પહોંચવાને માટે નિમત્રણ મોકલ્યું અને અમદાવાદ ખાતે તથા ગાંધારના આગેવાનો સૂરીજીને એવા વિકટ પ્રદેશમાં નહિ જવા માટે આગ્રહ કરવા લાગ્યા, તે વખતે સૂરિજી મહારાજે આખા મંથને કયા સંદેશથી પ્રતિબોધ કર્યો હતો, એની ખબર છે ! આવકોનો

ધણે વાદવિવા' અને યુધિઓ થઈ ગયા પડી જગદગુરુ હીરવિજય-
શ્રી મહારાજે તમામ મધને મમળવતા કયુ હવુ કે —

“ મહાનુભાવો ! તમારા જવાઓના વિચારે મે અત્યાર મુધી
અવણુ કયાં છે અને હુ મમળુ છુ ત્યા મુધી પોત પોતાના
વિચારે પ્રકટ કરવામા કોઈનો પધુ ખરામ અભિપ્રાય નથી મોએ
વાળનો ઉદ્દેશ રાખીનેજ પોતાના અભિપ્રાયો જના-યા છે હવે હુ
મારો વિચાર જણાવુ છુ’

“ જો કે એ વાતનુ અત્યારે યાત્રુ વિરેચન કરવાનો પ્રેક્ષક
નથીજ’ કે આપણા પૂર્વાચાર્યોએ દેવના શામનની સેવા માટે માન
અપમાનની દરકાર રાખ્યા સિવાય રાજાજીનારમા પગપેસારો કરી
કરીને રાજાઓને પ્રતિભોધ કયો હતો એટલુજ નહિ પરન્તુ, તેઓ
દ્વારા ગામનહિતના મ્હોટા મ્હોટા કામો કરા-યા હતા કાણુ નથી
જાણુતુ કે-આર્યમહાગિરિએ સ પ્રતિરાજાને, બાપભાઈએ આમરાજાને,
સિદ્ધમેન દિવાકરે વિક્રમાદિત્યો અને કવિકાલ સર્વજ પ્રભુશ્રી-હેમ-
ચંદ્રાચાર્યે કુમારપાદરાજાને-એમ અનેક પૂર્વાચાર્યોએ અનેક રાજા-
ઓને પ્રતિભોધ્યા હતો અને તેનાજ પરિણામથી જૈનધર્મની
અત્યારે આટલી જાહોજલાલી’ જોઈ ‘શખીએ છીએ ભાઈઓ,’ જો
કે હુ તો તે પૂજ્ય પુરોહીની પગની રજ મમાનજ છુ, ’ તો પણ તે
પૂજ્ય પુરોહીના પુણ્યપ્રતાપથી ચાચદ કુદ્ધિચલોદયમ્ એ નિયમાનુ-
માર કઈ પણ શાસનસેવા ‘માટે’ ઉઘમ કરેવો, એ માંની ‘કરજ
મમળુ’ છુ રજી આપણાં તે પૂજ્ય પુરોહીને તો રાજ્ય દરબારમાં
પગ પેસારો કરવામા કેટલીક મુશ્કેલીઓ પડી હતી અને આ તો
મગ્રાદ પોતે આપણને આમત્રણુ કરે છે તો ‘પડી આપણે તેના
આમત્રણુને પાલુ કેવુ, એ મને તો વ્યાજખી માગતુ નથી’ તમે
જવા સમજી રોકો છો કે હજારો બરફ લાખો મનુષ્યોને ઉપદેશ

આપવામાં જે લાભ રહ્યો છે, તે બહુતા કદાચ એક સાલ એક રાત્રીને-મહાદેવે ઉપેશ આપવામાં રહેલો છે મારણ કે પ્રકૃષ્ઠાથી યદિ મહાદેવના હૃદયમાં જે એક પણ વાત ઉતરી જાય, તો તેનું અનુકરણ કરવાને હજારો કે લાખો મનુષ્યોને બાધ થયું પડે વળી આપણે એ વિચાર કરવાની પણ જરૂર નથી કે-જેને ગરજ હતી તે આપણે ત્યાં વસ્તુનો અધિકાર કરવાને આપમે આપા નિચારો ગાસનને માટે લાભદાયક નથી, સસારમાં-પાતાની મેળે ધર્મ કરનારા-મારા સારા કામો કરનારા મનુષ્યો બહુ ઘણા હોય છે અત્યારનો ધર્મ પાગલો છે તેઓને સમજાવી મમજાવીને-યુક્તિઓ દ્વારા દ્વારીને જે ધર્મ કરાવવામાં આવે તોજ મનુષ્યો ધર્મમાં આડક થાય છે અને યુગ્યકાર્યમાં જોડાય છે એટલા માટે આપણે તો શાસન સેવાનીજ જાવના રાખી જોઈએ કે અને રામન એવાની લાગણીથી-ભાનનાથી આપણને ગમે ત્યાં જવું પડે, તો પણ આપણે તેમાં સક્રિય રાખવોજ જોઈએ નહિ, પરમાત્મા મહાવીર દેવના અકાળ્ય સિદ્ધાન્તોનો ઘેર ઘેર જઈ પ્રકાશ કરવામાં આપમે ત્યારેજ આપણે સાચી શાસનસેના બનવી શકીશું ' સત્રી જીવ વરૂં શાસનરમી ' એ બાવનાનો મૂળ ઉદ્દેશ શો છે ? ગમે તે રીતે મનુષ્યોને ધર્મના-અર્થ સાધર્મના અનુરાગી બનાવવા માટે પ્રયત્ન કરવો. માટે તમે તમા બીજાને બધો વિચાર ડોડી દઈને અકબરની પામે જવા માટે મને સમ્મત થાઓ. એજ હું ઇચ્છુ છું ' (સુરીશ્વર અને સમ્રાટ)

જગદ્ગુરુ હીરવિજયસુરિ મહારાજનો ઉપદેશ અત્યારના તમામ મુનિવગે બરાબર હૃદયમાં ઉતારવો જોઈએ કે ઉપયુક્ત ઉપદેશ, એ શામળ પ્રભાવક સુરીશ્વરના તત્વનો ફોટો છે, દેશદેશાન્તમાં ફેરો

छाववा पडगे, जेवा उगधी ३ योछम क्षेत्रो उपगना मोहधी पहार
नहि निक्षेपनारा मुनिगज्जेजे उपसुंक्त उपेश उपर पडुन विचार
उवे। धरे ३

आपणे आपणु लक्ष्य केवन शामननी उन्नतिनो लाभ होवातुं
राप्पनु जेष्ठजे ३ लाभालाभनो विचार ३ वानी नष्ट ३ अने तेनो
दीर्घ विचार करी दवे ३ कार्य करनु जेष्ठजे ३ आगे आपणा मारसो
३ माडी आगो भनिराजे जे वग उपकार शुद्धि राप्पिनेज विच
रवानु अरे आतुर्मात्र करवानु नष्टी करता हत, तो आगे शुद्धगत
हाडीयावाउना पणु जे अने ३ आगे भनिराजेना शनधी वचित रडे
३, तेम रहवानो प्रमग आवतेज नहि

योभासु नष्ट आवे ३, मुनिराजे क्षेत्रानी पसहगी करवामा
जेम लागी गया ३ तेम गह्वे पोताना गागोभा मुनिगजे माववा
मागे दौडधाम इगी रवा ३ आवा प्रसगे माउ उपसुंक्त निवेदन
ध्यानमा लक्षणे जे मुनिराजे, पोताना अतुर्मात्रो नष्टी करन, अने
गह्वे पणु जीष्ठ हाथ पडो ३ न गपता केवन धर्मशुद्धिनी
मुनिराजेने निमत्रण करगे, तो उलयनु वत्याणु यवा मागे शास
ननी मागी प्रभावना यशे अने तेम नहि यता आत्यु आवे ३
तेम आर्थवृत्तिओमा आसक्त रही मनधायुं करवामा जेष्ठजे
रहसे, तो जे अष्ट ३ ३-इतो अष्टमस्तो नष्ट जेवी अति
प्राप्त यगे शामनदेव भवने मङ्गलुद्धि आपे, जेष्ठ ३ ३ ३

(૨૪)

એમાં શું ?

એમાં શું ? કેવું સુદર શબ્દ ! કેટલો સુદર બચાવ ! બેલા
બેલા વાદિયો, ગીકાજોર અને હેતુના હેતુઓ ભાગી જવ
ખાનારાઓનો પ નો છોડવવાનો એ સુદર ઉપાય ! તમારી કોઈ
પણ વાત ઉપર તમને કોઈ જાહેરે તો બીજો કંઈ પણ જવાબ ન
આપતા-બીજી કંઈ પણ દિનેસોરી ન જાહેર માત્ર કહી દો કે-
‘ એમાં શું ? ’ બમ, બેલી બમ ! એમાં શું ” ની આગળ
બલબતા તર્કશાસ્ત્રિયોના તર્કો તૂટી જવાના બના બના ધમ
પ્રેમિયોની શ્રદ્ધાઓ સ્તબ્ધ થઈ જવાની - ગમે તેવાનો આવેશ શાન્ત
થઈ જવાનો સ્ત્રી કે પુરુષ બાળક કે વૃદ્ધ, રૂક કે રામ ધની કે
નિધન, રાજા કે પ્રજા, દાતા કે મહેલો, કોઈ પણ હોય આ શબ્દની

આગળ ચૂપ થવાના, અને જેની પામે “ એમા શુ ” નુ શસ્ત્ર હશે, તે અવશ્ય વિજય મેળવશે

એક નવયુગને મવત્સરીના દિવમે પણ પ્રતિક્રમણ ન કરતો જોઈ, તમે તેને કહો કે “ ભાઈ, આજે તો પ્રતિક્રમણ કરવું જોઈતું હતું ” તે જવાબ અપાશે—“ એમા શુ ? ” મનન નથી કે—તે પછી તમે એક શબ્દ પણ ઉચ્ચારી શકો એક ગરીબ નાણામો કોઈ વ્યાપારી છેતરતો હોય, તેને જોઈ તમે તેને કહો કે—“ આમ ગરીબોને ચૂસો, તે ઠીક કહેવાય ? ” જવાબ મળશે—“ એમા શુ ? ” બસ, પછી તમે કંઈ નહિ કહી શકો ! એક પુરુષ પરમાત્માની પૂજા કરતા આશાતના કરતો હોય તેને તમે કહો કે—“ ભાઈ જરા ઉપયોગ પૂર્વક પૂજા કરોને ” જવાબ મળશે “ એમા શુ ? ” બસ, તમારાથી કંઈ નહિ બોલી શકાય ! આવીજ રીતે કોઈ સાધ પોતાના ધર્મથી વિરુદ્ધ વર્તન કરતો હોય, તેને તમે કહો—“ મદારાજ આપનાથી આમ થાય, ” જવાબ મળશે “ એમા શુ ? ” બસ, ખતમ એક શબ્દ પણ તમારાથી કંઈ નહિ કહી શકાય “ એમા શુ ” મા અપૂર્વ ચમત્કારિતા છે

પરંતુ બુદ્ધિ જોઈતું નથી કે—“ એમા શુ ” એ શસ્ત્ર ગાણદંડિએ જરૂર વિજય અર્પણ કરાવે છે, પરંતુ એ શસ્ત્ર ખરેખર ‘ આત્મધાતી ’ છે, “ એમા શુ ” ના શસ્ત્રમા એક એનું વિષ રહેતું છે કે, તેના ઉચ્ચારણની માથેજ આત્માના ગુણોનો ઘાત શરૂ કરે છે અને એનું જ એ પરિણામ છે કે આજે કોણ ગૃહસ્થ કે કોણ માધુ, બન્ને વર્ગમા મ્હોટે ભાજે નહિ મુઝવાયોગ્ય શિથિલતા બંને પતિતતાનો પ્રવેશ થઈ ચૂક્યો છે ‘ આચાર હીનતા ’ ની શરૂઆત ખાસ કરીને “ એમા શુ ” ન કરાવે છે જે વખતે મનુષ્યના હૃદયમા આ ભાવ—“ એમા શુ ” નો ભાવ—ઉત્પન્ન થાય

છે, ત્યારે ને ભૂલનો પ્રારંભ કરે છે અને એ નિમિત્તે કરેલી એક ભૂન બીજી મેકડો ભૂલોનો જ મ આપી આખરે પતિતતાની સ્થિતિએ પહોંચાડે .

ખન સ્મરણુમા રાખવું જોઈએ કે કોઈપણ વસ્તુનો અર્થ પાત એકદમ થનો નથી. ધીરે ધીરે શિથિલતા વધે છે, અને પછી પરિણામે કે નીચી સ્થિતિએ પહોંચી જવાય છે. પરંતુ આમ નીચે ઉતરતા ઉતરતા પણ મનુષ્ય ' એમા શુ નો આશ્રન લેતો જાય છે આ આશ્રમ જ એવો છે કે જે નીચે જતા મચ્છાનતો નથી, પરંતુ નીચે તરફ ઔર ધક્કો મારે છે વિવેકચન્દ્ર મનુષ્ય ' એમા ! ની આ ધાતક શક્તિને જોઈ શકતો નથી.

આપણે આ વાતને ઉદાહરણો માધે જરા વધારે સ્પષ્ટતાથી જોઈએ.

આવાગ-માન ક્રિયાકાંડ-એનો સબધ પણ આત્માની સાથે રહેલો છે એ વાતને આજકાલના કહેવાતા મુવારકો માનવાન તૈયાર નથી થતા નહો. એમ મમજે છે અને કહેવાને તૈયાર થાય છે કે- એમા શુ પડયુ છે ? આત્માના વિચાર કરવો જોઈએ. એમની આ મા યતાનું જ એ પરિણામ છે કે આજકાલ મોટે ભાગે કેટલાક ગૃહસ્થવર્ગમા પૂજા, આમાયિષ્ પૌષધ પ્રતિક્રમણ, તપ વિગેરે તરફ અભિરુચિ કમ જોવામા આવે છે તેઓને ' આ મ બધી કંઈ કહેવામા આવે તો માત્ર એજ જવાન આપણે કે ' એમા શુ ? ' પરંતુ એમના આ, એમા શુ ' એ નેમને કેટલીક મૂળી ઢીધા છે, એમનો આત્મા કેટલો શુદ્ધ બની ગયો છે, આત્મસ્વરૂપના ચિતનથી કેટલા રહિત બની ગયો છે એનો જવાબ તેઓ એકા તમા ઘેરની વિચર કર તા એમને ' સ્પષ્ટ સમજાય કે અમારા કરતાં માત્ર અઢાથી પણ, કંઈને કંઈ

ક્રિયા કરનારા જરૂર માગ છે અને તે વાત બિનકુત્ર માયી છે કે કેવળ શ્રદ્ધાના બળે પણ કોઈ પણ વસ્તુને પડડી રાખનારા કોઈ ન કોઈ સમયે તે ક્રિયાની વાસ્તવિકતાનો આનંદ અનુભવી શકે તે પરંતુ જેઓએ ક્રિયાને મર્યાદા ડાડી છે-જેઓ સર્વથા હાથ વોધ બેઠા છે, તેમને માટે એ વાત મર્યાદા અમલવિત થઈ ગયે ન હોય છે

મમારમા કોઈ પણ એવો ધર્મ નથી કે જેના અનુયાયીઓને માટે એક યા બીજી રીતે કંઈને કંઈ વાનિક ક્રિયાઓ કરવાની રજૂ ન રાખવામા આની હોય આ ક્રિયાઓના મહત્ત્વને નહિ મમજનારાઓ અથવા મમજવા ગર્ભા ' પ્રમા ' કે એવા બીજા કાગલો નહિ આવરી શકનારાઓએ " એમા ગુ ? " કહીને પોતાનો મર્યાદા અવસ્થા કયો છે-તે છે, પરંતુ તેઓની મિથિતિ કદની નીચી હ મુધી પડેલી ગયેલી હોય છે, એ બતાવવાની આવશ્યકતા નથી.

૧૬ થોની "શાંત તો ગાળું ઉપ" મનીએ માનુઓની દશા જોઈએ તો તેમાથી પણ આપણને ' એમા ગુ ' એ સજ્જના વણા સમજારા જેવાના મારો

૧૭ રમના રમશાઓને જો ગાંડીકાર્થો અવવોડન કરીએ તો લગભગ તમામ ધર્મના માધુઓનો એક સંગ્રોજ આચાર માનુમ પડશે મનુસ્મૃતિ અને એવા હિંદુધર્મના મીજા શાસ્ત્રોમા માધુઓના આચાર જોઈએ છીએ તો મરામર જન માનુઓના આચાર જેવાજ મજે છે

પરંતુ હિંદુ માધુઓની અત્યાગ રી મિથિતિ છે, એ કોઈથી અજાણ્યુ નથી ગાંજે, ભાગ, ચગમ, ગાડી, મોટર, ધગાગ બુચે-ધીરે ધીરે તેમા પ્રવેશ્યુ છે, બ કે અયોધ્યા, મનારમ અને એવા તીથગ્રામો કે જ્યાં હિંદુ માનુઓના મોટા મોટા અખાડા છે, ત્યાંની મિથિતિ જોતા કોઈનો પણ અંતર્ગતમા એમ જોવી ઉભા ચિના

નહિ રહે, કે “ આમના કરતાં ગૃહસ્થો શા યોગ ? ” એક કવિના
શબ્દોમાં કહ્યું તો—

જ્યાં વધારી જોગી કહાવે
ભમત મદાવે બા
પડખી માટે કરે કડાકા,
જો જો દીખજ આ

ડહી થઈ મહી લે સાથે
તીથે નાવા જા
ભગવા સાથે ભગની ફરતી,
જો જો દીખજ આ

ગામ તન્યુ ને ધામ તન્યુ પણ,
કામ તન્યાની ના
એકેતુ આસરડે બેઠા
જો જો દીખજ આ

સમારીને એક માણી
મતોળી રહે, હા
માધારીનું મડગ મોહ,
જો જો દીખજ આ

મિદ્ધ બનીને કથા મુણાવે,
પથ વધારે આ
મ રમે રગને મડગ,
જો જો દીખજ આ

બીભત્તી બેયડ હડાવે,
મદિ બાવો ચા,
આચારીને આદ સુણી,
ને ને દીખજ આ "

આ ગિયતિનુ જ પરિણામ છે કે, આજે ભારતવર્ષમાં માધુ-
ઓને રાષ્ટ્રમાં ભારભૂત મમજવામાં આવે છે અને તેમના તરફ
ભક્તિન બંને ધૃણાનુ પૂર વહી ગયું છે

આ પ્રમતે આપણે વિચારવાનું માન એવું જ છે કે આટલી
બધી શિયિનતા બધે પતિતના સાથી આવી ? શુ આવી સ્થિતિ
એકએક આવી છે ? નહિ. હમેશા શિયિનતા ધીરે ધીરેજ આવે છે
આચારની એક હીનતા જે નીચેની હદે પહોંચાડે છે અને એટલા
જ માટે હિંદુ ધર્મશાસ્ત્રોમાં મહત્વામાં આવ્યું છે કે આચારહીન
ન પુનન્તિ વેદા । આચારથી હીન મનુષ્યને વેદ પણ પવિત્ર
કરતા નથી.

આની જ રીતે—આથી પણ વધારે મખ્તાબ જૈન માધુઓના
આચાર માટે કરવામાં આવી છે, પરંતુ ત્યા ત્યા આ આચારમાં
શિયિનતાઓ પ્રાપ્ત થઈ છે, ત્યા ત્યા “એમા શુ ” નો જ આનંદ
લેવામાં આવ્યો છે ઘણી વખત આપણે એકએ છીએ કે બાહ્ય-
દષ્ટિએ એક આચાર ધરોજ નહવે જણાનો હોય છે, પરંતુ એવા
નજીવ મનાતા આચારના હુડાણમાં એવી અજબ શક્તિ રહેલી હોય
છે કે જેનું માપ, આપણે કાંઈ સકવાને બિલકુલ અસમર્થ હોઈએ
છીએ

આચાર સાધારણ હોય કે અસાધારણ—તે તો પાલનીયજ રમ

સમયનો ઓળખો

જે એમા જરા પણ શિયિલતા-એના સબધમા જરા પણ “એમા શુ”ની માયના-હેક નીચી હો આદવાનુ પ્રમ્યાન કરવા બરાબર છે

કેટનાઃ માધુએને, આપણે સગાર પણ વિચાર વિના પોતાના આચારથી વિરુદ્ધ વર્તન કરતા-ન્યવહાર કરતા નોંધએ છીએ એમનો વેપ, એમના વાગ, અને એમની બધીયે રીતબ્રાત અને ક્રિયા સમજુગ મુદ્દથોના જેવીજ નોંધએ છીએ. ત્યારે આપણને એમ થાય કે-માધુ ચર્મન આમ કેમ કરતા હશે ? પરંતુ ઉગ્ર ઉતરીને વિચા કરવામા આવે, તો એમ ચવાનુ કારણ એમની

એમા શુ ?”ની માન્યતાજ હામ છે તેમને જે પૂછવામા આવે તો તેઓ જરૂર એવો જવાબ આપશે કે “એમા શુ ?” પરંતુ આ એમનુ એમા શુ ?” ધીરે ધીરે એમને કેટલી હદે તણ ગયે-હાય કે એનો વિચાર એઓને ભાગ્યેજ રહે છે પ્રારબમા નેહવી મણાની શિયિલતાઓ ધીરે ધીરે મ્હોની મ્હોની બાજતો કે જે સાધુ ધર્મના મહાન ચિન્હો છે, એનાથી પણ દૂર કરાવે છે અને એના દૂર થયે-ઓના દષ્ટાન્તો પણ આપણને મળી શકે છે

એ પ્રમગે કાલીદાસ શર્ણુ ગોહરી એમને જાય ? એાજ મામે આવે છે, ને વૃષ્ટતે બોજ અને કાલીદામની વૃષ્ટ્યે-શો સવાં થાય કે : —

મિહ્યા ! કયા-મ્લયા ત ?

ન દિ, શપરવધે જાલમમાસિ મન્વ્યાન-

એ એ મધાપર્વશાન

પિરમિદિ મધુ કિં ? વેશ્યયા, ન્યામિ વન્ધા ?

દત્ત્યાદ્ધીમૂનીના,

“તવ કિમુ-રિપયો ?” ધીમિત્તિમેષ્તાસ્મિ ચૈવા

ચોરોડમિ ? ચૂતહેતોમ-
ત્યયિ મક્લમિવ ? નાસ્તિ નષ્ટે વિચાર ॥

બોજ માધુને પૂછે છે —“ આ તમારી ગોઢડી શુધ્ધ થઈ ગઈ છે ? ” માધુ કહે છે ના, તે ગો ડી નથી માછલા મારવાની જાણ છે નુ તમે માછલી ખાઓ છો ? મરિચીની માથે શુ મનિ પીઓ છો ? વેશ્યાની માથે ખેસીને નુ વેશ્યાને ત્યા જાઓ છો ? દુરમનના માથા ઉપર પગ દબાવે નુ તમારે દુરમન કે ? , ચોર નુ ચોરી કેમ છો ? જુગાર રમવો પડે છે

તેવડે બોજ પૂછે છે—! તમારામા જનુ કે ? કાનીલમ વડે હ-નાસ્તિ નષ્ટે વિચાર મહારાજ, નષ્ટ થયા પછી વિચાર રહેનો જ નથી.

આપણા આ રેખની પરિભ્રામમાં જીવે તે નષ્ટ થનારા મનુષ્યને સર્વ-ન-મવ ક્રિયામાં ‘ એમા શુ ’ એજ વિચાર હ્રદ છે મતલબ કે એક પગથીયુ જે ચૂકે છે તે એક નીચેજ આવીને અટકે છે ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે—“ એમા શુ ” આ શબ્દ ધ્વનિજ સદ્વિચારની વિશ્વમતા સુચવે છે અને જ્યાં સદ્વિચાર નથી, યા આત્માના પરિણામો વિશ્વમ મને છે અને જ્યાં નિશ્વમ પડિણામ થાય છે, ત્યાં કોઈ પણ જાતના પાપમાં અરેકારે રહેતો નથી અને જ્યાં અરેકારો નથી, ત્યાં પછી નાસ્તિકતા પ્રવેશી જાય છે

અતએવ દરેક આત્મકત્યાણાભિનાપી મનુષ્યોએ પોતાના આચાર-ક્રિયામાંની આશયનામાં તત્પર બંધવું જોઈએ નમાની જ્યો કે કલચિત્ પોતાથી મોટ ક્રિયા ન થતી હોય તો તેને માટે પશ્ચા-

તાપ કરવો, લઘુતા ભાવવી પરંતુ 'એમા શુ ?' એ વિચારને તો પોતાના હૃદયમાં ધ્યાન ન જ આપવું.

આ પ્રસંગે એક એ પણ વાત વિચારવા જેવી છે કે જેમ ક્રિયાકાંડથી-આચાર વિચારથી પરાહંગમુખ યનારાઓ 'એમા શુ' નો આશ્રય લે છે, તેવીજ રીતે કેવળ ક્રિયાકાંડમાં માનનારા-તેમાં જ રચી પચી રહેનારા દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવને જોયા વિના માન ક્રિયાકાંડને જ પોતાનું ધ્યેય માની સમયાનુસાર કરવા જોઈતા ખીજા કાંચો માટે પણ "એમા શુ" નો જ આશ્રય લે છે અત્યારે સમાજને કઈ વસ્તુની વધારે જરૂર છે ? અત્યારે રાષ્ટ્રની શી સ્થિતિ છે ? ઇત્યાદિ બાનતોનો વિચાર કર્યા વિના માન પોતાની પ્રાચીન પદ્ધતિને-જૂની રીતે જ ધ્યેય માની સમયાનુસાર કાંઈ કરનારાઓના કાર્યોને વખોડે છે યા તિરસ્કારની દૃષ્ટિથી જુઓ છે અને જ્યારે તેઓને કોઈ કંઈ પૂછે છે ત્યારે કહેશે કે 'એમા શુ ?' પરંતુ ખરી વાત એ છે કે-તેઓ પોતે પણ માનેલા આચારોના મહત્ત્વને-ક્રિયાકાંડના મહત્ત્વને સમજ્યા નથી મારા ધારના પ્રમાણે તેઓ ક્રિયાકાંડને પોતાનું સાધ્ય માની બેડેના હોય છે પરંતુ વસ્તુતઃ તે હીક નથી બાલ્ય આચારો 'ક્રિયાકાંડ' એ માધ્ય નહિ પરંતુ માધન છે, તેવીજ રીતે સેવાના કે ખીજા પરોપકારના કાંચો એ પણ સાધનો છે

એટલે એ ખીજાના કાર્યોને ન વખોડતા બની થોડે તેટલા અંશે તે તે સાધનોમાં અભિરચિ વધારવી, એ આત્મકથ્યાણાભિ સાધિઓનું કર્તવ્ય છે

દૂકમાં કહું તો-ક્રિયાકાંડ-આચાર વિચાર-પત્રી તે નહાનો હોય કે મોટો, પરંતુ નેના ઉ-પાયમાં અપૂર્વ રહ્યું મહેતુ છે,

અને તેથી તેમા શિથિલતા લાવની એ આત્માને હાનિ પહોચાડના બરાબર છે એવીજ રીતે સમયાનુસાર બીજા કાચો પણ જરૂરના છે, અને તે સાધનો તરફ અભિરુચિ વધારી તે તરફ દ્રષ્ટિ કરવી જોઈએ, અને જોડલા અશે ન બની શકે, તેટલા અશે ન્યૂનતા લાવવી, પરંતુ એમ કદી ન માનવું કે ‘ એમા શુ ? ’

આશા છે કે “ એમા શુ ? ” ના મતવ્યથી દૂર થઈ ‘ આત્મકન્યાયુ ’ ને પોતાનું લક્ષ્યબિંદુ રાખી તેને અનુકૂળ પ્રવૃત્તિ કરવામા આવશે

દીક્ષા ' નુ પાનન થઇ શકે છે દીક્ષા લીધા પછી પણ હજકપટો ન જાય, દીક્ષા લીધા પછી પણ સામારિક પ્રેરણાથી ચિત્ત દૂર ન થાય, દીક્ષા લીધા પછી પણ પુસ્તક કેપર્ડા કે બીજી વસ્તુઓ ઉપરની મૂર્ચ્છા ન હોય, દીક્ષા લીધા પછી પણ રાગ દેવની પ્રવૃત્તિયો વધતી રહે, અને દીક્ષા લીધા પછી પણ ઉપાધયો કે ક્ષેત્રો ઉપરના મમત્વ દૂર ન થાય, તો પછી એ ' દીક્ષા લીધા ' ની સાર્થકતા શી છે ? ક્યાં તે મહાપુરુષોની દીક્ષા, કે જેમને ખેખતાની સાથે જ ક્રોધી/માણસ પણ ચાન્ત જઈ જતો અને કયા આજે ભાગવતી દીક્ષાનો પોકાર કરનારાઓની ' દીક્ષા ' કે જેમને જોવાથી ન ક્રોધ થતો હોય એને પણ ક્રોધ થાય અને કેદાય ઓદ્ધુ મેલ પણ અખાડવા તૈયાર થાય ' દીક્ષા ' દીક્ષા 'માં પણ કેટલું અતલ છે કહેવાની મતલબ કે ' દીક્ષા ' લેવી, એટલાજ માત્રથી કે ' દીક્ષા ' નો ' ભાગવતી દીક્ષા 'ની સાર્થકતા થતી નથી ' દીક્ષા લીધા પછી પોતાના ' આત્મ કલ્યાણ ના લક્ષ્ય બિંદુને નજરે ઊડવું, એમાજ ખરી બહાદુરી છે

આવી જ રીતે દીક્ષા લેવામા જેમ પોતાના આત્મકલ્યાણ તરફ લક્ષ્ય રાખવાની જરૂર છે, તેવી જ રીતે ' દીક્ષા ' લેનારે પોતાની જવાબદારીને પણ બૂધરી જોઈતી નથી દીક્ષિતોની-સાધુ-ઓની ' જવાબદારીના સબધમા હુ ઘણી વખત મારા વિચારો બતાવી ચૂક્યો છુ એટલે વિસ્તારથી ન કહેતાં એટલું જ માન 'કહીશ કે ' દીક્ષા ' લેવી એટલે જગતના ત્રુષ બનવાનું છે, ' દીક્ષા ' લેવી એટલે એક દસ વીસ કે પચીસ ' માણસના કુટુંબના સર્કલ-માથી મુક્ત થઇ ઘસુધૈય કુટુંબકમ્ બનવાનું છે દીક્ષા લેવી એટલે જગતના પૂન્ય બનવાનું છે ' દીક્ષા લેવી ' એટલે જગતની દૃષ્ટિએ બાદશાહ બનવાનું છે દીક્ષા લેવી એટલે જગતના કલ્યાણનો

માર્ગ બતાવવાનો છે દીક્ષા લેવી એટલે જગતના કથ્યાણુ માર્ગમાં પ્રવૃત્તિવાળા રહેવા છતાં ' જલ કમનવત્ મમારની પ્રતોષન શક્તિ-ઓથી નિર્વેષ રહેવાનું સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરવાનું છે ' દીક્ષા ' લેવાની આ જવાબદારીનો ખ્યાલ માત્ર પણ નહિ કરી શકનાર દીક્ષા લેવાને યોગ્યજ કેમ કહી શકાય ? અને કદાચ લે તો પણ પોતાની આ જવાબદારી નહિ મમજી શકનાર પોતાના કર્તવ્યમાં આજી છે, એમ માની ચે કેમ શકાય ? અને જ્યારે, જે માણસ પોતાના કર્તવ્યમાં આજી નથી-કર્તવ્યથી ચ્યુત છે, એને એ દષ્ટિમાં નિહાળવો-જોવો, એ કયા મુદ્દી યોગ્ય છે, એનો વિચાર ફેરક બુદ્ધિમાન મનુષ્ય કરી શકે છે

દીક્ષાનું માહાત્મ્ય હમેશાથી મમારમાં ચાતુ આવે છે ' દીક્ષા ' પ્રત્યે-દીક્ષિતો પ્રત્યે-ગૃહસ્થોનો હમેશાથી પૂજ્યભાવ આવે રહે છે ઉત્તમ ગુણોને ધારણ કરનાર ગૃહસ્થ પણ ' દીક્ષિત ' ને દેખતાં શિર ઝુકાવશે રાગ કે મહારાગ, ગેઠ કે શાકુકાર, ગરીબ કે તવગર, સ્ત્રી કે પુત્ર, બાળક કે વૃદ્ધ ગમે તે હશે, જ્યાં તે દીક્ષિતને દેખશે, પોતાનું ઉત્તરમાંગ મસ્તક ઝુકાવશે કન્યા કાષ્ઠ અભિ માની બાલ્યદષ્ટિયાં સિર નહિ નમાવે, તો હૃદયનું નર્મન તો જરૂર કરો જ કરો પણ તે શા માટે ? એનો વિચાર, કાષ્ઠ દિવસ દીક્ષિતો ' ભાગવતી દીક્ષા ' ના ઉપાસકો કરે છે કે ? ગમે તેવો ગૃહસ્થ-વિગત અને વતી ગૃહસ્થ પણ સમજે છે કે-“ આ અમા ગયી ગુણોમાં મહોગ છે, અમે જ નાચના દૂટામાં-આરણ સમા-રણમાં ફસાએના છીએ, જ્યારે આ મહાત્મા તેનાથી દૂર છે અમે સ્ત્રી પુત્ર પગિવારના મોહમાં ફમાઈ માત્ર તેનીજ રક્ષાના સ્વાર્થમાં ફમાએના છીએ, ત્યારે આ ગુરૂવ જગતના ઉપકારમાં જ પોતાનું જીવન ખપાવી રહ્યા છે અમે ધૃતિપનોતુપતામાં લાનચુ બનેલા

છીએ, ત્યારે આ ગુરૂએ પચેન્દ્રિયના વિષયોને છૂટ્યા છે અને ધર-
 આર-કુટુંબ-કમીનાના મોહમાં ફસાએલા ડીએ ત્યારે આ ત્યાગી
 મહાત્મા મર્વ થીને ઉપરના મોહથી દૂર હોય છે ' ઇત્યાદિ વિચારોથી
 એ ગૃહગ્રો, આપણને-દીક્ષિતોને નમન કરે છે, વદન કરે છે
 પણ આ વદન કરાવનારા દીક્ષિતો કોઈ દિવસ એનો વિચાર કરે છે
 કે આ ગૃહગ્રો ને ગુરૂથી અમારા ઉપર આર્પિત થાય છે એ
 ગુરૂનો અમારામાં કેટલા છે ? કહેવાની કષ્ટ જ નર નથી કે-દરેક
 મનુષ્ય પોત પોતાના ગુણ કે અગુણ કૃત્યોને-પુન્ય કે પાપને-ગુણ
 કે અવગુણને મમજી શકે છે છોકરાનો સાચો બાપ કોણ છે, તે
 'મા જ મમજી શકે છે તેરીજ રીતે પાપ' પણ માણસ પોતેજ
 સમજી શકે છે અને તેટલા માટેજ " મા જાણે બાપ, ને આપ
 જાણે પાપ ' એવી કહેવત બોનાય છે આવી અવગ્યામાં દીક્ષિતો
 સમજી શકે છે કે ગૃહગ્રો આપણને ને માન આપે છે, ને વદનાદિ
 ક્રિયા કરે છે તેને યોગ્ય અને કયાં સુધી છીએ ! પરંતુ હવે તો
 આવી સ્થિતિ પણ નથી રહી. ગૃહગ્રો સ્વયં સમજવા લાગ્યા છે કે
 " આ મહાત્મા કયાં સુધી યોગ્ય છે ? " અને એ સમજવાનુજ
 પરિણામ છે કે-કેટલાક ગ્રંથો લખિતના સ્થાનમાં 'ધૃણા' અને
 'વદનના સ્થાનમાં 'ઓહમા રત્નની નોખતો આવ્યાનું સંભળાય છે
 અને આવી મંજાની વાતો સાચી હોય તો અરેબર જૈનસમાજની
 કમનસીબીનો જ સમય સમજવો જોઈએ અને એ કમનસીબીના
 જવાબદાર હો તો એ 'દીક્ષિતોને' 'ભાગવતી દિક્ષા ના નામે
 ધમપછાડ, કરનારાઓનેજ ગણ કે જોએ પોતાના ધર્મથી અત્યુત
 થવાના કાળે સમાજમાં આવા પ્રમોગો ઉપસ્થિત કરાવે છે જો
 દીક્ષિતો-આધુઓ પોતાના કર્તવ્યને મમજતા હોય પરમાત્માની
 આજ્ઞાઓનું પાલન કરવા તરફ શત દિવસ સંયોજ રહેતા હોય,

ધર્મ મળાળીશુ-આપણા કર્તવ્યોને-નિયમોને અનુમરી જીવન વ્યતીત કરીશુ, તો ખીજાઓને નિદા કરવાનો કે નૃણા કરવાનો કે તિરસ્કાર કરવાનો પ્રસંગ નહિજ આવે

આ બંને વિચાર જેમ દીક્ષિતોએ-સાધુઓએ કરવાનો છે તેવીજ રીતે જેઓ દીક્ષાના બાવિઠો છે, દીક્ષાના ઉમેદવારો છે, દીક્ષા વેચા માટે આમ તેમ દોડ દોડા કરે છે તેમણે પણ વિચાર કરવાનો છે દીક્ષાના ઉમેદવારોએ સૌથી પહેલા તો એજ વિચાર કરવાનો છે કે પોતાને વૈગમ્ય કેટલો છે સસારની વાસનાઓથી પોતાનું મન કેટલું ઉદ્ધિગ્ન થયું છે, અને પોને 'દીક્ષા'ના મહત્ત્વને કયા સુધી સમજી શક્યા છે 'દીક્ષા' શી વસ્તુ છે ? 'દીક્ષા'માં કેવા કેવા કષ્ટોનો મુકામનો કરવો પડે છે ? 'દીક્ષા' લીધા પછી પોતાના કર્તવ્યને બળવવા માટે બરાબર તૈયાર રહેવારો કે કેમ ? અને

દીક્ષા લેવામાં કેટલી જવાબદારિયો શિર ઉપર આવવાની છે ? આ બધી બાબતોનો દીક્ષાના ઇન્છુકે જેમ વિચાર કરવાનો છે, તેવીજ રીતે જેની પાસે તે દીક્ષા નેવા જામ છે તે ગુરૂની બરાબર પરીક્ષા કરી છે કે કેમ ? એ ગુરૂની પ્રકૃતિ પોતાની પ્રકૃતિથી મળતી આવે છે કે કેમ ? એ ગુરૂ ચારિત્રધર્મમાં સ્થિર છે કે કેમ ? એ ગુરૂ કેવળ આત્મકલ્યાણની ભાવનાથી દીક્ષા આપે છે કે એમાં બીજાને પણ કંઈ સ્વાર્થ રહેલો છે ? ઇલાહિ કેટરીએ બાજતોનો દીક્ષાના ઇન્છુકે વિચાર કરવો જેમણે છે ધરના કનેદથી કે માતા પિતાના ઉપમાથી અથવા ખીજા કોઈ કારણે કરાળી દુષ્ટિક વૈરાગ્યમાં તણાઈ દીક્ષા મળ્યા સ્વખમાં પણ કંઈ વિચાર કર્યા વિના ગુરૂ પાસે દોડી જવું અને ગુરૂને પ્રાર્થના કરવી કે 'મને તો સસાર ખારો ઉસ જેવો લાગે છે, મને જનદીથી દીક્ષા આપો' એનો અર્થ કંઈજ

નથી માટે દીક્ષા લેનારે પોતાની જવાબદારી અને ધર્મો અવશ્ય સમજવા લેખ્યે

હવે દીક્ષા આપનાર-શુદ્ધ દીક્ષા કેને આપવી ? ક્યારે આપવી ? કેવા સંયોગોમાં આપવી ? શા માટે આપવી ? છતાં જિ આમતોનો વિચાર કરવો રહે છે આ વિચાર હવે પછી કરના ઉપર નાખી અત્યારે તો આટલેથી જ વિરમુ છુ

(૨૬)

જન લેખમા આપણે ' દીક્ષા ' નું માહાત્મ્ય જોઈ ગયા તેની માથે સાધારણ દૃષ્ટિએ એ પણ તપાસ્યું કે દીક્ષા શા માટે લેવી ? દીક્ષા લેનારનો શો ઉદ્દેશ હોવો જોઈએ ?

દીક્ષા લેનારનો ઉદ્દેશ ' આત્મકથા' નો-૧૦૫૫૫૫ દૂટાથી નીકળવાનો હોવો જોઈએ નહિ કે ઉપમાથી નીકળીને ચૂસમા પડવાનો, નહિ કે મોહના ખામેચિયામાંથી નીખી મોહના સાગરમાં પડવાનો ! નહિ કે-મહાત્મ-ગુરુ કહેવરાવવા માત્રનો ! આથી વધારે ૨૫૪૪ સંદોષો મળીએ તો-

મૂઝ મુઝાય તોન ગુણ

મિટ મીસ વી ગાજ ।

ગાન વા લુટ મિલે

લોક વહે મહારાજ ॥

આ નથુ વસ્તુઓ પ્રાપ્ત કરવા માટેનો ઉદ્દેશ નહિ હોવો જોઈએ-જોઓ આ બાલ લાગ્યોથી દીક્ષા લે છે તેઓ ખરેખર જાણી જોઈને પોતાના આત્માને અવાગતિમાં લઈ જવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

આ ઉપરાંત દીક્ષા લેનારની જવાબદારીનો ખ્યાલ પણ તે લેખમા ઉપસ્થિત કરાવે છે એટલે કે-દીક્ષા લેનાર ન કેવળ પોતાના આત્મા માથે માટે દીક્ષા લે પરંતુ દીક્ષા લીધી પછી તે જગતના હિત અને કે દીક્ષા લીધી પછી તે જગતનો આદર અને કે એટલે એણે તો એક ચોખ્ખા-નિમળ આદર્શ-કાચની માફક રહેવાનું છે

હવે આ લેખમા આપણે એ વાતનો વિચાર કરીએ કે,
“ દીક્ષા કેણે આપવી ? ”

આ એક વિચારણીય પ્રશ્ન છે દીક્ષા લેનારમાં જેમ યોગ્યતા જોવી પડે છે-જેવી જોઈએ છે, તેનીજ રીતે દીક્ષા આપનારને પણ પોતાની યોગ્યતાનો પહેલા વિચાર કરવો પડે છે ' દીક્ષા આપવી ' એટલે 'ખીન્ન જીવોની જીવનશૈલીને પોતાના હાથમાં લેવાની છે દીક્ષા આપવી, એટલે ખીન્ન જીવોના આત્મોદ્ધારની જવાબદારી પોતાના શિરપર લેવાની છે દીક્ષા આપવી, એ કંઈ બાળકોના જે નથી. દીક્ષા આપનારમાં ઘણી ઘણી યોગ્યતાઓ જોઈએ છે દીક્ષા આપવામાં ખામ મહત્ત્વના ગુણો હોવા જોઈએ છે પરંતુ અત્યારે તો જૈન મહાજનમાં ગમે તેવો વેપારી ખીન્ન જીવોને દીક્ષા આપી દે છે મલચારી કે દુરાચારી, ભણેલા કે અભણ, વ્યવહારકર્તા કે અવ્યવહારકર્તા, સમયજ્ઞ કે અસમયજ્ઞ-ગમે તે હરો, પપ્પ ભગવાનના પ્રકાશિત કરેના, અરે, ભગવાને સ્વયં આદરેના પાત્ર મહાનતોનું ઉચ્ચારણ કરાવે છે પાત્ર મહાવત ખીન્નજીવોને આપે છે હવે કયા કરવો યોગ્યતા-અયોગ્યતાનો વિચાર ? ગમે તેવી ગિયતિ પોતે ભોગવવા છતાં પણ ગુરૂ જનના માટે ગત દિવસ હાથ હાથ કરની, ધમપઠાડ કરવી, ઉત્કેટ ઇચ્છાઓ કરવી, એ " ગૃહસ્થોની પુત્ર પ્રાપ્તિની ઇચ્છા " ની માથે મલકે તેથી પણ નીચી કાડીએ મૂકવા જેની ઇચ્છા નથી રહી ?

યોગ્ય પુરૂષો, ખીન્નનું કયાણુ ઇચ્છીને યોગ્ય ચુરૂપને, યોગ્ય અવસ્થામાં, યોગ્ય મંજોગામાં દીક્ષા આપે, તો તેમાં મોંઘને કંઈ કહેવા જેવું હોય જ નહિ, પરંતુ પોતામાં યોગ્યતાનો જાગે એ ન હોય, અને ખીન્નના તારણહાર જનવાનો પ્રયત્ન કરવો, એ ખીન્નના જીવન ઉપર પાણી ફેંકવાના પ્રયત્ન નથી શું ? ખરી વાત એ છે કે, પોતાના આર્થ, આગળ મનુષ્યો સત્ય વસ્તુને જુવી જાય છે અને ખીન્નના જીવનનો જરાયે ખ્યાન

કરતા નથી માધુઓ મમત્તે છે કે-અમે દીક્ષા ન આપીએ અને બે/ચાર કે પાંચ ચેલાઓ માથે આગળ આગળ દડો લઈને આસ્તે કદમ ન ચાલીએ ત્યાં સુધી અમારા સાધુત્વને લોકો કેમ જાણે ? બે-પાંચ ચેલા સાથે નહિ હાથ તો અમારા ગામિયા કેમ થશે ? અમારા ગુરુ કેમ જ્યાં જાય તે ત્યાં ગૈવ-તામા વાગે છે ! ત્યારે અમે તુ કમ છીએ ! અમે પણ જુદા વિચરીએ અને બે પાંચ ચેલા અને બે પાંચ ચેલીઓને માથે લઈ કોઈ સારા ગામમા પ્રવેશ કરીએ તો અમારૂં પણ મામમુ ન થાન શુ ! અમારી આગળ પણ માધુમેની બીડ ન જામે શુ !

વિગેરે ધ-છાઓને આદીન થઈ યોગ્યતા કે અયોગ્યતાનો ખ્યાન કર્યા સિવાય જે આવ્યો તેને મૂડે છે ખરી રીતે તેઓ એક શિષ્ય તરીકે ગુરુના ચરણમ્મળમા રહેવાના ગૌરવ કરતા ગુરુ જતી બે ચાર ભાર ઉદ્ધવનારા ચેલાઓ અને બે ચાર કપડા ઘોઈ આપનારી કે ઓના દોન જનાવી આપનારી ચેલીઓને સાથે લઈ ફરવાના ગૌરવને વધારે મહત્ત્વનું સમજે છે પણ સાચી રીતે તો તેમની યોગ્યતાની કિંમત અહિંજ અકાંઈ જાય છે કારણ કે તેઓ ગુરુના ચરણ સેવન કરતા શિષ્યના ચરણ સેવનને અને શિષ્યાઓની મનાવટો પતાવટોને વધારે મહત્ત્વ આપે છે, એમની આ ચરોલિ-ક્ષાઓજ એમની યોગ્યતા (1)નું માત્રુ અવગણ પ્રકટ કરે છે

- આવી બાજુ ધ-છાઓને આદીન થઈ હજી ખરા માધુઓ શિયો માટે જે ધમપછાડો કરે છે, જે ઉપદ્રવો મચાવે છે જે અપમાનો સડે છે, જે વૈમનસ્યોને જ મ આપે છે, જે અધર્મ પમાડે છે, એ બધી બાબનો અત્યાર મધ્યથી અજાણી નથી અને આનું એજ પરિણામ છે કે-આજ ગૃહસ્થવગ પંડીનો ધસો ખરો

ભાગ આવા ઉપદ્રવોથી, ત્રસ્ત બન્યો છે અને પરિણામે મારા કે જોડા તમામ સાધુઓ પ્રત્યે અશ્રિયભાવવાળો થયો છે ત્રિચાગવાનુ માન એટલું જ છે કે જેઓના હૃદયમાં કેવળ શાસનની જ દાઝ છે, જેઓ ખીજના કત્યાણુનેજ માન નાહે છે અને જેઓ પોતાના ચારિત્રના પ્રભાવ ઉપર પૂણુ વિશ્વાસ છે, તેઓને આટલી ધમપઠાડો કરીને દીક્ષા આપવાની ઇચ્છાઓ થાય ખરી કે ? પરંતુ ખરી વાત તો એજ છે કે-મહાન્વાકાક્ષાઓ-નોબનાનયો તેમના ઉપર મવાર થયેલી હોય છે, અને તેનું જ એ પરિણામ છે કે તેઓ પોતાની ચોગ્યતાનો જરા પણ ખ્યાલ કર્યા મિવાય અને દીક્ષા લેવા આવ નાગની પણ ચોગ્યતા તપાસ્યા મિવાય ગમે તટલી ધાર્મિક કે સામાજિક હાનિયોને નહિ જોઈને દીક્ષા આપવા માટે તૈયાર થાય કે પરંતુ એ ધ્યાનમાં રાખવાની જરૂર છે કે-તરફ સાધુઓ, ખીજને દીક્ષા આપવા અગાઉ પોતાની ચોગ્યતાનું માપ કાઢવાની જરૂર છે પોતામાં ગુરૂ મનરાની ચોગ્યતાનું માપ નાઢવાની જરૂર છે પોતામાં ગુરૂ બનવાની ચોગ્યતાનો છોટો પે ન હોય, અને બાન્ત-ઓને મૂડવા-વેના બનાવવાથી શા ફાયદો ? અને પોતામાં ચોગ્ય તાનો અભાવ છતાં ખીજને દીક્ષિત કરવો છે, એનો અર્થ જ એ છે કે એઓ જાણી જોઈને ખીજના જીવનને ફૂવામાં ફૂવાવવા આહે છે . ખીજનું ગમે તે થાય હું તો અમુક ચેલાઓનો ગુરૂ કહેવાઈશ ' એવી ઇચ્છા માનથી દીક્ષા આપનારનું હૃદય કંઈ અધમચિતિએ પહોંચેલું હોવું જોઈએ, એ કોઈ પણ મહાદેવ વિચારી શકે છે

ઉપરના વૃતાન્ત ઉપરથી કોઈએ એમ સમજવાની જૂલ નજ કરવી કે ' હું દીક્ષાનો વિરોધી છું ' નહીં, હું પોતે દીક્ષિત છું અને હું દીક્ષાને-સ્થાગવતી દીક્ષાને મનુષ્ય માત્રના કત્યાણુનું પરમ

માધન માનુ છું અને ત્રેક સાચા સાધુએ બીજા ભવ્ય જીવેના ઉદ્ધારને માટે સસારની વામનાઓમા રમી-પમી રહેના જીવેના ઉદ્ધાર કરવા ભરસકે પ્રયત્ન કરવો જોઇએ પ્રત્યેક મનુષ્યને દીક્ષાનું મહા ભય સમજાવવું જોઇએ અને યોગ્ય જીવેને યોગ્ય સમયમા, યોગ્ય સંયોગમા દીક્ષા આપવી જોઇએ એમ પણ નાનું છું પરંતુ તેની માથે સાથે દીક્ષા આપનાર પોતાની યોગ્યતાનો-જવાબદારીનો પણ ખ્યાન અવશ્ય કરવાની જરૂર છે એકે વ્યવહાર અકુશળ અને નિ ક્ષર ભાગ્યાર્થ મનુષ્ય એકે મહાન જવાબદારી ભર્યું કાર્ય ઉદા-વચ આદનો હોય, તો તે જેટલું અયોગ્ય કહેવાય તેટલું જ પોતાની યોગ્યતાનો ખ્યાલ કયાં સિવાય બીજાના જીવનની દોરી હાથમા લેવાનું કાર્ય અયોગ્ય છે અતએવ દીક્ષા આપવાની ઇચ્છા રાખનાર દરેક સાધુએ પોતાની યોગ્યતાનો ખ્યાન પહેલા કરવો જોઇએ છે

દીક્ષા આપનારમા યથા કયા ગુણો આવશ્યક છે એ સળધી જૈનશાસ્ત્રોમા અંતેક સ્થળે ઉલ્લેખ છે પરંતુ તે બધા ઉલ્લેખોનો અહિ ઉતારો ન કરતા શ્રીમાન માનવિજ્ઞયજી ઉપાધ્યાયે ધર્મ-સમ્રાજમા બતાવેલા ગુણો જ માન આપશે સંક્ષેપમા જોઇએ.

ધર્મ સમ્રાજમા દ્વિતીય ભાગના તૃતીય અધિકારમા દીક્ષા આપનાર ગુરુમા આ ૧૫ ગુણોની આવશ્યકતા બતાવવામા આવી છે —

૧ વિધિપ્રપન્નમગ્ગજય — શાસ્ત્રોક્ત વિધિ પ્રમાણે તેણે દીક્ષા લીધેલી હોવી જોઇએ આ ગુણથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ગમે તે વખતે ગમે તેમ કપડા પાતેરી બેનાર ગુરુ બનવાનો અધિકારી નથી વાચકો! વિચારો શકશે કે ઘડીમા કયાય ને ઘડીમા કયાય ઘડીમા કયાય કે ઘડીમા કયાય એમ મનમા આવ્યું તેમ જ્યાં ત્યાં વેપો બદલી સાધુ

ચનારા ગુરુ કહી શકાય કે કેમ ? પણ અત્યારે તો વિધિ પૂર્વક દીક્ષા લીધાની વાત તો દૂર રહી, પતિત થએલા અને વારંવાર બહિષ્કૃત થએલા પણ ખાસ્સા ‘ ગુરુદેવ ’ કે ‘ પન્થાસજી મહારાજ ’ થઈ દીક્ષાઓ આપે છે, એટલું જ નહિ પરંતુ ઉપધાન અને પડી નીક્ષાઓ આદિની પણ ક્રિયાઓ કરાવે છે. સ્વચ્છ દેહતાની તે કંઈ મીમા છે.

૨ આમેયિતગુરુક્રમ — ગુરુકુલવામ મેવી હાવા નોંધએ ગુરુ બનનારે ગુરુકુલવામનું સેવન કર્યું હોવું નોંધએ જૈન સમાજમાં ગુરુકુલના મેવનની, બારિ-પાછથી આપણે અવગણન કરીએ તો, ખરેખર અતિ શોચનીય દશા દેખાયા વિના નથી રહેતી. સ્વચ્છ દેહતાના કારણે અત્યારે ગળ્યા ગાંઠ્યા ભાગ્યશાળીઓ જ એવા નિકળશે કે જેમણે ગુરુકુલવાસનું સુચારુ રૂપે સેવન કર્યું હશે અથવા જેઓ કરતા હશે પરંતુ જેણે ગુરુકુલવામ મે થો નથી, તેનામાં શાન્તિ, ગંભીરતા, સમયસતતા અને શાસ્ત્રની બાબતોનું નિષ્ઠા મમજવામાં બાળ્યેજ આવી શકે છે, અને તેથી તે ગુરુ બનવાનો અધિકારી નથી થતો. ખરી વાત છે કે જે માણે શિષ્ય બન્યો નથી-જેણે ખરૂં શિષ્યત્વજ ભોગવ્યું નથી, એ ગુરુ બનીશ કેમ શકે ? જે સાચો સેવક બને છે, તેજ કોઈ દિવસ એવું બની શકે છે તેમ જ સાચો શિષ્ય બને છે તેજ ગુરુ બનવાનો અધિકારી થઈ શકે છે.

૩ અધિરાધિતચારિત્ર — જેણે પોતાનું ચારિત્ર ખડિત નથી કર્યું-અખડિત ચારિત્ર રાખ્યું છે, તે

૪ પઠિતાગમ — જેણે વિધિપૂર્વક આગમોનું અધ્યયન કર્યું હોય શાસ્ત્રના વિધિપૂર્વક આગમોનું અધ્યયન કરેલું બતાવ્યું છે, એનું કારણ એ છે કે ગુરુગમ પૂર્વક આગમોનું અધ્યયન કરેલું

ટોણુ જોઈએ આગમોનો અભ્યાસ એ સામાન્ય શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ નથી મહાન ગીતાર્થ ગુરૂઓ પાસે જોઈએ આગમોનું અધ્યયન કરે છે, તોજા આગમના રહસ્યને મેળવી શકે છે, નહિ તો મૂત્રોના અવો ઉત્પન્ન-પાવટ કરવામા લગાગ વાર ન લાગે અને અત્યારે એ પ્રમાણે સ્વચ્છ તાથી આગમે જોનારાઓની અદ્વાઓ ઉપર કાનિમાઓ લાગેની પણ આપણે કયા નથી જોતા ?

૫ તત્ત્વવિત્—તત્ત્વનો જાણનાર હોય ન્યાય વ્યાખ્યાન કે બીજા શાસ્ત્રને લાણી જરા એ જુદી વસ્તુ છે, અને તત્ત્વના જ્ઞાતા થવું એ જુદી વસ્તુ છે અત્યેવ ગુરૂ તેજ બની શકે જે તત્ત્વ હોય

૬ ઉપશાન્ત—મન, વચન વાચના વિકારોને મોકનાર-દમન કરનાર હોય.

૭ અગ્નિલે પ્રવચને વ્રાસત્યયુક્ત—માત્ર-માધી આવિકા પ મનુવિંધ સઘ પ્રત્યે વાતસત્યભાવવાળો હોય

૮ સર્વમસ્ત્વદિતાન્વયી—સમસ્ત જીવોના હિતનું અવેણુ કરનાર હોવો જોઈએ. અર્થાત્ સમસ્ત જીવોનું હિત ચાહનાર હોય, નહિ કે બીજાઓને નષ્ટ બ્રષ્ટ કરવા માટે બીજાઓને પાયમાન કરવા માટે, રાત દિવમ પ્રપચ ખેતનાર હોય

૯ જાદેય—બીજાના માલ વચનોનો આદર કરનાર હોય ચાલાદપિ શુભાવિત પ્રાણ એનું પાવન કરનાર હોય. નહિ કે-હમમહી-દુરામહી

૧૦ અનુષર્ત્તઃ—વિચિત્ર અભાવવાળા મનુષ્યોમાંથી ગુણોને શોધી, એ ગુણોનું અનુકરણ કરવાની શુદ્ધિવાળો હોય.

૧૧ ગંભીર—ગંભીરતાવાળો હોય. ગંભીરતા એ તો બધા

શુભોનો શિરનાજ ગુણ છે ગમે તેવો ગૃહ્ય પથુ તુલ્ય અભાવનો-
નાના પેટનો હોય છે, તો તે દરેક ગ્રંથે અપમાનિત અને કુખી
ધાય છે, તો પત્રી માધુને-ગુરને માટે તો કહેવુ જ શુ ? ' ગુર '
બનનારમા ને ગભીરતા નથી, -તુલ્યતા છે-ઉઠાજાપાડ છે, તો
તે વિવાહની વસ્તી હતા કે સાખના ગાર હજાર કરતા વાર નહિ
લગાડે, અને તેથી શામનને પથુ ધક્કો પડોયજે. અતએવ ' ગુર '
બનનારમા ગભીરતાનો ગુણ પથુ અત્યાવશ્યક છે

૧૨ અધિવાદી —ઉપમર્ગ પમિહના પ્રમગિમા કાપર બની
ખેદ વરનારે ન હોય પથુ અત્યાગે તો નજની નજવી માનનોમા
પથુ મર્યાદાઓ મૂળી મહાન ઉત્પાત કરી બેમનારા ' ગુરવો '
પોતાને ' મહાન ગુર ' કહેવરાવનાં ઘવો કરે છે પરન્તુ શાસ્ત્રકારો
તો એમજ કહે છે કે જે ' ગુ ' મનવા ચાહે છે તે અધિવાદી હોય.

૧૩ ઉપશમલ —યાદિયુક્ત —ઉપશમનમ્ધિ, ઉપશ્વનમ્ધિ,
અને સ્થિરહનનમ્ધિ એ લખિયોથી મુક્ત હોય

૧૪ મૃત્યાર્યમાયક —મૃત અને તેના અર્થોનો લાપક હોય.
લાપક એટલે માન અર્થ કહેનાર જ નહિ, પરન્તુ ગૃહ્ય મુખ્ય
અર્થોને સમજાવનાર હોય, પરન્તુ અત્યારે આપણે તુ નેપએ
હીએ માત્ર લાપાનાં પુસ્તકો અને તે પથુ ડિમ્સા વહાનિયો
જેવા પુસ્તકો મહાગાવનારા પથુ ' ગુર ' એ છે એટલુ જે
જવા ઘો, જેઓને પાચ પ્રતિકમણુ માન પથુ મુરકેનીથી આવડતા
હજે એવાઓ પથુ બીજાઓના તારણદાર બને છે, ' ગુરદેવ ' મને
છે, અને એવા ' ગુ ' અને ગુરના ઉપામક સિધ્ધ-આનદથી વિચરે
છે આપણે મહાન મમજી શપીએ તેમ હીએ કે આવા ગુરઓ
અને આવા શિષ્યો કાષ્ટ સારા ગુરકુળવામમા રહી કષ્ટ વિગ્રાધ્ય-

યન કરવા માથે સાચુ ગુત્વ પ્રાપ્ત કરે તો યજ્ઞગતનુ કેટલુ કલ્યાણુ કરે.

૧- સ્વગુણનુજ્ઞાતગુરુપદ —અર્થાત પોતાના ગુણની અનુસારી જોઈ ' ગુરુ ' પદ મેળવ્યુ છે અત્યંત કે જેનામા પોતાના ગુરુએ-અઠનાયકે ગુરુ પદની યોગ્યતા અર્પા છે

ઉપરના ગુણોનુ અધ્યય બુદ્ધિથી અવગોચર કરનાર પણ જોઈ શકશે કે ' ગુરુ ' બનવાનુ મહત્ત્વ ' શાસ્ત્રપરોએ એક ઓરજ પ્રકારે વર્ણવ્યુ છે અર્થાત ' ગુરુ ' બનનુ એ જેમ આજકાલના મમયમા બાગમનો ખેન થઈ પડ્યો છે, તેનુ નથી. ગુરુ બનવા માટે અતિ યોગ્યતાઓ પ્રાપ્ત કરવાની જરૂર છે

કલમ એમ કહેવામા આવે કે આગના બધા ગુણો અત્મા ના મમયમા કેમ લેઈ શકે ? તો પણ, એ તો દરેકે કમૂલ કરેનુ જ જોઈએ કે દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ પ્રમાણે આ બધા નહિ તો આમાના ધણા ખગ ગુણો તો ગુરુ મનનારમા જોઈએ જ, અને જ્યા સુધી ' ગુરુત્વ ' ગુણોથી નથી મેળવ્યુ ત્યા સુધી માત્ર 'શિષ્ય' કરીને 'ગુરુત્વ-નામ માત્રનુ ગુરુત્વ મેળવવુ, એનો અર્થ' કંઈજ નથી જેઓ ગુણોથી ગુરુત્વ મેળવીને પછી ' શિષ્ય ના ગુરુ બને છે, તેઓ જ એક સાચા ગુરુ તરીકે પોતાની ફરજો અમલ શકે છે અને એ ફરજોને બળવવા રાતદિવસ સચેષ્ટ રહ છે પોતાનામાં ગુણ ન હોય અને પત્રી નેનાચાપદ કરવાથી લોકોને પણ નાના પ્રકારની વાતો કરવાના પ્રસંગ મળે છે, અને તેથી શાસનની પણ અપમાજના સિવાય બીજુ નુ હોઈ શકે ? અતએવ શામનપ્રેમી મુનિશ્રીએ શિષ્યો કરવા અગાઉ પોતાનામાં ગુરુ' ના કેટલા ગુણો છે, એનો વિચાર કરી એ ગુણો જો પોતામા ન હોય તો તે ગુણો પ્રાપ્ત કરીને

શિષ્યો મનાવવા તરફ પ્રવૃત્તિ કરવી ઘટે છે પોતાની અયોગ્યતામાં
બીજાઓને મૂઠી પોતાનું અને પરનું જીવન પાપમાલ કરતું, એ
તો કાષ્ઠ પણ રીતે યોગ્ય ન કહેવાય હા, જોઓ ગુરૂના ગુણો ધરાવે
છે, તેઓ યોગ્ય પુરુષોને યોગ્ય સમયમાં અને યોગ્ય અયોગ્યમાં
દીક્ષાઓ આપે, એ ખરેખર પ્રશંસાને પાત્ર છે

હવે પ્રમાણે આપણે ‘ દીક્ષા કેણે આપરી ? ’ એ નોંધુ,
હવે આપણે પોતાની અયોગ્યતામાં દીક્ષા આપવાનું પરિણામ
તપાસીશું

(૨૭)

ગયા અકમા આપણે જોઈ ગયા છીએ કે—‘ દીક્ષા ’ આપનાર ગુરુમા કયા કયા ગુણો હોવા જોઈએ. કારણ કે યોગ્યતા વિનાના ‘ ગુરુ ’ ગુરુ બનીને શિષ્યનુ શુ કત્યાણુ કરી શકવાના હતા ? અત્યારે આપણે અનેક રથને જોઈ રહ્યા છીએ કે કેટલાકે ગુરુઓ કહેવાય તો જરૂર છે કે તેઓ આટના શિષ્યના ગુરુ છે, પરંતુ તેઓના અમાનુષી અત્યાચારથી ભુત્મથી શિષ્યો અદરના અદર શેકાયા કરે છે અને નળન કે ભયના કારણે છૂટી પથ શકતા નથી કેટલાક ગુરુઓ પોતાનુ કર્તવ્ય નહિ મમજવાના કારણે પોતાના શિષ્યોના હૃદયોમા યથાયોગ્ય વૈરાગ્યની પુખ્તી પણ કરી શકતા નથી બ કે સ્વયં નિરક્ષર બતાવાય હોવાથી શિષ્યોની જ્ઞાન પ્રાપ્તિનો પણ પ્રબળ કરી શકતા નથી. કેટલાક ગુરુઓ સાધારણ રીતે પડિત હોવા છતાં વાણિયાઓની પચાવતમાંથી પુરસદ મેળવી શકતા નથી, અને તેથી પોતાના શિષ્યોને બ્રાહ્મણ પડિતોના હાથમાં સોપે છે ન્યાય, વ્યાકરણ પણ બ્રાહ્મણ પડિત બણાવે, જૈન તત્ત્વજ્ઞાન પણ બ્રાહ્મણ પડિત બણાવે અને આગમનો અભ્યાસ પણ બ્રાહ્મણ પડિત જ કરાવે આનુ પરિણામ શુ આવે ? એ કોઈ પણ ભુદિમાન સ્વયં સમજી શકે તેમ છે આગમના ગુહ રહસ્યો, કે જેને સમજવામા મારા સારા વિદ્વાન સાધુઓ પણ-ગુરુમમતા પૂર્વક નહિ બણવાયો-નથી પ્રાપ્ત કરી શકતા, તે મહસ્યો આપણે એક અન્નણુ પડિત પામેથી શિષ્યોને આપવાની આશા રાખીએ એનો અર્થ શો ? અગર ગુરુ વિદ્વાન છે તો તેમનુ શુ એ કર્તવ્ય નથી કે તેમણે પોતાના શિષ્યોને સૂનોનો ગંભીર અર્થ સમજાવવો ! પરંતુ જીંમણીના મગકમાંથી અને વાણિયાઓની પચાવતમાંથી પુરમદ મળે ત્યારે શિષ્યોને બણાવેને !

આમ જુદી જુદી દષ્ટિએ તપાસતા ગુરુઓ પોતાનું કર્તવ્ય નહિ બળવવાનું જ મોટે ભાગે પરિણામ છે કે આજકાલ ન્હાના ન્હાના માધુઓમાં સ્વચ્છ દતાનો ઝેરી પવન ધુકાએવો છે

ગુરુઓની અથોગ્યતાનું એક એ પણ પરિણામ છે કે, તેઓ પોતાના સ્વાર્થની આગળ સામુદાયિક નુકસાનને જોઈ શકતા નથી. આજે દુનિયાનો ઉતારજ કેમ ન હોય, પરંતુ 'કોઈ પણ એનો હાથ આવે છે,' એવા વિચારમાં તેઓ ફરતાજ રહે છે એનું જ એ કારણ છે કે-એક સમુદાયથી બહિષ્કૃત થયેલ, ચાત્રિથી પતિત, નિરક્ષર, રોટલીવિન્ય, કે ભાતવિન્ય સાધુજ કેમ ન હોય, ખીજા સમુદાયમાં જરો કે તેને ઝટ સમ્રહી લેશે અને પોતાની માથે ફેરવશે આવી રીતે " ફર્ફીકી ફૂંટ, ફર્ફીકા રોહા, માનુમતિને કુળવા જોહા " વાળી ઠહેવતને ચરિતાર્ય કંગનારા પણ આપણા મહાન ગુરુઓ ક્યા નથી જોવાતા ? આમ કરવામાં માન તેઓનું એકજ લક્ષ્ય હોય છે, અને તે એ કે ગમે તેવો કાણો કૂબડો, ગમે તેવો રોટવાખાઉ, ગમે તેવો અક્ષવનો આથમીર, ગમે તેવો અડબડા સાધુ હશે, પરંતુ એમ તો કહેવાશે કે ફલાણા મહારાજ પાસે આટલા સાધુઓ છે ? ફલાણા મહારાજ-ફલાણા આચાર્ય આટલા માધુઓ સાથે પધાર્યા છે ! બસ, આજ દષ્ટિ પરંતુ તેઓની આ લોભવૃત્તિ સામુદાયિક સગકંને કેટલી કુઠરાધાન મમાન નીવડે છે, એનો તેઓ વિચાર કરતા નથી એક ગુરુના શિષ્યને ખીજા ગુરુઓ મઝાદવા લાગ્યા છે, એનું જ એ પરિણામ છે કે શિષ્યોમાં ગુરુઓ પ્રત્યે જે બહુમાન-વિનય-વિવેકાદિ હોવાં જોઈએ, ને રહેતા નથી કારણ કે શિષ્યો એમ સમજે છે કે-ગુરુજી જરા ટડપડ કરશે, તો લેઈ દડ-કમડલને ચાનતા થઈશું અને ખીજો કયાય જઈ બેસીશું. જેમ નાતરાની છટ જે કામમાં હોય, તે કામની આપે સ્વતંત્રપણે રહે

છે, અને પતિ પ્રત્યે જે ભક્તિ હોવી જોઈએ, તે નથી રાખતી, કારણ કે તે એમ સમજે છે કે ધણી બહુ લપ્પડ સપ્પડ કરશે તો દુનિયામાં બીજા ધણાએ તૈયાર છે એવી દશા આપણા સાધુ વર્ગની છે. જેવટે કોઈ માધુ પામે ન ઘળ ગળે તો સ્વનત્રરામ થઈને ફરે છે, કારણ કે જૈનસમાજ પીળાંની પાછળ મુઘ્ધ છે. પીતલબધારી અને ઓળો મુઠપત્તી રાખનાર દેખ્યા, એટલે આદર-ભાવ તૈયાર ન છે એવું પૂછવાની કે જાણવાની જૈનસાજ ઓછીજ દરકાર કરે છે કે-તમે કોણ છો ? કોના શિષ્ય છો ? કેમ એક-ના રખડો છો ? સમુદાયથી કેમ છૂટા પડ્યા છો ? વિગેરે.

પરંતુ આ બધાનું મૂળ કારણ તપાસીએ તો આપણા કેટલાક ગુરુઓમાં જે ગુરૂતા હોવી જોઈએ એની ન્યૂતતાનું જ આ પરિણામ છે. જો ગુરુઓ પોતાની ફરજ સમજતા હોય, સામુદાયિક સંગઠન કરીને તે પ્રમાણે ચાલતા હોય શિષ્યવેશી ન હોય, સ્વયં ગુણને પ્રાપ્ત કરીને દીક્ષા આપવાની પદ્ધતિ રાખતા હોય તો આવા પ્રસંગો ન જ બને અને બને તો પણ ક્વચિત્જ અસ્તુ.

કહવાની મતનમ કે-‘ ગુરુ બનવું ’ એ પણ એક મોટી જવા બધરી ઉઘવવા બરાબર છે, અને તેટલા માટે એવા ગુરુ બનવા માટે પહેલા યોગ્યતા મેળવવી જોઈએ છે.

આવીજ રીતે ‘ શિષ્ય કોને કરવો ’ આ પ્રશ્ન પણ વિચાર-ણીય છે. શિષ્યને માટે ધણી ધણી યોગ્યતાઓ જોવાની છે અને તે યોગ્યતાઓ હવે પછી આપણે જોઈશું.

(૨૮)

‘ દીક્ષા ’ આપનાર ગુરુમા કયા ગુણો હોવા જોઈએ, એ આપણે જોઈ ગયા હવે આપણે એ તપાસીએ કે—“ દીક્ષા કેને આપવી ” અર્થાત્ ‘ દીક્ષા ’ નો ઉમેદવાર કેણુ હોઈ શકે ? અને તેમા કયા કયા ગુણો હોવા જોઈએ ?

આ ગુણો જોવાની આવશ્યકતા એટલા માટે છે કે ‘ માધુ ’ થયુ, એટલે એક મહોગમા મહોગી જવાબદારી બેઠારવાની છે વર્તમાન પરિસ્થિતિ જોતા માધુઓનો અને ગૃહસ્થોનો એટલો બધો ધનિક સબધ બનેલો છે કે—તો ગૃહસ્થોને સાધુ સિવાય ચાલી શકે તેમ છે અને ન સાધુઓને ગૃહસ્થો સિવાય ગૃહસ્થોનું નૈતિક જીવન મદાયારતા અને કર્તવ્ય પરાયણતા, એ બધુ સાધુઓના ઉપદેશ ઉપર અવલંબી રહ્યું છે અને સાધુઓનો ઉપદેશ, તેમના જ્ઞાન અને ચારિત્ર ઉપર અવલંબી રહ્યો છે આવી સ્થિતિમા માધુઓમા સાચી માધુતા, કર્તવ્ય પરાયણતા, મમયજ્ઞપણ અને વિદ્યતા એ બધીયે વસ્તુઓની અનિવાર્ય જરૂર છે પગ્નુ આ વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ યોગ્ય પુત્રો માધુ થાય, તોજ તેમા આવી શકે અયોગ્ય પુત્રોનુ માધુ થયુ, સમાજને માટે જાર જૂતજ ગણી શકાય હા એ જરૂર છે કે—સસારના તમામ મનુષ્યો એક સરખી યોગ્યતા નથી ધરાવી શકતા, તો પણ કમમા કમ નવા થનાર માધુઓથી હરકોઈ માણસ એટલી તો આશા અવશ્ય રાખી શકે, કે તેઓ સ્વપરનુ કલ્યાણ કરનારા ન થાય તો નહિ, પરંતુ કમમા કમ પોતાનુ કલ્યાણ કરવા જોટની તો શક્તિ તેમનામા અવશ્ય હોવી જોઈએ અને તે શક્તિ ‘ દીક્ષા ’ આપનારે અવશ્ય જોવી જોઈએ

આપણે જોઈએ અને અનુભવીએ છીએ કે—એક સામાન્યમા

સામાય કાર્ય પણ કાઢને સોંપતુ હોય છે, તો પહેલા તેની પરીક્ષા કરીએ છીએ. તે કાચ માટે તેની ચોખ્ખાના જોઈએ હીએ, તો પછી મહાવીરના વડીલ પુત્ર, ત્યાગની મૂર્તિ, સાખો મનુષ્યોના આદર્શ તરીકે ઉભા કરવા પડેના એના ઉમેદવારની ચોખ્ખતા-અચોખ્ખતાનો જરા પણ વિચાર ન કરીએ અને જે આપ્યો તેને મૂડિયે, અને ધપાવે રાખીએ એ કેટલુ બેહુદુ શાસનને મા? કેટલુ ધાતક અને સમાજને માટે કેટલુ હાનિકર્તા હોઈ શકે, એ મહજ સમજી શકાય તેવો વિષય છે ખરૂ પૂછીએ તો અત્યારની હિન્નભિન્નતા અધાધુધી એ વિના પરીક્ષાએ ધબેડ્યા રાખ્યાનુ જ પરિણામ છે અને આવી જ રીતે નિરંતર પ્રગતિ જો આતુ રાખીશુ, તો એ નિશ્ચિત છે કે-સાધુ મર્યા પ્રત્યે જે કંઈ જાણ્યો-જાણ્યો યો સદ્ભાવ રહ્યો છે તે પણ જોઈ બેમવાનો મમય આવશે અને અત્યારે હિંદુ-સાધુઓની જે દયા થઈ રહી છે, તેજ દયા કદાચ જૈન સાધુઓ માટેની પણ થાય

અતએવ મુનિવર્ગે ચેતવાની જરૂર છે, અને જે કંઈ નવા સાધુઓ કરવામા આવે તેમની પરીક્ષા કરવાનુ અવરજ ધ્યાનમા લેવુ જોઈએ.

‘ દીક્ષાના ઉમેદવારમા કયા કયા ગુણો હોવા જોઈએ, એનુ વર્ણન પ્રયચન માર્ગદ્વાર, ઠાળાગચ્છત્ર તથા ધર્મસંગ્રહ આદિમા વિગતારથી કરવામા આવ્યુ છે એ વર્ણન ઉપર આપણે દષ્ટિપાત કરીએ તે પહેલા આપણી સ્થૂન દ્વિધી નિહાળતા દીક્ષાના ઉમેદવારમા મુખ્ય કયા ગુણો અનિવાર્ય હોવાય છે, તેજ જોઈ લઈએ

મૌઢી પહેલા ‘ દીક્ષા ’ ના ઉમેદવારમા એ જોતુ જરૂરનુ છે કે તે પાંચ મહાવર્તોતે પાલન કરવાનુ સામર્થ્ય ધરાવે છે કે કેમ?

સામારિક વામનાઓ ઉપરથી તેનું મન હસ્યુ છે કે કેમ ? સામારિક પ્રયોજનો તેને કમગમી શકે તેમ છે કે કેમ ? અર્થાત્ તેના હૃદયમાં વૈરાગ્યનો અકુર કયા સુધી ફૂટ્યો છે ? અને તેની સાથે સાથે એ પરિક્ષા કરવી પણ આવશ્યક છે કે એનો વૈરાગ્ય ચિન્ત્યાથી રહી શકે તેમ છે કે કેમ ? શુ ચોક્કસ કારણોથી-માતાપિતાના કે કાષ્ઠના ઇપકા વિગેરેથી ગુસ્સાવાળો થવાથી તો તેને સસાર ખારો નથી લાગ્યો ?

મણી વખત એવું બને છે કે પોતાના સબધિયો તરફનું જરા કંઈ નિમિત્ત મળવાથી માણુમને એકદમ વૈરાગ્યનો ઉભરો આવી જાય છે, પરંતુ એ ક્રોધ શાન્ત થયા પછી એને તેજ મળ-ધિયો યાદ આવે છે, અને પછી તેને વિચારે થાય છે કે “ દીક્ષા લેવાની ઉતાવળ ન કરી હતી, તો માઝ થાત, ” આ વિચારના પરિણામે કા તો તે વેષ છોડીને ધરે જઈ બેસે છે, અને કદાચિત્ સન્નિવાસ કારણે દીક્ષા નથી ઠોડતો તોપણ તેને ચારિત્રનો જે આત્મા લેવો જોઈએ અથવા મળવો જોઈએ, તે લેવો પણ નથી અને મળતો પણ નથી અને તેથી દીક્ષિત અવસ્થામાં રહેવા છતાં પણ તે શુદ્ધ જીવન-નીરમ જીવન વ્યતીત કરે છે

એટલા માટે વૈરાગ્યની પરીક્ષા દીક્ષા આપનાર ગુરુએ સૌથી પહેલાં કરી જોઈએ કે જેણે, એ હું માનું છું કે દુષ્કર્મોત્તર વૈરાગ્ય પણ કાંઈ વખતે આત્મકલ્યાણનો સાધક બને છે કંઈ બધાઓને જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય થવો નથી પરંતુ તેની સાથે માથે એવો ખર જ છે કે દુષ્કર્મોત્તર વૈરાગ્ય પણ ક્ષણિક તો નજ નોડે પ્રારબ્ધો એ દુષ્કર્મોત્તર વૈરાગ્ય ચોક્કસ મમય પછી જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય રૂપે પરિણમવો જ જોઈએ. કારણ કે જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય, એજ સ્થાયી બાવે રહી શકે છે અને એ વાત તો દેખીતી

છે કે જ્યાં સુધી પૌદ્ગલિક ભાવોની અસારતાનું જ્ઞાન થયું નથી, જ્યાં સુધી સંસારની અનિત્યતાનું જ્ઞાન થયું નથી, જ્યાં સુધી આત્મકન્યાથુ ' એ જ જીવનનું ધ્યેય સમજાયું નથી, ત્યાં સુધી સાધુતા જ કેમ પ્રાપ્ત થઈ શકે ? અને જ્યાં સુધી સાધુતા નથી પ્રાપ્ત થઈ, ત્યાં સુધી માત્ર મુજબ કે લુચન સફેદ કે પીળા-તેજ માત્ર આપણું નું કન્યાથુ કરી શકે ?

માટે, ' દીક્ષા ' ના ઉમેલ્લાગ્રામ ગુરુએ સૌથી પહેલાં વૈરાગ્ય વામનાનું જરૂર નિરીક્ષણ કરવું જોઈએ એટલું જ નહિ પરંતુ એ વૈરાગ્યની પરીક્ષા પણ કરવી જોઈએ આ પરીક્ષા અત્યારે કેટલી કઠિનમા આવે છે ? એ કોઈ કહી શકે તેમ છે ? અત્યારની દીક્ષા-ઓમા મ્હોટે ભાગે એવી દીક્ષાઓ જોઈએ છીએ કે ગમે તેવો માણસ ' દીક્ષા ' નું નામ લેતો આ યો, કે ઝંટ ગુરૂ મહારાજ તયાગ છે નથી પૂછાવું કારણ કે નથી જોવાતો વૈરાગ્ય ' જે આગળ મેડે ઉતાર નહિ ને પાછળ મેડે ધરાળ નહિ " એવો કોઈ આવ્યો, તો તે ઝંટ મુડે ભવિષ્ય થઈ જ જશે, અને જો એમ લાગ્યું કે પાછળ ગેનાર-પીટનાર છે, તો તેને માટે રઘુચક્રરેનો ઉપાય તૈયાર જ છે એવા દીક્ષા લેવા આવનાર વૈરાગીજી (!) પણ સમજે છે કે આનો, મક્કતની રેનવે સુમાધરી મળે છે, ગામ ગામ ફરીશું, જોઈશું અને માવ પાળી આપીશું, ખોડું શું છે ?

પરંતુ જુદિમાનો વિચાર કરી શકે તેમ છે કે જોના અતકર-જુમાં માયો વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો છે, એને નાસવા ભાગવાની જરૂર ખરી કે ? વૈરાગ્ય કે જે દુનિયાને એક જુગી જ દિશામા ખતાવે છે, એ વૈરાગ્યને ધારણ કરનાર માણસ શું નાસી-ભાગી શકે ? અને એ શું જીને પણ નમાડવા-ભગાડવાની ઝઝટમા પડવું પડે ખરૂં કે ? જોના અતકરજુમાં વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો છે તે ગમે તે

ઉપાયે સંબધિયોને સમજાવી શકે છે જનરલ્લીટીને જો ધરમાં હવે જાય તો પણ આખરે તો એના વૈગમ્યને આધીન સંબધિયોને મળુ જ પડે છે, તો પછી નામવા-ભાગવાનું શું કારણ હશે, એ સમજી શકાવું નથી.

આ તો આપણે યોગ્ય ઉમરના વૈરાગિયોની-દીક્ષાના ઉમેદવાગની વાત જોઈ, પરંતુ ન્હાની ઉમરના બાળકોને નમ્રા'વા-ભગાડવા કે મતાડવા મિવાય ખીન્ને રો ઉપાય છે ? એમ જરૂર પ્રશ્ન ઉદ્ભવી શકે છે.

પરંતુ આ પ્રશ્નનો ઉત્તર તો ત્સાજ મળી જાય છે કે-જાત્યા-વચ્ચા અને વૈરાગ્ય એ બેનો સંયોગ જ અકલ્પનીય છે જો કે એ વાત ખરી છે કે-મોટાઓ હજી સાગનામાં વૈરાગ્યના અકુળ-મદ્દલાવનાઓ વધારે હોય છે, તેમનું હૃદય પણ પ્રેમના હોય છે, પરંતુ સાગકોનો રંગમ્ય એટલે શું ? સાગકોનો વૈરાગ્ય એ સાચો વૈરાગ્ય નહિ, પરંતુ એક પ્રકારનો એ પણ મોહ છે-કૌતુક છે બેશક પૂર્વજ મના સમકારોથી ધણા બાળકોને માધુના ઉપરશો કે માધુને જોઈ તે તરફ તેનું ચિત્ત આકર્ષાય છે, પરંતુ ખરી રીતે એ વૈરાગ્યનું પરિણામ નથી દોવું.

આ પ્રસંગે ધણા ખગ શિષ્યવોલી મહાત્માઓ ચરિતાનુવાદ માયી એવા દષ્ટાન્તો આપે છે કે જો બાળવયમાં દીક્ષા લીધા મ બધી હોય છે ચરિતાનુવાદ માયી પાંચ પચીસ નહિ, બન્ને મે કંડો ઉત્તરગણો એવા મળી શકે તેમ છે, પરંતુ ચરિતાનુવાદ એટલે શું ? બૂલનું જોઈવું નથી કે ચરિતાનુવાદ એ વિવિવાદ નથી ચરિતાનુવાદ અને વિધિવાદમાં આકાશ પાતાળનું અંતર છે અમુક માણસે અમુક કામ કર્યું, એટલે આપણે તે કરવું જ જોઈએ,

અથવા આપણે તેમ કરી શકીએ, એમ માનનારા કે કહેનારાઓ ખરેખર સૈદ્ધાંતિક આરાઓનું મહાન અપમાન કરે છે એટલું જ નહિ પરંતુ તે પૂર્વ પુરોષોએ ગમે તે શક્તિથી, ગમે તે કારણે કરેલા અર્થેની પણ પોતાની કોમીમાં મૂકી તેમનું અપમાન કરવા બરાબર કરે છે કોણ જાણે પૂર્વ પુરોષોએ કેવા કારણે કેવા સંયોગોમાં તે પ્રભાણે ક્યું દર્શો ! ધણે ભાગે અરિતાનુવાદમાંના એવા ઉદાહરણોમાં ન્હાની ઉમરમાં દીક્ષા આપ્યાના ઉદાહરણોમાં મુખ્યત્વે એજ જોવાય છે કે- બાળકમાં શુર કષ્ટપણુ પ્રગટના ખાસ લક્ષણોના અપૂર્વ શક્તિ જુએ છે અને એ શક્તિ બતાવીને તેના માતાપિતા પામે માગણી કરે છે પછી ગમે તે રીતે તે બાળકને દીક્ષા આપે છે” આવા જ બનાવો મોટે ભાગે જોવાય છે નસાડી-ભગાડીને દીક્ષા આપ્યાના જે પ્રસંગો કોઈ કોઈ મળે છે, તેમાં પણ ખાસ કરીને એવી શક્તિવિશેષ જોવાથી અને ભવિષ્યમાં એ બાળક શાસનનો ધોગી થશે, એવું જોવાથી તેને ગમે તે રીતે દીક્ષા આપવાનો પ્રયત્ન થયેનો છે, અને એ પણ સાચું છે કે ગુરુએ તેની પ્રારભમાં જે પરીક્ષા કરી હોય છે, તેજ પ્રભાણે તે ભવિષ્યમાં નીવડે છે પરંતુ અત્યારે ? અત્યારે જોયો શાસનમાં ભય કર તોફાનો મચાવીને, સે કડો લોકોને અધર્મ પમાડીને, અજૈનવર્ગમાં પણ ખરાબ અસર ઉત્પન્ન કરીને એમલ હોમરને મૂડે છે તેઓ શુ તેનામાં એવું કોઈ અપૂર્વ લક્ષણ જુએ છે ? એનું ખરેખર લક્ષણ જોવાની કોઈ સત્તા ધરાવે છે ?

ખરી વાત તો એ છે-સ્વાર્થની આગળ પરમાર્થ જોવાતો નથી શિષ્યો વધારવાની લોભવૃત્તિ શામનમાં કુદરતીધાતનું દામ કરી રહી હોય છે, એ પણ જોઈ શકાતું નથી જે આ યો તેને મૂડ્યો, એના પરિણામે શાસનમાં કેમલા અનર્થો ઘણ રચા છે અને આવી શિષ્યલોભવૃત્તિ કેટલાક ધૂતોને પણ એક પ્રકારનું દગાઇનું સાધન

બની ગયું છે ખરૂં છે કે " લોભિયા હોય ત્યાં ધૂતારા બૂંધે મરતા નથી " શિષ્યયોભથી એવા ધણા ધૂતારાઓ કમાઈના ધધા કરી અનીતિમય જીવન ગુજારી રહ્યા છે અને અમારા મહાત્માઓ એવું જીવન ગુજારવામાં તેમને સહાયક થઈ રહ્યા છે, આ રૂં એાછું પુણ્ય (1) ઉપાજન કરી રહ્યા છે ? આવા મહાત્માઓ ધણી વખત પોતેજ કમ્યા છે, પોતાનાજ કપડા કાબળીયો અને વખતે પ્રાઈવેટ-મા રખાવેની માલમતાઓ પણ ગુમાવી બેઠેલા સંભળાય છે, છતાં એ લોભવૃત્તિને ક્યાં છોડાય છે ? અસ્તુ

હવે આપણે એ જોઈએ કે શાસ્ત્રકારો દીક્ષાના ઉમેશ્વારમા કયા કયા ગુણો જોવાનું કરમાવે છે.

જેવાજ નેપથ્યે પર તુ સુરો જેવાની તો વાત દૂર રહી, કેલીક દીવાઓ તો, એ દીક્ષાના ઉમેદવારની સૂરત ચકલ જેવા વિના પણ થઈ જાય છે, ત્યાં પછી ગુણોની ક્યાં વાત કરવી.

ઉપરના ગુણોનું બારીકાઈથી અવનોમન કરવામાં આવે, તો પ્રેક વાચકને સ્પષ્ટ જણાશે કે અત્યારે દીક્ષાને નામે જે અધ્યાધી આવી રહી છે, કનકતાના અભયબ ધરમાં મૂકવા જેવા પૂતળાઓને પણ જે દીક્ષાઓ અપાઈ રહી છે એકથી બીજાને ને બીજાથી ત્રીજાને ઠગીને માથા ખાગી જનારાઓને જે દીક્ષાઓ અપાઈ રહી છે મનુષ્યાકૃતિમાં હોના છતાં બહુચરાણના ની મારફત ચેષ્ટા કરનારાઓને પણ જે દીક્ષાઓ અપાઈ રહી છે, બાર વાગે આદાર કરવા જેસે અને ઝા-૪ વાગે ઉડે એવા ભોજનનાં કિયેને જે દીક્ષાઓ અપાઈ રહી છે, ન્હાની ઉમ્મરના બાળકોને નસાડી લગાડી, અને તેના માતૃપિતાઓને રોકકળાટ કરાવી જે દીક્ષાઓ અપાઈ રહી છે એક ધરથી બીજી ધર અને બીજા ધરથી ત્રીજી ધર માજનારાઓને જે દીક્ષાઓ અપાઈ રહી છે, તેમ જૈન અને અજૈન વર્ગમાં પણ જૈન ધર્મની અસાધારણ નિંદા થાય, એવા સયોગોવાળી પણ જે દીક્ષાઓ અપાઈ રહી છે એ બધી ક્યાં સુધી ચોગ્ય છે ?

ઉપરના ગુણોમાં ખાસ ધ્યાન બેચનારા ગુણો આ છે —

૧ મસારની નિમારતાને જાણનારા હોય સમારથી ઉદ્ધિઅ ચિત્તવાજો હાથ હવે વિચારવાનું એ છે કે જેનું મન સસારથી બિયકુલ વૈરાગી બની ગયું છે, એને નામવા-ભાગવાની જરૂર ખરી કે ? અને ગુરૂજને પણ એના માટે નાના પ્રમારનાં કપટ પ્રપચો કરવાની જરૂર ખરી કે ? બીજા મહાવ્રતને અભરાઈએ મૂકવાની જરૂર ખરી કે ?

૨ રાજદિને સમ્મત હાય અર્થાત્ એની દીક્ષામાં કોઈ મ્હોટાઓનો

વિરોધ ન હોય આ ગુણથી સ્પષ્ટ થાય છે કે મધનો વિરોધ હોય, એવી દીક્ષા પણ સાધુથી કેમ આપી શકાય ? વળી નસાડવા ભગાડના એ પણ એક પ્રકારનો રાજ્યનોહ નહિ તો ખીજુ શું છે ?

૩ દીક્ષા લેનાર અદ્રોહી હોય એક સ્થાનથી નાસી છૂટેનો ખીજો મથળે દીક્ષા લેવા જાય, એક સ્થળેથી કપડા કાળજીએની ધાપ મારીને ખીજો મથળે લેવા જાય એવા માણસો અગેહી-અવચક કહેવાય કે નહિ ? એનો વિચાર ભાગવતી દીક્ષા (૧) ના ઉપાસકોએ જરૂર કરવો મટે છે

૪ સુદર શરીરવાળો આ ગુણ ઉપર ધર્મસમ્રાટની દીકામા અને પ્રવચન મારોદારમા પણ સારી રીતે વિસ્તારથી વર્ણન કરવામા આવ્યું છે એવી આકૃતિવાળા, એવા અગોપાગવાળા કે જેમને જોતાજ સુગ ચરે, સાથે વાત કરતાજ લોકોને ધૂણા થાય, એવા એને પરમાત્માના પ્રતિનિધિ બનાવવા, એ શું પરમાત્માની પરમ પવિત્ર દીક્ષાને લગ્નવસ્ત્ર બરાબર નથી શું ? કમમા કમ દીક્ષિતનું એટલું રૂપ તો હોયજ જોઈએ કે જેના ઉપર દીક્ષાનું તેજ-ચારિત્રનું તેજ એાપી ઉઠે હાથોની અખાડી રાજબના ઉપર ચાવરી, એ, અખાડીને અપમાનિત કરવા જેવું નથી શું ? હા એ હું માનું છું કે, ચારિત્રનો સબધ આત્માની સાથે છે, આત્મગુણોની માથે છે, એમા શરીરની સુદરતા કે શરીરનું વિકલ્પપણું કદાચ લાભ-નુકસાન કરતા નથી, તો પણ બાહ્યદષ્ટિથી જ્યારે આપણે ચારિત્ર આપીએ છીએ, તો પછી બાહ્યદષ્ટિએ સમુચિત યોગ્યતા પણ જોવી, એ સૌ કોઈ કચુત કરશે ચારિત્રના ગુણો આત્માની સાથે મબધ રાખે છે તેમ જાણવા છતા પણ આપણે વેપને નમન કરીએ છીએ, વદન કરીએ છીએ થોડી વાર પહેલા એક માણસ બધા ગૃહસ્થોની માથે હરે છે ફરે છે, કોઈ હાથે જોડતું નથી, પરન્તુ થોડીજ વારમા

સમયને ઓળખો

વૃદ્ધાવસ્થાના સબધમાં કર્તાએ કહ્યું છે કે-સતેર વર્ષથી ઉપરની ઉંમર વૃદ્ધાવસ્થામાં ગણાય છે, વળી કેન્દ્રાક સાઠ વર્ષથી ઉપરની ઉંમરને પણ ગણે છે છેવટે એમ પણ કહ્યું કે-જે કાળમાં જે ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય હોય તેના દસ ભાગ કરવા, તેમાં આઠમા, નવમા અને દશમા ભાગમાં જે વર્તમાન હોય, તે વૃદ્ધ કહી શકાય.

આ તો એક મહત્તરી માત્ર છે પરંતુ ખરી રીતે શાસ્ત્રકારોએ આટલી અવસ્થા બતાવેલી હોવા છતાં પણ, ધારે કે કોઈ કોઈ માણસ એથી ઓછી ઉંમરમાં પણ શક્તિથી હીન થઈ ગયો હોય અને વૃદ્ધાવસ્થાના તમામ લક્ષણો તેનામાં આવ્યાં હોય, તો તેને શું આપણે વૃદ્ધ નહિ ગણીએ ? શું એવા ઉંમરના ન્હાનાં, પરંતુ શક્તિથી હીન થયેલા ડોકરોને દીક્ષા આપીશું ? તેવીજ રીતે બાત્યાવસ્થા માટે પણ સમગ્રજીવ જોઈએ બાત્યાવસ્થા બતાવતી થઈને યુવાવસ્થામાં કોઈ માણસ પ્રવેશ કરતો હોય, પરંતુ તેનામાં જો એક બાળકના જેવા લક્ષણો છે અથવા એક બાળકના જેવાજ સંયોગો છે, તો એવી અવસ્થામાં દીક્ષા કેમ આપી શકાય !

ઉપસહાર.

હવે ઉપસહારમાં માત્ર એટલું જ કહીશ કે-દીક્ષા આપના-ગએએ ' દીક્ષા ' લેવા આવનારના તમામ પ્રકારના સંયોગો જેવાની જરૂર છે માત્ર પોતાનો એવો યશો-કુ વધારે શિષ્યોનો ગુરુ કહે-વાઈશ, આટલું જ લક્ષ્ય રાખીને બીજાનું ગમે તે થાય, કુનિયા નિદે કે સ્તવે, ધર્મની હીનણી થાય કે ગમે તે થાય, છતાંદિ બાતનો જરા પણ વિચાર કર્યા વિના ધબકે રાખવું એ એક પ્રકારે શાસનનું દ્રોહીપણું જ કહી શકાય, જે પરમાત્માના શાસનમાં

આપણે પૂજાપ્રત્યે છીએ-જે પરમાત્માના વેપ ઉપર આપણે તાગડ
ધિત્રા કરીએ છીએ અને જે પરમાત્માના શામનનું ધૂસર આપણે
લાઇને ફરીએ છીએ, એ પરમાત્માની આરાધના ઉત્તર ધન કરવું, એ
પરમાત્માના શામનની આપણા સ્વાર્થની ખાતર નિંદા કાઢીએ,
એના જેવું દ્રોહીપણ બીજું શું હોઈ શકે ?

ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ છે કે શુદ્ધિવાદના આ જમાનામાં
અધ્યાધુધી આવી શકે તેમ નથી ગૃહસ્થ કે સાધુ, ન્હાના કે મોટા
ગરીબ કે તવગર, દરેકે સંયોગોનો વિચાર કરીને, પરિસ્થિતિયો
જોઈને કાર્ય કરવાની જરૂર છે, પરિસ્થિતિયોને જોયા વિના સત્તાના
મદદમાં કે દમકો કોને પૂછનેવાલા છે ? એવા અભિમાનથી
અવગણતા ભર્યું કાર્ય કરવું છે એ પોતાની ઇચ્છાજનના હાથે
કરીને કાકરા કરવા ખરાબ છે.

જૈન સાધુઓની-ખામ કરીને ' ભાગવતી ' દીક્ષા ' ના નામે
ધમાલ કરી મૂકનારઓની અત્યારે જે દશા થઈ રહી છે, તે દશા
કદિ ન આવત, જો સમાજની નાડ તપાસીને પોતાના બાલસ્વાયની
ખાતર ધર્મને નામે ઢંકાસે ન ચલાવ્યો હોત.

હજી પણ અમારા મુનિવરોએ ચેતવાની જરૂર છે મુનિવરોને
તો દેખાંતેજ, જોનારના અત કરણમાં પ્રભાવ પડવો જોઈએ મુનિ-
રાજ તો જ્યાં જાય ત્યાં શાન્તિનું જ વાતાવરણ ફેલાય, મુનિરાજ
જ્યાં જાય ત્યાં સંપત્તિ વધારે, મુનિગજને દેખતાની સાથેજ લોકોનું
હૃદય નમી પડે ભાગવતી ' દીક્ષા ' નો તો આવો પ્રભાવ હોય,
ભાગવતી દીક્ષાનો તો આદરનો પ્રતાપ હોય. અહા જટલી ઉત્તમ
ભાગવતી દીક્ષા, કોણુ હીનભાગી આ દીક્ષાની આદના ન કરે !

[નાચકો] ' દીક્ષા ના અબધમાં છે ના પાચ અકોમાં મે

મારા વિચારો જણાવ્યા છે એ વિચારો કોઈને ગમ્યા હશે કોઈને નહિ પણ ગમ્યા હોય પરંતુ જૈન મમાગની પરિસ્થિતિએ અને આ વિચારો લખવાને પ્રેર્યો છે અને પરિસ્થિતિનું નિર્ગૂણ કરી, શાસ્ત્રને બાધ ન આવે એવી રીતે માગ વિચારો પ્ર ૮ કરવામાં ૧ માં કતવ્ય સમજ્યો છું માં ૬ મન્ત ય છે કે પોતાની મતસબ સાવધાની ખાતર શાસ્ત્રોના વામ્પો ઉપર બધી બાબતોની નિષેધ કર્યા વિના, માન તેને પોતાના પક્ષમાં ખેંચી લેવા, એ શાસ્ત્રો અને શાસ્ત્રપ્રેરિતો દ્રોહ કરવા બરાબર છે વળી કેવળ શાસ્ત્રોના આધાર ઉપરજ કોઈ પણ બાબતની ઇમારત મથુરી એ પણ પ્રભુ આરાતી વિરોધના કરવા બરાબર છે શાસ્ત્રોની માથે મંચોગો પણ જોવાની જરૂર છે ૬ ય હોવ-માન ભાવને જોઈને દરેક કાર્ય કરવાની પ્રભુ આરાત દરેકે માન્ય ગણવી જોઈએ અને જો તેમ થાય તોજ આત્માને જે કોરેશો જે વૈમનગ્યો, જે હિન્નશિન્નતાઓ આપણે જોઈએ ગીએ તે ઘણે અંશે ઓછા થઈ શકે લોકોને અધર્મ પામવાનું પણ કામચું નહિ રહી પરંતુ હા તેમાં પોતાના સ્વાર્થને કેટલેક અંશે જતો કરવો પડશે હૃદયમાં બરાબર રહેવા આકેહ લોભને ઓછો કરવો પડશે કષ્ટક ઉદાર પણ થવું પડશે પગ્નુ શાસનને ઘણો લાભ થશે.

નોલકૃતિના કારણે માથુસો મર્યાદા મૂકે છે વખતે મનુષ્યતરી પલ બહાર નિકળી જાય છે મત્યસ્વરૂપનો પ્રકાર પણ મનુષ્યને થોડા અવકાશ સ્વરૂપ દેખાય છે વખતે મર્યાદા ત્યાં સધી મૂકાય છે કે હાકવા હા થા જેવું થાય છે પરંતુ સમજવું જોઈએ કે તેમાં પોતાના જ બાબતોનો દોષ છે જગત્ તે પોતાને જે હીક નાગે-જે જે સમુચિત જણાય, તેના પ્રકાર કરે છે એ પ્રકારથી આપણા સ્વાર્થને ધક્કો પહોંચે અને તેથી આપણે અકામ્યએ કે બીજાને

ભાડવા નૈવાર થઇએ, એ આપણી કમજોરી અને અયોગ્ય-
નાજ છે

‘ દીક્ષા ’ ના મળધમા જોટયુ લખીએ તેટલુ લખી
શકાય નેમ છે, મમાજની પગિચિતિનુ નિરીક્ષણ કરનારને માટે
આ વિષય અતિ મહત્વનો વાગશે મૌ કોઇ જાણે છે તેમ હું પણ
એક દીક્ષિત છું, વગલગ વીસ વર્ષનો દીક્ષિત છું ‘ દીક્ષા ’ એ
પરમ આત્મકથાણનુ માધન છે, એ વાતનો મને પૂર્ણ અનુભવ
અને વિશ્વાસ થયેતો હું હું પોતે દીક્ષામા ગુરૂવની કૃપાથી અપૂર્વ
આનંદ લઇ રહ્યો છું, અને ખીજાઓ લેવા આહતા હોય, એમને
એમના એ કાર્યની અનુમોદનાજ કડ છું, પરન્તુ તેની માથે સાથેજ
અયોગ્ય પુરૂષોને દીક્ષા આપવાની અને અયોગ્ય પુરૂષો પામે દીક્ષા
લેવાની હું તો નાજ પાકું દીક્ષા હ્યો, જરૂર હ્યો, અને આપો
જરૂર આપો પણ દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવને જોઇનેજ મેં ‘ સૂરીશ્વ
અને સમ્રાટ ’ મા લખ્યુ છે તેમ, હજુ પણ હું માનું છું કે-
“ દીક્ષાનુ માહાત્મ્ય ન કેવળ જૈનશાસ્ત્રમા, પરન્તુ હિંદુશાસ્ત્રમા પણ
વધુવ્યુ છે ” અને એ દીક્ષા માટે યોગ્યતા પ્રાપ્ત કર્યા પછી
વિશ્વ ન કરવો, એ જાણી જોઇને ખાડામા પડવા જેવું છે અને
તેટલાજ માટે ‘ સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ ’ મા પ્રકટ કરેલા તે
વિચારોની અંતે મેં જણાવ્યુ છે કે-“ દીક્ષા દેનારે યોગ્યતાનો
નિવાર અવશ્ય કરવો જોઇએ છે

જમ, મારા ‘ દીક્ષા ’ મળધીના ઉલ્લાસ પામ લેખોનો માર
પણ હોય, તો ને આજ છે ‘ યોગ્યતા ’ વિનાનુ મધુએ કાર્ય વૃજ
હિપર લીપણ કરવા જેવું છે

અમારો મુનિવર્ગ યોગ્યતાઓ અને મધા મયોગો જોઇનેજ

દીક્ષાઓ આપવાનું પસંદ કરે, અને દીક્ષા લેનારાઓ પણ માન આધળીયા નાખીને જ્યાં ત્યાં ન પડતા યોગ્યતા જોખનેજ-ગુરુના શુભો નિહાળીને જ દીક્ષા ને પોતાની જીવન દોરી ગુરુદેવના કરકમ લાભા સેવે, અને પછી ચાલજીવન પર્યંત તેનો નિર્લોભ કરે અને આવી ગીતની યોગ્ય દીક્ષાઓ દિનપ્રતિદિન હજારોની સંખ્યામાં થાય અને જૈનશાસનમાં સાધુ સમુદાય ખૂબ વધી જૈનધર્મની વિજય પનાકા મર્વત્ર ફરકાવે એજ અત કરચુધી ધર્યો વિરમુ હુ છ શાન્તિ

(૨૦)

માંગણવૃત્તિ

‘ માંગણવૃત્તિ ’ એ કેટલો બડો રાશિત શબ્દ છે ? કેટલો તિરસ્કરણીય છે ? ‘ માંગણવૃત્તિ ’ ઉપર જીવન ગુગરનાગને પણ ને આપણે એમ પ્રતીતિ કે ‘ આ લીખ મગા ’ તો તેના હૃદયમાં જડા આધાત પહોંચેલા મમારની બધી વૃત્તિયો રતા આ વૃત્તિ-માંગણવૃત્તિ અત્યંત નિકૃષ્ટ છે પોતાની ઇ-જાને પૂરી કરવા માટે બોજાને આગ્રહ કરની, કીનતા પૂર્વક હાથ લામો કરવો એ શુ ? આત્મગૌ વને ગુમાની મેમવાનુ કેવુ પગથીયુ અથવા સ્વત્વાલિમાનને બોધ મેસવાની કોમતા કે જ્યાં જ્યાં ‘ માંગણવૃત્તિ ’ પ્રવેશી છે, ત્યાં ત્યાં ગૌરવનો ઘટાગે અવશ્ય થયો છે ‘ માંગણવૃત્તિ ’ વાળાઓમાં શરમ કે દાક્ષિણતા નાજી કે

ભવ ભાગ્યેજ હોય કે પરિણામે માગણ્યવૃત્તિવાળાઓને પોતાના કંત વ્યવસ્થા-મનુષ્ય જન્મની માર્ગકતાનું પણ જ્ઞાન ભાગ્યેજ રહે છે. માગણ્યવૃત્તિવાળાઓને દુનિયાના ધમ યજ્ઞને રહેતું પડે છે એમના આત્માઓ મુઘલ જની જમ છે આત્મશક્તિયોના વિકાસ એમનાથી હજારો ધમ દૂર થાય છે એ વૃત્તિવાળાઓને પડી જાય છે કેમ પણ પુણ્યાર્થ ભવ્ય કાર્ય કરવાની મજ પડતીજ નથી.

હિંદુસ્થાનના ઇષ્ટ લાખ કે બહોતર લાખ ભિક્ષુક-માગણ્યવૃત્તિથી છવન ગુજરનારાઓ ઉપર મોટે ભાગે આખા દેશની જે કરડી નજર થઈ રહી છે એમા વજૂદ અવશ્ય છે દેશના ભિક્ષુકોની માગણ્યવૃત્તિ તમને કેટલી હદે નીચે ઉતારી મૂક્યા છે, એ હવે જાણુ મને નથી. ગૃહસ્થોના ગૃહ તરફનો ધવો કરવા જતા ગુ પૈમા કે ગુ આ પગિય, ગુ ભાગ કે ગુ અરસ-એટી પાડુ દૂર નહિ જ્ઞેનાગ ગુઓ ભિક્ષુકો, માગનારાઓ જનના પર ગુ ઉપમા કરી ગઈ ? અને જ્ઞે દેશના જશ પણ ઉપમા ન કરતા હોય તો પડી રાત્રને માત્ર નજો ભારમૂત મણામ અમા આશ્ચર્ય જેવું શું છે ?

જૈનમાધુઓની સ્થિતિ આપા જુદી છે મીન ભિક્ષુકો કાર્ધ પણ વસ્તુ માટે “ બાપજી આપો ” કહે છે ત્યારે મુઝે બીથી નમે છે, જ્યારે જૈનસાધુઓને “ બાપજી દ્યો-સ્વીકારો ” કહેવા જતા પણ મુઝે બીથી સ્વીકારે છે કારણ કે-જ નેની વૃત્તિ-ઓમા દરે છે મેકર્મા લોભવૃત્તિ-સ્વાર્થવૃત્તિ છે જ્યારે જીભમા ત્યાગવૃત્તિ, નિમ્બહતા છે ચોલવૃત્તિવાળા મનુષ્યો જગતના દાસ થઈને રહ છે જ્યારે નિમ્બહ મનુષ્ય જગતને પોતાના દાસ બનાવે છે જાત્ર એવું દાસ થઈને રહે જ જૈનમાધુઓની ત્યાગ વૃત્તિ નિમ્બહતા આથી પણ આગળ વધેલી છે તેઓ પોતાના શરીરથી પણ બેદરમર રહે છે બોજન જેવી વસ્તુઓ માટે પણ મદ્યપિ

તેઓ બિદ્યા મગે છે પણ તે નિઃશૃદ્ધતાપૂર્વક ધરે ધરે બિદ્યા માગવા છતા ઉત્તરનિર્વાહ જોડતુ ન તેઓ સ્વીકારે છે તે પણ ન મળે તો ‘ અચ્છા તો આજ અપની હી પૂજી ગાયેંગ ’ કરીને આલિદમા રહે છે માનુષ્યોએ પોતાની પૂજા માની છે પોતાના આત્મગુણો વન-વિષમ-પ્રત્યાખ્યાન-એ આત્મ લક્ષ્મી કે ગૃહસ્થોના વરેથી બિદ્યા ન મળે તો પોતાની લક્ષ્મી-ઉપવાગ-ઉપા આનંદ મનાવે છે

આવીજ રીતે કપડા અને ખીજા ઉપગ્રહો માટે પણ જનમાનુષ્યો નિઃશૃદ્ધ જ રહે છે

માનુષ્યો પોતાની આ નિઃશૃદ્ધતામા જોડવા અને ન્યૂનતા કદ તટનાજ અરો તઓ માગણુવૃત્તિવાળા મનતા જાય છે, અને અન્યએવ તેઓ ધીરે વીરે ગૃહસ્થોના નામ મનના જાય છે અમાગ માનુષ્યોની વતમાન પરિસ્થિતિ માટે અજ પ્રવેશ કરીને જોઈએ તો એ સ્પષ્ટ જણાશે કે તેઓમા ધીરે ધીર પેરી તિરસ્કરણીય માગણુવૃત્તિનું તત્ત્વ પ્રવેશતું જાય છે, અને તેનું જ એ પરિણામ છે કે, ગૃહસ્થોના મહાભાવ પડતા કરતા ઓછો થતા જાય છે મુલ્તર ખાનપાન માટે, મુદ્દર કપડાવત્તા, માટે મુદ્દર કામગીરી માટે, જેમ જેમ માનુષ્યોની આસપ્તિઓ વધતી જાય છે, અને જેમ જેમ ઐશ્વર્યઆરામના દાસ મનના જાય છે, તેમ તેમ ને તે વસ્તુઓ માગવા માટે ગૃહસ્થોની આજીજી, ખુલ્લા શરોમા ગૃહસ્થોના જેવી નહિ, તો કમમા કમ હ થતા આવથી તા ખરીજ-એરી આજીજીઓ જેવી પડે છે આ આજીજી એ માગણુવૃત્તિ નહિ તો ખીજું શું છે કયા, ગૃહસ્થો એક ઉપર એક એક આવીને પ્રાપ્તનાઓ કરે કે “ સાહેબ રસીકારો ” એ સ્થિતિ, અને આ “ શેઠ, જૂઓને આ નવા સાધુ છે, જરા એને માટે માગી મુનાયમ, કામળ પથમી-

સમયને ઝોળખે

નાની ચાદર કે પેલી રેશમ જેવી હનકી કાળગ આવે છે, તે જરા મુબક જમને મોકલજો હોકે ૫૪ વધારે કિમતની ન મોકલજો સગલમ ૭૫ થી ૧૦૦ સુધીનીજ હોય, આ સ્થિતિ ।

આટલેથી જ નથી અટક્યું । આથી પણ આગળ વધીને માધુઓ ખુશમતો કરતા થાય છે હમ્મજાઓની તૃપ્તિને માટે સુદ્ધ સુદ્ધ—કપડાં અને ખાનપાન મળે, એટલા માટે મ્હોટા મ્હોટા ગૃહસ્થોના ધરમાં આવ-જા શરૂ કરવી, વાતો ચીતોથી અને એમના ખાગકોને ખાગથી બોલાવી-રમાડી ગૃહસ્થોને આમ્મવા, આ બધું શું છે ? દામરૂત્તિ કે ખીલું કંઈ ? ગૃહસ્થોના બાલબચ્ચા હજી આખો મોજતા ઉઠ્યા પે ન હોય ગૃહસ્થોના ધરોમાથી હજી ગાટ-દાન્તેએ ન નીકળ્યો હોય, અને ચા-દૂધની તરપણીઓ ભરવા 'ધર્મ-નાબ' દેતા ઉભા દેતું, એનો અર્થ શો છે ? માગણ્યુત્તિ કે ખીલું કંઈ ?

પરંતુ વિચાર કરવાની વાત છે કે આ બધું સાચી મને છે ? લોભરૂત્તિથી-નાલમરૂત્તિથી-ઈદ્રિયોન્ધ દાસ બનવાથી અને ઈદ્રિયોન્ધ દામ થતું, એ પોતાના કલવ્યથી-ધર્મથી નીચે ઉતરી જવા બરાબર છે ને આવી જ સ્થિતિ વધારે સમય ચાલુ રહી, અને નાવજોએ કંઈપણ મુધારો નરવાતું સક્ષમ નહિ થીતું, તો આજે જે આક્ષેપ અગ્નૈન સાધુઓ ઉપર થાય છે, તેજ આક્ષેપ જૈન માધુઓ ઉપર પણ થવાનો સમય આવે તો એમા નવાઈ પામવા જેવું શું છે ?

આ માગણ્યુત્તિ, જેમ, જે માગણ્યુત્તિ કરનાર છે, એને માટે દુષ્કર્તા છે તેમ જેની આગળ 'માગણ્યુત્તિ' કરવામા આવે છે એને પણ દુષ્કર્તા થાય છે એક માગણ્યુત્તિ માણુમ જ્યારે ખીજની આગળ જમને ઉભો નહે છે અને કંઈ પણ ચીજની

ભાંગણી કરે છે, ત્યારે તેને એક સમયે તો જરૂર કાળ સમાન લાગે છે આના ઉદાહરણોની જરૂર નથી પાત્રીતાણુમાં જનારા યાત્રાળુઓની આગળ જ્યારે જ્યારે પાત્રીતાણુની સંખ્યાઓના ફેરીઆઓ હાથમાં નોટીઓ અને જગલમાં દીપનો ચોપડો કે રસીદ છુક લઈને જનાર, ત્યારે એ યાત્રાળુઓ ફેરી નજરથી એ માગણીયાઓની ગદાએ જુએ છે-જોતા, એવું દૃશ્ય જેમણે જોયું હશે, તેમને સમજાયું હશે કે ભાંગણુવૃત્તિ કેટલી અધમવૃત્તિ છે

આવી જ રીતે કોઈ કોઈ સંખ્યાઓ તરફથી ફરતા ફેરિયાઓ ન્હાના મોટા ગામોમાં ઉતરાયું કરવા ફરે છે, તેમને એક ગામ-માથી મો પચાસ પિયા મેળવતા કેટલો પસીયો ઉતારવો પડે છે, એ એજ વિચારા જાણતા હશે આ તો એક સામાન્ય સ્થિતિના વીસ વીસ કે પચીસ પચીસના નોંધો કે જોઓનો ધધોજ કાટ આજોની માફક ગૃહસ્થોની વાહ વાહ ગાઈને પૈમા કઢાવવાનો હાથ છે, તેમની વાન થઈ, પરંતુ મુજબ અને કસકતા જેવા સંદેશોમાં, કોઈ ન્હાના મોટા ગામોના પ્રતિષ્ઠિત ગૃહસ્થોને દેરાસર કે ઉપાશ્રયને માટે દીપ કરવા જવું પડે છે અને ત્યાંના, લક્ષ્મીના મદમાં મગ્ત બનેલા, ગૃહસ્થોના માળાઓમાં કે દુમનો ઉપર જે દૃશ્યા ખાવા પડે છે, તેમજ એ કહેવાતા શેઠિયાઓના જે તિરસ્કાર-અપમાન સહન કરવા પડે છે, એ જોતા કોઈ પણ વિચાર એમ જોની ઉઠ્યા વિના નહિ રહે કે-"આના કરતા દેવ કે ઉપાશ્રય ન બનાવવું, એ શું ખોટું ? પરંતુ શું કરે ? ધર્મનો કેક પણ કંઈ આરજ શનિ આપે છે ધાર્મિક ભાવનાઓથી એ બધું સહન તેઓ કરે છે

પરંતુ કહેવાનું માન એટલું જ છે કે આ ભાંગણુવૃત્તિ એ એક એવી વૃત્તિ છે કે-જે આપણા આત્માઓને શક્તિ-હીન, મુકદાન, નિઃસાદ અને ગ્વાતમાશિમાનથી રહિત બનાવે છે

આ પ્રસંગે આપણી સસ્યાઓની માગણ્યુત્તિ સબધી કંઈક વિચાર કરવો આવશ્યક મમણુ છુ

સ્તંભમાનમા કેળવણીના પ્રચાર નિમિત્તની અનેક મસ્યાઓ હયાની બોગવે કે આમાની કંઈ મસ્યા પાસે કેટલુ ધન છે, અને કેની રીતે ચાને છે, એ બતાવવા કુ નથી ઇચ્છતો, માન આપણી કેટલીક મસ્યાઓની માગણ્યુત્તિના સમઘમાન માટે કંઈક કહવાનુ છે

મસ્યાઆ, એટલે જ્યા સુધી તેની પાસે ખર્ચના જેટલી નિશ્ચિત આવક ન થાય ત્યા સુધી મમાજ પાસે માગણી કરવાનુ તે તેનુ કર્તવ્ય હુજ પરંતુ માગણી માગણીમા પણ ફર્ક છે

એવા ઉપાડગીર ઉપદેશકો (1) કે જેઓ ભાટ-ચારણોની માફક ભાષ માપ કરતા, અને પરજિયા કે ગમડા મ લગાવતા ગામ ગામ ફરે, આચારવિચારનુ નામ ન હોય, સો ખાડી બોલીને છ ટાક ભાર પથુ પાલન ન કર, એવા ઉપદેશકાને ગામ ગામ મોકલવા મસ્યાના ઉદ્દેશો મમજવવા, ફેરોદારની, સમાજોદારની, અને સ્વગના દરવાજા બનાવનારી વાતો કયા પછી આખરે “ આપજો અન્નદાતા તમારા બાળકોનુ રક્ષણ કરો અનાથને આશ્રય આપો, આટલા બાળકોને હિદાર નો ” છત્તાદિ ધરે ધરે ધર્મસાગે પડાવવા આવી માગણ્યુત્તિ મારા નમ્ર મત પ્રમાણે ખિલકુલ નહિ ઇચ્છવા ચોખ્ખજ છે આવા ટેનીયાભટોને ફરવામા સસ્યાના સચાલકો જાને કાષ્ટે સમજતા હોય પરંતુ તત્ત્વદષ્ટિએ એની સમાજ ઉપર તો જુરી અસર થાય છેજ પરંતુ એથી સસ્યાના હિતને પણ માધારણુ ધક્કો પડાએ કે મૌથી મોટો ધક્કો તો એજ કે જેઓની શિક્ષાને માગે એ નાણા એકઠા કરવામા આવે છે, એઓના આત્માઓ સાવ મુકદાન

બની જાય છે, એઓની ઉચ્ચ ક્ષમિતુ ભાવનાવલ્લ મૂળભાથી મળી જાય છે તેઓ પોતાને સમાજની દૃષ્ટિએ-ધનાત્યોની દૃષ્ટિએ અતિ હીન-નીચ-હવકા-નકામા-ગરીબ-કેગલ સમજે છે તેઓ પોતાને ધર્માંદિયા સમજે છે અને તેથી તેઓમાં જે કેષ ચૈતન્ય પ્રકટાવવાની લાખી લાખી આશાઓ રાખીએ છીએ એમાની કેષ પપ્પ સફળ થતી નથી તે બાળકો સમજે છે—“ અગેરે, અમારા માટે અમારા મચાલકાને આરી રીને બિદ્યા માગરી પડે છે ? આવા ગરીબ શબ્દો-મા અમારે માટે જુઓને ખીજ્જઓની આગળ કેવા કાલાવાના કરે છે ”

તુ મચાળા, મમાજના એ ભાવિ હીરાઓમા આરી ભાવના ઓ ઉત્પન્ન કરાવવા માટેના ધ્યાન હાવા જોઈએ ? મચાળા શા માટે છે ? સમાજના એ ભાવિ ઉદ્ધારકોના ચતન્યોને વિકસવા માટે ! એમની શક્તિઓને ખીતવવા માટે ! એમને આત્મગૌરવ મમજનવવા માટે ! એમને એમના ભવિષ્યના કર્તવ્ય પોકોને ભણાવવા માટે “ તમારા આત્મા પણ અનંતશક્તિઓ ધરાવે છે તમે ભવિષ્યમા કોષના દાસ ન બનજો ઈંદ્રિયોને આધીન ન થજો કોષના ભરાસા ઉપર ન રહેજો તમારા પગ ઉપર ઉભા રહેવાની શક્તિઓ પ્રાપ્ત કરજો ”

પર તુ જ્યા પ્રારભમાજ તેમનામા કચાલિયતના, ગરીબાઇના મરકારા પાડવામા આવે ત્યા શક્તિઓનો તો વિકાસ કેમ થઇ શકે ?

ન કેવળ ઉપર કણા તેવા ઉપદેશકો દ્વારાજ, પર તુ એવી આજીજીવાળી જાહેરખબરો દ્વારા તેમ કેષ ગૃહસ્થ આવવાનો હોય ત્યારે જોઈએ તેથી વધારે સ્વાગત અને ખુશામદો કરી કરાવીને પણ આપણે એ સંસ્થાના ભવિષ્યના સમુચિત ફળને હાનિ પહોચાડવાના કારણ ભૂત થઈએ છીએ

ત્યારે શું કરવું ? એ વિચાર આપણને જરૂર ઉઠે છે કરવું માત્ર એજ કે જોમા ' અતિ ' ન હોય, સમયિત પ્રયત્નો બાગ સંસ્થાઓ ચાલતી એજ એ સંસ્થાઓ અને મમાજના કલ્યાણનો માર્ગ છે મારા મૃદુઓ ઉપદેશન દ્વારા સમાજને અપીલ કરી શકાય છે મર્યાના કાર્યના સાચા રિપોર્ટો-સાચી હકીકતો વર્તમાનપત્રો દ્વારા પ્રકાશ કરીને સમાજનું ધ્યાન આ પીં શકાય છે, પરંતુ એવો તો એ પછી પ્રયત્ન ન થવો જોઈએ કે જેની અસર સમાજ ઉપર ખરાબ થાય અને તેની માથે એ ગાળકો ઉપર પછી જુદીજ અમર થાય.

અવલમ તો માગણ્યવૃત્તિનું સાધનજ નહિ ધમ્મવા યોગ છે તેમ જતા કાળના પ્રભાવે ત્યારે સમાજના લક્ષીપુત્રો કેવળીનું મહત્ત્વ નથી મમજ શરૂ અને ઉદાર પુ થોની ઉદ્ધરતામા વિવેકો અભાવજ દેખાય છે તેવી યિતિમા માગ્યા સિવાય કાંઈ આપવું નથી, એ વાત ખરી છે પરંતુ માગવું એ એવી રીતે માગવું જોઈએ કે જેમા મયાદનું ઉત્સાહન ન થાય અને જેને માટે માગવામા આવતું હોય, એમના આત્માને દુર્ભાવ ઉત્પન્ન કે નાક ન નીર?

ખરી રીતે જોઈએ તો આજે મમાજની કમનસીબીના દિવસો છે, નહિ તો જે મમાજના હજારો ગાળકો અસિક્ષિત હોય, જે સમાજમા હજારો મુલકો સાધનોના અભાવે શિક્ષાથી વિમુખ થતા હોય, જે સમાજથી પ્રતિવર્ષ મેકડો માણસો કેવળ શિક્ષા કે પેર પોષણની માલમથી પરધર્મમા જતા હોય, જે મમાજના મેકડો ઐતિહાસિક સ્થાનો નષ્ટ અટ થતા હોય, અને જે સમાજની અનેક સંસ્થાઓ કેવળ પૈસાના અભાવે આગળ ન વધી શકતી હોય, એ સમાજના ધનાધીનો-લક્ષીપુત્રોને લાખોના ખર્ચે ઉચર

કરવા અને મધો કા'વાનું સૂત્રે ખડ ? એ મમાજના ધનાદયોને ઉજમણા ને ઉપધાનોમા પાણીની માફક પૈમા ખ-ચવો સૂત્રે ખરો ? એ સમાજના નાયકો-ધર્મનાયકોને પોતાની વાહવાહ માટે પોતાના અધરાગી શ્રાવકો પામે ઉચી જાનના બેડો મગાવી વગાવવાનું ગમે ખડ ? અને એ મમાજના ધર્મવેલાઓને પોતાના માનેલા (પછી ગમે તેવા પતિતજ કેમ ન હોય) માધુઓનાં દુર્ગુણો ઢાકવા માટે-જયાર કરવા માટે હજારા ગપિયા ખરચવાનું મન થાય ખડ ? પરંતુ કહેવાની કેઈ જ આવશ્યકતા નથી કે સમાજના કમલાઅનીજ એ નીશાની કે ક આજે મમાજ નાયકોની જુદિઓ એક જુદી દિશામા કામ કરી રહી છે આવી સ્થિતિમા " અમારા માધુઓ અને આગેવાન ગૃહસ્થો ધનાય ગૃહસ્થોને મદ્જુદિ આપો કે જેથી મમાજ ધાર્મિક અને મામાજિક કાર્યોમા મમયિત ઉન્નાતિ કરી શકે ' એવી શાસન વેતે પ્રાર્થના કરવા મિવાય આપણી પામે બીજો શો ઉપાય છે ?

(૧)

ધર્મ અને રૂઢી

‘ ધર્મ ’ અને ‘ રૂઢી ’ આ બંનેનો સબધ એટલો બધો ધનિષ્ઠ છે અથવા વ્યવહારમાં થઈ ગયો છે, કે આ બંનેનો બેદ સામાય વર્ગને સમાજવેદો એ કઠિનતા ભરેલું થઈ ગયું છે કેવળ જૈન સમાજમાં જ નહિ, લગભગ બધાં સમાજોમાં મમળના પ્રભાવે આ બંનેની ધનિષ્ઠતાનો દુરુપયોગ થઈ રહ્યો છે અર્થાત્ ‘ ધર્મ ’ અને ‘ રૂઢી ’ એ બંને જુદી-અનિ બિન્ન વસ્તુઓ હોવા છતાં અત્યારે મોટા ભાગે ‘ રૂઢી નેજા ધર્મ ’ નો ઝંઝો પહેરાવવામાં આવ્યો છે અર્થાત્ જે ભલે અને પાપ ધર્મથી હિનતા ચાલવાથી માનવામાં આવે કે તે ન ભલે અને પાપ ‘ રૂઢી ’ ના ફેરફારમાં માનવામાં આવે કે

ખરે ધર્મે બાળે તો એમજ જોવાઈ રહ્યું છે કે ' ધર્મ ' જેની વસ્તુ તરફ તો ઘણા ઝોઝાજ ધ્યાન આપે છે અને ' રૂઢી ' એજ પ્રમાણમાં દેરી થઈ પડી છે, આ ' રૂઢીયો ' ના જન્મ તરો પ્રતિદિન થઈ રહ્યા છે. તો ' રૂઢી ' એજ ' ધર્મ ' છે " " રૂઢીમાં ફેરફાર થઈ શકે નહિ " એમ માનવામાં આવે છે આનું ખરું કારણ તો મને એજ લાગે છે કે આપણે ' ધર્મ ' એ શી વસ્તુ છે, એને જગત્ સમજવામાં નથી અને ખીણી ગરબી એ પણ છે કે આપણે દેવના શાસ્ત્રની પકિતો ઉપરનું દારમદાર કરી બેઠા છીએ.

આરીક દષ્ટિથી વિચારીએ તો ' ધર્મ ' એ આત્માની માથે સમઘ ધારનાર વસ્તુ છે અને તેટલાજ માટે ' ધર્મ ' નું નિર્ણય " ધર્મસુદાયો ધર્મો " વસ્તુનો નિર્ણય એજ ' ધર્મ ' એમ બતાવવામાં આવેલ છે તેમ જતા આપણે ખીણી રીતે ' ધર્મ ' તો વ્યાખ્યા જોઈએ તો મહર્ષિઓએ એજ કરી છે કે, ' અન્ત ધર્મશુદ્ધિર્વ ધર્મત્વમ્ " અથવા " ધર્માયતિવૃત્તિત્વમ્ ધર્મત્વમ્ " અતરજીવુ રૂઢી થયું—, એનું નામ ' ધર્મ ' છે, અથવા કાપથી નિરૂત થયું,—કપાયોથી ફ થયું, એનું નામ ધર્મ છે આ બંનેમાં આત્મીય લાભજ અપદ જોવાય છે એટલે કે આત્માનો વિકાસ—આત્માની શુદ્ધિ—એજ ' ધર્મ ' છે આ ધર્મના બેરો કદિ હાથ શકે ખરા ? આ ' ધર્મ ' ને નહિ માનવાવાળો કોઈ દુનિયામાં હશે ખરા ? આ ' ધર્મ ' ને નામે લગાઈ કે ધર્મ, દરો કે કિસાલ થાય ખરા ? જતા ' ધર્મ ' ને નામે લગાઈએ થઈ અને થાય છે ' ધર્મ ' ના નામે લોહીની નદીયો વહી છે, એનું શું કારણ ? દેવના એકજ કારણ, અને તે એ કે જુદા જુદા મજદબના અને સમ્રદાયના લોકોએ શિષ્યોને—રિવાજોને ' ધર્મ '

એને ધર્મથી વિમુખ કહેવો અથવા નારિતક કહેવો એ કાળા પુરેને તો ન મોભે અને એટલા માટે જ તો નીતિદાગે વા વાર કહે છે કે—

कथलं शास्त्रमाश्रित्य न कस्यच्यो विनिर्णय ।

युक्तिहीनविचारो न धर्महानि प्रजायत ॥

કેવળ શાસ્ત્રનો આશ્રય લઈને કોઈ પણ વિષયને નિશ્ચય નહિ કરવો જોઈએ કેમકે યુક્તિ વિનાના વિચારથી ધર્મની હાનિ થાય છે

કોઈપણ શાસ્ત્રના અભ્યાસમાં શુદ્ધિનો ઉપયોગ અવશ્ય કરવો જોઈએ, આ વસ્તુ શા માટે કહેવામાં આવી છે ? કયા સમયને માટે કહી છે ? અથવા કયા સમયનો બનેલો છે ? તે વખતના રિવાજને અનુમરીને આ કહેવામાં આ પુ છે કે—અનાદિ અતમાગને માટે એ કંઈ છે ? એના ક્યન દરનાર એક પ્રમાણિક અચકાર હતા કે કેમ ? ઇત્યાદિ અનેક માન્યતાના વિચાર કરવો જોઈએ નહિ કે માન એક અથવા લખેતુ ટેપુ, એટલે જટ એને આગમ વાક્ય કે વેદવાચ્ય માની લીધું કોઈ પણ બાબત ઉપર આવી શોધખોળો કે વિચારો નહિ કરવાનું જ એ પરિણામ છે કે એ વસ્તુ ઉપર જરા પણ શંકા કરનારને આપણે યુક્તિપૂર્વક મમજાવવાના બદલામાં એ - દમ તેને 'નાસ્તિક' ના ટાઈટનથી વિભૂષિત કરીએ છીએ ખરી રીતે આવા સબધમાં 'નાસ્તિક' આપણે છીએ. કારણ કે જોડા ઉતરીને વિચાર કરવામાં આવે તો સ્પષ્ટ સમજાશે કે આપણી 'તિજેરી તળીયા ઝાટક' કે આપણે દનીનોમા દેવાળું ફૂકી બેઠા છીએ. અતએવ કેવળ શાસ્ત્રમાં જમ્યું છે માટે તેજ લખીર ઉપર ચાલતું જ જોઈએ, એવું માનીએ છીએ બ કે ખરી રીતે તપાસીએ તો ઉપગના શ્લોકમાં કહ્યું છે તેમ એકના શાસ્ત્રના ઓહા નીચે ધપાવે

રાખવામા ધર્મના બદલે ‘અધર્મ’ પણ થવાનો પ્રમગ આવે કે ‘ધર્મ’ કે તા ધા- પણ પડે છે માટે દરેક કાયમા દીધમ્મની યજ દમ-લેન-કાળ-ભાવનો વિચાર કરી કાય વરતુ જોઈએ બીજા સમ્રોમા કહીએ તો શ્રુતિ (શાસ્ત્ર), યુક્તિ અને અનુભૂતિ-આ ત્રણની કમોગી ઉપર ચળનીને જ કોઈ પણ વિષયનો નિર્ણય કરવો

‘રિયો’ ને ‘ધર્મ’ નું સ્વાગ આપવા જેટની જે અનાનતા અત્યારે પ્રમગતાથી જોવાઈ રહી છે, એનું પણ ખામ કારણ ‘વિચાર શક્તિનો અભાવ’ એટલે કે માત્ર ‘લખ્યુ તે વાન્યુ,’ એજ જણાય કે એક ડી કયા મમયમા શા કારણથી ઉત્પન થઈ, અને એ ડહો ચનાવે રાખવામા લાભ કે કે નુકસાન, એના વિચાર કર્યા વિના માત્ર પીઠમેં ચલી આતી હૈ એમ માનીન થપાવે રાખવી એ એડ અજાનના નહિ તો બીજુ તુ કહી શકાય ? છદાના વખતમા ધરમા પાળની બીનાડી ત્રાદ વખતે ગ્રોષ અભગવી નાખતી તેથી તેને માધવી પડતી, પણ પિતાના ત્રાદ વખતે ધરમા બીલાડી નહિ હતી, એટલે બાધવી કેને ? એમ ધારી પિતાના ત્રાદ રખતે કાયગો લઈને ધર ધર બિનાડી માટે કરનાર યાજ્ઞપુત્રની મૂર્ખતા ઉપર આપણે હમ્યા વિના રહીશુ કે ? અને કમચ એ છોકગે એમ કહે કે- ‘વાદ, મારા ગાપા, મારા લલના ત્રાદ વખતે, શુ મૂર્ખ હતા, તે બીનાડી આવતા હતા ? ’ તે વખતે આપણે દાત પીમીને એને ‘મૂર્ખાનદ શિરોમણિ’ કહ્યા વિના રહીએ ખરા કે ?

ધણી રિયો આમ પ્રચલિત થાય છે મગ તપામ્યા વિના, ઉત્પત્તિનો ઇતિહાસ જોયા વિના એ ડહોને આપણે નલાવે જઈએ છીએ પગી તે રિયોથી મમાજને ભય કર નુકમાનજ કેમ ન થતુ હોય ! આની રિયોમા ફરકાર કરવામા આપણે અચકાઈએ છીએ, એનું પ્રધાન કારણ તો એ પડેલા કથુ તેજ-ડીને ‘ધર્મ’ નું

૪૫ આપ્યું છે તેજ છે આપણે સમજીએ છીએ કે “ આ ‘કલ્પ’ નહિ પણ ‘ધર્મ’ ” છે, એમાં કેમ ફેરફાર કેમ થઈ શકે ? પરંતુ જરા ઇતિહાસને તો તપાસો. એવી તો કેટલીયે રીતિઓ કાળના વિશાળ ઉત્ક્રમમાં મહાપ્રગલ્ભ ? એવી તે. હજારો રીતિઓએ હજારો જ મા તળ કરી લીધા ? અને વતમાનમાં ? વતમાનમાં પણ કયા ઓછી રીતિઓ બદલાઈ રહી છે ? આપણા નેરો આગળથી પણ કયા ઓછી રીતિઓ અદ્યતન થઈ ? ? અરે આપણા હાથે પણ નિઃશ ઉત્પાદન-નય-પ્રૌઢ્યની ક્રિયાઓ થઈ રહી છે તેમ છતાં ‘ રીતિમાં ફેરફાર થઈ ન શકે ’ એમ ભોતતુ અને માનતુ એ અસાધ્ય નહિ તો બીજું શું છે ?

હવે આપણે એ જોઈશું કે કઈ કઈ રીતિઓમાં કેવી કેવી રીતે ફેરફારો થયા છે અથવા કઈ રીતિઓને આપણે ધર્મનું રૂપ આપી જોઈએ તેમ ચતારી રહ્યા છીએ તેમ એવી રીતિઓમાં ફેરફાર કર નારાઓને આપણે અધર્મો ‘ નાસ્તિક ’ ધર્મ ‘ નાશક ’ કહીએ છીએ તે કયા સુધી ઠીક છે

(૩૦)

‘ ધર્મ ’ અને ‘ ડહી ’ આ બેનો ભેદ આપણે ગત લેખમાં જોઈ ગયા, અને એ ઉપરથી સ્પષ્ટ જોવાયું છે કે ‘ ધર્મ ’ એ આત્માની સાથે મનમાં રાખનારી વસ્તુ છે, જ્યારે ‘ ડહી ’ એ રિવાજ છે. આ રિવાજોમાં તો કેટલાક મુશ્કેલી હોય છે તો કેટલાક નિર્મૂલ્ય હોય છે પરંતુ આ રિવાજોના મનમાં મમાજની આવે જોતો હોવાથી અથવા મમાજદારો એની ઉત્પત્તિ થએલ હોવાથી એમાં કેટલાક કે અવગણ્ય બિંદુઓ એનો થઈ શકે. અનાનિષ્ઠતાના ચક્રમાં આવી નેહોડો જિયો ઉપલબ્ધ થઈ અને અવગણ્ય થઈ તે રિવાજો-જિયે પણ જોમની નેમ-જરા પા. ફરકાર થયા નિરાશ આવી આવન દત્ત, તો આજે એક પણ મમાજને ઉભા રહવાનું કે વિચાર માનવું પણ ધ્યાન ન રહે દત્ત પણ એ જિયો ગાયબને મોં રહીજ કમ ચા? ક રનથી-જ એ પિનાક વાન છે જીની ના તો ફર જહી તાગવાનતા મનાવેન આમમાગમાં પણ આવશ્ય તા નુમાર ધુરધર આચાર્યોએ અને મોરોએ ફરજો કયા છે તો પડે જિયોની તો વાન-જ ની જિહી? સાદું કપડા “ ન મોવા, રજવા ” એની ખુલ્લી પ્રજાના હાવા ગતો આવશ્યકતા જાણના રજા અને ધોવા માટે ગાંધી થવું પડ્યું કે નહિ. પચીસીની મવાનરી જાણથી આની આવની હાવા છતાં ચોથની પ્રચલિત થઈ નહિ આની આગમો-ન-પ્રનુ આજની માનનોમાં પણ કે કશું થયા અંચાય છે, તો પડી આપણી-જ ચનાવેલી જિયોમાં ફરાર જીવ તેને ફર કરીએ તો તમા ખોટું જુ? કા નિજનાવ-છે. અવ અવિચિન્ન કોઈ વસ્તુ હી છે અને રહેશે, તો ને ‘ ધર્મ ’ ક કમ અં ‘ જિયા ’ એજ મોટું અનર છે એક અનર છે, તો ખાલુ મ

સમયને ઓળખો

ધર્મી છે એક અવિનાશી છે તો ખીજી વિનાશી છે એક આત્મા માય મનધ તામે છે, તો ખીજી વ્યવહાર માથે રામે છે મિયા મહાદેવડુ જોડુ કમ એક કરી શકાય ? આમણ અને પાનાગનુ અતર કેમ હાવી રાકાય ? ત્વિસ અને રાતનો ભેદ કેમ ભાગી મનાય ?

આ પ્રમગે આપણે જૈન મમાજમા ચાનની કેટલીક આધુનિક રિયો ઉપર દષ્ટિપાત કરીએ

અ તા સૌ કાંઈ કહુન કરશે કે-મરિશ દેશમરો એ શાંતિના નામો છે દ્રવ્યપૂજા & ભાવપૂજામા કેવળ આત્મશુદ્ધિના ચિતરણ મિત્રાય ખીજુ શુ હોવુ નોંધએ ! અને જ્યાં આત્મશુદ્ધિનુ ચિતરણ વત-વિચાર હાય, ત્યાં નાહાડબરની પ્રધાનતા નજર શોભે પરંતુ ઝોજ મદિરામા ચતી આત્મશુદ્ધિની ક્રિયાઓ પ્રમગે બોનીયો વિગે રેા જે રિવાજો પડ્યા) અને કાંઈ આત્મશુદ્ધિમા સાધનનૂત ખી રો તમ & ખર ? અને એમ પણ કોઈ કહી શકે તેમ છે કે-એ બોલિયોના ગિવાજો અન્નાદિ કાગથી ચાન્થા આવતા હતા ? મખલા તરીકે, આગતી-પૂજા પ્રમગે ઘી મોલવુ વરઘોડા પ્રમગે ભગવાનને લખને મેમવાનુ, ઝડી, આમરનુ ઠાનુ વિગેરે વિગે આ ઉદિયો આપ હી ના પનિઃ રિયો છે કનગ ઉપજ ઉત્પન્ન કરવાના અને હોઠોમા એ ક્રિયા કે વા માટે હમા છુમી ન થાય એવા માટે ઉત્પન્ન કરી રિયો , એ કોણ નહિ માને ? ઘણા સ્થાનો એવા છે કે જરા આ ઉદિયો નથી પણ તેમ છતાં પૂજા-આરતી વિગેરે નિધિયો-ક્રિયાઓ જરામન થાય છે ત્યારે શુ એમ કહી શકાય કે બોની મો યા વિનાની એ ક્રિયાઓ નિરર્થક છે ?

આ હી રીતે મે કડો ઉદિયો હજુ પણ જૈનમમાજમા હયાની

બોમ્બે છે અને ધીરે ધીરે એક બીજાના દેખાડેથી પ્રવિન થએલી છે માખલા તરીકે—

સુપન ઉતારવા અને ઘોડિયાપારણા શુભાચતુ કાણુ કહી શકે કે, આ રિવાજ કદી નથી ? રિવાજ કે રૂઢી એ ઉપગ્રથી અપ્પ થાય છે કે ત્યાં કલ્પસૂત્ર શ્રીમદ્ મમક્ષ નહિ વચાવુ હતુ, ત્યાર શું માનુઓ અર્થ ઉતારના હતા ? ત્યાં કેમુલ કરતુ જ નેહએ કે આ રિવાજ ચોક્કસ વળે પડેનાથીજ પડેના છે, વીરે વીરે આ ગિવાજમા કેટલુ બહુ પરિવર્તન થયુ ? સુપન તો ઉતર ને ઉતર, પન્તુ તેના ઉપર માગાઓનુ ચે ધી મોનાય માગાનો પણ ચોક્કમ નિયમ તો નહિજ, કાંઈ વખત અને કાંઈ અંગે એક બે પાચ પણ ચલાય, અને વેર વાગ ધી મોનાય ભગવાનના ઘોડિયા પારણા માટે પણ કેટલીક ચાર ની ? જે જે ગામના મનુષી મગજમા ગેટલી વા આવે એટલી વાર એના કંઈ નિમમજ નહિ

કહનાની મનનય એટલીજ કે કે આ ગિવાજે, આપણી આનંદશક્તાની પૂર્તિ માટેના અથવા તો કાંઈ એક પ્રાગ્ના લોભના માનનો છે એને 'ધર્મ' કાણુ કહી શકે ?

આજ ગિવાજે એક બે નહિ, આકે ૭, અન તે દરેકનો, હજા ઉતરીને વિચાર કરીએ તો, એના મધ્ય ધર્મથી હજારો કોશ ફરે છે

કલ્પસૂત્ર મુનિરાજનુ, એમનીજ પામેલી લીડ અને સુભામા નેજ કલ્પસૂત્ર મુનિરાજને જ્ઞાગવવા વી મોનાય, પ્રતિકમથના સૂત્રો કાંઈને અશુદ્ધ કેમ ન આવડતા રાય, પન્તુ જે વાગે ધી મોલ્યો એજ ગડમક અધ્યાય ચનારે રાખે, મવસરી પ્રતિકમથુ કરવા ઉપાધ્યે જાય, એટલે એની પામેથી-ઉપાધ્યના ભાગ તરીકે કંઈ

લેવુંજ ઉપધાન વહન કરે. માળ પહેરે, એની પાસે નકરે. નેવોજ
 જોધએ ઘોડો કે ધણો જો નરો ન આપી શકે તો, તે ઉપધાન
 જેવી ક્રિયા ન કરી શકે, પ્રત અદ્યક્ષ કરવું હોય અને નાદ મડાવે
 એટલે નાદનો નકરો એના કપાળે ચોંટયોજ પૂજા કે ગ્નાન
 પૂજા લણાવે, એનો પણ અમુક નરો આપવોજ રહ્યો. કાંઈ ખાધ
 છાંતીમાં પહેલીજ વાર પોમહ કરે, અથવા કંઈ પ્રત લે, તો
 અમુક નકરો અથવા અમુક ખરચ કરવુંજ જોધએ, નહિ નો એ
 બધું કરાવું ધૂમધાળી વ્યાખ્યાન વાચવાને યાત્રે ચઢવા પૂરિયા
 આધવાજ જોધએ હાથમાં પાના લઈનેજ માનુએ વ્યાખ્યાન કરવું
 જોધએ યાપનાજીને પધરાવવા ત્રણ પાટલા ગોઠવવાજ જોધએ,
 તેના ઉપર માલ નાખવાજ જોધએ વ્યાખ્યાનમાં પહેલા મૂન
 વાચવું અને પાઠજ કંઈ કથા વિગેરે વાચી અને વચમાં ઈયોએ
 ગુણી ગાવી યાપનામાં રથમી અથવા રથમથી ભરેલી મુદ્રપત્રિ
 તથા કમાનો રાખવા. ઈવણીને પણ રથમના દુમતા વિગેરેથી ખૂન
 ચણુગારવી, ખાસ ખામ તહેવાગના દિવસોએ ચાદીની ઈવણી મૂકવી,
 દરાસરમાં ચાનર, નગારા, રથમી વસ્ત્રો વિગેરે વાપરવામાં વાધો નહિ
 માનવો. અને એક માણુમના હાથે ધડીયાગનો પટો હોય તો ને
 બહાર માવોજ જોધએ, માધુઓએ ઘોડો મોધરાવોજો જ રાખવો
 જોધએ કામળ, મથારિયા ઓધારિયામાં ગોમૂતકા માવા ઓધામાં
 અમુક વ્રતનું રથમથી ભરત ભગવતુ આચાર્યાદિ ૫ વીઓ વખતે
 ૬૫ ૧-મળણીઓનો વરચાલ વગ્ગાવવો. સાધુઓને ખાસ વહન કરવા
 જાય, તો પ્રભાવના વિગેરે કંઈ કરવુંજ જોધએ મદિરમાં કેતાર
 વાપરવુંજ જોધએ મદિરમાં પાટલા પેજા ઉજમણામાં મુકાય છે
 તેવું રંગેના-ચિત્રવાળા રાખવા જોધએ

આવી સેકડો ગિયો પ્રચલિત છે તુ એ જરૂર માનું છું

અને દરેક એ પ્રમાણે માનશે કે-એક અથવા બીજી રીતની રૂઢિયો દરેક સમાજમાં, સ્થાનમાં અવશ્ય આવે છે, અને આપ્યા કરવાની પરતુ સવાલ માત્ર ' રૂઢી ' અને ' ધર્મ ' ના બેઠ્ઠે મમજવાનો છે ઉપર બતાવી તે બધી રૂઢીઓ છે નહિ કે ' વર્મ ' એ રૂઢીને ' ધર્મ ' માનવાનું જ એ પરિણામ છે કે એ રૂઢી પ્રમાણે નહિ ચાલનારને આપણે ' ધર્મ નાશક ' મમજીએ જીએ એક ગામમાં ઘોડિયા પારણા ઉપર રાખવાના ૧૦ ઝમાનનું ઘી બોલવું હોય, પણ કોઈ માધુ કહે કે ૧૦ નું શું કામ છે ? ૮ ઝમાનનું ઘી બોલ્યા એ શું બોલ્યું છે ? તો ઝટ જવાન મગશે. " વાહ, અમારે ત્યાં અનાઈ ગળથી ૧૦ ઝમાનનું બોનાય છે શું અમારા વડવાઓ મૂર્ખ હતા, " ૧૦ ઝમાનનું બોલતા હશે ? " કેટલી સુફર દલીલ ? જાણે કે દમ ઝમાનનું ઘી બોલવું એજ નર્મ છે અને એ ધર્મમાં આધુ પાછું કેમ થઈ શકે ? કોઈ ગામમાં મુનિરાજ વ્યાખ્યાન વાચતા બેસી જાય, અન ગૃહસ્થને ચદરવા પૂઠિયા બાધતા કે પાટલા ગોઠવના વાર લાગી જાય, તો તે ગૃહસ્થો ઝટ મહારાજને કહેશે-" જરા થોભો સાહેબ, હજી ચદરના પૂઠિયા બધાયા નથી ' કદાચ મહારાજ એમ કહે કે-" કંઈ નહિ, ચદરના પૂઠિયાનું શું કામ છે, તમે તમારે ઉપદેશ માલજોને ! " તો ઝટ જવાન મગશે-" નહિ એમ ન થાય, ચદરના પૂઠિયા બાધ્યા વિના વ્યાખ્યાન વચ્ચાવું હશે ? " જાણે કે એમના ચદરના પૂઠિયા પોતેજ વ્યાખ્યાન વાચવાના ન હોય ! પાના હાથમાં રાખીને વ્યાખ્યાન વાચનાનો ગિવાજ હોય, ત્યાં જો કોઈ સાધુ પાના રાખ્યા વિના વ્યાખ્યાન વાચતા મેરો તો તેની ઝટ નિદા કરશે " મહારાજ શાસ્ત્ર તો હાથમાં રાખ્યું નહોતું કોણ જાણે હુયે ઉત્સવ નહીં ગયા હશે, તે ઉત્સવ બાધવાથી અનંતા ભવ કે વા પડશે, એ શું મદાજ

સમયને ઓળખો

નહિ જાણતા હોય ' આમ શકા કરવી, એ કેવળ જીને ધર્મ માનવાનો પ્રતાપ છે. આવા રૂઢીપૂજકોની વચમાં કોઈ સાધુ બને અભણ હોય, પણ સુદર મેશમથી ભરેલા પૂઠા ઉપર હાથની લખેની ત્રાચીન પ્રતિ રાખીને, પછી તે પ્રતિ વાતી શકતા હોય કે ન હોય, વ્યાખ્યાન વાચે તો જીપૂજકો કહેશે કે-“ અહાહા ! મહારાજે કેવું સરમ વાખ્યાન કર્યું ? જૂનામાં જૂના શાસ્ત્ર લઈને આજ તો મહારાજે વ્યાખ્યાન કર્યું ”

અત્યાર સાધુઓ મોઢરા ૧૨ દાડ રામે છે. એ રૂઢી પડી ગઈ ૭ પરંતુ ગાંધી સાધુ શાસ્ત્રોમાં કલ્પા પ્રમાણે વાસનો ઘડો રાખે, તો લોકો ઝટ ઝીકા કરી અંત કહે કે-“ જોયું ? દાડ બાડ મૂકી દીધા, અને હવે તો લાકડીનો રાખવા લાગ્યા. ”

ઠટીકે જીવો ખામ મમ્પ્રદાયોની નિશાની તરીકે પણ પડી ગયેલી હોય ૭ દાખના તરીકે તપગંજના માધુઓ તરપણી અને પાતરા નાન રાખશે, પરંતુ કાંઈ કાળા રાખશે જ્યારે ખગનર-ગંજીય માધુઓ કાંઈ લાન રાખશે, અને બીજો બધો ભાગ કાળો રાખશે, આવીજ રીતે એકજ ગંજીની અદગ પણ કેટલીય પદ્ધતિયો ભુદી ભુદી રીતે પડી ગયેલી હોય છે. જેમકે વિહાર કરતી વખતે કમર બાધના કેટલાક માધુઓ ઉપધી બાધીને પછી ઉપર કપડો ઓળે છે જ્યારે કેટલાક પહના કપડો ઓળીને પછી ઉપર ઉપધિ બાધે છે.

શુ મહત્વ છે ? પરંતુ આની નજીવી નજીવી માખતોમાં પણ ધણી વખત રાગ-દ્વેષનું ઉદ્ભાવન થાય છે. એ બધી અજાનતા નહિ તો બીજી શુ છે ? ખરી વાત તો એ છે કે કોઈ પણ રીત-રીવાજ-કાળી ગમે તે હોય, પરંતુ તેનો હેતુ શોધવાની જરૂર છે.

આ ડહી શા માટે પ્રચલિત થઈ ? ક્યારે થઈ ? હવે આવરણના
 કે કે કેમ ? એમા પરિવર્તન થયું છે કે કેમ ? એમા પરિવર્તન
 કરવાની જરૂર છે કે કેમ ? ઇત્યાદિ ખ્યાતોનો વિચાર શુદ્ધિમાનોએ
 અવરણ કરવો ઘટ બોલિયોના રિવાજો, કે જે ગિનાજો ધાર્મિક
 ક્રિયાઓની અદર પણ પેમી ગયા છે, એની અદર પણ આપણે
 કેટલા બધા ફક્ત જોઈએ જીએ ? કોઈ યજ્ઞે બોલિયોના કંઈ ભાવ
 છે તો કોઈ સ્થળે કંઈ છે, કોઈ સ્થળે ઉપજ કયાય નહ જવામા
 આવે છે, તો કોઈ યજ્ઞે કયાય લઈ જવાય છે એજ બોલીયોમા
 એ વખત નેવ બોલાયું હતું, તો અત્યારે ઘી બોનાય છે અજ
 બોલીયો અક યજ્ઞે એક સમયે નહિ હતી, તો તેજ યજ્ઞે મીઠા
 મમયે પ્રચલિત થઈ ધર્મમા આવું મની શકે ખરું ? ને દીર્ઘ
 નિદ્રાથી રિચાઈ કરીએ તો ધર્મની ક્રિયાઓમા પણ સમયે પોતાનો
 પ્રભાવ નાખી તેમા કેટલુંયે પરિવર્તન કરી નાખ્યું છે પ્રતિક્રમણ-
 ની ક્રિયાઓ જે જે મમયે કરવાનું હતું છે, એજ પ્રમાણે-એજ
 મમયે આજે કેટલા કર છે ? ઉત્તરગમ્યન સૂત્રમા પોગસી મમયે
 પાનગની પ્રતિજ્ઞાના કરીને શુભવદન કરવાનું અને પછી વેધાવચ્ચ
 કે વ્યાધ્યાય બેમા હું કરું, તે મબધી આજા માગવાનું હતું છે
 અત્યાર એ વિધિ ઘટલા સાબુઓમા દેખાય છે ? નવ વાગ્યા પછી
 કરવાનું શુભવદન હું પ્રાત કાગમા નથી થતું ? પ્રતિક્રમણમા
 કેટલેયે મુદ્દો શું પાડાયેલી નથી પ્રવેશ્યા ? ભગવાનની થતી અગ-
 રચનાઓમા થયેલું પરિવર્તન કોઈ નિહાળે છે કે ? અત્યાર ભગ-
 વાનની અગરચનામા કાટ, પાટનું, જાપીટ નિગેરે બનવા લાગ્યા.
 ધનીનાજો મૂકવા લાગી (હા, અમેજી ટોપી-હેટની ખામી રહી ગઈ
 છે) તે પહેલા બનતું હતું કે ? આ બધી ડહીયો-આ નધા
 રિવાજો ઉપર હું વિચાર કરવો નથી ઘટતો ?

આ પ્રસંગે હું એ કહવા નથીજ હજી તો કે કયો રિવાજ સારો કે નરસો ? કઈ ડીંગ આજ છે કે અમાજ ? આ લેખનો ઉદ્દેશ માત્ર એજ છે અને તે એ કે ' ધર્મ ' ને ધર્મ સમજવો અને ' ડી ' ને ' ડી ' ડીને ' ધર્મ ' મમજવાનું જ પરિણામ કે કે ધણી વખત નજીવી જાનતોમા રાગ દેવો ઉભા થાય છે, અને તેો પરિણામે મમાજ-ચામનને ધણુ નુકમાન પડેલે છે જ્યારે આપણે ' ડી ' ને ' ડી ' અને ' ધર્મ ' ને વર્મ મમજતા થઈશુ, ' ત્યારે એ આમલ આપણાથી મર્વયા દૂર થયોતો કે " આ ડીમા ફેરફાર નજ થાય. આ ડીની ઉપજ અમુક કાર્યમા જ જતી જોઈએ ' એ વખતે તો આપણને સ્પષ્ટ સમજાગ કે ડી, એ તો આપણો ઉપર કંઈને ચીન છે-માર્ગ છે એને જુની નાખી-મિટાવી દઈ-આપણે ગમે તે મરગ માગ વધ સહીએ ડીએ

હું પદના જ કહી ગયો હું કે ' ડી ' એ મમાજના વચ દારની વસ્તુ છે એમા કેટલાક રિવાજો ખાગ મુકર કંગા હોય છે જ્યારે કેટલા પોતાની મેજે પણ પડી જાય છે આમ કેટલાક વધુ રિવાજો પણ જોઈએ ન કેવગ ભારતમાજ, પણ ચૂંટણમા પણ આવા રિવાજો પડી ગયેલા હોન છે કારણ કે રિવાજો એ તો જ્યા મનુષ્ય સ્વભાવની માથે મળધ ધગવનરી વસ્તુ છે આવતા નેખમા આપણે કેટલા ચૂંટણીય રિવાજો પણ જોઈશુ

(૩૩)

‘ ધમ ’ અને ‘ રૂઢિ ’ ની લિલ્લતા ગયા એ અદ્ધમા આપણે જોઈ છે, એમા અનેક ઉદાહરણોથી સ્પષ્ટ જોવાયુ છે કે ‘ ધમ ’ જુદી વસ્તુ છે અને ‘ રૂઢિ ’ જુદી, ધાર્મિક રીતરિવાજોમા ‘ રૂઢિ ’ એ કેવું સ્વરૂપ લીધું છે એ પણ જોવાયુ ગયું ‘ રૂઢિ ’ ની અસર ન કેવળ અમુક દેશ કે અમુક જાતિમા જ પ્રવેશ કરી ગઈ છે, બકે-હુનિયાનો કોઈપણ દેશ એવો નહિ હોય કે જ્યાં એક અથવા બીજા આકારમા ‘ રૂઢિઓ ’ ન ચાલતી હોય, એ બધીએ રૂઢિઓ અથા દેશને માટે માન્ય હોય એમ નથી હોતું, દાખલા તરીકે—

પૂર્વ દેશમા (ખામ કરીને બનારસમા) ધોખીને અમ્બુશ્મ તરીકે માનવામા આવે છે રોયેનાં કપડા ઉપર પણ ગાંઠ નાખીને ઘોળી પામેથી વેવામા આવે છે ગુજરાત કાઠિયાવાડમા વોળીને અડવામા કપડા આભડકેટ મમજાતી નથી બનારસમા ગંધડાને ન અડખી સકાય, જ્યારે ગુજરાત કાઠિયાવાડમા તેમ નથી અને કોઈ ધર્મ કહેશે કે ? એ તો રૂઢિ જ એક દેશમા કંઈ જિવાળ, બીજા દેશમા કંઈ

આ ઉપરાંત રૂઢિની અસર ખાનપાનના સ્વચ્છતામા પણ સ્ત્રી વિચિત્ર થએલી છે, એ પણ જાણીયું જોઈએ

મારગડ મેવાડ એ પૂર્વ-મથે જે પ્રકારની રમોઈ થાય છે, એ કાચી અને એક પાખી કાચીની મનલમ કાષ્ટએ ‘ ગંધા વિનાની ’ । મમજાવી કાચી રમોઈ એટલે વળ-ભાન-શાક-ગાંઠી-કની ત્રિગેરે પાખી એટલે પંચાઈ (ટીકડા) રૂપ । પૂરી અને શાક

વિગેરે. પાખી રસોઇમાં ભાતદાળની ગણતરી નહિ મતલબ કે તળેલી અથવા ચૂના ઉપર તનામાં ઘીથી પકવેલી રોટલી-ગીકડા, એ પાકી રસોઇ છે કહેવાની કંઈ જરૂર નથી કે-પાકી રસોઇ પણ બને છે તો નોટ અને પાણીથી જ, પરંતુ જેઓ પાખી અને કાચીનો બેદ મમજે છે તેઓની માયતા એ છે કે પાખી રસોઇ નોક-ચાકરના હાથની બનાવેલી હોય તો પણ ખાઈ તકાય અને ગમે તેની માથે મેસીને ખાઈ સમય. જ્યારે કાચી અર્થાત દાળ-ભાત-રોટલી-ચાક વિગેરે ખામ બ્રાહ્મણ કે પોતાની માતિના મનુષ્યે બનાવેલી હોય તો જ ખપી શો પૂર દેશના ઓસવાનોમાં પાકી રસોઇ (ગીકડા-પૂરી-ગાક-વિગેરે) ઘણે ભાગે માજે યાય છે અને તે રસોઈ ધરના કહાર-નોખ બનાવે છે કહાર એટલે ગુજરાતનો મોઢ, મોઢ એટલે મચ્છીમાર. આ કહારની માતિમાં માસાહાર અને દારનો રિવાજ અવશ્ય છે ગુજરાતના લોકો આવા મહાગેને હનમ મમજે છે, જ્યારે પૂર્વ દેશના લોકો પોતાની માનેલી પાકી રસોઇ, આ કહારોના હાથથી બનાવગીને ખાય છે ! આ શિક ઝનિ નહિ તો ખીજુ શું છે ? આવા રિવાજોમાં શુ સમયે મમયે પરિવર્તન નથી થતું ? કોઈ દૂર દેશીય મનુષ્ય મચ્છી-પાકીના બેદને ન ગાંડી એવા કહારોના હાથે રસોઇ ન બનાવરાવે, તો શું તે માતિબદ્ધ યાય ?

એકના ગુજરાતમાં પણ કયા આરી ગદિયોમાં બેભાવ નથી ? કેટલાક ગામોમાં બોજનાદિ પ્રમજે કણુખીને અનગ બેસા-વામાં આવે છે, જ્યારે કેટલાક ગામોમાં કણુખી ખામ રસોયા તરફિ કામ કરે છે, અનુ જ નહિ પરંતુ કણુખીને અનગ મેમાડવાવાળા જ્યારે તે ગામોમાં જાય છે, ત્યારે તે જ કણુખીયોના હાથની રસોઇ ખાઈ આવે છે કણુખીની વાત તો દૂર સખીએ ગુજરાતમાં વાર તહવાર ૧૧ રિમે હનમને દૂ થી ખાવાનું આપવાનો રિવાજ છે જ્યારે માર

વાડ (ગોવંડ)મા ટેટનેક અંગે જાહેરોમા ખાન કરીને દર્શનો
જ રમોષ કરે છે

એક સતુવતી સ્ત્રીનો એક જરાડ કોષ અપરાધે-તંતુ કપડું
પણ જરા અડી નય, તો સ્નાન કરવામા આવે છે, જ્યારે ટેટવાડ
પ્રાન્તોમા અને દદાચિત્ત ગુજરાતના પણ ટેટવાક પેઢિમા સતુવતી
સ્ત્રી અનાજ માફે કરુ, વાસણુ માજવા, કપડા સીવવા વિગેરે
મામમજ કરે છે અને તેમ કરવામા જરા પણ આવ મનાતો નથી
પાગ્મીઓમા સતુધર્મમા આવનારી સ્ત્રીઓ માટે બહુ મખત નિયમો
કે, જ્યારે ટેટવાક મુધરેલા પારસી કુટુંબો કહેવાય છે કે-યરોપીયન
પેઢિની માફક સતુધર્મ માનતા જ નથી

આ બધી રીસિક કે મામાજિક રીતિઓમાં કોઈ કાંઈ પૂરે તો
શુ કોઈ બનારી શકે અથવા ? હા નહિ એ તો જે મમયે જેમ
આની નીકળ્યું, તેમ આ યુ

આની જ રીતે બીજા પણ કેટલાક રીવાજો જૂઓ—

જે દેશ કે જે ગાંધિમા સ્થિતિને માટે પડદાનો રિવાજ છે,
એ પડદાનુ જરા બારીકાઈથી અવગણન કરીશું, તો આપણને
જરૂર અમલગી ઉત્પન્ન થશે.

એક મહોટા કે સામાન્ય ધર્મની નીતિ મહાર નીકળવું નાં
તો ગસ્તામા કોઈ એસવાગ, શ્રીમાળ કે એવી ઉચ્ચ શાંતિનો મનુષ્ય
નહિ હોવો જોઈએ, પરંતુ એ માફને ગમે-અધારી રાતે એક
મહોત્વામાંથી બીજા મહોત્વામાં અથવા મેળા જેવો કોઈ પ્રમગ
જેવાને જવું હોય તો તેની માથે-તે એકથી સ્ત્રીની માથે એક
સુવાન મુમનમાન કે કહાર નોકર જરૂર જઈ શકે તે શુ જ નોકરની
સાથે તે સ્ત્રીને રાત્રે પણ બહાર જવામા જાય એ બાધ નહિ, પરંતુ

એક ઓમવાળા, શ્રીમાન કે ઉચ્ચ યાત્રિનો મનુષ્ય રસ્તામાં સ્થામો પથુ અકસ્માત મળી જાય, તો ગમળ થઈ જાય. કોઈ રોકના ધરતી સ્ત્રી અધારામાં ચાર વાગે ઉડીને એક નોકરની સાથે મદિરામાં જઈ શકે મદિરા એકના સુવાન પૂજારીની માથે હમી હસીને વાતો કરી શકે, પરંતુ દિવસના આઠ વાગે તે મદિરામાં નર્શન કરવા ન જઈ શકે, એટલા માટે કે આઠ વાગે કોઈ વાવક પૂજા કરતો હોય તો કેવો વિચિત્ર પડે ? કેવો વિચિત્ર રિવાજ ! તાજાંબુની તો એ છે કે-આના ક'ગા રિવાજને ફેરફાર કરવાનું કહેવામાં આવે, તો તે પથુ એ ર્શિ-પૂજકોને ગળે ન ઉતરે ! વાહ બાપદાદાથી અમારી જે મર્યાદા ચાલી આવે છે, એને કેમ છોડી શકાય ?

સાધુઓ સળધી અર્પણસ્પર્શના સળધમાં પથુ કેટલીક રૂઢિચો બહુ વિચારવા જેવી છે

એકજ લાગા પત્થરમાં દૂર દૂર સાધુ અને સ્ત્રી બેઠા હોય તો તેને માટે મગદો નથી ગણવામાં આવતો. પરંતુ જો એજ પત્થરના ધ્યાનમાં લાકડાનું પાળીયુ હોય તો તેને મધ્યસ્થ ગણવામાં આવે છે તુ વારણ ?

આની જ રીતે યુરોપમાં પથુ કેટલીયે જાતની રૂઢિચો છે એ રૂઢિચો આપણા દેશની રૂઢિચો માથે સરખાવીએ તો આકાશ-પાતા બનું જ અતર જણાય.

ગયા અકના અતમાં કહેવા પ્રમાણે આ પ્રસંગે કેટલીક યુરોપીય રૂઢિચોનો પથુ ઉલ્લેખ કરીશ.

યુરોપના લોકો કોઈને ત્યાં જાય, તો ટોપી ઉતારે પથુ ખૂટ ન ઉતારે એવો રિવાજ છે જ્યારે હિંદુસ્થાનમાં પાંધડી ટોપી મસ્તક પર જડે રાખે અને ખૂટ ન પહરાય. યુરોપમાં પતિ-પત્ની એક

બીજાનું નામ લેવામાં મોકાય નથી કરતા, જ્યારે હિંદુધ્યાનના જૂના રિવાજ પ્રમાણે ચાલનારાં પતિ-પત્નીઓ એક બીજાનું નામ નથી લેતા. આપણે જોઈએ છીએ કે શહેરોના લોકોમાં આ રિવાજ શિથિલ થતો જાય છે. મારવાડી અને એવા કેટલાક લોકોમાં તો વડુ પોતાની સામુનું નામ પણ લઈ શકે નથી બલ્કે મામુ પામે હોય તો ધુમટો કાઢે જ, અને સુ માન પણ ન કરી શકે આટલી મજાતાઈ ગુજરાતમાં નથી.

યુરોપમાં ગભ સબધી, મધુવર્મ સબધી, ત્યાં સુધી કે ટટી અને પેશાન સબધી કાઢી સ્ત્રી કાઢીને પણ કંઈ ન કરી શકે જ્યારે હિંદુધ્યાનમાં તો સ્ત્રીઓ સાથે બેસીને જ ગન પણ જઈ શકે.

યુરોપમાં પત્નીનો, લોહી, પાંચ, એવા પાંચોનું નામ લેવું પણ અવિવેક ગણાય છે ત્યાં સુધી કે સ્ત્રીઓ પોતાના શર્ટની અંદર જે કપડું પહેરે છે, એનું નામ લેવું પણ અવિવેક ગણાય છે, જ્યારે હિંદુધ્યાનમાં એ સબધી સગાર માન પણ મોકાય નથી હોતો.

યુરોપમાં કાંઈ મરી જાય તો આખા આસુ લાવીને ગેનુ, એ અમર્યતા ગણાય છે, જ્યારે હિંદુધ્યાનમાં સ્ત્રી જાતિ બરમળ-ગમાં કે ચોકમાં ઉભી રહી-જાતી પીગીને રોવામાં-ફૂદી ફૂદીને રોવામાં પણ મોકાય નથી કરતી પહેલાના કરતાં આ રિવાજમાં ઘણો ફેરફાર થયેતો જોવાય છે.

યુરોપની સ્ત્રીઓ કાંઈપણ પુરૂષના દખતા મોજા પહેરવા કે કાંવામાં પણ અવિવેક સમજે છે, જ્યારે તે જ સ્ત્રીઓ માન એક જ કપડું પહેરીને પુરૂષોની સાથે હોજમાં સ્નાન કરવું અને રમત-ગમત કરવી, એમાં અવિવેક નથી માનતી.

આવીજ રીતે પુરૂષની સ્ત્રીને કકાર ખાવો, છીંક ખારી, બગાસુ ખાવું, એ બધું અવિવેક મનાય છે.

સમયને ઓળખો

દાંડની ઉમર પૂરવી કે લગ્ન સંબંધી પૂછતું એ પણ હતા-
હતી અનુભવતા !

શિશ્યોનું તે કંઈ ઠેમણું છે ? બોલન કરતા - કોટો ડાબા
હાથમાં અને ચાકુ તથા ચમચો જમણા હાથમાં રખાય છે, આ
વિધિમાં જો જરાયે વ્યસય થઈ ગયો તો જાણો કે બચકર અવિ-
વેક થયો.

કહેવાય છે કે જમનીમાં પુરૂષ અને સ્ત્રી સ્થાને મળે તો
પુરૂષે પહેલાં સનામ કરવી જોઈએ, જ્યારે છત્રાંડમાં સ્ત્રી પહેલા
સનામ કરે છે !

પૂરોષમાં એક સાકડા રમ્નામાં સ્ત્રી-પુરૂષ આની જાય તો સ્ત્રી
આગળ જાય પરંતુ નીસરણી ચાલી વખતે પુરૂષ ઉપર પહેલા
જાય, અને સ્ત્રી પાછળ જાય જ્યારે ઉતરતા સ્ત્રી પહેલાં ઉતરે,
અને પુરૂષ પછી ઉતરે

પૂરોષમાં કોઈ સ્ત્રીની પાસે કોઈ પુરૂષ એકો હોય, અને સ્ત્રીમાં
હાથથી કંઈ વસ્તુ પડી જાય, તો તે પુરૂષે તે નીચ ઉપાડીને સ્ત્રીને
આપવી જોઈએ પુરૂષ વૃદ્ધ હોય તો પણ અને પુરૂષના હાથથી
કંઈ પડી જાય તો સ્ત્રી ઉપાડીને ન જ આપી શકે

યુગેષમાં કોઈને ત્યાં કોઈ મેમાન આવે તો, એક મોટી
પેટમાં ઘણા કૂટ (નારંગી વિગેરે જે હોય તે) આખા ને આખા
ધરવામાં આવે છે બધાએ મેમાનો આગળ તે પ્રમાણે ધરાય છે
તેમાંથી દરેક મેમાન પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે એક એક લઈ લે છે
અને પછી બનાવીને-ફોડીને-ખાય છે, જ્યારે હિંદુસ્થાનમાં કૂટ
ઘણું હોય કે થોડું-ફોડીને બનાવીને એક એક રોળીમાં જરા
જરા મૂકીને સૌની આગળ મૂકવામાં આવી છે

કેટલી શિશ્યો લખવી ? કેટલા શિવાજો આનેખવા ? મનુષ્ય-

જાતિ રૂઢિયોથી વેતાયેની કે, કાંઈ પણ દેશ, કાંઈ પણ જાતિ, કાંઈ પણ સમાજના બધારણો ઉપર દૃષ્ટિપાત કરે, જુદી જુદી જાતની રૂઢિયો દૃષ્ટિગોચર થશે ગામ ગામની રૂઢિયોમા ફેરફાર, એકેજ ગામની જુદી જુદી કામોની રૂઢિયોમા ફેરફાર એજ કુટુંબના જુદાં જુદાં ધર્મના ગિવાજોમાં ફેરફાર । અને । એકજ વરના જમ પાચ માથુ-સોમા પણ પ્રતિ-ભિન્નતા પ્રમાણે જુદા જુદા રિવાજો

આ ગિવાજો-આ રૂઢિયોનું એજ મનુષ્યજાતિ તો દૂર રહી, ઈશ્વર પણ કરી શકે તેમ છે ? કદાપિ તુલિ જ્યા મનુષ્ય પ્રતિમાં ભિન્નતા છે, ત્યા રિવાજોનું-રૂઢિયોનું એકય મ બનીજ કેમ શકે ? આવી રૂઢિયો તે રૂઢિયો જ છે મનુષ્ય મમાજ પોત પોતાની આવશ્યકતા અને અભિગમ પ્રમાણે રિવાજો પાડી લે છે પાડી ગુ લે છે, કુદરતના નિયમ પ્રમાણે એવા ગિવાજો પડી જ જાય છે વળી પાછા મમયે તેજ રિવાજો દૂર થાય છે, અને તેની એક નીજ સૃષ્ટિ મરજાય છે આમ અનાદિ યાગથી થતું જ આજુ છે એટલે એમ કહેવાને કાંઈ પણ માથુમ મવો કરી શકે તેમ નથી કે-રૂઢિમા ફેરફાર ન જ થઈ શકે આપણી આખો આગળ દબાગે રૂઢિયો દેખાય છે, પણ તેમા સમયે મમયે જુદા જુદા ઉપો-પરિવર્તનો થતાજ રહે છે બન્ને ધણી તો મર્વયા અદસ્ય થઈ જાય છે કુદરતો આ કાયદો ન કેવળ મામાજિક, દૈશિક, કૌટુંબિક રૂઢિયો ઉપર જ લાગુ પડે છે, મરે ધાર્મિક રૂઢિયો પણ હમેશા કુદરતના એ નિયમને આધીન જ રહે છે કાગણુ એટલું જ છે કે-રૂઢિ એ ધર્મ નથી રૂઢિ એ તો મમાજ, દેશ, કુટુંબ કે ગમે તેણે પણ બાધેનો એક નિયમ છે બાધેયો જ નહિ, માનેલો કે આનુ થયેયો પણ તે નિયમ હાય છે

હા, પહેલા અનેકવાર કહેવાયુ છે તેમ 'ધર્મ' એમાં લગારે

સમયને ઝાળખે

કોઈથી ફેરફાર થઈ શકતો નથી ‘ધર્મ’ એ તો અવિચલ, અટલ, અખાધ્ય એક જુદીજ વસ્તુ છે એટલે એમાં ફેરફાર નથી જ થતો.

‘ધર્મ’ અને ‘રૂઢિ’ ના આ નિયમને સમજનાર કોઈ પણ વ્યક્તિ એમ કહેવાને સમર્થ ન થઈ શકે કે ‘રૂઢિ’ મા-જૂની ચાલી આવતી ‘રૂઢિ’ મા ફેરફાર ન થઈ શકે રૂઢિ તો જૂની હોય કે નવી હોય, ધરતી હોય કે બહારની હોય મદિરની હોય કે હાથ-થપની હોય, સઘની હોય કે સમાજની હોય, ગમે તેની હોય-તે રૂઢિ જ છે, અને તે મમાનુકૂળ-આવશ્યકતાનુમાર અવસ્થા ફરતી રહી છે અને ફરતી રહેવાની જ

અત્યેવ દરેક સમજી વ્યક્તિએ સમાજનું દિન સમજનાર નેતાઓએ, સઘનું કસ્ટોડિયન હોવાનાર આગેવાનોએ અને શાસનનું ભત્રી આદનાગ આચાર્યોએ મુનિવરોએ ગ્રંથ પૂજારી ન રહેતા, આવશ્યકતાના પૂજારી સાબાસાબના વિચારક થવું જોઈએ છે, અને તેમ થઈને જોનાથી વધારે સાબ થવો મળવે, એવી રીતે રાખવા તરફ અને એવી રીતે ફેરફારો કરવા તરફ ધ્યાન આપવું જોઈએ છે બસ, એટલું જ કહી આ લેખને સમાપ્ત કરું છું

(૩૪)

વિવેક વિનાની ક્રિયાઓ.

ખરી રીતે જોવા જઇએ તો વિવેક એ કોઇ પણ ક્રિયામાં
 ગુપ્ત ગદ્યો આત્મા છે આત્મા વિનાનું—ચૈતન્ય વિનાનું
 પુદ્ગલ પુદ્ગલમાત્ર છે—નષ્ટુ છે, તેવીજ રીતે ધાર્મિક કે સામા
 જિક કોઇ પણ ક્રિયા જો વિવેક પુરસ્કૃત નથી કરાતી, વિચારયુક્ત
 નથી કરાતી તો તે ક્રિયા નિર્થક પ્રાય દેખાય છે બાલ્ય દેખાવમાં
 જરૂર આપણને એમ લાગે છે કે—‘ મેં આ ક્રિયા કરી, ’ પરંતુ વસ્તુતઃ
 એ ક્રિયાના આનન્દો જે સ્પર્શ આપણા હૃદય માં જોવામાં આવે, તે થતો
 નથી અને તેથી તે ક્રિયા શુદ્ધ સરખી દેખાતા દેખાતા લાગ્યા કાળે તે
 ક્રિયા ઉપર અગતિ પણ કલ્પ ઉત્પન્ન થાય છે અને આપણી એ
 અગતિ તેથી વધારે લાંબો કાળ જતા એક પ્રગરની નાગિતડતાનું

સમયને ઓળખો

સ્વરૂપ પકડે છે બીજા સમ્યક્તા કહ્યો તો આપણી વિવેક વિનાની કિયાનું ખોખું ખોખું માનજી આપણે નિહાળીએ છીએ ત્યારે આપણને એ ખોખા ઉપર પ્રેમ નથી રહેતો.

આ સ્થિતિ ન કેવળ ધાર્મિક કિયાઓ માટે છે સામાજિક, વ્યવહારિક કિયાઓમા પણ એ જ દશા છે એની કિયાઓમા એક મોટો ફેરો એ પણ લાગે છે કે સામાજિક વ્યવહારિક તે કિયા કરના છતાં વિવેકની ખામીને લીધે જગતમા આપણે બેવકૂફ હોવા છીએ.

ઉદાહરણ તરીકે ગામડાના એક ગૃહસ્થ કોઈ શહેરમા મોટા ગૃહસ્થને ત્યાં મેમાન થઈને જાય એ શહેરી ગૃહસ્થ ખૂબ ઠંડા પાણીથી સ્નાન કરાવે, અને શીખડ પુરીનું ભોજન કઠાવે ખસતી દોડોઆ બાથે પાણીના છટકાન કરે, અને વીજળીના પખા ચલાવી તેની ભક્તિ કરે. એ જ ગામડાના ગૃહસ્થને ત્યાં પેના શહેરના એક મેમાન થઈને જાય શિયાળાની ઋતુ હોય, તે વખતે આ ગામડીઓ શેઠ શહેરવાળાએ કરેલી ભક્તિનું સ્મરણ કરી શીખડ પૂરી બનાવે, ઠંડા પાણીએ સ્નાન કરાવે અને પછી જમવાના ગાંધાને પાણીના છટકાન કરી જમવા બેમાડી ઉપરથી શોના સરીર ઉપર પાણીની ભીંજાવીને એક મોટા ટ્રવાન ઓલાડે અને પછી છોકરાના હાથમા એક પખો કદાચ પખો ન મળે તો સુપડુ આપી છોડાને કોઈ કે રોક સાહેબ શહેરના રહેવાવાળા છે વીજળીના પખાથી પરન ખાવાવાળા છે તું શેઠ જમે ત્યાં સુધી જરા હવા નાખ છોડાને હવા નાખે અને એ ગામડીઓ શેઠ, પોતાને ત્યાંના માથેનાના અભવનો પરચાતાપ કરતો કહે કે- 'શેઠ સાહેબ, હું તો ગામડાનો રહેવાસી છું અમારે ત્યાં શહેરના કંઈ પણ માથન નથી, હ આપની શી ભક્તિ કરું ' તે વખતે પેના શહેરવાળા

ગેઠ બોજન કરતો અને - માથી દાંત કળકળાવતો શું જવાબ આપે ? એ કદપણ કહીને છે કે ? મને લાગે છે કે 'એમ જ જવાબ આપે કે - " શેઠજી, તમારી ભક્તિ તો ઘણીયે છે, પરંતુ મારો જીવ કોર છે કે આ સગરમાથી હજી સુધી નીકળતો નથી "

સામાજિક, વ્યાવહારિક કે ધાર્મિક કાંઈ પણ ક્રિયા જો વિવેક વિના-સમયને ઓળખ્યા વિના કરવામાં આવે તો તેનું પરિણામ આ મિલાય ખીજી શું હોઈ શકે ? વિવેક વિનાની ભક્તિ કરનારો ગામડીયો વાણીયો અને પોતાના મનમાં દૂલાય, હર્ષ દેવે થાય, પરંતુ તેની ભક્તિનું પરિણામ શું ? જેની ભક્તિ તે કરી રહ્યો છે, તેને તો એ ભક્તિથી શું દુઃખ થઈ રહ્યું છે, એનું તો એ ગિયારાને ભાને ય નથી આવી જ ગીને એક પતિભક્તના બે પત્નિઓ પતિની ભક્તિ સારી રીતે કરવા માટે પતિનો એક એક પગ વહેચી લે, અને વખતે એકનો પગ ખીજના માગી વીધેના પગ ઉપર મૂકાઈ જાય તો તે એક દડો લઈ તે પગની પૂજા (!) કરે, ત્યારે શું આ ભક્તિ વ્યાજખી ગણાય કે ? કોઈ કહી શકશે કે આ ભક્તિમાં વિનય છે ! આત્મા છે ?

આવીજ રિયતિ આપણી તીર્થભક્તિમાં નથી શું ? ન્વેતામ્બજ અને દિગમ્બર-જનને ભાઈઓ તીર્થ કરની ભક્તિના બદાને આપ-મમાં લદે છે તીર્થ કરોની કેટલી કેટલી આશાતનાઓ-અપમાન કરી રહ્યા છે, એ કોઈથી અજાણ્યું છે કે ? ત્યારે શું આ ભક્તિ છે ? આત્માવાળી ભક્તિ છે કે ?

આની જ રીતે આપણી પ્રત્યેક ધાર્મિક ક્રિયાઓનું બારી-કાંઈથી અવતોષન કરવામાં આવે તો આપણને જણાવે કે આપણી તે તે ધાર્મિક ક્રિયાઓમાં આજીવે કેટલો વિવેક જોઈએ છીએ દાખલા તરીકે-ભગવાનની પૂજા આરતી વિગેરે ક્રિયાઓ

સમયને ઓળખો

પૂજા આરતી એ આત્મશુદ્ધિને માટે છે પૂજા-આરતી વખતે હૃદયકોગીની ભાવનાઓથી આપણા હૃદયને શુદ્ધ કરવાનું છે જ્યારે તે જ પૂજા કે આરતી વખતે પહેલી પૂજા કે પહેલી આરતી માટે ફસાવડી થાય, અને આપસમાં લડાઈઓ થાય મદિરમાંજ દડા ઉડે એના જેવો અવિવેક બીજો કયો હાથ શકે ? આ હુ સાવડીઓને-તકરારોને-મૂર્ખતાઓને અટકાવવા માટેજ તે તે પ્રસંગોએ ખોલી બોલાવવાનો રસ્તો નથી કાન્યામાં આવ્યો શુ ? અને આવી રીતે જે ક્રિયા પ્રેમયુક્ત થતી જોઈએ તે ક્રિયા ક્યેયયુક્ત થાય-કસાયયુક્ત થાય, તો પત્ની કેમ કહી શકીએ કે તે ક્રિયામાં આત્મા છે

કહેવાની કેમ જ આવશ્યકતા નથી કે પ્રભુ પૂજા-પ્રભુ દર્શન-પ્રભુનું સ્મરણ, એ તો અહોભાગ્યની નિશાની હોવી જોઈએ બાપ બાર વર્ષના વિરહી પુત્ર પિતાને દેખે, અને પત્ની પિતાના ચરણમાં બેટે તે વખતે તે પુત્રને અને પિતાને જે આનંદ થાય, જે દર્શના આસુ વડે, એટલો આનંદ-એટલો હર્ષ-પ્રભુનું મુખકમળ દેખનારને અને પ્રભુના ચરણને બેટનારને થવો જોઈએ જ્યારે આજે વર્ષોના વર્ષો સુધી પ્રભુના દરબારમાં જવા છતાં-પૂજા કરવા છતાં હૃદયમાં એની એ શુભતા એની એ નિરમતા લોકોને રહે છે, એનું કારણ શુ છે ? એનું કારણ એ જ છે કે-જે ક્રિયા કરવામાં આવે છે તે હેતુ સમજીને-પ્રેમપૂર્વક-વિવેકપૂર્વક કરવામાં નથી આવતી.

આની રીતે મદિર સબધી જોટતી જોટલી ક્રિયાઓ આપણે કરીએ તે બધીમાં વિવેકને પ્રથમ ધ્યાન આપવાની જરૂર છે અગ-રચના કરવામાં આવે કે રોશની કરવામાં આવે, પૂજા ભણાવવામાં આવે કે બાવળા કરવામાં આવે, વરકમાં વિવેક જોઈએ.

એક મદિરમાં ૧૦ ૨૦ માણસો પૂજા કરી રહ્યા હોય અને ૧૦, ૫ માણસો એમ તમા બેસી ધ્યાન કરી રહ્યા હોય-નોંધાવવાની

ફેરવી રહ્યા હોય, તે વખતે એક બે માથુમે ક્રિત્યવદન કરતાં બગડા પાડી પાડીને સ્તવન ગાય, એ શુ વ્યા-ગ્રી દહવાય ? શુ આમ સ્તવન ગાવામા તે વિવેકને બૂલી જાય છે, એમ કોઇ પણ માથુસ સ્વીકાર્યા વિના રહેશે વાર ? વિના તાલ, વિના મધુરતા અને વિના રાગના એ બગડા પેલા જ્ઞાનિયોને અને પૂજા કરનારાઓને ટેટલા વિધ્નભૂત થતા હશે !

આવી જ રીતે ગુરુભક્તિ. ગુરુભક્તિમા પણ શ્રાવકો ઘણી વખત વિવેકને વિસરી જતા જોવાય છે દાખલા તરીકે, માત્ર ખરા તડકામા અજિયાર બાર વાગે આ-ચા હોય, મખત ગરમીનો પરિપદ થઇ રહ્યો હોય, તે વખતે ઉપાશ્રયથી લગભગ માઇલ જેટલે દૂર રહનાર ગૃહસ્થ ગોચરીને માટે વિનંતિ, અને વિનંતિના ધ્યાનમા આગ્રહ અને આગ્રહથી વધીને હઠ પકડે, તો તે ભક્તિમા વિવેકની માનની ખામી છે, એમ શુ ન કહી શકાય ?

ઘણી વખત શ્રાવકોને ચોક્કમ ધ્યાનનો પણ મોહ એવો હોય છે કે જે મોહના કારણે ભક્તિમા વિવેકને બૂલી જાય છે

એક ઉપાશ્રય ગમે તેટલો પ્રતિફળ દોય, ગ દો દોય, અનુપ યોગી દોય, અશાન્તિના સ્થાનયુગ્ત દોય, છતાં શ્રાવકો એવા મોહથી માથુને ત્યાંજ ઉતારશે એમ કહેવાને-અમારા ઉપાશ્રયમા ઉતાર્યા એ ઉપાશ્રયમા ગમે તેટલી અગવડે ઉઘવની પડે બત્કે ચારિની આત-વનામા પણ વિધ્ન ઉપરિચિત થવું હોય એની દરકાર એ મહાનુ-ભાવો ન જ કરે એમને તો માત્ર એ-જ વાત, અો તે એ કે-
‘વાહ, ઉપાશ્રયને ઠોડીને બીજા મુકામમા કેમ ઉનારી રાગાય’
આ પણ અજ્ઞાનતા-અવિવેક નહિ તો બીજુ શુ ?

ઘણા ગામોમા એવો રિવાજ હોય છે કે-ગૃહસ્થો ગતના ૬-૧૦ વાગે દુગ્ગનો ઉપરયા નવરા થઇને સાત પાસે આવે અને બાગ

બાર એક એક વાઘ્યા મુઘી ગપ્પા-સપ્પા સાધુઓ માથે મારે. આનું પરિણામ એ આવે કે સાધુ સ્થવારમાં, દિવસ ઉઘ્યા મુઘી ઉઘ્યા કરે. કેવળ પોતાના સ્વાર્થની ખાતર-સ્વાર્થ પોતાને બપોરે સમય ન મળે, એટલાજ ખાતર સાધુઓને પોરસી બધાવી આગમ લેવાના મમયે ગપ્પા સપ્પામાં જોડવા, ગામગપાટા ઉગવવા અને ઉજાગરા કરાવવા, એ પણ અવિવેક નહિ તો બીલુ શુ છે ? સમયને નહિ જોવાનું પરિણામ નહિ તો બીલુ શુ છે ?

ધણા શ્રાવકો ઉજમથા કરે છે જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રના ઉપકરણો પોતાની શક્તિ પ્રમાણે તેમાં મૂકે છે. આ ઉપકરણો એટલા માટે મૂકવામાં આવે છે કે-તે ઉપયોગી સ્થાનોમાં મોકલવામાં આવે અને લાભમાં લાગે. પરંતુ ઉજમથા કરાવનારા એવા ઓછાજ જાગ્યશાળી ધુત્તો જોવાય છે કે-જેઓ વિવેક પૂર્વક તે તે વસ્તુઓ મમુચિત સ્થાનોમાં-જ્યાં આવશ્યકતા હોય ત્યાં પહોંચાડે છે. કેટલાક તો પોતાના ધરમાજ પગારમાં ભરી રાખે છે. જ્યારે કેટલાક પોતાના રાગી-જેની અધ્યક્ષતામાં એ હિતસવ થયો હોય છે, તેને સ્વાધીન કરે છે. જ્યારે કેટલાક બહાર મોકલે પણ છે, તે એવે સ્થળે કે જ્યાં ખૂબ સામાન હોય છે જે જે મંદિરોમાં કે ઉપાશ્રયોમાં આવશ્યકતા હોય છે, અને જે જે ગામોના લોકો સામાન વસાવવાને અચકત હોય છે, એવા સ્થાનોમાં તપાસ કરીને જુ. ઓછાજ મોકલે છે, જ્યારે ઓછાસ વસ્તુઓ ધર્મકાર્ય માટે કાઢી છે, અનગ કરી છે, તો પછી તેના ઉપર મમત્વ રાખવો, અથવા એને ક્યાંય આપવામાં જાતીએ ચૂરો લાવવો, એ અજ્ઞાનતા નહિ તો બીલુ શુ છે ?

આ પ્રમગે એ કહેવું પણ બૂલવું જોઈતું નથી કે-કેટલીક વખત ભક્તિનો આવેશ પણ વિવેકને બૂલાવી નાખે છે.

શુક મહારાજના વાગ વધ્યા હોય. લોચનો સમય આવ્યો હોય

તે વખતે અધભક્ત ગૃહ્ય ગુરુને પ્રાર્થના કરે કે—“ માહેબ, આપને બહુ પરિશ્રમ કરવો પડે છે આપનું માથું કમળે થઈ જશે. આપ લોચ આ વખતે ન કરો હું હજમને લઈ આવું છું જરા ઉપયોગ થઈ જશે ” ગુરુ જરા બતાવવાની ખાતર ‘હા’ ‘ના’ કાની કહે, તો આવકે કહ્યો કે—“ માહેબ ! આપ જાણો છો કે મૂનમા ત્રણ આરા છે બમ, ગુરુદેવનું મન ઢીનું થયું, આવકે અનિષિદ્ધમનુમતમ્ ના ન્યાયનું અવનબન કર્યું છે હજમ આવ્યો જ છે ગુરુજીનું માથું મૂકાયું જ છે અને આવકેને બતાવવા ઉપરવી કપડું બવાયું છે કહ્યો, આવકેની ભક્તિમા વિવેકની ખામી ખરી કે નહિ ? હું આનું નામ ભક્તિ કે ? આનીજ રીતે ધણાક યોદ્ધા ભક્તિના આવેશમા વિના ઘરણે માનુષ્યોને મોજા અને ગણકરાકે સુદા પણ લેવાની પ્રાર્થના કરે છે પરંતુ તેઓ ભક્તિના આવેશમા એ વિચાર નથી કરતા કે—આનું પરિણામ ગુરુજીને મારે શું આવશે ? વિના કારણે અપવાદોને મેનન કમવવા, એ હું વિવેક છે ? એ હું ભક્તિ છે ?

આપણે ત્યાંની વ્યાવહારિક પદ્ધતિ પણ એવી ધડાધ ગઈ છે કે—જેમાથી વિવેકનું તત્ત્વ ઓછું થવા પામ્યું છે ગૃહ્યને ત્યાં કોઈ મેમાન આવે, એટલે આજો દિવસ એનો જીવ ખાવાનો, મેમાન પણ એવો નવરોજ આવે કે આજો દિવસ ગપ્પાસપા મારવા સિવાય બીજું કંઈ કામ ને કાજ ! કદાચ કોઈ વિદ્વાન કે નીતિના યુક્ત મેમાન આ યો હોય, તેની પાછળ આજો દિવસ ટાળેટોળ મળેલા રહેશે અને એ આગ વુકેને જરા પણ આરામ લેવા નહિ દે.

કહેવાય છે કે યુરોપમા આથી ઉનડું છે વિનાયતમા પ્રાપ્તિ ત્યાં કોઈ મેમાન જાય તો તેને એક શાન્ત ઓરડો આપવામાં

સમયને ઓળખો

આવે તે ત્યાં ઉતરે એક નોકર આપે, તે તેનું કામકાજ કરે. પછી તેને મળવા અને વાતચીત માટે ઓછસ સમય નક્કી કરવામાં આવે તે મમયે તેની સાથે વાતોચીતો થાય બાકી બધા સમય તે મેમાન પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે સ્વતંત્ર થાય કાર્ય કરી શકે

હું કમા કહીએ તો આમાજિક, ધાર્મિક કે વ્યાવહારિક દરેક ક્રિયાઓમાં વિવેકની જરૂર છે વિવેક વિનાની ક્રિયા એ આત્મા વિનાના શરીર જેવી છે આપણી બધી ક્રિયાઓમાંથી લગભગ આ વિવેકનું તત્ત્વ ઓછું થતું રહ્યું છે અને તેનું જ એ પરિણામ છે કે આપણી ઉત્તમોત્તમ ક્રિયાઓનું કેટલું પશુ વાસ્તવિક ફળ દેખાતું નથી લાખો કે કરોડોની સંખ્યાનો થવા છતાં પરિણામ નું આવે છે ? જો એજ સંખ્યાનો વિવેકપૂર્વક થતી હોય, આવરણનાં વિચાર કરીને થતી હોય, તો કેટલું મુદ્દર પરિણામ આવી શકે ? અમાજનો કેટલો ઉદ્ધાર થઈ શકે ? કેળવણીનો કેટલો પ્રચાર થઈ શકે ? શુ જૈન આગેવાનો, જૈનધર્મ નાયકો, જૈન ઘનનીશો, જૈન ભખો પોત પોતાના મર્યોમાં આ વિવેકનું તત્ત્વ અધિક પ્રમાણમાં દાખલ કરશે કે ? શામનદેવ સર્વને સહસુદ્ધિ આપો, અને બધી ક્રિયાઓ વિવેકપૂર્વક કરાવો એ જ અત કારણથી ઇચ્છી વિરમુ છું

(૩૫)

वर्द्धतां जनशासनम् ।

ચૂડતી અને પગતી મૌની થયા કરે છે મસારની એવી એક
પણ વસ્તુ નથી, જેમા પરિવતન ન થતું હોય. જૈનશાસન પણ એ
અટલ નિયમને ભોગ થાય, તો તેમા નવાઈ જેવું હું છે ? પણ
જોવાનું માત્ર એટલું જ છે કે-જે જે વસ્તુનો જસરે હામ થાય
છે, સારે સારે તેના ઉત્થાનના-મર્યાદાના કારણો આવી હોય છે, અને
જે અસુચિત કારણો મળી આવ્યા હોય છે, તો પાછો તેજ વસ્તુનો
ઉદય થાય છે જૈનશાસન પણ ચૂડતી-પગતીના આ ખરામાર્ગ
અનેકવાર અથડાયુ એનો ભોગ થયું, અને પાછો તેના ઉદ્ધારને
પાર કર્યું વધાર્યું આ સબધી જૂના ઇતિહાસમા ઉતરીએ તો
આવા અનેક પ્રસંગો પ્રાપ્ત થાય છે સેકોડા ગ્રંથોનું નિર્માણ

સમયને ઝોળખો

ઠરીને હિંમયદ્રાચાર્યે જૈનશાસનને વધાર્યું સાકુઓની શિથિલતાથી લોકોની શ્રદ્ધામાં ઘટાડો થતો જોઈ ઉઘ તપસ્યા અને શુદ્ધ ક્રિયાકાંડ દ્વારા આગવિમનસ્યગિએ જૈનશામનને વધાર્યું કરોડો અપિપાતો વ્યય કરી જિનમદિરોના નિર્માણ દ્વારા વગ્નુપાન તેજપાયે જૈનશામનને વધાર્યું કૃતિમ માધુઓ વિકટ પ્રદેશોમાં મોકલી મોકલીને પશુ મપ્રતિએ જૈનશાસનને વધાર્યું

એમ સમયે સમયે જુદા જુદા કારણો દ્વારા શાસનપ્રેમીઓએ જૈનશામનને વધાર્યું છે જુદા જુદા મમયનો ઇતિહાસ તપાસો, જે જે મમયે જે જે વગ્નુની આવશ્યકતા જણાઈ-જે જે સાધનો સમુચિત જણાયા, તે માધનો દ્વારા જૈનશાસન વધારાયું છે એટલે કે-એક સમયને માટે એક માધન ઉપયોગી હતું, તે બીજા સમયને માટે તે માધન તેટલું ઉપયોગી નહિ લેખાયું આપણા પૂર્વાય મહાપુરુષોએ આ વાનને લગભગ ન લીધી હોત, તો સંભવ છે કે જૈનશાસનની જે વસ્તી સ્વતંત્રે આપણે નિહાળી છીએ, તેટલી પણ જોવા કદાચ ભાગ્યશાળી ન થયા હોત

પન્થ છે ના તથ્યસો સાજનથ્યસો વગોનો જૈનસમાજ-
ગા ઇતિહાસ આપણને સ્પષ્ટ સૂચવે છે કે, દિવસે દિવસે જૈનશામનનો વધારો નહિ પરંતુ ઘટાડો જ થઈ રહ્યો છે અર્થાત જૈનધર્મને માનવાવાગ્નઓની મખ્યા દિવસે દિવસે ઘટતી જ રહી છે તેમ છતાં પણ આજ અમારો માધુવર્ગ એ અભિમાનમાં ચૂર થઈ રહ્યો છે કે “ અમે જૈનશાસનની રક્ષા કરી રહ્યા છીએ અમે જૈનધર્મને-જૈનશાસનને વધારી રહ્યા છીએ. અમારા લીધે જ જૈનશામન શોભી રહ્યું છે અમે હજમથા અને હિપ્તવાન નહિ કરારીએ તો જૈનશાસનની શોભા કેમ વધશે ? અમે મણો નહિ કરારીએ તો જૈનશામનની કીર્તિલતા કેમ ફેલાશે ? અમે પદવીઓ

નહિ લઘ્યે-લઘ્યે તો પત્રી સામનની રક્ષા કોણ કરશે ? એમે નમાડી ભગાડીને કે ગમે તેવા ઉપદ્રવો મચાવીને દીક્ષાઓ નહિ આપીએ, તો અમારી પાછળ જૈનશાસનને વધારશે કોણ ? ” વિગેરે વિગેરે.

પરંતુ અમાગ મુનિરાજોને આ અભિમાન કયા મુવી બ વ બેમતુ છે, એનો વિચાર તત્ત્વદષ્ટિએ કાંઈ વખત બરામા આવ્યો છે કે ?

હું ઉપરના કાર્યોનો વિરોધી નથી મમય ઉપર તે યોયો પણ જરૂરના છે, પરંતુ જે વખતે સમાજ નિરિધતાપથી સતપ્ત થઈ રહ્યો છે, જે વખતે વીજળીના વેગે ધતર સમાજે આગળ વધી રહી છે, તે વખતે ઉપરના કાર્યોમાં આનંદ મનાવવો, અને ઘમ્મ બૂલાને ધરના ગાધરિયા પામે પોતાની વાહવાહ મરારાવી, એ કોઈ પણ રીતે મમયાનુકૂલ કદી શક્ય નહિ જરા ધ્યાન આપવામાં આવે કે-આર્પમમાજ, બ્રહ્મમમાજ, દેવમમાજ આદિ આજઞાનની નગીન મમાજે આ ઉજમથુનિ ઉપધાનોથી, કે કયા મૂલો ને ઉત્સવોદ્ધારા આમગ વધી રહી છે, અને જેઓ ઉત્સવોને ઉજમથુ સરોને પત્રીયોમાં માનનારા છે, એઓ ખનાવરો ખરા કે-એમની બારા જૈનશાસન કેટલું વધ્યું છે ? હા, થોડા વખતને માટે એમની વાહ-વાહો વધી હશે ! બખલકતાણીયો વધી હશે, ઉપકા-કામળીયો અંતે પાતંગ આદિ ઉપકરણોના પટારા વધ્યા હશે, કદાચ ખ્યાનગી ગૃહઓ પાસે પ્રસ્તભદિના નિમિત્તે રખાએલી મૂડી વધી હશે પરંતુ જૈન-શાસન કેટલું વધ્યું, એ કોઈ ખનાવી શકે તેમ છે ? આપણે પૂછી-શકીએ કે-ઉપગ્ના કાર્યો ચવાધી સુજરાતમાં કેટલા નવા જૈન થયા ? સંધો કે ઉજમથુ અને ઉપધાનો કે પહવીયો ચવાધી કેટલા, જૈન સુવેશ શિક્ષામાં આગળ વધ્યા ? કેટલા ગુરૂજી જૈન દુદ્ધો ધધાદરી

સમયને ઝોળખે!

યદ્યપ્ત સુખી થયા? કેટલી વિધવાઓ મચ્છરિતતાપૂર્વક સુખમય જીવન વ્યતીત કરનારી યદ્યપ્ત? જે એમાનુ કદ નથી થયું તો પછી અમારી પત્નીઓ-અમારા સંધો-અમારા ઉજ્જમણા-અમારા ઉપધાનો-અમારી દીક્ષાઓ માટેની ધમાનો જૈનશામનને વધારનારી છે, એ શા ઉપરથી કહી શકાય?

હા, વધુ જરૂર છે નહિ કયેગો હતા ત્યા કયેશો, 'નહિ શિશ્યસતતાઓ હતી ત્યા સિધિવતતાઓ નહિ વિચાર પરતત્રતાઓ હતી ત્યા વિચાર પરતત્રતાઓ, નહિ ગુલામી હતી ત્યા ગુલામીઓ, નહિ કેટોંગા કેશો હતા ત્યા કેશો, નહિ સાધુને માગ હતા ત્યા માર, નહિ અત્યાચારો હતા ત્યા અત્યાચાર, નહિ પત્નીનો નિશો હતો ત્યા નિશો નહિ ગોટાળા હતા ત્યા ગોટાળા-એ બધું જરૂર વધુ છે, અને એ વધવા છતાં પણ પોતાને "શાસનના રક્ષકો" અને બીજાને "શાસનના ભક્ષકો" મણુવામાં આવે છે, એ એક વિશેષતા છે.

જનસમાજની કમનસીમીનું જ એ કારણ છે કે-અત્યારે ધર્મને અધર્મ અને અધર્મને ધર્મ મમજવામાં આવી રહ્યો છે. દુકામાં કહીએ તો અત્યારે બધી રીતે ઉલટું ચક્ર ચાલી રહ્યું છે જે યુવકો પોતાને સુધારકો તરીકે ઝોળખાવે છે અને સમયને ઝોળખીને કાર્યો કરવાની હિમાયત કરે છે, તેજ યુવકો મમય આવે દષ્ટિરાગમાં પડી પોતાના ઉદ્દેશ ઉપર ઝીંજી મૂકતા વાર લગાડતા નથી. જે કાળાઓ પોતાને ડહાપણના ખા સમજે છે, તેઓ સમય આવે પોતાના ડહાપણ ઉપર પાણી ફેરવ્યા વિના રહેતા નથી. જે મહાત્માઓ પોતાને સ્વતંત્ર વિચારક નિડર અને બાકા ઉપાધિઓથી નિરાગા રહેવામાં જ પોતાનું ઓરવ સમજનારા છે, તેઓ મમય આવે વાણિયાઓની ખુશામતથી લોભાઈ ઉપાધિઓને વ્હેરી શબ્દ મેળામાં.

ભગવાની બૂલ કર્યા વિના રહેતા નથી આવી જ રીતે જ્યાં ચોલ-
વૃત્તિઓ છે, જ્યાં ચાવવાના અને ખતાવવાના ભુદા ભુદા છે, ખુશામદ
પ્રિયતા છે, જ્યાં દદિરામ છે, ત્યાં માયી શાસનમેવા કેમ થઈ શકે ?
ખરી વાત તો એ છે કે જે જે ડનીઓ આ મમથને માટે અનુકૂળ
નથી, જે જે રીતગિવાજોથી આજે મમાજના-શામનના ભુદા ભુદા
અંગો મળી રહ્યા છે, એ ડલિયોને-એ ગીતરિવાજોને ખરા દિલથી
નાગૂદ કરનારી અને કરાવનારી એક સાચી શાસન ગુભેચ્છક ટોળીએ
મહાર આવવાની જરૂર છે ૫ વીયો ૬ પોતાની વાહવાહની લાન્યોમા
ન ક્રમાતા, દાક્ષિણ્ય કે ભય ન ગણતા, જ્ઞાતિ કે મમાજની પરવા
ન કરતા, શાસ્ત્ર અને સમય ખન્નેના નિરીક્ષણથી જે કંઈ મન્ય તત્ત્વ
લાગે તે અનુસાર કાર્ય કરનાર અને ઉપદેશ કરનાર ઉપદેશકોએ
મહાર આવવાની જરૂર છે વર્ત્તતા જૈનશામનમ્ એ વાક્ય ત્યારેજ
મરજ થશે કે-જ્યાં શાસનમાં ઉપર કલ્યાણેવા મુલોગે મહાર આવશે

જ્યાં કંઈ અધાધુધી હોય, જ્યાં કયાય પોત હોય જ્યાં
કયાય દાલિકતા હોય, જ્યાં કયાય મેતાનીયત હોય, એ મધુ પ્રકટમા
લાવી જગત્પત્રી સમય સાચો આપત ખડો કરવાની જરૂર છે આજે
વેપ કે નામની પાછળ દળરો ભોળાઓ પોતાના જીવનનો પાયમાન
કરી રહ્યા છે, આજે દળરો ગૂંઢઓ, માન વાચાત્રતાને ભોગ થઈ
ધર્મના નામે ધમાનો કરી રહ્યા છે છે કોઈ માવધાન કરનાર ! છે
કોઈ જમાડનાર ! છે કોઈ સત્ય તત્ત્વનું જ્ઞાન કરાવનાર !

નીકગરો, જરૂર નીકગરો, સમય પોતાની મેજે શીખવશે ! પચીસ
વર્ષ પહેલાની અધ્યક્ષ આજ નથી રહી, હજુ બહાણુ વાયુ છે પ્રજાતનો
સમય છે જરા સત્ય સૂર્યના કિરણો મહાર ફટવા છો, વખત સોને જણાવશે
કે અમારૂં કલવ્ય શુ છે ! જે દળરો રૂપિયા અમે માન વાહવાહના
કાર્યમા ખરચીએ છીએ, તેજ દળરોના નયથી તો સેકડો કુટુંબો

સમયને ઓળખો

બધી શકે નેમ છે જે દુવાના અને ચાદોના બાદુસ્થથી અમે અમારા ગુરુઓને પરિગ્રહધારી બનાવીએ છીએ, એજ દુશાવા અને ઉત્તમ વસ્ત્રોની ઉપયોગિતાથી જે વધારા રહે તેથી અમારા ગરીબ ભાઈઓના અગ તાકી સમય કે જે સ્વામિવાત્સલ્યોર્મા-એક સ્વિ સના જન્મથી હજારે તિલકવારીઓ જમીને ધર્મધ્યાનનું નામચે લીધા વિના અનેક પ્રકારના અનર્થો સેવે છે, તેજ સ્વામિવાત્મનું અત્ર પુણ્ય તો આ શ સગ્યાઓમા રહેન બાલ મહાચારિયોને ધણા દિવસો સુધી પોષવામાજ પ્રાપ્ત થઇ શકે છે

મમય પોતાની મેજે ઉપરની વસ્તુસ્થિતિનું જ્ઞાન કરાવશે અને તેની માથે એ પશુ મમજવશે કે-જૈનશાસનની વૃદ્ધિ ઉત્તમો માત્રથી નહિ પણ ઉપદેશોથી થાય છે જૈનશાસનની વૃદ્ધિ સધો ઠાવવા માત્રથી નહિ, પરન્તુ માહિત્યના પ્રચારથી થાય છે, જૈનશાસનની વૃદ્ધિ જાતિ જાતિયોની અદર વિખવાદ ઉભા કરી એક બીજાથી અનમ થવામા નહિ, પરન્તુ કોઇ પણ દેશ, કોઇ પણ જાતિ કે કોઇ પણ મમાજનો માણસજ કેમ ન હોય, પરંતુ તેને અપનાવવામા-તેની શુદ્ધિ કરી સાથે લેવામા-તેની સાથે તમામ પ્રકારનો વ્યવહાર ઝટે કરવામા રહેતી છે જૈનશાસનની વૃદ્ધિ માત્ર પદવીયો વધને પત્રોની અફર સખી મતાવવામા નહિ પરન્તુ વગર પદવીએ પણ મારા સાર્ગ કાર્યો કરવામા રહેલી છે પોતાની જવાબ-દારીને સમજવામા રહેતી છે જૈનશાસનની વૃદ્ધિ રૂપમકુક્તી માફક ચોક્કસ વિચારોની દહમા પડી ગદવામા નહિ, પરન્તુ જગતના તમામ ધર્મોનો અભ્યાસ કરી-દુનિયામા વિદ્વાનોની સાથે વિચારોની આપ લે કરી ઉત્તરતાની મપાત્રી ઉપર આવવામા રહેલી છે જૈનશાસનની વૃદ્ધિ પોતાનાં ચોક્કસ ક્ષેત્રોમા રહીને માની લીધેલા ભક્ત-ભક્ત્ય-ણીઓને રાજ કરવામા નહિ, પરન્તુ તમામ દેશોને પોતાનું ક્ષેત્ર

માની જેટલા અને તેટલા વધારે દેરાના લોકોને પરમાત્માની વાણી ઠણુગોચર કરાવવામા રહેલી છે જૈનશામનની વૃદ્ધિ આદ્ય ગુરુકુળો સ્થાપવાના રહેલી છે, જૈનશામનની વૃદ્ધિ ઇસાઈઓની માફક ઠેકાણે ઠેકાણે નિરાધાર નાગરો ॥ આવાગમ્યુત આશ્રમો, આધ્યાત્મો માટેની અધ્યાત્મો, રક્તપીતીયાઓ માટેની ઇન્ડીયાનો, વિધવાઓ માટેના આશ્રમો વિધવાશ્રમો સ્થાપવામા રહેલી છે આની મધ્યાઓના અભાવે કેટલા જૈન કિશીયન, સુસન્માન અને બીજા ધર્મોમા પ્રતિ દિન ભળી જાય છે, એની કાંઈને ખબર કે ? જરા અન્ય ધર્મોઓના એવા આશ્રમોનું નિરીક્ષણ તો કરે જણાશે કે કટલા જૈનો કેવળ પાપી પેટને માટે ત્યા પોપાઈ રહ્યા કે પણ એ મધુ જોવાની અમને ક્યા દરજાર છે ? અમને તો અમારી પડી છે અમારી વાહવાહની પડી છે અમારી વાહવાહ માટે ગમે તેવો પતિત માણુમ જ કેમ ન હોય, અમે તેને ઉચ્ચ શિષ્યને ચક્રવર્તીને તૈયા છીએ અમારી વાહવાહ માટે મમાજમા ગમે તેવી અધાધુધી ચલાવવા અમે તૈયાર છીએ અમારી વાહવાહ આગળ જૈનશામનની વાહવાહની અમને પરવા નથી જ્યા આવી ગિયતિ કે, ત્યા જૈનશામનની વૃદ્ધિ કેમ થાય ? પરંતુ ફિકર નહિ, મમય મમયનું કામ કર્યાજ કરશે જેમ જેમ ઠોકરો વાગતી જશે, તેમ તેમ સૌની આખો ઉધ-ડશે તત્ત્વ દૃષ્ટિએ વિચાર કરીએ તો છેલ્લા પચીસ વર્ષમા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવને જોયા સિવાય કાંઈ કરવામા જૈનમમાજે લાખના બાર હજાર કરવા સિવાય બીજો કાંઈ પણ કાયદો હોય-એ હોય, એ જોવાનું નથી લાખો અધર્મોઓને વિધર્મો બનાવ્યા, આપમના વૈમનસ્યના કારણે અનેક તીથો ઉપર આશ્રિતો વહોરી, મુનિરાજોએ ? મુનિરાજોએ પણ જોયું નથી તો શું કયું છે ? મો દયનું મોનું આજે પોણેસો દયમાએ ખપતું નથી ગૃહસ્થોની મુનિરાજો ઉપર

મમયને ઓળખો

ઉપર જે શ્રદ્ધાઓ હતી એ અલારે રહી છે કે ? જે ગૃહસ્થો ગુરુ ભક્તિ માટે પોતાના પ્રાણ પાથગદા તૈયાર થતા, તેજ ગૃહસ્થો આજે મુનિયોની સ્થાને યજમાન, અરે, કેટોંમા મસકવામા પણ સંકેત કરતા નથી એનો અર્થ શો છે ?

આ બધું જોવા સૌ કોઈ કમૂત કરશે કે—જેનશાસ્ત્રની વહિ ચલી નથી, પરંતુ ઘટાડો થઈ રહ્યો છે અને તેટલા માટે જમાનાની આ સિદ્ધાંતે કે—

जमाना नाम है मेरा
सभीको मैं दिता दूगा,
न माने बात जो मेरी
उम्मीको मैं चखा दूगा ॥

ખ્યાનમા લઈને સમાજના નેતાઓ, અને મુનિશાસ્ત્રે દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવને જોઈને કાવો કરાવે, અને જૈનવહિના ઉચિત ઉપાયો હાથ ધરે એજ ઇ-છો વિરમુ ધુ

(૬૬)

જૂના અને નવા.

‘ મતભિન્નતા ’ એ અનાદિકાગના પ્રાકૃતિક નિયમ , અને એટલા માટે જ મુળદે મુળદે મતિર્ભિન્ના એ નેક્રોસિ પ્રચલિત છે ખરી વાત નવાનીએ ના આવી મતભિન્નતાના પરિણામેજ જુદા જુદા મત્ર યો અને ઉવદે એટલે મત્ર-દાયમા જુદા જુદા ગઢો વિગેરેનો પ્રાકૃતિક ચયેનો છે ખેર, ન્યા મુધી એ ‘ મતભિન્નતાઓ ’ મતભિન્નતા સ્પર્ધીમા ન ત્યા નુ’ની નો વિરોધ હાનિ જેતુ ન મની રો પરન્તુ એ માવારણ મતભિન્નતાઓ ન્યાડે વિરૂદ્ધતાનુ સ્વ પ વારણુ ડર ળ, ત્યારેજ એકે જીજ્ઞ ગઢો અને મત્રવયોમા વમનન્ય ઓ ઉવો તોફાનો જાગે કે પિના-પુનમા કે ૨૭ શિષ્યમા પણ મતભિન્નતા તાપ, તેજ ભિન્નતા

સમયને ઓળખો

વિઠ્ઠલાના ઉપમા પરિણામે છે, કે તમને ત્યાં પણ કંઈ જાણે છે અથવા

આરી જ એક ભિન્નતા આ રીસમી મનીષા 'જૂના' અને 'નવા' માં પણ જોવાય છે ખરી વાત તો એ છે કે-આ

જૂના અને નવા 'ની ભિન્નતા આખા દેશમાં છે અને તેવી જ રીતે જૂન મમાતમાં પણ છે પણ દિગ્ગંજ મપ્રાયમાં 'જૂના અને નવા' ની બે પાટિઓ પડી ૬ તે પડિત પાટો અને 'બામુપાર્ટી' ના નામે ઓળખાય ૭ પડિત પાર્ટી જૂની આમે નવું તૂટે ૭, જ્યારે બામુપાર્ટી નરી આજે જૂનું નિહાળે ૮ આ મોં પાટાઓમાં પડના ભિન્નતા હતી પરંતુ મે ઉપર શું તેમ હવે તે 'ભિન્નતા' એ વિઠ્ઠલા' નું ઉપસાધ્ય શું છે, અને તેનું જ એ પરિણામ છે કે જ્યાં આ જ ને પાટિયોને જોયા બેસીત વિચાર કરવાનો પ્રસંગ મળે છે, ત્યાં જૂના માં પણ રમાય ૯

આવીજ બે પાર્ટી રહેતાનર નમાજમાં પણ છે આ બે પાર્ટીઓ જો કે હજુ ખાસ નામોથી નથી ઓળખાતી તો પણ જૂના અને નવા વિચારો ધરાવતી મે પ્રમળ પાર્ટીઓ અવરથ હયાતિ વગેરે છે, એ ચોક્કસ વાત છે આ બંને પાર્ટી યોમાં એ પાર્ટી 'ડી પૂજક' અથવા 'માગાછતી' તરીકે પ્રમિલ ૯ તો બીજી પાર્ટી ૬ ૫-સેન-કાગ-ભાવ જોઈને કાઈ કરવાની દિશાપત કર છે અને તે 'સમયધર્મ' ના નામે ઓળખાય છે. એક પાગ 'પીલસે ચરી આતી હૈ' નું અનુકરણ કરવામાં ધર્મોન્નાતિ મમળે છે, તો બીજી પાર્ટી જમાનાની તાસીર સમજીને ગય ત્યાંની ભનામણ કરે છે એક પાર્ટી જૂના રિવાજો પ્રમાણે ઉપધાન-ઉત્તમણા ઉત્તમો સધો અને ધૂમધામોમાં માનનારી છે, તો બીજી પાર્ટી મરીબોદ્ધાર, કેળવણી, વિવચાઓ બાગાથમો શુક-

કુળો અને અનાયાત્રમો આદિ જોનામા મમાજનેન્નતિ જોઈ ગઈ છે એ- પાર્શ્વ કેશર, રેશમ વિગેરે ગમે તેવા અપવિત્ર જ કેમ ન હાય, પરંતુ તે ઘણા વખોથી વપરાતા આ યા છે, માટે તેને વાપરવાજ જોઈએ, એમ માને છે જ્યારે બીજી પાર્ટી, ચાહે ગમે તે વસ્તુ ગમે તેટલા મમયથી વપરાતી હાય, પરંતુ જો તે અપવિત્ર છે, તો તેને દૂર કરવાની ભલામણ કરે છે એક પાર્ટી, માત્ર ક્ષેત્રો પૈની ચોક્કમ ક્ષેત્રોનેજ પુષ્ટ કરવામા-અર્થે તેમા ગમે તેટલો કિંમ્વદ થઈ તેમા દુરુપયોગ થતા હાય, તો પણ તમા જ ભરવામા વધાર પુણ્ય સમજે છે જ્યારે બીજી પાર્ટી સાત ક્ષેત્રો પૈની જે ક્ષેત્રોમા આવશ્યકતા જણાય, એ ક્ષેત્રો પોપવામા પુણ્ય મમજે છે.

આમ જુદી જુદી દીશામા જ નહિ પરંતુ વિગ્ધ દિશામા જન્ને પાર્ટીઓ કામ કરી ગઈ છે આવી જન્ને પાર્ટીઓ શાન્ત વૃત્તિથી પોત પોતાના અભિગ્નથી પ્રમાણે કામ કરતી હોય તો તે સમાજને નુકશાનકર્તા નજ થાય, પરંતુ કુખનો વિષય તો એ છે કે આ જન્ને પાર્ટીઓ એક બીજાની વિરુદ્ધમા ધમાનો મચાવે છે, અને તેના લીધે એવી તો અચકામણી ઉભી થાય છે કે જેના પરિણામે આખી સમાજને તેનું ભય વર પ્રાયશ્ચિત્ત ભોગવવું પડે છે, પરંતુ એક બીજાના વિચાર ઉપ મક્કમ ગઈને એ- બીજાની જ્ઞાને પત્યરો ફેકતી વખતે એ જ્યાં જોઈએ કરવામા આવે કે કે આનું પરિણામ સમાજના કેટલું ભોગવવું પડે ? અનુ

ખરી વાત તો એ છે કે મમાજની પ્રત્યેક વ્યક્તિએ કાંઈ પણ પક્ષ જાહેર કરવા કરતા સામાજિક લાભનાભનો વિચાર પાડે તો કરવો ઘટે છે એણે આપને માનીએ કીમ કે જૂનાઓ તરફથી જે જે કિયાઓ થાય છે, અથવા જે જે કિયાઓમા તેઓ માતારા છે, તે તે કિયાઓ ઘણા વખોના થતી આવી છે, પરંતુ મમજનું

સમયને ઓળખો

જોઈએ છે કે જે ક્રિયાઓ એક સમયને માટે આવશ્યક હોય છે, તેજ ક્રિયાઓ બીજા સમયને માટે અનાવશ્યક હોય છે, તેજ ક્રિયા બીજા સમયને માટે અનાવશ્યક હોય છે, બ કે નુકસાનકર્તા પણ કદાચ થાય છે ઉપવાન કે ઉજમણા, સઘ કે જમણા-આ બધા કાર્યોમા જે દ્રવ્ય ખરચાય છે, ને દ્રવ્યનો ઉપયોગ શિક્ષાનો પ્રચાર ગરીબ ગ્રામિ બાઈઓને ધંધે વળગાવવા અને એવાજ બીજા કાર્યોમા થતો હોય તો કદ્યો લાભ થઈ શકે ? કેમકા જેનો વિધર્મી થતા બની શકે ! કદના નવા જનો થાય ! પરંતુ ન્યા પોતાની જ વાહવાહ ગવરા વરી હોય, ત્યા મેવા વાસ્તવિક કાર્યો કેમ સૂઝે ? બસ જૂનાઓમા જો કંઈ વસ્તુની ખામી છે તો તે આજ છે ઘનમા કે ક્રિયામા આવશ્ય-માને જોવી-વિવેક પૂર્વક ગમ કરવું, આટલું જ જો તેઓ સમજતા થાય, તો તેમનું વાવેલું જગર ઉગી નીખે. તેમની દાનવીરતાથી અગુલિત લાભ થાય જૈનશાસનની વાસ્તવિક ઉન્નતિ થાય અને એ નો હુદ્દાઈ કબૂલ કરી શકે નેમ છે કે આજે જૈનમમાજથી જો બીજાઓ કરના હોય, જૈનમમાજનો બીજાઓ ઉપર પ્રભાવ હોય અને ન્હાની પણ જૈનમમાજનું મુખ આજે ઉજ્જવલ દેખાતું હોય, તો જેને અમે જૂનાઓ કહીએ ગએ, તેમના લીધેજ છ પ્રત્યેક કાર્યમા વસાની જગર પડે છે અને એ પૈમા અમારા જૂનાઓ જૂના વિચારનાઓ પામેથીજ નીડળે છે સમય આવે તેઓજ પોતાના કાયનીયેલા મટા ખુલા મૂકે કે માન ખામી છે તો તેજ કે તેઓ પોતાની ઉવરતાનો પ્રવાહ કંઈ તરફ વહતો મૂકે. જોઈએ એ બધું ઓળખ મહાનુભાવો જૂએ છે પોતાના રાગી મુનિરાજે ન્યા કરમા મુ ક 'સઘ કાગે,' તો તૈયાર. 'ઉપવાન કરાવો' તૈયાર ! ઉજમણ કરાવો, તો તૈયાર ! પરંતુ તેઓ સ્વતઃ વિચાર નથી કરી શકતા કે-મહારાજ કહે છે તે તો માણુ છે, પરંતુ જરા વિચારવું

તો જોઈએ કે આની આવશ્યકતા, આ ક્ષેત્રમાં આ સમયમાં આવી પરિસ્થિતિમાં છે ખરી કે ? મતલબ કે આવા જૂનાઓ મહોટે ભાગે ખીજની આખે જૂએ છે, ખીજની શુદ્ધિ પર નાચે છે એક માથુસ કોઈ સાધુના ઉપદેશથી પાચે. ઉપિયા કોઈ સારા કાર્યમાં વાપરવાની કબૂલત આપે પરંતુ પછીથી ખીજે કોઈ માથુ તે માથુ-મને જઈને કહું કે—“ વાહ, તેમાં અપાય કે ? તે તો બિનકલ્પ નકામું કાર્ય છે આમ છે તેમ છે વિગેરે ” એટલે જટ ચકકર ફરું ઉપિયા લેવા જાઓ, એટલે જટ નાજ પાડી દે. આતુ નામ ખીજની આખે જોવાર નહિ તો ખીજુ શુ ? જો પોતાને આખ હોય, અથવા પોતામાં શુદ્ધિ હોય તો ખાતરી કરી જૂએ કે વસ્તુ સ્થિતિ કેવી છે ? ખડ નુ છે ? પરંતુ ત્યાં ખીજની આખે જોવાતું હોય કે ખીજની શુદ્ધિથી કામ લેવાતું હોય, ત્યાં પડી કાલુજ શુ ? મમ, જૂનાઓમાં મહુધા જે કંઈ ખામી જોવાતી હોય તે આજ છે જો આ ખામી દૂર થાય, અને જેને લોકો જૂના વિચારના કહે છે તેઓ સમયને ઓળખીને કામ કરે, તો ખરેખર જન ધર્મ અને સમાજ હમણાજ દીપી નીકળે, અને તેનો એક ખૂણાથી ખીજ ખૂણા સુધી આશાતીત પ્રચાર થાય.

હવે ‘ નવા ’ વિચારનાઓમાં મહોટે ભાગે ટર શાસ્ત્રીયોના મમાવેશ થાય છે જેવાકે—કલેક્ટર, જેજીટર માર્ટર મોનીસીટર ડક્ટર, એડીટર અને ઉવટે મિસ્ટર તો બધાજ

આ ‘ નવા ’ ઓની રગેરગમાં નવીનતાઓ આપત ચથેરી જોવાય છે એમના લાણજો સાલજો કે લેજો વાચો, શાસનના ઉદ્ધારની, સમાજ ઉન્નતિની અને મહાવીરની વીરતાની વાતો સિવાય ખીજુ કંઈજ નહિ જોવાય

‘ સમયને ઓળખીને કામ કરવું જોઈએ ’ “ દ્રવ્યક્ષેત્રકાળ

સમયને ઝોળખે

ભાવને ઝોળખવો જોઈએ ' આપણા જૂનાઓ અંગક દ્રવ્ય ખરચે છે, પરંતુ નિરર્થક જાય છે પરિણામમાં શૂન્ય આવે છે ' માધુઓમા કેળવણીનો વગ છે નહિ ' " આપણા સાધુઓ કંઈ કામ કરતા નથી " સુનિરાજે લકીરના ફકીર થઈને કરે છે " ' ગૃહસ્થોની વંદિયુતામા રહે છે ' " આપણી સરચાઓમા કાર્ય કરનારા કોઈ નહિ ' " ફલાળી મરચા આટલા વર્ષોથી ચાને છે, પરંતુ શું ફળ મળ્યું ' શેઠીયાઓ વ્યાખ્યાનોમા આવે છે તે બીજાઓને ગુદી ગુદીને આગળ આવીને બેસે છે, એ કેટલો અન્યાય કરે છે ' શું ઉપાસ્યમા જઈએ, કોઈ આજઠાવની ગણનીને-વીસમી સગીને મમજનારા સાધુઓ તો આવતા નથી. " ' હવે તો જનધર્મને સક્રિયિતતામાંથી બહાર કાઢવો જોઈએ " ' કોઈપણ રીત કે સમાજનો માણસ જનધર્મ પાળી શકે અને જેઓ જનધર્મ પાળતા હોય તેને મમાજે અપાવવાની જરૂર છે તેની સાથે તમામ પ્રકારનો વ્યવહાર છૂટો કરવો જોઈએ.

વિગેરે વિગેરે વિચારો અમારા નવાઓના સરકારી-મુધરેના બેજનમાંથી નીકળે છે હું આ વિચારોની માથે બિલકુલ મદમત છું, આવાજ વિચારોની આ સમયમા આવશ્યકતા સમજી છું પરંતુ તેની માથેજ સાથે એ નવાઓમા પણ જે કંઈ ખામી છે તે તેમણે ધ્યાનમા લેવી ધો છે

ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે વિચારો માન્યો કંઈ કાવસિદ્ધિ થતી નથી. મુધરેલા વિચારો ધારણ કરવા, જૂનાઓને ઉતારી પાડવા, માનુઓ ઉપર આક્ષેપો કરવા, એટલા માત્રથી સમાજ ઉન્નતિ કે વ્યવસ્થાની પ્રજાવના થાય, એ માનવું ખૂલ બરેડું છે હું પૂછું છું કે મમય ઝોળખીને કામ કરવાની ઉદ્દેશ્યણા ડગનારા નવાઓએ ચોક્કસ આપવાદિક વ્યક્તિ મિત્રાય કેટલાઓએ કાર્ય કરી બતાવ્યું, એ કોઈ

મતાવશે કે ? જૂનાઓનું ખરચાણ અદ્યતન દ્રવ્ય નિરચક જાય છે, પરંતુ નવાઓમા કેટલાઓએ, અમુક વ્યક્તિઓને ઝાડી, સમયાનુમાર મોઢી મખાવતો કરી, એ કોઈ ખતાવશે કે ? માધુઓ કેળવાયલા નથી, પરંતુ એ હહેવાતા કેળવાયલાઓ શામન સેવા માટે વર્ગની ભાગણી હોય તો-કોઈએ સાધુ થવાનો વિચાર કયો ? માધુઓ કામ નથી કરતા, તેઓ લકીરના કમીર થઈ રહે છે, ગૃહસ્થોની દાક્ષિણામા ગ્રહે છે, એ બધી વાત જ્ઞાન ખરી હોય, પરંતુ આ વીસમી સદીમા પણ “ આતુ ઉત્કૃષ્ટ ચાગ્રિ પાળી શકાય છે ” અતુ મતાવનારા આદ્ય સાતુ થઈને કાંઈ બહાર પડ્યા કે ? ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્રની વાત તો દૂર રહી કેટલાક તો ગૃહસ્થ ધર્મની ક્રિયાઓ જેવી કે સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, પૌષ્ઠ, પૂજા, વિગેરેથી પણ હાથ ધોઈને બેઠા હોય કે કેટલાક નવાઓ સુધારક માધુઓની બહુ ચાહના કરે છે પરંતુ તેઓએ કેટલા માધુઓની પામે જઈને સુધારકતાની કે અસુધારકતાની પરીક્ષા કરી એ કાંઈ હહેશે કે ? આવીજ રીતે જૂનાઓ ઉપર ચતા આક્ષેપો અથવા જૈનધર્મની ઉતારતા મ બધી ચતા વિચારે એ બધીયે બામતોમા પોને અમનમા કેટલું મૂકે છે, એને જો અમારા સુધારકો-નવાઓ-વિચાર કરતા હોય તો તેઓને મહજ જણાઈ આવતો કે-અમારા મહાદેવોની સાર્થકતા નથી થતી, એનું એકજ કારણ છે કે અમે મોતીએ હીએ-વખીએ છીએ વણ, પરંતુ વતનમા છટાકે મૂકતા નથી, ખરી વાત એ છે કે જમાનો બોનવા કે વખવાનો નથી, પરંતુ કાર્ય કરી ખતાવવાનો છે સવાખાડી બોનવા કરતા છટાકે પણ કાર્ય કરી ખતાવવું, એ વધારે મા છે પોનપોનાન્ય ધધાઓમા એકત્રિત કરેલી તક્ષી એણ્યા ગમેમા ખરચી શકાય, નાટક સીનેમાઓમા ખરચી શકાય, પરંતુ જ્યારે સામાજિક કે ધાર્મિક કાર્ય આવી પડે ત્યારે તેજ ‘જૂનાઓ’

પાસે ટોડી જવાય કે જેઓને હમેશા ઉતારી પાડવામા આવતા જેઓ તનની નિદા કરાતી હાય, જેઓને જૂના ટગરા કહેવા હાય એ પણ એક મમમનીજ બહિષ્કારીજ કહવાયને ! જેવી વ્યાપારી ભોગ વ્યાપાર રોજગારોમા દ્રવ્ય પેદા કરે છે, તેવી આપણા ટરશાસ્ત્રીયો પણ પોતપોતાના ધધાઓમા દ્રવ્ય મેળવે પરંતુ આપણે જોઈએ છીએ કે જેટલા વ્યાપારી ગૃહસ્થો-જેઓ સુધારકો જૂના કંટ છે, તેઓ તરફથી મામાનિક કે ધાર્મિક કાર્યો મખાવતો થાય કે, તેવી એ ટગરાટીઓ તરફથી થતી જેવામા આવે છે કે ? મને લાગે છે કે આનુ કાગળુ નવા જમાનાની નવી ખૂબી કે ત્યાગની વાતો કરતી પણ ત્યાગ છોટાપે કરવો નહિ ધન કિલોસોશી મમજવવી પણ ધનથી ભ્રમકાશ દુર રહેવું, ચારિત્ર ઉત્કૃષ્ટતામા મનાવતી અને ચાગિન લેવાના ભાવના સરખીયે કર નહિ દેશોત્તરની વાતો કરતી, પણ દેશોદ્ધારમા શક્તિ અનુસાર શક્તિ ન આપવો, આ બધી આ જમાનાની ખૂબીઓ છે ? નહિ, મન લાગે છે કે જૈનમમાજના કહેવાતા નવાઓની આ નવાઇઓ છે

દ્રુકમા કહું તો-જૂનાઓ જૂની દૃષ્ટિએ પણ કંઈક કરે છે જ્યારે નવાઓ નવી દૃષ્ટિએ વાતો કરે છે, ભાષણો કરે છે લંબે લંબે છે

પરંતુ નેટલુ માન કર્યાંથી કેઈ ડર્યાસિદ્ધિ થાય ખરી ? ભાઈઓ, જરા જૂઓ તો ખરા કે આર્થ સમાજમા દટના આત્મ ભોગી નાખ્યા ? પોતાના મર્વસ્તનો ભોગ આપી તે પોતાના મમા જન માટે કેટલાઓએ ફાળી લીધી છે ? જે એવા આત્મભોગી પુરો નીકળ્યા ન હતા અને આપણી માફક માલ વાતો કરવામાં અને બીજાઓ ઉપર આક્ષેપો કરવામા આનંદ માની ગયા હતા અથવા પોતાની સ્વાર્થપરાયણતામાજ મશગુલ રહ્યા હતા તો નહિ

અત્યાગે યાપન થએની સમાજ આજે લાખોની મજ્જામાં હવે
ભોગવત ખરી કે ? જે આપણી માફક એ સમાજના કેળવણી
એએ સ્વાર્થત્યાગ કરીને પોતાની સમ્યાઓની લગામ હાથમ
લીધી હતી તો આજે મજ્જાબધ ગુરુકુળો ફેટીયે ઢોને-ને હ
મુકો અને મીજી મુકો જોવા પામત ખગ કે ? ચાલે રાખ
સ્વાર્થ ત્યાગ કર્યા વિના મિલિ થતી નથી પણ પર નહોતો
વિના જીવજો હોપર અમર થતી નથી વ્યય આચરણ કર્યા
આપણી ગીખામણુ કોઈ માનવું નથી માટે નીકળો બહાર અ
મમાજને કેળવણીઓની ધણી જરૂર છે માધુ-મધુપમા
વાયનાઓની જરૂર છે સમ્યાઓમા કેળવણીઓની જરૂર
તીયોની સમ્યાઓમા કેળવણીઓની જરૂર છે મમાજના સુધારાએ
દગાવવાએ જોઈએ, પેટીઓમા જોઈએ, મલાઓમા જો
અને મોખાઈયોમા જોઈએ નીકળો, બહાર આવો, સ્વાર
ત્યાગ કરો ગાસનની સાચી હાજ હાથ તો ભય કે લજ્જા, દાદિ
કે શરમ રાખ્યા મિત્રાય બહાર આવો અને તમારી કેળવણી
માયી કેળવણીનો-માયી સુધારકતાનો લાભ આપો.

આવીજ રીતે જોએને જૂના વિચારના કહેવામા આવે
તેમણે પણ દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ ઓળખવાની જરૂર છે જે
દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ ઓળખતા થાય, અને નવાઓ માન એ
કે વખવા પૂરતાજ ન રહતા સ્વાર્થ-ત્યાગી થઈ બહાર આવે,
નવા-જૂનનો સહકાર, જરૂર જોઈસમાજને માટે એક સુંદર અ
રેલ-આમિશજ આપી શકે શામન-વ મનને સદૃષ્ટિ આપે, :
હુજ ખમ્મી વિરમુ હુ

પામે દોડી જવાય કે જેઓને હમેશા હિતારી પાડવામાં આવતા હોય જેઓના લનની નિંદા કરાતી હોય, જેઓને જૂના દરરા કહેવાતા હોય મેં પણ એક સમયનીજ ગણિતારીજ કહેવાયને ! જેવી રીતે આપારી લોકો આપાર રોજગારોમાં દ્રવ્ય પેદા કરે છે, તેવી રીતે આપણા દરશાસ્ત્રીયો પણ પોતપોતાના ધધાઓમાં દ્રવ્ય મેળવે છે પરંતુ આપણે જોઈએ છીએ કે જેટલા આપારી ગૃહસ્થો-જેઓને મુદારકો જૂના કહીએ, તઓ તરફથી મામાનિક કે ધાર્મિક કાર્યોમાં મખાવતો થાય ન, તેવી એ દરશાસ્ત્રીઓ તરફથી થતી જોવામાં આવે છે કે ? મને નાગે છે કે આનું કાંઈ નવા જમાનાની નવી ખૂબીજ છે ત્યાગની વાતો કઠ્ઠી પણ ત્યાગ છાટીએ કરવો નહિ, દાનની કિનોસોરી સમજાવતી પણ દાનથી એકાંક દુર રહેવું, ચારિત્રના ઉત્કૃષ્ટતાઓ બનાવતી અને ચારિત્ર લેવાની ભાવના સરખીએ કરવા નહિ. દેશોદ્ધારની વાતો કરવી, પણ દેશોદ્ધારમાં યજિત અનુસાર કાળો ન આપવો, આ અધી આ જમાનાની ખૂબીઓ છે ? નહિ, મન તા લાગે છે કે જૈનમમાનના કહવાતા નવાઓની આ નવાઈઓ છે

ટુકમાં કહું તો-જૂનાઓ જૂની દષ્ટિએ પણ કષ્ટ કરે છે, ન્યારે નવાઓ નવી દષ્ટિએ વાતો કરે છે, ભાષણો કરે છે એઓ સખે છે

પરંતુ નેટલું માન કર્યાથી કષ્ટ અર્થસિદ્ધિ થાય ખરી કે ? ભાષણો, જા જૂઓ તો ખગ કે આર્થ સમાજમાં કેટલા આત્મ બોગી નીખ્યા ? પોતાના મરત્વના બોગ આપી તે પોતાના મમા-જતે માટે કેટલાઓએ કપીરી લીધી છે ? જો એવા આત્મબોગી પુત્રો નાકળ્યા ન હતા, અને આપણી માફક માન વાતો કરવામાં અને બીજાઓ ઉપર આક્ષેપો કરવામાં આનંદ માની રહ્યા હતા અથવા પોતાની સ્વાર્થપરાયણતામાંજ મશગુલ હતા હતા તો ના

અત્યાગે સ્થાપન થએલી મમાજ આજે લાખોની મખ્યામા હયાતિ ભોગવત ખગી કે ? જે આપણી માફક એ મમાજના કેળવાયલા એએ વ્યર્થત્યાગ કરીને પોતાની મર્યાબોની લગામ હાથમા નીધી હત તો આજે મખ્યાબધ શુક્રુજો, દેટલીયે કોનેજો, હાધ-સ્કુવો અને મીજી મ્કુવો જોવા પામત ખરા કે ? યા નખજો સ્વાર્થ ત્યાગ કર્યા વિના મિલ્લિ થતી નથી પણ પર દુહાડો લીધા વિના બીજાઓ ઉપર અમગ થતી નથી સ્વય આચગણુ કર્યા વિના આપણી શીખામણુ કોઈ માનવુ નથી માટે નીકજો, બહાર આવો, મમાજને કેળવાયલાઓની ઘણી જરૂર છે માધુ-મમુગયમા કેળવાયલાઓની જરૂર છે સમ્યાઓમા કેળવાયલાઓની જરૂર છે તીથોની મ્હાઓમા કેળવાયલાઓની જરૂર છે મમાજના મુધારાઓમા કેળવાયલાઓ જોઈએ, પેનીઓમા જોઈએ, મલાઓમા જોઈએ અને મોમાઈડીયોમા જોઈએ નીકજો, બહાર આવો, વ્યર્થનો લાગ કરો ગાસનની માચી દાઝ તેમ તો ભય કે લજ્જા, લાક્ષિણ્ય કે શરમ રાખ્યા મિવાય બહાર આવો અને તમાગી કેળવણીનો-માચી કેળવણીનો-માચી સુધારકતાનો લાભ આપો

આવીજ રીતે જેઓને જૂના વિચારના કહવામા આવે છે, તેમજો પણ દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ ઓળખવાની જરૂર છે જે તંઓ દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવ ઓળખતા થાય, અને નવાઓ માત્ર બોલવા કે લખવા પૂરતાજ ન ગહતા સ્વાથ-ત્યાગી ચર્ધ બહાર આવે, તો નવા-જૂનાનો મહકાર, જરૂર જૈનસમાજને માટે એક સુંદર મહકારક-આમ્રકળ આપી શકે શામનતેવ મર્વને સહજુદિ આપે, એટલું જ પ્રમ્તી વિરમુ હુ

